IONEL TEODOREANU

OPERE ALESE

V

Ediție îngrijită de
AURELIA RUSU
și
NICOLAE CIOBANU
Studiu introductiv
NICOLAE CIOBANU

LORELEI

SCRIITORI ROMÂNI

EDITURA MINERVA
București, 1971

LORELEI

PARTEA ÎNTÎIA

„PE HARFA RĂSTURNATĂ A IERBURILOR TALE, VARĂ..."

Trenul se opri leneş, cu un fumător posomorît la fereastra unui compartiment de clasa întîia.

Gară mică.

Tot aşa trec, cu literă mică, versurile lui Francis Jammes, ducînd în trap mărunt, spre cerul cel mai dulce, şi-n varatec parfum de sulfină, livănţică, mintă şi romaniţă, numele fetelor de altădată.

Oprire de trei minute. Numai trei. Dar iată ce se întîmpla în lumină de iunie. Sosise în dosul gării o vastă trăsură de ţară, veche şi ponosită, adusă de nişte căluţi zburliţi şi urecheaţi, cam rudă cu măgăruşii. Un zîmbet aburise lumina deasupra acestei trăsuri venită parcă dintr-un odinioară al amintirii, prin lanuri de grîu şi maci.

La gîtul cailor cînta lin cling-cling de clopoţei.

O fată vorbea tare ca vrăbiile în luna cireşelor, şi rîdea cu dinţi proaspeţi; a doua, mai cuminte, mai măicuţă la umbra genelor negre, avea în braţe un mănunchi de flori cîmpeneşti, sprinten multicolore. Purtau pe cap acele pălării de pai, împletite în Ardeal. abea puse pe creştet — plutind în soare ca lotuşii pe ape — şi prinse cu elastic pe subt bărbie, să nu le răstoarne vîntul. Rochii de pînză, cam mototolite, cu mîneci scurte. Sandale. Din spate, deopotrivă de înalte, păreau surori, din faţă, prietene tinere care s-ar scobori din acelaşi scrînciob, unde-au plutit rîzînd

alături aninate în soare, cer şi vînt, la fel vii, la fel ameţite de vară, aducînd pe pămînt un neastîmpăr aerian.

Şi în jurul lor, atunci revărsate din trăsură, într-o îmbulzire şi o foială de hulubi speriaţi, pachete, pacheţele şi coşuri de papură, toate făcute şi legate ca vai de lume. Pe deasupra, un geamandan bucşit, încins cu sfoară şi frînghiuţă, un termos şi o liotă de pui de găină cu glasuri suprasoprane de rîndunele piuind subt o streşină. Din trăsură mai coborîse o babă cernită; de pe capră, un moşneag cu musteţi fudule şi coada biciului înfiptă în carîmbul cizmei. Iar cînele ciobănesc, niţos, hirsut şi plin de scaieţi, se tolănise la umbra trăsurii, cu palpitaţii trandafirii de limbă lungă, răstindu-se c-o bruscă tresăltare mînioasă la cîte-o muscă.

Fetele se mişcară iute ca puii secundelor, în timp ce baba şi moşneagul, cu grabă terestră de broaşte ţestoase, aduceau spre tren calabalîcul.

Fata cu glas vesel sosea cu biletele, ţinînd un coşuleţ într-o mînă. Dar chiar lîngă scara vagonului se împiedecă şi căzu, răsturnînd coşul cu cireşe negre drept în faţa trenului. Bombate şi elastice, hultoanele se risipiră ca o turmă de mînji sălbateci într-o depărtare văzută de sus.

— Vai de mine!

Se şi ridicase. Pălăria îi căzuse pe spate, rămînînd atîrnată de elasticul alunecat în jurul gîtului. Negru, des şi creţ, părul îi împrejmuia compact tîmplele şi ceafa, umflîndu-se tumultuos, c-un fel de mişunare sălbatecă şi ageră, ca hoardele barbare, călări venite şi cu suliţi, în jurul unei însorite cetăţi cu portocali în floare. Căci fruntea, obrajii şi gîtul erau în ceasul cel mai luminos fraged al tinereţii.

Mîna celeilalte îi cuprinse afectuos umărul, împingînd-o uşor spre scară.

— Hai, Luli, hai, pleacă trenul.

Silabele numelui sunară în lumină — Lu-li — ciocnindu-se uşoare ca o chemare de pasăre nevăzută, sus, printre frunzişuri de crîng.

Luli făcu o mişcare de cumpănă nehotărîtă între tren şi cireşe, dar învinsă de gorniţa plecării, se sui, cu două lacrimi alungite pe obraji.

Atît. Trei minute.

Dar între miliardele de minute ale vieţii, sure ca pînza paianjenilor morţi, acestea se iviseră cu graţia şi prospeţimea unor acuarele de Tonitză.

Trenul porni.

Un căluţ întoarse capul după tren, trimeţîndu-i zvon blînd de clopoţei rămaşi în soare de iunie, cu numele fetelor de altădată.

Fumătorul posomorît de la fereastra compartimentului de clasa întîia aprinse o nouă ţigară de la focul celei pe sfîrşite, dar nu pentru timpul încet şi lung, c. pentru bătaia de inimă înviorată pe care-o ai atunci cînd într-o carte anostă descoperi un citat încîntători

*

C-un deget, Luli îşi scoase elasticul care-o strîngea de gît, răsturnîndu-şi pălăria pe genunchi. De obicei, după ce se descopăr, femeile îşi potrivesc părul cu mînile, instinctiv. Luli însă, n-avea nevoie. Părul ei se pieptăna singur, parcă sculptat într-o izbucnire de vînt, afirmînd conturul vitalităţii lui vibrante. Şi avea gîtul acela avîntat, galeş şi mlădiu, înduioşetor de pur, al adolescenţilor decapitaţi în vechimea timpurilor, care-au devenit apoi mucenici tineri în moarte pe icoanele bisericilor. Şi ca şi aceştia, rămaşi la fereastra creştină a veşniciei lor —, cu tot copilărescul colorit al obrajilor umeziţi de lacrimile picurate după cireşe, Luli avea o gravitate meditativă, ca şi cum ar fi ascultat zvonuri şi coruri într-o depărtare a sufletului şi a vremii.

Parcă o uitase pe Gabriela, deşi numai ele erau în compartimentul de clasa doua, faţă în faţă, lîngă fereastră, hurducate de roţile aceluiaşi tren care o ducea pe Luli spre bacalaureat. Gabriela acoperise geamul din dreptul ei cu perdeluţa cafenie, rămînînd în umbră. Lumina de afară avea splendoarea toridă a verii pe stînci calcaroase; arşiţă de iunie secetos. Dar nu se înduplecase să tragă storul şi în dreptul lui

Luli. Nu numai c-o înfrumuseța învăluirea soarelui, dar parcă o și hrănea ca pe fructele tropicale.

Alături de Luli, Gabriela nu mai simțea nevoia cărților, măcar ținute pe brațe, dacă nu și cetite. Ca o fereastră deschisă pe-o mare lumină de lună cu abur de lilieci înfloriți, preajma lui Luli îi dădea o ușoară exaltare visătoare. Dacă ar fi fost bărbat, Gabriela ar fi simțit delaolaltă teama și ispita unei pasionate îndrăgostiri. Era însă o nuanță care înlătura echivocul. Un lied de Schumann te tulbură ca prezența dragostii la optsprezece ani, fără să-ți dea nevoia de-a-l strînge în brațe, de-a-l avea numai pentru tine, de-a-i spune „tu" ochi în ochi, respirîndu-l posesiv. Așa se simțea alături de Luli: cuprinsă de o proaspătă încîntare contemplativă care-o seducea, fără să-i dea imboldul de-a seduce. Căci raporturile ei verbale cu Luli aveau același firesc, același calm și aceeași intimitate ca și pînă atunci, pe care, din alt punct de vedere, nici noua ei situație de profesoară a lui Luli, nu le alterase. Schimbarea din ea față de Luli coincida cu surpriza apariției, după o despărțire de patru ani, a unei fetițe numită „Luli-boy" odinioară, revăzută atunci, pe peronul gării Galați, cu mirare, alta deși aceeași, nouă ca și numele Luli rămas singur pe buzele Gabrielei, deprinsă ani de-a rîndul să-i spuie Luli-boy, adică băiețelul Luli.

Cînd se cunoscuseră, Luli avea cinci ani, Gabriela, nouă. Un plod și o fetiță. Tatăl lui Luli, pînă atunci judecător de instrucție la Bîrlad, fusese avansat judecător de instrucție cu grad de președinte la Galați, unde tatăl Gabrielei era avocat, tot de la Bîrlad venit înainte de căsătorie.

— Gabriela, vei avea o nouă prietenă. Vezi să fii drăguță cu ea.

E greu să fii „drăguță" cu prietinele impuse de capriciul tatei, mai ales cînd ești fetiță singură la părinți, abea cuprinsă de pasiunea lecturilor. Dar Lucica Novleanu era într-adevăr dezagreabilă. I se spunea și „Cica" fiindcă numele Lucica, dat de părinți, nu încăpuse încă întreg prin gurița ei pînă la trei ani, iar de atunci, mîndră se vede că toate poveștile apăreau

cu numele ei „Ci-că“ drept steag şi goarnă, începea şi ea mai toate frazele, cu un „ci-că“ spus c-un fel de trufie zburdalnică de mînzoc care nechează cu capul în sus, scuturîndu-şi coama.

— Ci-că tu cine eşti?

— Gabriela Nei.

— Spune şi mata frumos cum te cheamă, o îndemnase tatăl ei, de la spate.

Dar Lucica scuturase capul negativ. Cum era cu putinţă ca o fetiţă ştiutoare de poveşti să nu cunoască numele ei cel care mergea în fruntea alaiului zînelor, zmeilor şi feţilor-frumoşi?...

— O cheamă Lucica, dar noi îi spunem Cica. Ştiţi, e cam sălbatecă, o scuzase zîmbind magistratul.

La acea epocă, Lucica Novleanu era numai ochi şi păr. Un păr şi nişte ochi de Herodiadă. Gene zburlite, păr creţ, slabă ca un greier de iarnă, o paloare caldă, şi un arzător clocot în ochii prea mari pentru trupul ei. Cotrobăia cu ochii, ca o ţigancă cu mînile, tot ce vedea în jurul ei. Asta durase cît timp stătuse captivă pe scaunul din salon. Apoi venise fatalul: „Hai, Gabriela, arată fetiţei jucăriile tale“.

Gabriela o luase de mînă să o distreze. Dar mînuţa cu degete lungi îi scăpase din mîni ca o şopîrlă.

— Ci-că fii tu calul meu.

Imperativ.

Gabriela fusese; era binecrescută.

— Ci-că tu ai păpuşi?

Le avea intacte în somnul lor de domniţe vrăjite. Lucica le mobilizase imediat, ducîndu-le la război în pas de defilare, cu trîmbiţe în glas şi armate duşmane în mîni.

— Ci-că, tu ai doctor?

N-avea.

Avea în schimb lacrimi de văduvă, fiindcă păpuşile făcuseră atîtea vitejii, spunea Lucica, încît erau numai bune de înmormîntat.

Peste puţin timp, Gabriela aflase cu o adevărată groază că părinţii micului ciclon cumpăraseră casa de alături. Şi cîteva zile după mutare, Lucica apăruse singură la ei în ogradă — se strecurase se vede fără

de ştirea părinţilor —, intrase pe la bucătărie şi o descoperise pe Gabriela tot în odaia măcelului, unde îi pusese în braţe o păpuşă gătită ca miresele, spunîndu-i cu un ton de protectoare dojană:

— Ci-că să nu mai plîngi la război.

Şi fugise cum venise.

Păpuşa fusese curcubeul de după furtună.

Lucica Novleanu era mai puţin ciclon decît părea la primul contact. Putea să asculte poveşti ceasuri de-a rîndul, mult mai concentrată decît copiii cuminţi. Le asculta însă, fără lene, fără somnolenţă, fără „cap în poală“, cu dinţii încleştaţi, cu bărbia proiectată în afară, rezemîndu-şi capul slab şi palid în mînuţa uscată cu degete prelungi. Atitudinea ei avea ceva primitiv oriental. Îţi venea s-o îmbraci cu şalvari, punîndu-i mărgele albastre la gît, brăţări în jurul gleznelor, şi pe cap, basma de culoarea macului.

Gabriela nu se mai putea gîndi la poveşti, fără să nu-i apară întipărită în minte, Lucica, ascultîndu-le. La început, poveştile erau un fel de bir: hrană balaurului ca să fie blînd.

Lucica nu-i mulţumea. În schimb, însă, apărea din senin, aducîndu-i cele mai ciudate daruri: burateci, greieri, fluturi, clei de cireş, pui de şopîrlă, broaşte ţestoase, licurici, — cu o demnitate de şef de trib african împrietenit cu o faţă albă. După un an însă, Lucica nu mai era acceptată ca o fatalitate, ci dorită. Absenţa ei lăsa un gol în Gabriela, pe care nici o distracţie nu-l putea acoperi. Avea, fireşte, prietene de vîrsta ei, cu care se putea juca în felul fetelor, şi vorbi. Nici una însă nu se apropiase de ea ca Lucica, în clipele cînd o asculta, privind-o cu ochi de ţigancă ghicitoare în ghioc. Subt formă de ciclon nu-i mai apăruse de la războiul păpuşelor. La „Gabica“ era cuminte. Cînd era însă la ea acasă, Gabriela o „auzea“: drac împieliţat. Era în ograda ei ca o ploaie de vară, pînă şi pe acoperiş, cîntînd, rîzînd, dialogînd cu ea, cu pietrele, cu copacii, cu cînii şi pisicile, organizînd mereu războaie din care nu ieşea mai cruţată decît păpuşele Gabrielei, căci genunchii, coatele şi fruntea ei, de la cucui pînă la zgancă, purtau toate semnele eroice.

Apoi venise faza „Luly-boy".

La şaisprezece ani, Gabriela era domnişoară cu admiratori, pe cîtă vreme, vecina ei era o Scufiţă Roşie din cursul inferior cu nota şase la conduită. Avea obraji sănătoşi de ulcică ţărănească plină de căpşune, aceiaşi ochi splendizi de şatră, şi un năsuc tot atît de impertinent ca şi răspunsurile ei. Dar abea crescuse.

Vecine, veneau la şcoală împreună, şi împreună se întorceau acasă. De cînd începuse să înveţe englezeşte, Gabriela îi spunea „Luli boy". Îi bătea dimineaţa la fereastră, şi Luli-boy apărea cu bereta pe-o ureche, mîncînd totdeauna pe stradă o felie de pîne unsă cu unt. Era foarte apreciată în clasa şasea, de cînd cu răspunsul dat profesoarei de matematecă, domnişoara Ţitron: galbenă ca lămîia — ficat — şi c-o uşoară dicţiune grecească. Gabriela avea teză. Luli-boy venise într-un suflet să-i aducă sticluţa cu cerneală uitată la ea. Domnişoara Ţitron o surprinsese înconjurată de fetele care-i admirau părul, genele şi vivacitatea de veveriţă îmblînzită.

— Ce cauţi aci, fetiţo?

— Am venit la prietena mea.

— Care prietenă? Ce prietenă? Cine îndrăzneşte?

Dar Luli nu-şi pierduse cumpătul. Scuturîndu-şi părul, cu mişcarea aceea de mînz care nechează — păstrată din întîia copilărie —, răspunsese pompos, cum ar spune un rege, „poporul meu":

— Clasa a şasea.

Zîmbise şi profesoara.

De atunci, şi în cancelarie, Novleanu Lucia era numită „prietena clasei a şasea". Evident, măgulirea era de partea lui Luli-boy: oricum, fetiţă din cursul inferior Dar cu toată diferenţa de vîrstă, de rang şcolar, şi cu tot prestigiul pe care-l avea Gabriela faţă de ea, Luli-boy nu era ordonanţa Gabrielei, ci mai degrabă pajul ei răsfăţat. Tovărăşia lor surprindea mai ales pe prietenele Gabrielei, care se bucura de o mare reputaţie şcolară.

— Ce poţi tu vorbi cu dracul acesta?

A vorbi, în sensul orgolios adolescent: adică schimb

de gînduri, filosofare în doi, confidențe, proiecte împărtășite, complicitate mîndră de generație nouă.

Mirarea prietenelor Gabrielei nu izvora numai din contrastul vrîstelor — ireductibil pentru fete abea tinere —, dar și din natura lui Luli-boy, atît de opusă Gabrielei. Căci Luli-boy era un fel de Aghiuță care stimula în recreații duhul băiețesc al cursului inferior, organizînd tot războaie, oarecum sportive: cu mingea, săniuța și chiar sabia de lemn, — de pe urma cărora, participantele stîngace sau temerare se alegeau cu semne ca și păpușile Gabrielei.

— Parcă-i fată de militar, nu de magistrat, se spunea la liceu.

Pe cîtă vreme Gabriela, cu toate că învăța tenis, patinaj, înot și călărie, și dansa pe deasupra, era socotită și școlar și extrașcolar ca o „intelectuală".

Și totuși, Luli era încorporată în intimitatea Gabrielei, fiind, ca și mai înainte, „auditoriul" ei. Îi istorisea toate lecturile, comentîndu-le, parcă neluînd în seamă diferența de vrîstă. Și ochii lui Luli-boy se deschideau gravi și arzători, ca și odinioară cînd era o mică țigăncușă albă care asculta povești. Parcă erau două ființe în ea: una care trăia exterior, pasionat și copilăros, vorbareță, agresivă, numai clocot și neastîmpăr; și alta care asculta transmisiunile Gabrielei cu o prematură concentrare în ochi.

Tot așa intra, fără s-o știe și s-o audă nimeni —cînii n-o lătrau: avea darul de-a se împrieteni de îndată cu toate dobitoacele — și se instala în odaia Gabrielei jos pe covor, cu spațele rezemat de părete. Gabriela o simțea cu coada ochiului. Dacă lucra, continua pînă ce isprăvea, fără grabă, trimețîndu-i în treacăt un zîmbet prietenos. Nu numai că n-o deranja, dar prezența ei înviora intimitatea, ca ochii unei stele deschiși în fiecare seară la fereastră, într-același loc al cerului. Era de acolo, deși venea de afară. Dacă ardea focul în sobă, mai aducea un lemn de la bucătărie și se uita apoi la foc. Alteori se uita la Gabriela cum lucrează, ca și la foc. Alteori, cu capul răsturnat pe spate, se uita în sus, ca un ciobănaș pe un vîrf de munte.

— La ce te gîndești tu, Luli-boy? o întrebase odată Gabriela, cu condeiul în mînă, intrigată de perfecta ei pasivitate.

— Așa... departe...

Și mîna ei îngustă cu degete fine făcuse un gest grațios, ușor, ca și cum și-ar fi muiat degetele în coardele unei harfe: mîna cu care făcea numai drăcii, pe-afară.

Locul acela de lîngă zid era al ei, ca și cum ar fi germinat acolo.

Mai avea și alte drepturi în casa Gabrielei. La bucătărie, primăvara, ea învîrtea puii în frigare, deasupra jarului, ronțăind un morcov crud. La bucătărie i se spunea Luluța, și era foarte bine primită. Se interesa de pisici, de cîni, de puii lor, și de tot ce se întîmpla cu fructele și legumele în apă și foc.

— Ei, Luluța nu-i ca duduia noastră, spunea bucătăreasa. Are să fie o gospodină... Își vîra năsucul în toate oalele, cercetînd și adulmecînd, aducînd Gabrielei miros de bucătărie și informații despre „ce-aveți la masă". Avusese un singur conflict la bucătărie. Dăruise odată Gabrielei un pui de cioară, prins de ea. Peste cîtva timp, darul căpătase glas de bariton și năravuri păsărești. Gabriela îl expulzase la bucătărie. Ion, așa îl botezase Luli, era un cioroi privilegiat: se îngrășase din cale-afară, făcînd burtă de crap — cum spunea Luli — fiindcă bucătăreasa era convinsă că ea l-a îmblînzit și că nu pleacă de dragul ei, cu toate că-i cam tăia aripele. Într-o zi, Ion dispăruse. Că l-au mîncat pisicile, c-a zburat... Dar bucătăreasa se uita de-atunci cam chiorîș la Luluța.

— Tu? o întrebase Gabriela confidențial.

— El, răspunse Luli, bătînd din palme în chip de zbor.

Cărțile Gabrielei ea le tăia cu un cuțit de masă, care părea paloș în mînuța ei. Așa că era la curent cu toate lecturile Gabrielei, întîi prin titluri și fraze culese la întîmplare, apoi prin istorisirile devenite o tradiție. Cu lecturile personale și directe ajunsese la mușchetarii lui Dumas. Prin Gabriela însă, trecuse de Loti, Farrère și Turgheniev, ajungînd pînă la Dosto-

ievski. Făptura ei minusculă, cu numele eroilor lui Dostoievski în gură, dădea impresia furnicelor care duc fire de pai uriaşe, cu o mare seriozitate.

La începutul primăverii, Luli-boy dispărea inexplicabil.

— De ce n-ai venit aseară? o întreba Gabriela dimineaţa cînd se duceau la şcoală.

— Am avut treabă, răspundea mica şcolăriţă, evitînd s-o privească pe cea din cursul superior.

Pînă cînd, într-o seară a unui început de primăvară, intrigată de anuala repetare a acestor dispariţii şi simţind lipsa ei în odaie, Gabriela plecase în investigaţie. O căutase acasă. Dar acasă toţi o credeau la Gabriela. Nu era nicăieri. În sfîrşit, printr-un pur hazard, ridicînd ochii spre cerul înserării, Gabriela o descoperise pe acoperiş.

— Ce faci acolo, Luli-boy?

— Sst! îi răspunse Luli-boy cu un deget pe gură, apărînd din cerul hornurilor. Şi scoborîndu-se de acolo îi încredinţase la ureche secretul: aştepta cocorii. Exact reeditarea prieteniei cu clasa a şasea.

Cum pui pe marginea ferestrei fărîmituri pentru vrăbiile familiare, Gabriela îi pregătea uneori cîte o surpriză: bomboane, fructe, alune, turtă dulce, ascunse alături de locul ei, subt faldul unei perdele. De aceea, mîna lui Luli, după ce se aşeza, făcea cîte o mică inspecţie laterală. Gabriela o auzea ronţăind. De mulţumit, nu mulţumea. Dar odată o rugase pe Gabriela să se plimbe numai cu ea. Ieşiseră împreună. Luli o condusese la debarcader.

— Gabico, hai să facem o plimbare cu barca, o invitase ea, arătînd o barcă multicoloră, cu motor şi stegulet.

— Luli-boy, n-am bani la mine.

— Dar am eu, zîmbise Luli deschizînd mîna cu tezaurul.

Cînd venise ceasul despărţirii, Luli-boy era încă în cursul inferior. Gabriela absolvise liceul. ei obţinuse un loc de avocat în contenciosul Băncii Naţionale de la Bucureşti, aşa că plecarea ei la universitate însemna şi părăsirea Galaţilor, a camaradelor

de școală, a casei copilăriei și a lui Luli-boy. Mai cu seamă. Accentul acestei melancolii de hotar cădea pe Luli-boy. În ea se incarna intimitatea anilor de copilărie și de școală. Ea era puiul rămas în cuibul gol, în clipa călătoriei spre viață. Și totuși, niciodată Luli-boy nu fusese mai veselă decît în ceasurile împachetării. Zburda prin odăi, parcă încîntată de sonoritatea de biserică a casei care se golea. Ea fusese zîmbetul mutării, zîmbetul copilăriei de care te desparți. Mică în sine, părea și mai mică alături de dulapurile scoase pe ușă și alături de camioanele cu cai normanzi.

La gară, lume multă venită să-și ia rămas bun. Luli, nicăieri. Gabriela o căutase pe subt canapele, printre paltoane, convinsă că iar le face vreo farsă. Dar nu-i dăduse de urmă, cu toate că minutarele deveneau solemne ca genele unei agonii. Și abea în clipa clopoțelului care mai amintea parcă o ultimă oară sunetul recreațiilor școlare, Gabriela, uitîndu-se din întîmplare pe fereastra care dădea pe cealaltă parte a trenului, o descoperise pe Luli-boy plîngînd cu ochii țintă la fereastră, mică și singură în fața trenului ca greierul baladei lui Topîrceanu: „Cri-cri-cri, toamnă gri, tare-s mic și amărît“. Nici n-avusese timp să o sărute. Trenul se urnea, în timp ce Gabriela lupta să deschidă fereastra. Dar Luli-boy, sub ochii ei înspăimîntați, după ce trenul pornise, se luase după tren c-un trap iute, și zvîrlise pe fereastră un mare pachet plat: ediția de lux a poeziilor lui Eminescu. Ș-apoi, fiindcă mai toți călătorii priveau scena, țipînd la ea: „Ia seama, fetițo, are să te calce trenul!“ — își scuturase iar capul și, cu ochii zburliți de fulgere, scosese o limbă drăcească, lăsînd trenul să defileze prin fața ei.

Cu tot plînsul, Luli fusese tot zîmbet în ultima clipă a despărțirii.

De-atunci, căile lor se despărțiseră, parcă pentru totdeauna. Luli-boy rămăsese la Galați, printre vechile amintiri, devenind „fetița cu care mă jucam în copilărie“. Așa se păstrase în mintea Gabrielei: miniaturală, grațioasă și zburdalnică, iluminînd uneori asupra somnului, în clipa unei întîmplătoare amintiri, fața

Gabrielei, cu un zîmbet care exprimat în vorbe ar fi însemnat: „Ce drăguț copil“. Se gîndea la ea tot mai rar, fiindcă trăia intens anii universității: altă muncă, alte distracții, alți camarazi, alt oraș. Cîtă vreme trăiseră alături, și-o încorporase ca pe-o amuletă, făcînd-o să participe astfel la viața vîrstei ei. Acum însă, de cînd se despărțiseră, vîrsta devenise ocean între ele, păstrînd-o pe Luli la un orizont, invizibil de mică, abea punct.

După ce-și luase licența, îndemnată pe de o parte de situația modestă a părinților ei încurcați bănește în vremuri din ce în ce mai grele — boli, ipoteci intrate în conversiune —, iar pe de altă parte cuprinsă de dorința vieții neatîrnate, caracteristică mai ales generațiilor de după război, sătulă de tutelă și sedentarism, căutase o posibilitate de cîștig oricît de modest, hotărîtă să-și treacă doctoratul în litere fără de ajutorul părinților. Ocazia se ivise. Foasta ei profesoară de franceză de la Galați îi oferea suplinirea catedrei în timpul congediului nelimitat obținut prin politică. La început, Gabriela șovăise. Despărțirea de București nu era atît de ușoară. Dar zîmbetul glumeț al unei telegrame o hotărîse brusc, cum te-ar determina o grădină întrezărită să apuci pe un drum, în loc să apuci pe altul.

Iată textul telegramei:

Vă așteptăm.
Clasa opta.

Știuse de îndată că pluralul o ascunde pe Luli-boy. Îi răspunse lui Luli:

Sosesc.
Gabriela.

De la București pînă la Galați zîmbise de atîtea ori, încît vecinii, curtenitori din clipa cînd se instalaseră, deveniseră întreprinzători. Natural, n-aveau nici un amestec cu zîmbetul întors peste ani. De-a lungul acestei călătorii și spre trecut, Luli era ca prezența sprintenă a stîlpilor de telegraf cu clipiri de rîndunele, la ferestrele goanei. Și se mai întîmpla ceva în sufletul

Gabrielei: involuntara mîndrie a celui care vine de departe, călător, cu enigma pe umăr ca un șoim de vînătoare, spre cei care-au rămas pe loc înconjurați de cunoscut. Plecase abea ridicată de pe băncile școlii, ducînd încă timiditatea și stîngăcia provincială. Se întorcea de la Bucureşti licențiată, profesoara foastelor ei camarade de liceu, ca după o victorie cînd ești tînăr. După anii de Bucureşti, Galațul îi apărea mic și intim, clădit parcă pe un covor al unei odăi familiare, să-l cuprinzi într-o mînă, cu Luli-boy în el, ca un cărăbuș zburlit de zbor.

În clipa cînd luminile Galațului se iviseră cu ochi fosforescenți de buhne și pisici, o revăzuse pe Luli cu limba scoasă și bereta strîmbă, în fața trenului.

Asta se întîmpla cu ani în urmă, căci în clipa opririi trenului, după ce se uitase pe fereastra compartimentului fără să zărească pe peron ceea ce căuta, cînd văzuse la ușă capul tînăr și solemn în paloarea lui de argint, ca un răsărit de lună pe mare — exclamase:

— Luli... rămînînd cu ochii mari deschiși spre ea, ca și cum ar fi întrebat-o intimidată: „Domnișoară, unde-i Luli-boy?“

Înaltă cît și Gabriela, de la Luli-boy nu mai păstrase decît ochii, părul și mînile înguste cu degete prelungi. Îți venea s-o respiri, nu s-o privești. Și în acea clipă chiar, cu toate că Luli îi întinsese brațele, spunîndu-i: „Ce bine-mi pare că te revăd, Gabico“, — șoimul enigmatic nu mai era pe umărul Gabrielei, ci pe-al lui Luli. Parcă ea venea de departe, dintr-o misterioasă călătorie, deși Gabriela sosea pe vechile locuri, regăsind-o tot acolo, alta însă.

De-atunci începuse faza Luli.

Şi de-atunci, Gabriela o observase necontenit, mirarea și încîntarea primei revederi prelungindu-se şi înnoindu-se. Era profesoara ei și pe deasupra locuiau împreună, căci părinții lui Luli nici nu concepeau ca prietena ei din copilărie să locuiască în altă parte. De fapt, noua atmosferă de familie, cu deprinderi la care trebuie să te adaptezi, cedînd din capriciile libertății tale, n-o atrăgea de loc pe Gabriela; tocmai de așa ceva dorea să scape. Dar o atrăgea Luli. Din

cauza ei numai cedase stăruinţelor, silind însă pe părinţii lui Luli să accepte compromisul unei aşa-zise chirii.

Aşadar se vedeau mereu, trăind alături, şi totuşi Luli mereu o intriga şi o emoţiona, ca şi cum ar fi zărit-o numai, fără să-i ştie glasul şi mintea, fără să-i cunoască intimitatea şi trecutul. Impresia aceasta însă o păstra în ea ca pe un secret, nu fiindcă ar fi avut un caracter indivulgabil, dar pentru că n-avea cui să-l împărtăşească. Nici notele din catalog, nici comentariile din cancelarie, nici reputaţia printre cunoscuţi nu confereau lui Luli o personalitate excepţională. La şcoală era printre fruntaşe, fără să fie faima unei promoţii, cum fusese Gabriela.

— Prietena clasei a şasea s-a muiat de cînd a crescut, îi spusese domnişoara Ţitron. Am mai îmblînzit-o noi, revenise ea, transformînd într-un merit personal ceea ce spontan atribuise vrîstei.

Într-adevăr, la şcoală Luli era o elevă cuminte şi normal bună. Nu se singulariza prin nimic. Printre colegele ei mai erau încă multe fete frumoase — spuneau profesoarele, — aşa că şi din acest punct de vedere, Luli era integrată într-o pluralitate. Cei de-acasă o adorau, dar pentru ei nu era decît o Luli-boy devenită „domnişoară“, gata-gata să intre în balul vieţii. Lipsa de mirare şi de încîntare exclamativă a celorlalţi faţă de Luli dădea Gabrielei certitudinea că ei n-o văd, nu că ea se înşeală. Şi totuşi, nici ea nu putea defini profund cauza care, în sufletul ei, o singulariza pe Luli încîntător între celelalte fete, fie cunoscute, fie străine. Plăcerea de-a trăi alături de Luli, de-a o însoţi în plimbări, de-a sta de vorbă cu ea, de-a o avea alături, de-a o privi — o domina acaparînd-o, făcînd-o parcă să renunţe temporar la afirmarea propriei ei feminităţi, deşi era tînără, abea cu patru ani mai mare decît Luli. Dar pentru Gabriela, tinereţa lui Luli era altceva, parcă abea atunci întîia oară întîlnit. Luli îi apărea într-o veşnică lumină de lună, care dădea o îndulcire de taină albă trupului şi sufletului ei.

Odinioară, Luli-boy era auditorul Gabrielei şi oarecum spectatorul ei intim. Acum, Gabriela luase rolul de atunci al lui Luli-boy. Raporturile dintre ele erau perfect normale, afectuoase, neatinse de nici o constrîngere. Atît numai că Luli parcă evita să vorbească despre ea. Gabriela o invitase indirect, făcîndu-i cîteva confidenţe. Dar Luli alunecase spre generalităţi, tocmai în clipa cînd tăcerea interogativă a Gabrielei aştepta parcă pasul spovedaniei. Luli observase dezamăgirea Gabrielei, şi-i spusese mai tîrziu, prietenos, dar c-un fel de jenă, şi în treacăt:

— Ce vrei să-ţi spun eu despre mine, Gabico? Tu nu mă vezi...

Avînd aerul să-i spuie: „Sînt o fată ca toate fetele. Nimic interesant."

De la o vreme însă, şi fără ca nimic exterior să justifice aşa ceva, Gabriela o crezuse îndrăgostită. Permanenţa tăinuită a unei pasiuni putea să comunice şi Gabrielei o tulburare fără cauză aparentă, dar cu atît mai intensă, ca acele unde de parfum aduse pînă-n largul mărilor de brizele uşoare ale primăverii, fără ca ţărmul înflorit să apară ochiului.

Cine?...

Nici un bărbat nu dăduse Gabrielei bătaia de inimă adusă de această întrebare care-o privea pe Luli. Răspunsul nu-l putea găsi privind în jurul lor, printre cunoscuţi. Unde era acest „cine?" a cărui prezenţă în Luli îi dădea o aspiraţie nostalgică? Cine putea fi? Cum era?...

Întrebări care depăşeau cu mult simpla curiozitate, căci rădăcinile lor erau în inima Gabrielei — de unde-şi trăgeau hrana —, nu în mintea ei unde numai apăreau.

Niciodată Gabriela nu simţise o aspiraţie mai profundă spre obscura splendoare a dragostii, decît de-a lungul acestei epoci cînd căuta să întrevadă în Luli, ca într-o altă năframă a Sfintei Veronica, chipul necunoscut al unui bărbat.

Şi această aspiraţie, în loc s-o răsfrîngă asupra sufletului adus de la Bucureşti, în loc s-o determine să întindă în sfîrşit braţele celui de-acolo, care-i scria

în fiecare zi, dimpotrivă, o îndepărta de el, lăsîndu-l încolo pe un țărm rămas, cu sufletul palpitînd alături de Luli, ca în pînza unei corăbii care-o ducea și pe ea spre necunoscut.

La început venise cu intenția să plece în fiecare sîmbătă la București. Amînase de cîteva ori, sub diferite pretexte, pînă cînd renunțase. La scrisorile pe care le primea zilnic, răspundea tot mai rar și c-un efort tot mai penibil, căci fiecare zi agrava raporturile dintre ea și cel care se socotea înainte de plecarea ei la Galați, aproape logodnicul ei. Îl iubise vreodată? La București sperase că-l va iubi, stimîndu-l, fiind camarada lui, deprinsă să-l știe alături de ea devotat și ocrotitor, acordîndu-i ei întîietate cu toate că era pasionat de medicină, cu fanatismul acela al adevăraților oameni de știință. Înainte de-a o întîlni pe Gabriela, Matei Dima era poreclit de camarazii lui „amantul microbilor". Lucra la laboratorul „Babeș", fiind deocamdată conferențiar universitar. Se îndrăgostise de Gabriela cu ochii închiși, total, încă de pe vremea cînd ea era în anul întîi. Deocamdată nu-i ceruse decît să-l accepte ca adorator și camarad. Devenise tovarășul ei de teatru, concerte, expoziții de pictură, plimbări, dovedind o prospețime de entuziasm atribuită în genere numai poeților, de loc însă oamenilor de știință. Gabriela se deprinsese frățește cu el. Cînd plecase pentru șase luni în Orient, trimis să studieze lepra, Gabriela se simțise mai mult desperecheată decît singură, fără să deslușească de ajuns de limpede, dacă afectuoasa ei alarmă, în unele zile, era datorită absenței unui om iubit, sau îngrijorării pentru viața unui prieten aflat printre primejdii. Prezența lui alături de ea îi dădea numai liniște; nici un fel de neliniști. Abea se simțea femeie alături de el, cu toate că ochii lui mereu admirativi îi aminteau necontenit că tovarășul ei e bărbat. Dacă nu l-ar fi stimat, l-ar fi socotit ca pe un cîne credincios care te ferește de primejdii, veghindu-te. În ultimul timp însă, simțise alături de el dojana conștiinței unei ingratitudini de care-ți dai seamă. Ca cineva care primește mereu daruri, fără să dea nimic în schimb. Și subt impulsiunea acestui sentiment — de justiție, nu

de dragoste — îi spusese odată din senin „aşteaptă“, strîngîndu-i mîinile şi privindu-i ochii, dînd vorbei „aşteaptă“ semnificaţia „aşteaptă-mă“. O cvasi-logodnă.

De cînd însă trăia alături de Luli, simţea categoric că nu-şi mai poate ţine cuvîntul. Ceea ce la Bucureşti îi apăruse ca o răsplată firească din partea ei, acum îi apărea ca un sacrificiu de care nu se simţea capabilă.

Primea zilnic scrisori care nu păreau scrise într-un laborator, ci într-un alt veac. Dar ceea ce pînă mai ieri îi apăruse proaspăt, juvenil, — acum îi apărea demodat şi fad.

După vreo două luni de despărţire, Matei Dima îi ceruse voie într-o scrisoare să vie la Galaţi s-o vadă.

„Prietenă scumpă — nu îndrăznea să-i spuie altfel — nu vreau să devin fetişist alături de o fotografie. Dă-mi voie să-ţi aud glasul...“

Poate că era cam desuetă delicateţa timorată a gestului; dar Gabriela-i văzuse numai ridicolul. Ca şi cum ai cere voie unei femei s-o săruţi. Îi răspunsese că nu vrea să fie tulburată, fiindcă-şi lucrează teza de doctorat şi are nevoie de perfectă izolare.

Matei Dima acceptase fără murmur. Dar după alte cinci luni, venise la Galaţi, neanunţat. O aşteptase în faţa şcolii, apariţia lui dînd Gabrielei o contracţie repulsivă. Îl prezentase lui Luli — „Doctorul Dima, un vechi prieten“ — şi-ntr-adevăr, prezenţa lui Luli dîndu-i numai o semnificaţie de vechi prieten, îl acceptase ca atare, cu o cordialitate nesilită, care-l situa însă cu totul în afara Gabrielei; căci în lăuntru îl repudia, cu inima închisă. De-a lungul plimbării şi vizitei, Gabriela n-o lăsase pe Luli de lîngă ea nici o clipă. Iar la plecare, cînd o întîmplătoare dar scurtă izolare îi pusese faţă în faţă, Matei Dima o întrebase c-un tremur abea stăpînit în glas şi-n mîni:

— Spune-mi, Gabriela, iubeşti pe altcineva?

— Nu iubesc pe nimeni.

Net.

De-atunci nu-l revăzuse. Scrisorile lui oftau umil, nu ca frunzişurile, ci ca frunzele care se tîrăsc. Gabriela îi răspundea din cînd în cînd — cam de două ori pe lună, — dar atît de impersonal, încît scrisorile ei

aveau caracterul unui buletin informativ. Natural, nimic despre Luli: deci, nimic despre ea. În această situaţie, apropierea vacanţei, în loc să însemne bucuria verii după un an de muncă, o îngheţa. Din cauza lui Matei Dima avea oroare de Bucureşti. Iată de ce, după sfîrşitul anului şcolar, subt pretextul că vrea s-o pregătească pe Luli pentru bacalaureat, asistînd-o şi în timpul examenului, îşi amînase iar plecarea.

— Ştiţi ce? le propusese tatăl lui Luli. Ce-ar fi dacă aţi pleca la vie? Aer curat, linişte...

Acceptaseră încîntate. Via era în judeţul Tutova. Cîteva ceasuri de tren, două cu trăsura. Libere: ele două însoţite de umbra lui Luli, dadaia, o ţărancă posomorîtă care-o crescuse pe Luli cu poveşti, faţă severă şi ochi blînzi.

Aşadar plecaseră cu dadaia. La gară le aştepta moş Ciocîrdel cu trăsura. Luli sărise din tren înainte de-a se opri de-a binelea. Gabriela o găsise cu obrazul lipit pe rînd de gîtul căluţilor trăsurii care le aştepta cu lumina vacanţei în ea.

— Săracii ei, moşneguţii mei, cu urechi de iepurachi...

Şi cu toate că dadaia era o autoritate îndărătnică, Luli nu se lăsase pînă ce nu obţinuse de la ea, din fundul fundului geamandanului legat cu sfoară, zahăr pentru căluţii deprinşi să mănînce din palma ei.

Locurile şi via erau blînde şi modeste ca şi căluţii. Dar Luli se lipea de ele, ca şi de căluţi, hrănindu-le parcă din palma amintirii.

Şi acolo abea, Gabriela descoperise secretul lui Luli, la sfîrşitul săptămînii.

Îşi petrecuseră zilele recapitulînd scrupulos materiile pentru bacalaureat. Bineînţeles, pe iarbă în livadă, aşezate pe un pled, Gabriela acoperită cu „pagoda“, pălăria ardelenească, Luli — cu capul gol. Gabriela se cam temea de albine, viespi, şopîrle, lilieci, şerpi şi hoţi; Luli, de loc. Cu greu o hotărîse pe Gabriela să doarmă afară, în cerdac.

Învăţau împreună.

— „Vides ut alta stet...“ începea Gabriela.

Şi Luli trebuia să continue oda lui Horaţiu: „...stet nive candidum..."

Dar cum să vorbeşti despre zăpadă, chiar cînd acoperă sfîntă un vers de-al lui Horaţiu, alături de un păr busuioc, al cărui parfum, încins de soare, curge ca o miere darnică...

Şi Gabriela, c-o tresărire veselă, o vedea pe Luli sărind ca o lăcustă, ridicîndu-se, agăţîndu-se, căţărîndu-se, înălţîndu-se — şi de sus, dintre busuioacele cu obraji de ţărăncuţă, scuturînd asupra ei dulce potop de iunie, ş-apoi spunînd în întregime oda lui Horaţiu, cu-atîta tinereţă printre frunze de fruct şi subt cer de soare, încît textul clasic respira, cu firele de argint ale lui Horaţiu, aprinse în zîmbet alb...

Aşa că îndeobşte, Luli i răspundea de la etajul vegetal unde apare obrazul fructelor mici şi unde-s glasurile cu aripi.

Dar uneori nici acolo nu era. Dispărea. Un ceas, două. Apoi se întorcea cu paşi înceţi.

— De unde vii, Luli?

— M-am plimbat.

Dar Gabriela observase o particularitate. Luli nu scria decît obligată: la şcoală. Încolo, de loc. În schimb, cînd dispărea ea, dispărea şi creionul Gabrielei: un creion cu mină. Într-o zi, Gabriela o pîndise şi o urmărise. Ajunseseră aşa una după alta, tocmai departe. Iarbă, flori mărunte, cer, greieri, soare.

Nici un om. Cîte-un cocostîrc ţinea pe cîmp locul oamenilor. O singurătate fericită ca rîsul unui obraz de copil adormit. Soare blond în depărtare, cer albastru.

Un loc unde nu te puteai întîlni decît cu tine în duminica celei mai curate singurătăţi.

Inima Gabrielei bătea greu în aurul toropit al verii. Acum era sigură: Luli scria scrisori de dragoste. O vedea mai departe, culcată cu faţa în jos, cu coatele turtite în lături, scriind singură între iarbă şi cer.

Apoi se ridicase brusc, rupsese, aruncase şi plecase. Gabriela se culcase la pămînt ca pieile-roşii cînd urmăresc. Luli ar fi putut s-o vadă. Dar n-o văzuse

fiindcă n-avea ochi de cercetare decît pentru sufletul ei. Se înapoia iute, concentrată, c-un fel de mînie.

Singură, Gabriela se îndreptase spre locul lui Luli. Găsise foaia ruptă. Şi urma trupului ei culcat în iarbă. Acolo s-aşezase, la fel, plutind cu faţa la pămînt. Ierburile erau numai cîntec: coruri de argint subţire ca tremurul stelelor şi-al apelor.

Libelule dansau cu aripi străvezii ca nişte mici iele ale amiezii.

Scrisul lui Luli apărea în orbirea dănţuitoare a verii, subt ochii Gabrielei. Două rînduri. Scrise pe iarbă, nervos, cuvintele străpungeau foaia, cu cornițe parcă, într-un fel de zvîcnire dezordonată, nevoind să accepte captivitatea pe foaia îngustă şi plată.

„Pe harfa răsturnată a ierburilor tale. Vară, trupul şi sufletul meu sînt începutul unui mare cîntec şi tremurul mînii care-l caută.“

Atît.

— Luli! Luli!...

Asta era dar Luli.

La întors Gabriela parcă aducea pe buze întîile versuri ale lumii culese din rouă.

— Gabico, de unde vii?

— M-am plimbat...

Dar nu se putuse împiedeca să nu-i dezmierde fruntea uşor, zîmbindu-i ca unei zări străvezii în misterul sosirilor de primăvară.

— La ce te gîndeşti, Luli-boy?

— ...Aşa... departe...

O revedea aşezată ca o ţigăncuşă albă pe covor, lîngă zid, parcă dezmierdînd coarde cu degetele subţiri.

— Ce faci acolo, Luli-boy?

— Sst. Aştept cocorii.

Luli-boy îi aştepta pe acoperişul casei.

Acum îi aştepta în ea, înălţată spre cerul ei lăuntric, nouă în vechimea lumii, cu trupul ei de dansatoare arabă şi obrazul ei alb de argintul sufletului, în care ochii apăreau negri ca de subt un voal oriental.

Ciudată reacție: o înduioșase și o îmbunase atît de tare secretul lui Luli, încît simțise nevoia să facă o faptă bună, generoasă. Și cum ai jertfi o mieluță pe un altar, scrisese lui Matei Dima chiar în acea zi, o scrisoare afectuoasă. Toate cuvintele acelei scrisori erau foarte tinere și alergau sprinten în soarele verii: *„Mîna mea încălzită și pîrlită de soarele de aici, îți strînge mîna, credincios prieten“*.

Apoi venise ultima noapte. Se deprinsese și Gabriela să doarmă în cerdac, dar cu pază. Cum? Ele două dormeau pe două saltele alăturate, așezate într-un capăt al cerdacului. În celălalt capăt dormea dadaia. Pe treptele cerdacului dormea Gavrilă I-iu: un cîne ciobănesc cu piept de zimbru. În ogradă, culcat pe cojoc, tușea moș Ciocîrdel, cînd nu horăia, alături de o pușcă străveche, parcă de pe vremea turcilor, care totuși își păstrase prestigiul ei de pușcă. Și mai erau încă. Subt streșina cerdacului, dormitor pe aripi lîngă dormitor, cuiburi de rîndunele. Pe cerdac, Gavrilă al II-lea, un motan rural, fălcos ca o gutuie, negru pe trup și cu picioarele albe ca un gospodar noaptea, în nădragi. Și în sfîrșit, ca niște lebede bîlbîite, un cîrd de gîște care clămpăneau și prin somn.

Așa că într-o astfel de cetate întărită, frica nu putea să intre.

Dar în ultima noapte intrase luna plină.

Dintîi noaptea fusese neagră ca o mulțime de rîndunele, pană lîngă pană, adormindu-l pe străjerul cu flintă.

Apoi, parcă zburaseră deodată miliardele de rîndunele, descoperind trupul unei imensități de marmură antică.

Asta se întîmpla tîrziu, mult după „noapte-bună“.

Apoi totul devenise străveziu, fără pondere și fără contur, clădit parcă din abur, pe ape imense cu adîncul mort, — și pe cer, rotund ca de uliu, apăruse ochiul de argint fără de gene, care privește sufletele mai afund decît somnul.

Luna.

E foarte greu, cînd dormi afară, să știi dacă te-ai trezit sau dacă n-ai dormit de loc, mai ales cînd deschizi ochii în ziua polară a miezului de noapte. E un somn

ager şi sprinten, de-a lungul căruia ceasul e clipă, şi noaptea de vară nu mai lungă, deşi cu stele, decît genele pleoapelor lăsate. Cînd şi le ridicase, Gabriela văzuse luna ca o mare „buna dimineaţa" înflorită înspre ea, printre frunzele care umbreau faţada cerdacului. Ridicase capul de pe pernă. Alături, nimeni. Patul era gol ca o lespede după o evaporare.

N-o alarmase de loc absenţa lui Luli, dar direct, imediat, fără nici o tranziţie, ca parfumul unei înfloriri de miez de noapte, vorbele găsite în soare reveniseră, destrămîndu-se în trilurile greierilor.

„...Începutul unui mare cîntec" şedea pe marginea cerdacului, ca pe o fîntînă deschisă, cu profilul în lumina lunii. Mlădiul ei gît alb plutea ca tulpinele ieşite din ape, ducînd spre cer obrajii care aveau gestul de potir oferit lunii al lotuşilor şi al nuferilor, împrejmuiţi de apa întunecată a părului.

N-ar fi vroit s-o tulbure, dar era ceasul care porunceşte gîndurilor să vorbească în tăcerea care le ascultă. Gabriela venise lîngă Luli. La apropierea Gabrielei, Luli nu tresărise, căci era noaptea ochilor deschişi, şi nesomnul oricui n-o putea mira, necum surprinde.

Dar se roşise pînă-n urechi, cu genele plecate, cum roşesc numai fetele al căror secret de dragoste a fost aflat de alţii, auzind pe buzele Gabrielei vorbele nemernice aruncate de ea pe un cîmp singuratic. Apoi ridicase spre Gabriela ochi întrebători.

— Presimţeam ceva, Luli. Te-am urmărit — iartă-mă — şi am găsit manuscrisul rupt. Sînt întîiul tău cetitor.

Luli tăcuse, cu fruntea încordată, buza de jos uşor răsfrîntă, rezemîndu-şi bărbia în pumn. Şedea pe scîndura îngustă cu genunchii aduşi la bărbie. Era îmbrăcată într-o pijama de lînă subţire. Parcă plutea într-o lotcă pe un ostrov de argint.

Oftase uşor, ridicînd din umeri, resemnîndu-se parcă.

— Luli, de cînd scrii?

— Gabico dragă, dar nu scriu. O frază, o simplă frază...

Glasul avea un accent de dezolare. Se apăra.

Își suflecase mînicile pijamalei. Avea un tact ușor în vîrful papucilor. Un amestec de enervare, de șovăire de nevoie de-a spune și de pudoare pentru ceea ce apăruse în sufletul ei intim și tulburător, ca cea dintîi rotunzire a sînilor. Nici un orgoliu însă; mai degrabă o rușinare.

Elanul Gabrielei se oprise nehotărît. Mînile ei, pornite spre Luli, reveniseră c-un gol, ca și cum ar fi scăpat vasul pe care i-l aduceau.

Luli îi apucase mînile deodată, bătîndu-i-le afectuos ca pe un bot de mînz, dar fața ei nu era veselă.

— Ce-i, Luli? o alintase Gabriela, cu glasul îndulcit ca pe un copil mic pe care-l doare capul. E greu?

— Uite și tu: asta...

Arătase cu o rotire a brațului gol palatele venețiene ale nopții.

— ...și asta!

Mîna se oprise pe fruntea ei încordată.

— Asta luptă cu asta. Ce vrei să fac?

— Să scrii, Luli, fiindcă ai talent.

— Gabico!

— Da, Luli, sînt sigură.

Alt val de sînge înroșise obrajii lui Luli, aprinzîndu-i ochii.

— Gabico, hai să ne plimbăm.

— Hai.

În pijamale și în papuci. Descoperite. Pe iarba livezii alergau pașii albi ai luminii venite printre frunze într-un fel de menuet cadențat. Uneori cădeau fructe singure, prin somn, visînd poate că sînt culese. O vastă intimitate, ca un ocean care-ar deveni bun ca ochii boilor.

— M-am prostit, Gabico. Aș vrea să-ți spun tot și văd că n-am ce. Nu-i chiar așa ușor să vorbești despre tine.

Unele crengi erau atît de lungi și-atît de aplecate spre iarbă, încît parcă s-adăpau din apele lunii revărsate.

— Cînd ai început, Luli?

Luli se oprise cu ochii pe zări, căutînd parcă răspunsul în ochii stelelor.

— Ştiu eu, Gabico? N-am avut linişte niciodată. Parcă luptam să ies din mine, să evadez...

— Luli-boy!

O revăzuseră amîndouă ca pe altcineva.

— Tu cunoşti senzaţia asta: că-i prea strîmt în tine, că n-ai aer de ajuns? Vrei mai mult, mai mare, mai repede. Scriu trei-patru vorbe, o frază, două, şi rup. Nu mai am nimic.

— Luli, drăguţă, şi rupi tot-tot?

— Tot.

— Cum? N-ai nimic din ce-ai scris? N-ai păstrat nici un rînd?

— Gabico, dar tu nu înţelegi că n-am scris nimic?

Gabriela zîmbise, dezmierdîndu-i obrazul înfierbîntat.

— Da, Gabico, consolează-mă.

Gabriela zîmbise mai departe.

Apoi, cu un aer glumeţ îi pusese mînile pe creştet, spunîndu-i c-o nazalizare tărăgănată:

— Ca Ioan pe Isus, te botez în apele Iordanului: Luli, noul cîntec. Nu-nu-nu. Îţi trebuie un nou nume, de scriitor...

Scena era glumeaţă. Dar lumina nopţii era solemnă ca o apă a destinului.

Luli se uita în pămînt, ostenită parcă. Mînile Gabrielei pluteau pe creştetul ei. Căuta un nume. Părul lui Luli era negru, negru — şi, deodată, ca o comoară de aur, din adîncul părului desprinsă, numele se ivise cu silabe blonde ca soarele.

— Lorelei...

Luli o privise întrebător, după o absenţă.

— Lorelei: numele tău de scriitor.

— Glumeşti, Gabico, vorbise Luli dînd din cap.

Dar c-o pornire copilărească, apucase numele dăruit, cercetîndu-l.

— Da, e frumos: Lorelei...

Era în noapte ca şi-n apele Rhinului, numele vechei legende.

— Luli, cunoşti balada lui Heine?

Luli zîmbise şcolăreşte, cu ochii micşoraţi.

— Parcă, parcă! Ceva cu o zînă care cîntă pe o stîncă de pe malul Rhinului, şi care... şi care provoacă accidente mortale, se scuturase ea de atmosfera de pînă atunci, reacţionînd juvenil.

Nu numai noua Lorelei dar şi Gabriela simţise nevoia unei destinderi, ca după ce-ai ieşit dintr-o biserică. Aşa că printr-un spontan acord, amîndouă deveniseră copii ai clipei de noapte cu lună plină, nesomn şi fructe coapte.

Cînd eşti tînăr şi nu cunoşti încă insomniile, e o mare mîndrie să păcăleşti somnul.

Astfel că hotărîseră, fără să mai consulte minutarele, să surprindă dimineaţa. Dar cum somnul, în loc să le aştepte pe saltelele din cerdac, parcă se luase după ele, dezmierdîndu-le din spate cu tăceri, îl alungaseră cu fapte diurne: adică o masă improvizată cu pîrjoale reci, pîne cam uscată, cafea neagră la termos şi fructe la discreţie. Apoi făcuseră şi un foc în fundul livezii, regretînd că nu s-au copt încă păpuşoii, întreţinîndu-l ca străjerii unei poveşti cu duhuri, care-s gata să fure fructul de aur, copt numai noaptea.

Spre dimineaţă, şi mai treze din cauza cafelei negre şi a mîndriei tinereşti de-a fi învins somnul, recapitulaseră vertiginos materiile bacalaureatului. Şi ca întotdeauna, învăţătura cu întrebări şi răspunsuri — mai ales în văzduhul sprinten al zorilor — o alungase pe Luli într-un suprem cireş de iunie, cu hultoane negre. Întrebările porneau de jos, cu greierii, răspunsurile picau de sus, cu cireşele...

...Cu cireşele răsturnate de Luli din coş, la marginea trenului care o ducea spre bacalaureat.

Dar după o noapte albă, chiar cînd ai în faţă o fată care-i ca un lied de Schumann, botezată Lorelei, în Rhinul unei nopţi de vară, — somnul tot vine.

Mîna Gabrielei căzu, cu sufletul alături ca o carte îndelung cetită. Genele s-alungiră negre, de noapte. Obrazul păru mai luminos, în somn. Fineţa lui avea ceva din înflorirea prelungă şi parcă plînsă a salcîmilor în străveziul nopţilor cu lună.

Luli se deşteptă, dar fără să fi dormit. O regăsi pe Gabriela în faţă, la umbra storului. Îşi aminti de unde venea — cling-cling cîntaseră „moşnegii ei", scuturînd capul după tren — şi unde se ducea: profesori prinşi ca lipitorile pe mintea candidatului.

Se simţea ostenită de ea însăşi, şi avea trac, şcolăreşte. Ar fi vrut să rîdă cu Gabica: dormea.

O clipă, avu o mişcare de nehotărîre între bancheta pe care se putea întinde şi fereastra deschisă.

Dar vîntul învinse somnul.

Fără zgomot, Luli se ridică, muindu-şi obrajii în vîntul vitezei, care uneori e şi al destinului.

PARTEA A DOUA

„... TRUPUL ȘI SUFLETUL MEU SÎNT ÎNCEPUTUL UNUI MARE CÎNTEC..."

Capul fumătorului de la fereastra compartimentului de clasa întîia apărea la fiecare oprire a trenului, cerceta ferestrele vecine, și se retrăgea: mereu cu țigara aprinsă.

Mai simplu ar fi fost să iasă pe coridor, să deschidă ușa despărțitoare dintre compartimentul de-a doua și cel de-a întîia, și să se oprească o clipă, cît îți trebuie să aprinzi o țigară și să arunci o privire, la ușa compartimentului cu cele două fete. Nu timiditatea îl împiedeca s-o facă. Era deprins să intimideze el pe alții, nu să fie intimidat. Chiar cei care nu știau cine-i deveneau deferenți față de el, dacă erau bărbați; iar pe femei le intriga, dînd celor mai multe imboldul de-a-i vorbi franțuzește, sau într-o altă limbă străină. Era greu să treacă neobservat. Dădea o primă impresie de exotic oriunde se afla: nu numai în străinătate, dar și în România. Părea în fiecare loc că vine din altă parte, că e ambasadorul unei țări depărtate. Cînd intra la un teatru, înainte de-a întinde biletul, cei de la ușă se înclinau, întrebîndu-l: „Loja dumneavoastră?“ Cînd pleca la drum, fără să-l mai întrebe, tregherul îi ducea bagajele la clasa întîia. Iar cînd mergea pe stradă, cei care-l întîlneau aveau impresia că limuzina de lux îl urmărește mai de la distanță.

— Eşti impunător, colega, îi spunea tatăl său, profesorul universitar Aristide Bogdan. Regret că nu-ţi sînt fiu. M-aş fi tras din frac, nu din opincă.

Nici Aristide Bogdan nu se trăgea din „opincă". Tatăl său fusese profesor secundar. Dar era un „democrat convins": „opincile" erau ale demagogiei, nu ale originei.

Catul Bogdan, însă, dădea într-adevăr impresia că strămoşii lui sînt zugrăviţi în alungire bizantină pe zidul bisericilor ctitorite de ei. Aşa era el numai, în neamul lui — după tată —, deşi părea că a moştenit înălţimea fină şi cam dolentă a trupului de la strămoşi a căror mînă, înainte de-a se efemina bizantin pe mătăniile huzurului boieresc, mînuise pe cîmpuri istorice, în jurul voievozilor, spada vitează. Astfel de mîni avea: mai mult fine decît puternice, cu toate că erau mari şi aparţineau unui bărbat. Fără inele totuşi, deşi ochiul care întîlnea aceste mîni căuta să-l descopere pe cel cu stemă.

„Tani are mîni de amant", spusese lui Aristide Bogdan, Agatha, mult prea tînăra lui soţie şi a doua mamă vitregă a lui Catul Bogdan.

Aristide Bogdan, cinic, repetase vorba la Club. Picanta apreciere circulase cu zîmbete pe buzele clevetirii ieşene, ajungînd pînă şi la Universitate printre studentele lui Catul, făcîndu-li-l şi mai interesant.

Era şi fără de asta, mai ales pentru femei. Ochii lui veneau parcă din Orient, de subt gluga unui burnuz pudrat de pulberile deşertului, negri şi pasionaţi, cu gene feminin îmbelşugate; gura — mare, severă ca expresie şi ostenită parcă, avea buze de un roşu intens, umed. Dar părul era alb în întregime, dînd prin contrast o smolire de icoană veche obrajilor palizi. Părul alb, pieptănat pe spate, cam lung şi uşor fluturător, nu dădea o impresie de bătrîneţă, ci de izolare, ca piscurile ninse ivite în zarea unor privelişti de vară, printr-un văzduh ciripitor. Un aer delaolaltă semeţ, tăios şi ostenit. Fruntea înaltă şi osoasă cu arcadele adînc scobite: ochii priveau din fund, dînd frunţii un relief tare. Nasul părea perfect drept, văzut din faţă, cu nări subţiri de o grecească

subtilitate, dar în realitate era ușor achilin, ceea ce în clipele de mare concentrare dădea profilului o severitate dantescă, un fel de izolare pe-o stîncă dinspre iad, întregind accentul fix de singurătate al părului de un alb etern.

Era de ajuns ca cineva să-i vadă numai capul, înălțat deasupra umerilor, pentru a ști că-i înalt. Astfel era: cum îl vestea osatura feții și a frunții. Lățimea umerilor echilibra înălțimea trupului, fără să-i dea agresivitate atletică, ci dimpotrivă, un fel de zveltețǎ tomnatec meditativă. O femeie ar fi plîns rezemată de pieptul lui, ca subt frunzișuri de septembrie.

Se îmbrăca în gris și albastru închis, cu ghete negre, dînd celor care-l întîlneau certitudinea că se îmbracă în străinătate la o casă mare. De fapt își făcea hainele la un oarecare croitor ieșan care replica numeroșilor clienți nemulțumiți:

— Se poate să nu vă placă? Dar pe domnul profesor universitar Catul Bogdan cine-l îmbracă? Leiba. Șic de Paris.

Însă o eleganță specială, dincolo de modă. Același pantalon drept, sever ca pantalonul jachetelor, același surtuc cam lung, abea îngustat la talie, părînd că-i ceva mai larg decît trebuie. O corectitudine severă, de om elegant, care abea a părăsit haina de doliu, anticipînd parcă o renunțare la tineresc.

Catul Bogdan provoca multe antipatii. Aprecieri ca: „teatral, pozeur, cu nasul pe sus, înfumurat, boieros“, cu toată gama variantelor și derivatelor, circulau în jurul lui, fără ca cei care-l cunoșteau mai de aproape să le dezmintă, cu excepția lui Nathan Sabbetai, singurul lui prieten intim, care luptase în multe feluri pentru a-i rectifica reputația.

Aceste aprecieri erau justificate și de aparenta lui morgă aristocratică și de izolarea lui, dar mai ales de contrastul dintre el și neverosimilul său tată și coleg universitar. Aristide Bogdan — Agatha îi spunea impertinent „papa Mito“, adică, pe franțuzește, mitocan —, fost prefect de poliție și în permanență deputat, avea un aspect de lăutar țigan, și el cu părul

alb, și era intim cu toată lumea; o intimitate al cărei accent era clipirea de ochi pe care-o adresa oricui, adică: „Lasă, șmechere, că te știu eu". La Cameră, la Tribunal, la Universitate cînd se întrunea marele colegiu unde se învecina cu fiul său, la Teatru, pe stradă, în tramvai sau în tren, la baia de abur sau la aperitive, la fel era. Veros, cinic, vulgar, foarte inteligent și c-o rămășiță de cultură din doctoratul în drept luat la Paris, căci de atunci n-avea timp intelectual decît pentru ziare — i se iertau toate, spunîndu-se despre el:

— E porc, dar e simpatic.

Catul Bogdan în schimb, nici simpatic nu era, mai ales fiindcă avea un astfel de tată. Apoi nu făcea politică. Ca și romanele lui fără de gloate, țărani și oameni de pe stradă, abstinența lui socială era interpretată ca o izolare disprețuitoare. Vremea mulțimilor nu i-o ierta, nici în critica literară care făcea din el o moaște a turnului de fildeș, nici în atitudinea vecinilor de viață cotidiană, care nu-l găseau cot la cot.

În schimb, femeile, nu numai că-l remarcau imediat și oriunde, dar îl priveau cu ochi și nări care ofereau pasiuni tumultuoase. *Femeile*, nu fetele tinere. Îl remarcau și fetele tinere, dar ca pe o pictură interesantă amintind muzeul cu armuri și pînze de vechi maiștri, situîndu-l dincolo de bătaia cu garoafe a inimii...

... De la fereastră la fereastră, într-o clipă de umbră cu castani a unei opriri a trenului, Luli-i întîlni ochii negri și imediat apoi, părul alb.

„Și tînăr și moșneag", vorbe gîndite în zbor de libelulă, se opriră nedumerite în mintea ei, deschizîndu-i buzele mirat.

Și întocmai ca la teatru, cînd înainte de-a-și fi scos mînușile în loja cu scaune goale, ar fi întîlnit ceva interesant, întorcîndu-se în urmă să-și cheme prietenele, se uită spre Gabriela, trăgîndu-și capul înlăuntru, să-i spuie și ei. Dar Gabriela dormea alb în salcîmii somnului, la umbra perdeluței.

Trenul pornea.

După castanii gării, soarele izbucni mai arzător.

Capul lui Luli reapăru la fereastră, regăsind în coada ochiului părul alb și ochii negri.

Gara rămase în urmă cu tăcerea ei vegetală: o scufiță roșie uitată între castani. Trenul intră în vînt și-n soare. Ierburile țințăreau a secetă. Fumul locomotivei atîrna ca o umbră veninoasă deasupra trenului, mînjind lumina. Viespuiau scîntei dinspre locomotivă. Luli întoarse capul, culcîndu-și obrazul pe brațele încrucișate pe fereastră. Vîntul o bătea în creștet, spulberîndu-i părul, dîndu-i o viață șerpuitoare. Era ca într-o apă curgătoare caldă și arzător blondă. Abea întrezărit, cerul era un galop albastru-argintiu. Cîmpiile se-nfășurau și se desfășurau cu foșnete. Totul venea, trecea, apărea, dispărea, cu o fluență suplă. Stîlpii de telegraf săltau, împlîntînduse dansînd în calea vitezei, și rămîneau mlădii cu părul sîrmelor în vînt și-n rîndunele. Îți venea să zîmbești somnoros.

Un zîmbet de-al lui Luli întîlni iar ochii negri. Profilul era sever ca de pisc pe subt care curge o apă repede, c-o umbră de vultur.

Numai două capete cutezau să înfrunte arșița de iunie la ferestrele trenului. Aproape vecine. În același soare aprig, în același vînt fierbinte, în aceeași imensitate rotundă ca tăcerea de subt bolta aceluiași craniu.

Luli întîlni un zîmbet, și-i acceptă intimitatea. Era un zîmbet exterior trenului: venea din soare și din vînt, fără gînd, fără vorbe, fără scop — pur.

Din lumea piticilor, cîteva flori se apropiară de tren fluturînd fluturi.

Cîțiva copaci se zburliră solzoși, din lumea uriașilor.

Apoi iar cer, cîmpii, coline ca niște mantii de catifea verde și aurie, umflate de vînt.

O vacă albă, ca statuia ei de marmură mînjită... Salutul din alt veac — cu spadă, panaș și reverență — al unui cocostîrc desprins în zbor ceremonios... Un sat dominat de biserica albă, ca de un fum abea

pornit din horn... Nişte oițe încleiate pe iarbă... Şi o gară pusă pe covor la căpătîiul copilului care se deşteaptă ochi în ochi cu salutul celui cu şapcă roşie...

Luli îşi freacă ochii: timpul trecea străveziu.

Vecinul aprindea o nouă țigară: mult mai fuma!

Se priviră în treacăt ca doi necunoscuți binevoitori. Zîmbetul apărea dincolo de gări.

Trenul porni spre acest mare zîmbet. Călătoria căpăta un sens intim de glumă împărtăşită într-un tren de plăcere.

Gîndurile apăreau şi dispăreau într-o dezordine veselă. De cîteva ori, Luli cercă să reconstituie cu ochii închişi fața domnului cu păr alb. Dar gîndul plastic desemna copilăreşte, ca un deget stîngaci pe un geam brumat, sau ca un cărbune pe un trotuar, un fel de caricatură de babă cu nas ascuțit şi c-un cîrcel de fum din buze.

Rîsul acoperi de cîteva ori fața lui Luli, întocmai ca la şcoală, în ora unui profesor sever, cînd stai ascuns după spinarea vecinului, cu obrazul lipit de pupitru.

Altă gară se ridică în picioare, încruntată ca un profesor de matematecă, tuns scurt, cap patrat, congestionat şi cu ochelari; o privi pe Luli drept în față, cu ceasornicul fără de minutare.

Luli închise ochii, aşteptînd gornița plecării. Dar auzi de alături — celelalte zgomote n-o interesau — foşnetul scurt al unui chibrit aprins, şi nu se mai bucură, deşi trenul intrase iar în soare. Îşi amintise deodată de abuzul de țigări al tatălui ei, de unele palori la masă, cu broboane de sudoare pe frunte, de respirații şuierătoare, de ochi care cer ajutor, de ridicări precipitate de la masă cu şervetul căzut pe jos...

Se supărase.

Parcă „o supărase".

Se întunecă.

Catul Bogdan nu mai văzu decît clocotul unui păr zburlit; obrazul dispăruse, culcat cu fruntea pe brațe.

Ceea ce se întîmpla era amuzant şi absurd deopotrivă. Dar şi foarte juvenil.

„Deci și foarte juvenil“, corectă gîndul, ca pe-o foaie de manuscris prim.

Întîmplarea se împletea din două fire. Un fir parcă desprins din șalul luminos al mamei lui moartă cu zeci de ani în urmă și rămasă mereu tînără în amintirea lui. Cu cele două fete, scoborîse din trăsura de țară și amintirea mamei lui: tot cu pălărie de pai blond, tot tînără ca o fată întorcîndu-se de la primul bal, cu mîni subțiri și blînde și cu glasul acela pe care-l auzea și acum din urmă, de la spatele veșnic pustiu de această lumină.

— Tani mic, coboară încet, să nu te împiedici...

În timp ce mîna ei îi prindea ușor umărul, dîndu-i pe față o învăluire stinsă de parfum fără nume.

Firul acesta avea paloarea amintirii celei moarte, și grația ei tristă.

Și alt fir, fără de nimic nostalgic spre trecut, adus de un coș cu cireșe negre, deodată răsturnat, de două lacrimi pe obraji tineri, încîntător tineri...

În prima clipă avusese impulsiunea să sară din tren, să-i adune cireșele și să i le aducă, numai ca să-i mai vadă o dată obrajii de aproape, aducîndu-le zîmbetul o dată cu cireșele. Dar de cînd se înapoiase de la Paris, nu mai era om de acțiune. Intervenția aceasta se petrecuse numai în capul lui, devenind o acțiune subiectivă pe marginea realității.

Și iată totuși, că se lăsase „prins“ în joc, ca de-o pisică pe care o stîrnești c-un ghemotoc de hîrtie. Ședea la fereastră cu capul în soare, umplîndu-și ochii de funingini, numai fiindcă era amuzant și absurd. Evadase complect din el însuși. Ceea ce făcea era absolut nou. Să schimbi de la o fereastră de tren zîmbete fugare cu o fetiță cochetă și vicleană care se face că doarme iscodindu-te printre gene...

Nathan ar fi aplaudat: „experiență directă“. Catul Bogdan zîmbi, prelungindu-și zîmbetul în fumul țigării, binevoitor și ironic, ceea ce-i restitui expresia obișnuită cînd discuta. Și revenirea prin mască la el însuși îi aduse și o observație de scriitor: constată cît era de inapt în viață să descifreze gîndurile cuiva care nu semăna cu el. Dacă fetița de la fereastră ar

fi fost un personaj, prezentată așa cum era în manuscrisul unui roman, i-ar fi atribuit gînduri și reacții, cu atenția și concentrarea obișnuită, dar fără efort excepțional. Și iată că văzînd-o reală, în realitatea exterioară lui, participînd la o întîmplare la care participa și el, — o privea cu mirare și curiozitate, neștiind ce se petrece în capul ei zburlit de vînt. Și de altfel grația ei îi dădea o lene cerebrală — ca și întîile zile ale primăverii —, nu o stimulare. Analiza ceda locul senzației simple. Îi veneau dinspre ea numai emoții proaspete, de care se lăsa copleșit c-un fel de pasivitate îngăduitoare, așa cum ai renunța la mișcări, dacă o pasăre ți s-ar sui pe umăr, ș-apoi pe braț, confundîndu-te cu un copac.

Și mai știa despre ea că se numește Luli. Asta era ca și ceea ce vedea la fereastră: forma și numele absurdului încîntător.

Acum abea începea să nu mai regrete plecarea la Galați, — dacă, bineînțeles, Luli...

O numise în gînd ca pe ceva care i-ar fi aparținut lui pînă la Galați. Numai pînă la sosirea la Galați. Luli-de-la-fereastra-trenului. Trenul lui Luli...

Pe nesimțite, devenise foarte binedispus. Așa cum sînt, după două cupe de șampanie, nebăutorii. Parcă-i venea să se joace cu vorbele, să le versifice glumeț. Luli rima cu Multa-Tulli...

Absurdul punea și o mai intimă stăpînire pe el. Ar fi vrut să se uite în oglindă, să vadă fața acestei dispoziții, acestei transfigurări, dar se temea să nu dispară capul de la fereastră.

De ce nu-l mai privea? Și la ce se putea gîndi Luli? Pentru Luli, el nu putea fi decît un om bătrîn. Mai ales, apărut cu păr alb în arșița unei amieze de iunie. Mască de om bătrîn...

Gîndul făcea în treacăt această constatare, fără ca să-l afecteze, fiindcă știa perfect că nu din impresia tinereții izvorăște seducțiunea lui. Constatarea n-avea decît un scop: să sublinieze și mai tare absurdul întîmplării, gratuitatea ei, izolînd-o de viitor, limitînd-o la cîteva ceasuri de tren.

...Dar de ce-i surîdea Luli? Fiindcă era fată și fiindcă în acest tramvai interurban el era singurul bărbat cu care cochetăria ei se putea juca de-a „baba-oarba". Căpăta doar o semnificație ad-hoc de oglindă masculină pentru cochetăria unei fete tinere.

Era convins că dacă la altă fereastră ar fi apărut un băiat tînăr și frumos, vîrsta lui Luli nu s-ar mai fi ocupat de el.

Avu, totuși, o foarte mică strîngere de inimă la acest gînd. Își dădu seamă cît de umilitor ar fi fost pentru el — în sine — ca Luli să accepte un alt dansator întru zîmbet la fereastra priveliștilor. Și cît de natural, totuși. Tenul vrîstei ei nu se-nvecina cu tenul vrîstei lui. Ea era cu panerul de cireșe...

Îi apăru deodată foarte departe în vrîsta ei.

Aprinse o nouă țigară. Își șterse fruntea cu batista. Parcă era prea cald. Apăsător. Și lipsă de aer. Mirosea a funingine. Figura i se posomorî. Aruncă țigara abea începută, dar mirosul tutunului îi devenea sensibil cu fiecare respirație, fără să-l poată goni. Arșița se îngreuiase ca împrejmuită de aburii negri ai unei mari furtuni care s-ar fi apropiat încet, șerpește.

Cu saltul arbitrar pe care mintea îl are numai în coșmar, își reaminti deodată, ca și cum atunci ar fi lăsat cartea din mînă, de *Idiotul* lui Dostoievski. Clipa anxioasă cînd principele Muișkin coboară o scară care-l duce spre criza de epilepsie, pîndit de undeva de ochii lui Rogojin, și poate și de cuțitul lui...

...Cînd ridică din nou ochii, Luli îl văzu de profil, cu privirea îndreptată spre fundul zării. Rămase cu ochii la el. Profilul lui avea o nobleță patetică. Parcă venea călare după o înfrîngere, albit și singur, fără cască și fără lance, în fruntea oștilor învinse. Așa se înclina capul la fereastra trenului care-l hurduca. Capul venea dintr-o baladă tristă. Ochii priveau peste zare întîlnindu-și toamna destinului...

Dar se întîmpla într-adevăr ceva.

Luli revăzu paloarea și gesturile de atîtea ori văzute la tatăl ei. Sudoarea care apare pe tîmple ca o însîn-

gerare, mişcarea neliniştită a capului parcă sugrumat din spate de o mînă haină, şi ochii fără privire, care cer ajutor...

*

Leşinul dă sufletului şi panica morţii şi intensitatea ei. Durase numai cîteva secunde, dar sufletul îşi pierduse vrîsta, apropiindu-se chiar în clipa vastei eclipse de copilăria mică.

Catul Bogdan se deşteptă avînd în mînă, mîna mamei lui, de care se lipise. Mintea nu se limpezise încă. Dar mîna regăsise şi prin întunericul organic mişcarea mînii de de mult. Astfel, captivă în mîna necunoscutului, mîna lui Luli fu apropiată de un obraz rece şi ud, care se alipi blînd de ea. Nu-şi privi mîna. Privi obrazul. Părea de marmură dezgropată ca al orbilor cînd îşi scaldă faţa în lumina soarelui nevăzut.

Milă? Desigur.

Dar mai mult decît milă în faţa trupului de vultur îmblînzit în mîna ei.

Şi ca şi cum aşa ar fi trebuit să fie, tot ce făcură mînile ei hotărîte fu ascultat de marele trup bărbătesc. Îl întinse pe banchetă, punîndu-i capul pe pernă, cu faţa în sus, ridicîndu-i picioarele grele care nu încăpeau decît îndoite pe canapeaua vagonului. Îi desfăcu cravata şi gulerul. Îi şterse fruntea udă cu batista ei. Făcu umbră, acoperind cu perdeaua fereastra dinspre soare. Îi şterse din nou fruntea.

Apoi o auzi plecînd.

Deschise ochii toropiţi. Întîlni o faţă albă, cum numai din leagăn şi în amintire întîlneşti, aproape în suflet şi departe afară.

— Vin îndată.

Închise ochii. Orice i-ar fi spus acest glas credea.

Luli făcu o expediţie grăbită la vagonul de clasa treia unde era dadaia cu „gospodăria“. De acolo se întoarse cu o lămîie, un cuţit, un pahar şi o sticlă de apă.

Din compartimentul unde dormea Gabriela, luă termosul în care mai rămăsese cafea din noaptea petrecută în livadă.

Ciudat! Intrase și ieșise din compartimentul Gabrielei, fără să facă zgomot. Nu vroia să o deștepte din somn. Dar parcă se și temea să o trezească, somnul ei bucurînd-o

Reveni la necunoscutul cu păr alb. Udă batista, punîndu-i-o pe frunte.

Trenul se oprise într-o gară cu tei înfloriți. Parfumul lor împresură trenul și intră pe toate ferestrele.

Băutura pe care i-o pregătise Luli era stridentă: cafea neagră concentrată în care storsese zeama lămîii.

Mîna lui Luli îl cuprinse de după gît, ridicîndu-i capul, în timp ce mîna cealaltă îi ajuta la băut.

Și în această clipă, amintirea mamei lui veni din nou, de afară, cu mișcarea mîinilor care-l învăluiau, dîndu-i de băut, și cu parfumul încropit al teilor. Cînd era bolnav, seara, asupra somnului, mama lui venea pe marginea patului și s-apleca asupra lui, dîndu-i ceai de tei. Păstrau teii ceva din parfumul amintirii ei.

— Acuma stai liniștit.

Îl culcă din nou, schimbîndu-i compresa.

Mîna lui făcu un gest spre ea.

— Nu plec. Stau alături.

Se așeză pe bancheta din față, veghindu-l.

Batista albă care-i acoperea fruntea îi făcea și mai brună paloarea. Cap de arab.

Din gară în gară teii înfloriți se înmulțeau. Coruri de aur în soare.

Și după ce pornea trenul, parfumul lor rămînea, uneori crud ca al ierbii cosite și al pănușilor de păpușoi, abur de sevă nouă mai mult decît parfum; alteori bogat de mirodenii pipărate ca al fînului cosit în luncile grase ale munților; alteori îndulcit ca al bananelor răscoapte, luxuriant, tropical, fierbinte, devenind miere...

Și pe măsură ce soarele se cobora pe orizont și parfumul teilor, din cerul crengilor, cobora mai tare spre pămînt, fluturînd pe fața celui întins pe canapea, ca un văl subțire găsit într-un dulap al amintirii, cu parfum de altădată.

Trezit de-a binelea din somn, se deştepta mult mai încet din somnolenţă, slăbit, cu strania senzaţie că a rămas ca o casă cu ferestrele şi uşile deschise prin care a trecut parfumul teilor şi că nu mai poate închide nici uşile, nici ferestrele, şi că astfel mereu va trece vîntul şi parfumul teilor.

Că e deschis ca o rană, — ca o rană fericită.

*

Şi-n Luli, întîmplarea se împletea din două fire. Unul venit pe faţă ca un funigel, din cer, din vînt, din soare, la fereastra trenului. Îi simţea şi acum pe faţă atingerea de zîmbet întîlnit.

Altul venea din ea, deşi omul era străin. Îl privea întins în faţa ei, cu fruntea acoperită şi ochii închişi, cu o mirare în care se aduna tot parfumul teilor din gară în gară înmulţiţi, ca şi cum trenul intra în pădurea teilor lui Eminescu, în care avea să răsară luna cu „lumina ei fecioară".

Nu ştia cum îl cheamă, de unde vine. Nu-l întîlnise niciodată.

Dar necunoscut, venea parcă din ea, ca un vers de care-ţi aduci aminte avîndu-l pe buze înainte de-a şti unde l-ai auzit.

Îl vedea întins subt ochii ei, fără ca el să o vadă. Avea păr alb... Argint, argint, argint — cînta tactul roţilor... „De treci codrul de aramă, de departe vezi albind ş-auzi mîndra glăsuire a pădurii de argint..."

Ochii vedeau, şi mintea se întîlnea mereu cu emoţii care aduceau versuri.

Cu fiecare respiraţie parfumul teilor intra în piept.

Un somn cu ochii deschişi, în fundul unei ape de aur.

Sufletul avea o legănare lentă, de alge aiurite de curenţii mării.

Gene negre...

Tot ce vedeau ochii inima repeta, adînc, într-un vag de coruri religioase.

E foarte ciudat să te uiţi la un necunoscut ca la o carte deschisă în care ceteşti versuri tulburătoare, regăsind în ele ceva presimţit, poate ştiut, dar vag

pînă atunci, totuşi era, nu numai în suflet, dar şi înafara lui, adus de necunoscut ca o pulbere de argint a unei zări din care vine un călăreț rănit — dar călărețul parcă venea din zarea ei, căci îi ştia pulberile de argint, le văzuse în ea, fără să vadă călărețul. Inima ei bătea lîngă el ca o copită credincioasă şi supusă. Parcă ea i-l adusese răsturnat.

Şi nici nu ştia cum îl cheamă. Dar îl avea pe buze mai intim decît un nume, cum pămîntul nu ştie numele garoafei din el răsărită.

Luli îşi trecu mîna pe frunte. Era fierbinte. Îşi privi cu mirare mîna. Era mîna ei. Dar venea din altă parte, de pe un obraz bărbătesc, alipit de ea atît de adînc, încît mîna devenise misterioasă ca o apă în care s-a cufundat o comoară, ca un cer în care-au nins luceferi, ca o zare în care s-au topit cocori.

Mîna ei care devenise mîna nostalgiei...

Şi-n acea clipă, se sfii. Nu mai îndrăznea să-i schimbe compresa.

Îşi cuprinse obrajii în mîni. Ardeau mai tare decît mînile.

Era în întregime conturul şi forma unei mirări.

*

Subt pleoapele închise, Catul Bogdan se refăcuse treptat, redevenind el însuşi, integrîndu-se ca o unitate în amintirile vieții lui de pînă atunci, recăpătîndu-şi vrîsta, reluîndu-şi gîndurile, recapitulînd lucid tot ce se întîmplase, distanțînd emoțiile dinainte şi de după leşin într-o perspectivă analitică.

Nici o alarmă. Îşi explicase totul prin mama lui, care era cea mai adîncă şi mai ascunsă prezență din sufletul lui. Nimeni, dar absolut nimeni— nici chiar Nathan — nu ştia acest secret pur. Mama lui murise tînără, aproape necunoscută, după ani de căsătorie cu un om despre care, cît timp fusese mic, Catul Bogdan nu spusese decît atît:

— Mamă, tata miroase ca un tren.

Aristide Bogdan fuma țigări de foi, aducînd mirosul lor aspru în salonaşul intim în care mama lui Catul îşi petrecea viața la gura sobei, la pian sau pe

divan, cîntînd pentru el, jucîndu-se cu el, cetindu-i povești pe care i le traducea din franțuzește, albă ca amintirea trandafirilor de la fereastra ei. În anii tinereții fusese numai pentru el. Cu tatăl lui nu era decît o tăcere, ca lumina venită printr-o fereastră cu perdele. După moarte o uitaseră toți, Aristide Bogdan se recăsătorise încă înainte de-a se împlini anul de doliu. Catul Bogdan îl silise să plece din casa moartei, urmîndu-l întunecat și închis în noul cămin.

Apoi trăise ca mînat de demoni, sălbatec, cu un apetit de viață nebănuit de nimeni, nici de el. Femei, chefuri, sporturi, apoi războiul — trăit cu o frenezie de dans primitiv printre șerpi veninoși —, apoi Parisul, unde muncise pînă la extenuare, odihnindu-se în perioade de dezmăț nocturn, ș-apoi întoarcerea în țară, revenirea la casa veche moștenită de la mama lui, în care de-atunci fusese stăpîn și singur, între biblioteci, lucruri de artă aduse din străinătate și amintirile mamei lui. Replantase la fereastra salonașului trandafiri albi. Reparase pentru nimeni, pianul de lemn roșietic.

Între timp fusese numit profesor universitar. Începuse și să scrie, cuprins curînd după înapoierea în țară de nevoia de-a retrăi, creînd ficțiuni. Acel „în căutarea timpului pierdut“ prin care Proust a definit nu numai fosforescența lui spre viață, dar tot caracterul de luptă împotriva morții al creațiunii literare în genere. Fluturarea acestei plecări în suflet, fluturarea acestei întoarceri în lumină de lună a vieții trăite în lumină de soare, mîna mamei lui i-o dăduse, din pragul sufletului adînc, așa cum din pragul casei îl aștepta să se întoarcă de la școală, fluturînd spre el o batistă albă pînă cînd ajungea în brațele ei. Dar această prezență nu apăruse în nici unul dintre romanele lui. Era parfumul nevăzut: adierea de dincolo. Nu vorbea cu nimeni despre ea. Gîndurile lui o cruțau de analiză. Niciodată nu comentase căsătoria ei cu omul vulgar care era tatăl lui fără să-i fie rudă, și soțul ei care trecuse peste ea, străin, ca un bocanc peste o lumină de lună.

Amintirea mamei lui nu era o obsesie; era numai refugiul intim al unei prezențe: cea mai pur apropiată de inima lui. N-o căutase niciodată în viață, dar nici n-o găsise. Femeile din romanele lui dovedeau în genere absența ei. Fără să fie rău cu ele, era lucid, lăsîndu-le să fie rele, unele involuntar, altele inconștient, literatura în care apăreau destăinuindu-le c-o transparență mai adîncă decît a vieții reale. Dar crease și două eroine care emoționaseră pe mulți cetitori; critica le socotise ireale, cu o viață de poem, nu de roman, deși erau situate în viață. Explicația era apariția presimțită a mamei lui îndărătul lor. Fără să fie mama lui, nici ca ea, erau proiectate în direcția ei. Le crutase deci, lăsîndu-le în lumina care venea dinafara lor, ocrotindu-le.

Foarte rar, în mari răstimpuri, avea un vis simplu care-l răscolea. Visa că privește ceva, sau că se plimbă. Și deodată simțea că nu mai e singur. Senzația pe care-o ai în plimbările solitare, cînd îți răsare luna în spate. O mînă caldă îi apuca mîna. Și în clipa aceea se trezea, măsurîndu-și singurătatea pe lume. Căci mînile acelea, singurile vrednice să le sărute, care fuseseră de-atîtea ori lumină și răcoare, umbră și căldură pe fruntea lui de copil, erau încrucișate în întunericul unui sicriu, cu tot pămîntul asupra lor.

Și iată că o fetiță întîlnită din întîmplare în tren — ca și cele două eroine privilegiate ale romanelor lui, dar aceasta vie, reală, exterioară lui, îi apăruse pe aleea amintirii care ducea spre mama lui. Nu singură. Două la început.

Cele două fete se coborîseră din trăsura de țară oprită îndărătul unei gări mici. Oricare dintre cele două fete i-ar fi dat aceeași emoție care nu venea din ele, ci dindărătul lor, din prezența subiectivă care le însoțise în trăsură amintirii lui.

Apoi cea cu cireșele, Luli, se individualizase tinerește, răsturnînd cireșele vrîstei ei în fața trenului, ș-apoi apărîndu-i la fereastră ca o glumă cînd ești aproape trist, după o amintire.

Apoi leșinul și strania deșteptare din leșin lîngă mîna din vis, care în acele clipe numai deve-

nise reală, exterioară. Apoi parfumul teilor adus pe pămînt de aceeași mînă, ca o sticluță din parfumurile mamei lui, deschisă alături de capul lui întins și cu ochii închiși.

Luli!

Așa reapăruse în el, cu numele, după ce prezența ei, amestecată în amintire cu parfumul teilor de altădată, se răspîndise pînă în copilărie, reîntorcîndu-se vaporos spre al celor de acum.

Luli era Luli: fetița de la fereastra vagonului, devenită sora lui de caritate. Dacă ar fi avut o soră tînără, care ar fi semănat cu mama lui, sau măcar i-ar fi reamintit-o, desigur că... Dar Luli era o fetiță străină care-l veghea, distrată pesemne, și măgulită de rolul de infirmieră a unui domn cu părul alb. Poate că știa cine-i. Poate că văzuse vreo fotografie de-a lui într-o revistă literară. Poate că-i cetise vreun roman. Poate că aștepta răsplata unui autograf, gîndindu-se la viitoarele conversații cu prietenele ei: „Nu știți ce mi s-a întîmplat în tren? Scriitorul Catul Bogdan...".

Căci ce putea face o fetiță ca ea într-o astfel de împrejurare? Singură în tren, veghind un necunoscut care-a avut... Ce-o fi crezînd c-a avut? Un acces de inimă? o insolație?... Veghind un necunoscut sau pe un scriitor...

Ori se plictisea, ori se distra, așteptînd nerăbdătoare să-l vadă treaz, și să înceteze penibila asistență; sau curioasă să-l audă vorbind și să-și solicite răsplata autografului.

Deschise ochii și n-o mai văzu. Plecase.

Se apropia un tunel. Locomotiva șuieră strident.

Întunericul alergă pe la ferestrele trenului, opac, dur, fumegînd înnăbușitor, într-o izbucnire de iad.

Apoi ferestrele se luminară albăstriu, ca zorii după ce-ai dormit greu. Căută din nou la fereastră aerul curat. Noaptea cădea vast melancolică, vid albastră, pe același pămînt inutil.

În răsăritul ei, luna luă culoarea florilor de tei, vestind o caldă noapte de vară.

La fereastra lui Luli nu mai era nimeni. Nimeni încă o dată, încă o dată, nimeni totdeauna.

Rîsese, plînsese, plecase. Cum trecuseră pe la ferestre soarele, copacii, stîlpii, rîndunelele, ziua, apoi înserarea, apoi noaptea, luna, luna teilor înfloriţi...

Numai parfumul teilor nu mai pleca.

Din cîte fire se împletise întîmplarea? Nu mai ştia.

Se numea Luli... Nici nu-şi mai amintea bine obrazul ei. Nu-l mai putea reconstitui astfel ca să-l poată privi. Era o fluturare de păr în soare, zîmbetul unui obraz luminos, nişte lacrimi, dar nu vedea decît cireşele de jos, şi nu obrazul pe care picurau — şi o mînă de care te-ai lipit ca prin somn, ştiind că aceea-i mîna bună, mîna albă, mîna curată, singura care-ţi dă odihna de-a nu fi singur.

Dacă ar mai întîlni-o undeva, poate că, în altă rochie, nici n-ar mai recunoaşte-o. Abea o ştia, fragmentar. Şi totuşi suferea din cauza ei. Suferea că o pierde, că a pierdut-o, cu toate că erau alături în acelaşi tren, ducîndu-se spre acelaşi oraş care din clipă în clipă trebuia să apară cu luminile aprinse, astral indiferente, cum îţi apar luminile oraşelor în care n-ai pe nimeni. O avea pe Luli, desigur. Dar tot aşa o avea şi privind cimitirul constelaţiilor cerului.

E tare ciudat să vezi cu mintea că s-a sfîrşit, aşa cum e normal să fie, ceva abea început în enormul absurd al inimii care devine deodată litera solemnă, roşie ca majuscula din *Evanghelie*, a unei pătimiri neîncepute.

— Biletele vă rog pentru Galaţi.

Brateşul apăru numai lumini, ca un bal pe un transatlantic oprit între stele şi oglinda apelor.

Catul Bogdan se revăzu în oglindă, palid, cu cearcăne în jurul ochilor, cu fruntea posomorîtă şi cu părul alb, iremediabil alb.

Îşi puse pălăria şi mănuşile. Scăpărau lumini de o parte şi de alta. Trenul intră în glasurile gării.

Totul era logic, normal, cotidian. Aprinse o ţigară, rămînînd în uşă, în timp ce tregherul îi scobora bagajele din plasă. Dar Luli nu trecea pe coridor, cu toate că fiecare secundă o aştepta.

Imbecil! Ca şi cum n-ar mai fi fost şi alt drum! Ca şi cum Luli ar fi trebuit să defileze cu bagajele pe lîngă uşa lui.

Se dădu jos din tren în goană, îndreptîndu-se spre celălalt capăt al vagonului.

Luli apăru însoţită de prietena ei, Dadaia venea înspre ele. Trecură încet prin faţa lui. Le salută adînc. Ţigara îi fumega într-o mînă.

— De unde-l cunoşti, Luli? tresări Gabriela, răspunzînd c-o vădită surpriză încîntată salutului bărbatului înalt.

— Nu-l cunosc, răspunse distrat Luli, cu obrajii aprinşi.

— Luli, serios că nu ştii cine-i? o întrebă Gabriela în automobil.

— Nu ştiu, răspunse Luli, aşezîndu-se în fund, la umbră.

— Catul Bogdan, Luli!

— Scriitorul?

Gabriela zîmbi.

— Colegul tău, Lorelei, îi şopti ea la ureche strîngîndu-i braţul afectuos, căci luna răsărită peste teii înfloriţi îi amintise noaptea de la vie şi secretul lor de aur nou.

Luli îşi scoase pălăria, lăsîndu-şi capul în bătaia vîntului care-i ducea sufletul îndărăt spre începutul unui mare cîntec.

PARTEA A TREIA

„...ȘI TREMURUL MÎNII CARE-L CAUTĂ“

I

Catul Bogdan cunoştea Galaţul de pe hartă: oraşul de pe marginea Dunării. Dar cu Dunărea se întîlnise şi în străinătate şi la Porţile-de-Fier. Ştia fulgerul ei vast de coasă care răstoarnă în Marea Neagră toate apele României. Această Dunăre însă nu trecuse prin sufletul nici unui scriitor gălăţean, apărînd în literatură, aşa cum trecuseră teii Iaşului prin sufletul lui Eminescu, devenind eminescieni, munţii Neamţului prin sufletul lui Hogaş, şi toate apele Moldovei prin sufletul lui Sadoveanu, devenind coardele vioarei lui.

Oraşele apar sufletului numai prin scriitorii lor; altminteri rămîn pe pămînt ca şi pe hartă, dincolo de suflet, în sicriul geografic.

Aşa că nu-l interesa oraşul negustorilor Dunării, portul practic, mahalaua danubiană, cosmopolită în mic.

Trăise anticipativ la Iaşi, chiar pe peronul gării, în tovărăşia lui Nathan Sabbetai, sosirea la Galaţi. De la gară la „Palace-hotel“, de-acolo la restaurantul „Suré“, de-acolo iar la hotel. Ştia că va întîlni mulţi greci măslinii, vorbind cu „ţe“, amintind urechii zîmbetul de veche Moldovă, al lui Vasile Alecsandri cînd îl bufonizează pe kir Zuliaridi. Apoi efortul de-a se adapta la patul procustian al vieţii de hotel, opereta zilnică a bacalaureatului în care trebuia să joace rolul corului din tragedia antică, în fruntea corpului didac-

tic secundar pe care-l prezida — și, în sfîrșit, cu o senzație liberatoare de plecare pe mare, întoarcerea la Iași ca într-o Veneție.

— Aș vrea să mă văd întors, îi spusese lui Nathan de la fereastra trenului, avînd certitudinea că necunoscutul spre care se duce e previzibil ca rima unui cuplet de revistă sau ca sfîrșitul unui roman foileton.

Și iată că intra în Galați ca într-un loc al tinereții regăsită deodată într-un oraș necunoscut care era un tremur blond de tei, de stele și lumini. Sora lui moartă, tinerețea, aici era.

Trăi absent vreo două ore la hotel, restaurant și iar la hotel. Tot ce făcea era automatic într-un decor indiferent. Avea impresia că se mișcă în somn, cu o preciziune meticulos realistă, dar că în realitate nu-i adevărat. Că se va deștepta în pat, fără să fi făcut nimic, alături de o fereastră deschisă prin care intra mereu parfumul teilor.

Trupește se simțea foarte ostenit. Trupul cerea somn, odihnă, calm. Mai stăruiau la ceafă norii îndepărtați ai unei migrene. Mînile reci și stîngace ca după îngheț. O nevoie de a-și masà ceafa și tîmplele. Ochii evitau subt genele lăsate întîlnirea directă cu becurile electrice.

Își desfăcu bagajele. Era ordonat ca oamenii care știu că nu se vor căsători niciodată. O ordine care afirma o singurătate acceptată. Avea un geamandan-dulap din care hainele ieșeau intacte. Ghetele cu calapoade. Batistele albe și foarte mari, de olandă fină, cu săculețul lor de lavandă. Cravățile de cîte-o singură culoare. Papuci de noapte de piele suplă în poșeta lor de piele. Trusa de toaletă. Pijamalele. Halatul...

Apoi valiza cu cărțile, în care era și manuscrisul început de două săptămîni. O deschise și o închise la loc, — lăsînd-o la Iași. Trupul își reluase toate deprinderile, înconjurîndu-se de cunoscutul cotidian, creindu-și o intimitate în camera abstractă de hotel, — dar sufletul nu accepta nimic vechi, nimic de la Iași, fără să-i dea nimic nou în schimb, decît o fereastră deschisă pe parfumul teilor: o intrare într-un vid liric.

După ce-şi continuă ritualul pregătirilor de noapte, se culcă, avînd în gură, dezagreabil, gustul fenicat al „Odolului". Se gîndi numai o clipă, cu o îndepărtată zvîcnire de migrenă, că sînt buze tinere care au gustul de sevă dulce al cireşelor de mai: gustul sărutărilor la şaisprezece ani.

Stinse lumina. Se culcă.

Amînă toate gîndurile pe altă dată. Se învălui în întuneric, închizînd nu numai ochii de subt frunte, dar şi pe cei lăuntrici — oblonindu-se într-un întuneric total, acceptînd abdicarea somnului.

Auzi dintîi tic-tacul ceasornicului de pe măsuţa de noapte. Îl puse în saltar. Dar şi bătaia inimii îl supăra ca un zgomot în odaia de alături. Se sili să-i încorporeze cadenţa într-o plecare spre somn.

Tunelul...

Nimeni pe banchetă.

De ce plecase?

Deschise ochii, avînd senzaţia unei subite descompletări, a unui vid individualizat printr-o absenţă.

Instinctiv, mîna căută prin întuneric cutia cu ţigări. O găsi. Descoperi şi chibriturile.

Nu mai putea dormi.

Şi ca şi cum ar fi fost aşteptat de cineva, se ridică din pat, reîmbrăcîndu-se grăbit.

Nu-l aştepta nimeni. Dar era ca la optsprezece ani cînd nopţile verii îţi bat cu o creangă înflorită la fereastră, aşteptîndu-te afară cu ochii deschişi — venite numai pentru tine.

*

Parfumul teilor era ca muzica lui Debussy cînd despleteşte părul Melisandei în sufletul lui Pelléas.

Cu-această muzică şi acest parfum intră în noapte.

Noaptea îl luă de mînă pe subt tei

Orişice casă putea fi casa lui Luli.

Dar Luli nu putea dormi decît într-o casă cu ferestrele deschise. Mai toate erau cu ferestrele deschise, căci oraşul era în noaptea teilor înfloriţi.

Impresia că eşti îndrăgostit de un oraş întreg, fiindcă nu ştii care-i casa lui Luli, şi fiindcă într-o

astfel de noapte casele stau în genunchi cu ferestrele deschise ca palmele musulmanilor în moschei.

Un oraş întreg devenise tînăr, avînd vrîsta unei fete subt teii lui înfloriți.

Plutea o respirație de faguri calzi. Întreaga noapte nu era decît aroma unei auriri de vară. Lumina lunii dădea culoare de miere veche unui parfum nou. Şi înstelarea cerului era boltirea unui tei înflorit peste cei pămînteni. Fiecare tei nu era decît un glas în marele cor. Cădeau stele. Cădeau flori. Tot blond. Tot ceresc. Respirația avea polen, ca albinele.

Umbra lui Eminescu tînăr putea să fie în umbra oricărui trecător întîlnit.

Bătrîneța era dincolo de noaptea acestui oraş cu tremur de gene de fată pe toate zările lui.

Tînăr! Tînăr! Tînăr!

Din tei în tei tinereța era o şoaptă de fierbinte întîmpinare, dînd obrazului zîmbetul regăsirii.

Oraşul Dunării?

Nu. Oraşul teilor înfloriți, oraşul fluviului sfînt care se vărsa cu mii de valuri blonde în albastra mediterană a nopții de vară.

Străbătu pînă la capăt Ulița Domnească, fără să-i ştie numele, fără să ştie că odinioară în locul ei fuseseră vii, că poate de asta teii de-acum purtau parcă în flori beția mustului strugurilor de-atunci, — dus, din tei în tei, cu aceeaşi senzație din tren că e deschis ca o rană, ca o rană fericită.

La capătul ei, Ulița Domnească se deschidea rotund într-un fel de piață periferică, nepavată şi intimă, mărginită de vreo două crîşme cu caracter rural. Mesele erau scoase afară la răcoare, cu sifoane, sferturi, bețivi fără surtuc şi fără guler şi lăutari cu ochii în stele şi glasul în guşa țigănească. Toate cîntările erau cu „of“, ca pe vremea lui Iancu Văcărescu.

Un scaun îl aştepta la o masă cu nimeni. Se aşeză, picior peste picior, descoperit, cu tîmpla rezemată într-un pumn. Nu era de-acolo, nici pentru el, nici pentru cei din jurul lui, care-l măsurară, îl cîntăriră din ochi, ş-apoi uitîndu-l la o parte, îşi reluară vinul şi cîntecul. În locul fetei desculțe, care-i servea pe

ceilalți, apăru patronul, oferind cu gura consumații, și cu ochii — tot ce putea dori gîndul unui client care n-are încă pe nimeni la masă.

— Da, bere...

Tot ce făcea era nou pentru el. Avea altă substanță, alt stil. Dar cum trăia în timpul subiectiv în care clipa-i zi, și ceasul an, nu se mai putea mira de ajuns. Iașul, cu el de acolo — parcă nu dus, ci rămas —, era situat în amintirea unui altădată, foarte vechi. Atît de vechi, încît trebuia să facă un efort care-i încrețea fruntea, ca să-și aducă aminte că ieri, nu mai departe, cam la același ceas de noapte, era în biuroul lui, aplecat asupra unui manuscris, liber, stăpîn pe toate hotarele ființei lui, cu viața față în față, ca doi jucători de șah de puteri aproape egale. Era deprins să nu se teamă de viață, mai ales de cînd o întîlnea spre sară și noaptea tîrziu, veghind cu el alături în fața aceluiași manuscris. Demult, se temuse de ea, în fața mormîntului mamei lui. Îi luase „regina". Dar de atunci învățase să-și apere „regele": pe el însuși, fără ca viața să i-l poată lua.

Cunoscuse intim multe femei, mai ales în timpul adolescenței și al întîiei tinereți, și în țară și în străinătate. Atunci însă trăia grăbit, cum mănînci în gări la oprirea trenului, preocupat parcă mai mult să nu pierzi trenul decît să-ți termini în liniște masa, știind că o vei complecta la altă oprire, în restaurantul altei gări. Era pe-atunci în epoca „femeile", pluralitatea lor apărîndu-i într-o apoteoză de coadă de păun, din care zmulgi cîte-o pană; și „el", cel care determină parcă această apoteoză oferită. Nici una dintre ele nu se individualizase suficient, ca tirania acestei unicități impuse, să-i alarmeze libertatea de-a alege mereu pe cine vrea. Avea nevoie de ele nu numai strict fiziologic, ceea ce era de altfel de ajuns de important în sine, — dar și de îndulcirile mătăsoase, ca ale părului spălat cu apă de ploaie, pe care feminitatea le aduce sufletului bărbătesc. Își făcuse atunci o bogată și felurită provizie de amintiri, regăsind-o utilă, ca material prim, în ceasul creațiunii literare. Mai întîlnise și de atunci femei, natural, dar dacă acceptase complici-

tatea lor fiziologică, redevenise imediat judecătorul lor, distanţîndu-se de ele într-un recul categoric. De pildă, în casa lui de la Iaşi nu intrase nici o femeie. Singurătatea masculină a casei lui avea totuşi o prezenţă feminină. Dar amintirea mamei lui era ca ce a rămas dintr-o sulfină albă. Sufletul era atent numai la păstrarea acestei fantome de parfum. Altăceva nu accepta acolo, care să tulbure brutal o prezenţă delicată.

Dar degetele lui trăiau mereu în dragoste. O despletea şi o împletea din manuscris în manuscris. Mai toţi eroii lui iubeau. Iubeau în locul lui şi pentru el, hrăniţi şi cu amintiri, dar şi cu acel disponibil sufletesc, cu-acel virtual de viaţă, pe care îl consumă şi din viitor personagiile create.

Astfel că de la o vreme se socotise dacă nu vindecat de viaţă, cel puţin imunizat împotriva ei, ajuns la un echilibru stabil, fără să aibă totuşi îngrijorarea că devine sterp, că se usucă. Viaţa nu-l lăsa indiferent. Dovadă că scrisul era pentru el o nevoie spontană, nu un efort deliberat. Dar oamenii vieţii reale, în raporturile cu el, erau priviţi şi acceptaţi ca un fel de combustibil pentru eroii posibili. Ca atare, îl atrăgeau toţi, c-un sentiment de însuşire antropofagă. Şi ca şi faţă de eroii lui — pe care lăsîndu-i să trăiască, plămădiţi din el, îi considera uneori şi cu emoţii de lector exterior — avea şi faţă de oamenii reali, alături se senzaţia absorbirii lor, o reacţie dezinteresată, dar oarecum subsidiară. Această mică reacţie subsidiară o avusese şi pentru unele femei întîlnite în ultimul timp. O emoţie intrigată de necunoscutul lor. O scurtă adulmecare interioară, o dezmierdare sufletească, de-o clipă, cum ţi-ai trece mîna pe grumajii unei căprioare, pe aripa unui hulub, pe spinarea unei pisici, sau pe neliniştea unei ape. Nu mai mult. În treacăt şi cu un caracter recreativ, şi ca în timpul unei plimbări odihnitoare.

De altfel, femeile de la război încoace deveniseră prea evidente, din generaţie în generaţie. Descoperindu-le pulpele, rochia le scurta misterul, după cum şi părul care le descoperea şi masculiniza ceafa. Nudismul desfiinţa acest mister împuţinat de dimensiunile

Ionel Teodoreanu în perioada în care a scris romanul *Bal mascat*

Filă din manuscrisul romanului *Lorelei*

hainelor. Odinioară erau un foşnet pentru suflet, acuma deveniseră un marş. Trăiau şi ele încorporate în vremea mulţimilor, cot la cot cu viaţa de toate zilele, acceptînd soarele pe faţă şi pe trup, aşa cum tinereţa străbunelor lor nu acceptase decît luna — pe vremea poeţilor ei —, convinse că sufletul trebuie să fie o sonoritate agresivă — dinamică: spuneau —, nu o tăcere abea străvezie; vorbind prea mult, cu vocabularul bărbaţilor, determinînd cinismul masculin, nu suportîndu-l, nu adaptîndu-se lui. Şi nu înţelegeau că prestigiul de Hamlet feminin pe care îl avea Greta Garbo pentru mulţimile bărbăteşti nu exprima preferinţa pentru maladiv şi excepţional, ci mărturisea indirect nostalgia după vechea feminitate reamintită pe ecran de o femeie care readucea — dar numai pe ecran — moda demodatului „ieri" de care în viaţă se lepădau.

Şi iată că viaţa, aceeaşi care-i luase „regina", îi lua acum „regele". Viaţa îl aştepta dincolo de manuscris. Adică tocmai acolo unde nu mai credea s-o întîlnească adversară.

Dacă ar fi scris, şi dacă ar fi avut în faţă pe o foaie de hîrtie, la lumina unei lămpi cu glugă de metal, ceea ce i se întîmplase de cînd o întîlnise pe Luli, ar fi şters, sau ar fi rupt foaia. Neverosimil. Ar fi fost categoric. Cel mai elementar spirit autocritic i-ar fi dictat această apreciere, întregind-o cu sancţiunea ei concretă. Evident, dacă eroul întîmplării ar fi fost el, nu un băiat de optsprezece ani, nici un bărbat de vreo patruzeci şi cinci de ani, intoxicat de căsnicie şi fidelitate conjugală, gata să izbucnească juvenil spre cea dintîi ispită întîlnită, reacţionînd necontrolat, confundînd servilismul faţă de apetitul fragedului, cu nebunescul unei îndrăgostiri fulgerătoare.

Căci nu cunoştea om — după aprecierea lui însuşi — mai inapt pentru o astfel de îndrăgostire subită, decît el. Fiindcă îndrăgostirile subite se nasc din lipsa de contact cu subconştientul. Pentru majoritatea oamenilor, subconştientul e o absenţă miraculoasă, ca şi Dumnezeu; cînd apare, cînd izbucneşte, mai exact, e splendoarea unei mînii sau fatalitatea unei porunci

care depăşeşte puterea minţii şi energia voinţei. Mintea cade în genunchi şi se tîrăşte, înfricoşată şi supusă. Şi oarbă.

Dar el trăia de ani de zile, noapte cu noapte, alături de acest mister descifrat, captat, sensibil ca forma vîntului bombat în pînza corăbiei cîrmuită de un braţ iscusit şi sigur.

Şi iată totuşi că se deştepta lîngă un mister alături de care trăise, ignorîndu-l ca atare: el însuşi, altul însă, deci un el însuşi nebănuit, cuprins şi luat de viaţă ca regele şahului de mîna adversarului.

Dacă în această clipă ar fi fost el însuşi — cel de pînă atunci — s-ar fi simţit profund umilit, deprimat de îndoieli, detronat.

Dar se simţea numai nou, alături de amintirea unui el însuşi care se învechea vertiginos şi respingător, învăluit parcă în mucegai şi muşte verzi.

Murise celălalt? Sau dispăruse numai?

Acum era vîrful suprem în care se întîlneau încă doi oameni, ca liniile unui unghi.

Şi deodată îi apăru o evidenţă insuficient *simţită* pînă atunci: înnoirea adusă de un sentiment copleşitor. Dacă Luli l-ar fi iubit — ipotetic — ar fi iubit pe *altcineva*, nu pe el de pînă atunci. Omul — noul tînăr, proaspătul Faust — care-şi părăsise camera în plină noapte, trecînd pe subt ochii respectuos nedumeriţi ai portarului hotelului, pentru a colinda străzile oraşului cu tei înfloriţi, cu sufletul pe buze ca un cîntec, cu lirismul în ochii deşerţi de gînd, beat de el însuşi, în stare să cadă în genunchi în faţa unei case; omul care şedea pe scaunul unei crîşme periferice, printre beţivi, acceptîndu-le frăţeşte tovărăşia nesomnului în noaptea teilor înfloriţi şi-a insomniei Dumnezeirii —, nu mai era el de pînă atunci.

Iar acela, îi apărea ca un strămoş auster, paralizat într-un alt veac. Abea-i semăna, în felul în care se înrudesc oamenii rămaşi trecutului cu cei dinspre viitor.

Aşadar, dacă Luli l-ar fi iubit, ar fi iubit pe altcineva. Dar cît era de durabil acest altcineva? Celălalt durase pînă la treizeci şi şapte de ani. Dar cestă-

lalt? Era o mască? Sau un obraz apărut subt masca desprinsă? Care era adevărat? Cel de ieri, Narcis privindu-şi faţa în oglinzi, plurificîndu-şi singurătatea adorată, — sau cel de azi, tînăr pentru că-i apăruse o fată cu parfum de tei...

Acesta era blestemul: singurătatea regăsită în iubire, altfel decît în lupta vieţii. Iubeşti şi ca să nu fii singur, ca să te însoţeşti. Dar iubind te îndrăgosteşti de altcineva decît de omul real şi plenar — trecut, prezent şi viitor, — pe care crezi că-l ai prin gestul de cuprindere şi însoţire, al dragostii.

Dar Luli?

Era altăceva şi ea? Tot ce ştia despre ea era în el. Numai în el venea dinspre mama lui, tînără şi pură ca înflorită pe fereastra sfîntă a morţii.

Dar ea era Luli dintr-un oraş necunoscut care dormea în minciuna sau adevărul teilor înfloriţi.

Luli: o sută de Luli. Un cireş de Luli. Cîte clipe-s viaţă în viaţa ei, cîte stele-s fulgi în viscolul Căii-lactee, atîtea Luli-s posibile faţă de tot atîţia bărbaţi.

Şi totuşi cine, cine putea să-i dea lui Luli o unicitate mai încîntătoare decît aceea pe care i-o aducea el?

Care tînăr s-ar fi încumetat să-şi măsoare dragostea cu a lui?

L-ar fi întîmpinat ca Hamlet pe Laerte la mormîntul Ofeliei, cu vorbele shakespeareiene:

„Spune-mi ce vrei să faci? Vrei să boceşti? Vrei să te lupţi? Vrei să flămînzeşti? Vrei să te sfîşii tu însuţi? Vrei să sorbi apele Isselului? Vrei să înghiţi un crocodil? Te poftesc... Fiindcă vorbeşti de munţi, răstoarnă stînjeni peste noi, pînă cînd groapa noastră înflăcărîndu-se pe culmile toride va preface muntele Ossa într-un neg..."

— Noi bem şi dînsul e beat, auzi de alături un glas cu sughiţ şi nas roş.

Nu se supără.

Zîmbi indulgent.

Într-adevăr vorbea singur, rezemat într-un cot, alături de sticla de bere destupată, dar neîncepută.

O femeie de noapte, care mai de multă vreme şedea la pîndă, nehotărîtă, îşi însuşi zîmbetul care nu-i

aparținea, așezîndu-se cu o mișcare cît mai de pisică dulce, la masa lui, trăgînd și un scaun după ea.

Își turti coatele pe masă, în lături, rezemîndu-și bărbia pe mînile împreunate. Era tînără, cu un breton vulgar pe frunte; avea ochi verzi și nas senzual cu nări de vapor, prin care știa să arunce în bărbați ancora sexualității.

Îl privi lung, stăruitor, oprindu-și ochii pe mînile lui „de amant" — cum le botezase Agatha Bogdan —, apoi împlîntîndu-și-i în ochii lui arabi.

— Hai...

Nu juca teatru profesional.

Glasul ei avuse gemătul tînguitor răgușit al foamei de bărbat, care pune viole în „miau"-ul pisicelor, și oboaie în „uu"-ul hulubițelor.

Mînile ei se tîrau încet pe masă spre mînile lui.

Catul Bogdan bătu cu o mișcare blîndă, fără repulsie, mîna cu unghii trivial roșii, plăti și plecă —, lăsînd pe masă și altă plată surprinzător de generoasă.

După ce-l urmări din ochi, cu fruntea întunecată, femeia luă sticla de bere neîncepută,făcînd-o țăndări, de pămînt.

Cu toate că parfumul teilor plutise și asupra acestei scene, Catul Bogdan nu era dezgustat. Plecase de acolo numai cu orgoliul de a nu fi bătrîn — atît era de tînăr în această noapte cînd se îndrăgostise de o fată necunoscută, punîndu-și dragostea în cumpănă shakespeareiană cu-a tuturor băieților de vîrsta ei.

II

„Dostoievski spunea undeva că noaptea crezi mai ușor în Dumnezeu; cu alte cuvinte, noaptea predispune la exagerări", — gîndi Catul Bogdan cu un ușor zîmbet ironic care se adresa lui însuși. Și modulațiunea gîndului, și zîmbetul, îl reconfortară. Se culcase la cinci. La opt îl deșteptase omul de serviciu bătîndu-i în ușă. Apoi îi adusese cafeaua pe care și-o luase în pat. Ca mai toți oamenii nervoși și auto-spioni, se deștepta ușor, dar se scula greu din pat. După pauza

neagră a somnului, sufletul își căuta continuitatea, întîmpinînd gîndurile nopții cu ochi bănuitori.

Deșteptat, întîiul gînd fu un nume: Luli.

O bătaie de inimă? Da. Dar o știa mai de mult. De cîte ori, în timpul muncii de noapte, crea un personaj nou, oarecum desprins din el prin consemnarea grafică, avea dimineața aceeași bătaie de inimă. Revedea imediat manuscrisul, oprindu-și atenția numai asupra personajului abea născut. Exista? Sau nu exista? Merita să trăiască? Sau nu?

Astfel își opri mintea și asupra lui Luli: mintea de dimineață, cea diurnă. Îi recunoscu tinerețea, grația, prospețimea. De altfel nici nu-și mai amintea exact fața ei. Era ca o fereastră deschisă pe o lumină de mai.

Își reluă tovărășia țigărilor.

Acum avea impresia că se liberase de lirism, că domina lucid, că redevenise spectator, aplaudînd numai ce merita acest omagiu.

În fond, „aventura" avea mult farmec, tocmai prin lipsa ei de preciziune, prin ilogicul ei. Ca și hai-kay-urile japoneze, nu era decît o indicație lirică. Așa trebuia să rămîie, dînd grațioasa ei substanță unei amintiri din acelea care rămîn în suflet ca floarea unei primăveri nipone în păr. Fulg prefirat prin inimă în amintire.

Condiția lui Luli ca atare — Luli-Luli, o fluturare de păr, o mînă atinsă, niște cireșe, niște lacrimi — era izolarea ei în vagul cîtorva ceasuri de tren cu tei înfloriți la ferestre.

A o căuta și regăsi pe Luli ar fi însemnat să o piardă. Mai dintîi Luli nu era un nume, ci o alintare. Așadar Luli se putea numi Maria, Lilica, Domnica, Linica. Tot ce era condur de Cenușăreasă în „Luli", silabe căzute din lumina venită de la balul de taină al verii, devenea pantof de serie cu număr și etichetă, în numele ei autentic. Apoi această Lilică, Domnică, Linică sau Maria putea să se numească Ștefănescu, Popescu, Ionescu, Teodorescu, Șerbănescu, sonorități care-ar fi dat un iz de ceapă parfumului de tei, care o noapte întreagă se numise Luli.

Dar cunoscută, Luli putea fi un ciclu de dezamăgiri.

O presupunea de pildă Lilica Ştefănescu, locuind în strada Eroului necunoscut, no. 11 bis. Casă de după război ca şi numele străzii. Din acele case moderne, epatate de ele însile, care simţi că vor să fie fotografiate şi care dacă s-ar vedea în oglindă şi-ar zîmbi ca cei încîntaţi de opera bărbierului, cu nările dilatate de parfumul prost al vaporizatorului. Restul în acest stil. Ştefănescu tatăl, şef de vamă la pensie, care şi-a ras barba şi musteţile după război. Mama: Ştefăneasca, o Ştefănească, făcînd cură de slăbit, ducîndu-se în automobil la partida de „bridge“ unde tot mai scapă cîte un „soro“. Iar Lilica Ştefănescu — Luli în ceasurile de vară ale unui tren —, fata lor, impregnată de mediu, chiar dacă s-ar fi jenat puţin de accentele lui tari...

Retractă tot ce gîndise. Drum fals. Nimic din Luli nu autoriza o astfel de biografie. Trăsura care i-o adusese la oprirea trenului în gara mică nu se înrudea cu arivismul: mai degrabă cu scăpătarea.

Alt drum: părinţi săraci. Luptă zilnică pentru viaţă. Discuţii acre la dejun şi la masă. Atmosferă grea. Tendinţă zilnică de evadare. Unde? Prietene, cinematograf, serate provinciale, patefon, radio, lecturi gravitînd în jurul bogăţiei. Aspiraţii de viitor luxos în stilul filmelor, pregătindu-i un viitor de doamnă Bovary, dar creată de vreun oarecare George Ohnet al literaturii autohtone.

Poate că nici asta.

Poate că Luli era Luli. Poate...

Dar nemaivăzînd-o, Luli rămînea Luli: sigur.

Şi era păcat să o sacrifice.

Renunţînd la ea în viaţă, păstrînd din ea numai conturul şi fluturarea unei apariţii, treptat îndepărtată în amintire, sufletul lui căpăta încă o prezenţă alături de cea rămasă mereu albă peste mormîntul ei. Luli ar fi sunat în el ca numele unei fete de altădată, mai tînără fiindcă nu-i, mai pură fiindcă tinereţea ei e un oval în medalionul lui „a fost“, neatinsă de nici o

faptă: fulg. Sora lui moartă, tinereța, ar fi avut obrajii lui Luli și numele ei...

O bătaie în ușă îi tulbură acest popas de dimineață pe marginea nopții și a somnului, de unde cobora, ținînd în mîni același condur pierdut de Cenușăreasa teilor înfloriți.

— Cine-i?

— Eu. Vă salut, domnule profesor. Buna dimineața.

— Buna dimineața, Costel. Un moment...

Costel Larian, fostul său elev și unul dintre cei mai eminenți licențiați ai Facultății de litere de la Iași, era gălățean. Catul Bogdan îl numise secretarul comisiunii de bacalaureat pe care o prezida, dîndu-i astfel posibilitatea unui cîștig binevenit.

Sări din pat, se pieptănă, își puse halatul peste pijama și ieși afară, aprinzînd o nouă țigară.

Costel Larian venise descoperit. De cînd era la Galați, de-o săptămînă, făcuse cîteva băi în Dunăre, uscîndu-se la soare. Tinereța lui era ca un fruct copt. Avea obraji rotunzi și rumeni, frunte bombată, sprincene zburlite, păr creț, pieptănat cu vioiciune în sus, de culoarea castanelor sălbatice, și dinți atît de albi încît și atunci cînd vorbea dădea impresia că mușcă dintr-un fruct gustos. Sănătate, energie, optimism, sărăcie alegră.

— Ați uitat să-mi telegrafiați, domnule profesor. Și a ieșit o încurcătură...

„Frate cu juna Rodică voioasă trece“, gîndi Catul Bogdan, examinînd țărăneasca tinereță a elevului său. Îl frapa sănătatea brutal afirmată, ca pe bolnavii din pat.

Costel Larian vorbea repede, cu o ușoară graseiere care dădea o vibrație rîzătoare vorbelor, istorisindu-i ceva cu școală, profesoare, gară, scandal...

Îi asculta numai glasul, nu și vorbele. Glasul parcă suna în iarbă și frunză, c-un „Hai, lelițo-n deal la vie...“ Aveai impresia că acuși-acuși va chiui.

„Ce impresie i-ar face lui Luli?“

Parcă ar fi vrut să acopere cu palma, ca pe-o lumină prea tare, tinerețа altora.

Nici o oboseală, nici o dungă pe faţă, nici un creţ. Obrajii întinşi, bărbia dulce conturată, uşor pufoasă de tinereţă în zori, gîtul neted şi viguros — şi un miros frust dar tonic de aluat şi de ceară. Deşi nu era nici o oglindă pe coridor, alături de Costel Larian, Catul Bogdan îşi vedea vrîsta ca într-o oglindă de dimineaţă.

O doamnă trecu pe coridor, zveltă în haine de vară, lăsînd un miros de pudră fină. Costel Larian o privi în treacăt, cu dinţi de lup şi cu o vibraţie de bondar în nările cărnoase.

De mai încolo, doamna întoarse capul, dar ochii ei măsurară intrigaţi înalta siluetă a lui Catul Bogdan care în halatul de matase albastră, cu părul şi mai alb şi ochii şi mai negri, dădea o impresie de vultur exotic, cu cap de argint şi pene de oţel. Lui îi zîmbi, peste umăr.

Catul Bogdan prinse din zbor privirea ca pe-o floare aruncată dimineaţa de la fereastră.

— Ce spuneai, Costel?

N-auzise nimic.

Iată ce se întîmplase:

Doamna Laura Nemoianu, directoarea liceului de fete şi animatoarea mai multor societăţi culturale, pregătise „consacratului romancier şi eminentului profesor universitar Catul Bogdan" o primire la gară şi o gustare la liceu, „á la fourchette", cum spunea ea, lansînd şi invitaţii şapirografiate corpului didactic şi notabilităţilor gălăţene. Însă nimeni nu ştia cînd, de unde şi cu ce tren soseşte preşedintele comisiunii de bacalaureat. Costel Larian, singurul care ar fi trebuit să fie la curent cu intenţiile profesorului său, aşteptase zădarnic telegrama făgăduită. În aceste condiţii, farsa Lolei Voroneţ găsise porţile deschise ca şi zîmbetul homeric al calului troian; şi ca şi acesta intrase rînjită pe dinăuntru de suliţele vindictei. Lola Voroneţ era o picantă repetentă, din acelea care se pregătesc de timpuriu pentru „artă şi declamaţie". Din repetenţă în repetenţă, ajunsese totuşi sincopat pînă-ntr-a opta, cu majoratul împlinit. Dar suprema repetenţă dintr-a opta o scosese din minţi. Plecase la Bucureşti să se descurce la Minister singură, după sfaturile unei prie-

tene care era „artistă“ în corpul de figurație al Teatrului Național. „Acolo-s bărbați“, gîndise femeia repetentă. Cu toate că muncise conștiincios, nu izbutise în scopul inițial, căpătînd însă la București, și chiar la Ministerul Școalelor, speranțele legitime ale unei cariere pentru care avea și temperament și *appeal*.

Dar se înapoiase foc pe corpul didactic gălățean, hotărîtă să-i facă o farsă de pomină. Așadar anunțase pe doamna Laura Nemoianu că prietenul și protectorul ei, profesorul Catul Bogdan, a fost cu ea la București și că prin ea îi anunță pe cei de la Galați că va sosi din Capitală cu trenul de dimineață. Alaiul întîmpinării venise la gară dis-de-dimineață, cu discurs și buchet, bînd cafele negre la restaurant în așteptarea trenului.

La întoarcere, cu buchetul deprimat în mănușile spălate cu benzină ale doamnei Laura Nemoianu, tristul convoi defilase prin fața unui automobil în care Lola Voroneț ședea picior peste picior — ciorapi de matase de la Ministerul Instrucțiunii Publice —, fumînd o țigară C.D.

— Să vă fie de bine! Repetentă m-ați lăsat, de rîs v-am făcut. Am să vă dau și la gazetele din Capitală...

Și astfel vorbind, cu fum pe buze, făcu semn șofeurului să le lase în nas și fumul automobilului. Dar după cum spunea doamna Laura Nemoianu, „tout est bien qui finit bien“.

Așa că cei de la gară se înapoiaseră la liceu, trimețîndu-l pe Costel Larian în descoperirea celui așteptat. Gabriela găsise invitația acasă. Plecase pe la nouă, lăsînd-o pe Luli dormind. Bacalaureatul începea a doua zi.

Cancelaria era plină și însuflețită ca o cetate asediată.

În fața liceului, fete și băieți discutau farsa Lolei Voroneț, invidiindu-i curajul, cum comentează cei din închisoare isprăvile celor evadați.

Dintîi sosi Costel Larian, într-un suflet.

— E la „Hotel Palace“. Vine imediat.

Un general suspin de ușurare.

— Ei, „tout est bien qui finit bien“, dragele mele.

*

— „Ilustre oaspe și distins reprezentant al acelui focar nestins de cultură și sentimente generoase, care este vechea capitală a Moldovei..."

Vorbea cu voce de tenor — de pe vremea gramofonului cu pîlnie — profesorul de istorie, începînd cu o cîntare a Moldovei.

Doamna Laura Nemoianu se încruntă la fereastră, și apoi la directorul liceului de băieți. Într-adevăr, mai nedisciplinați decît fetele, dar îndemnați de curiozitatea acestora — candidații la bacalaureat escaladaseră ferestrele cancelariei, aruncînd priviri indiscrete, și făcînd în urmă semnalizări cu mîna și ochii.

— E distins, șopti profesoara de filozofie, domnișoara Puica Negrescu, la urechea celei de lucru manual, gata să-l comenteze, dar văzînd cu cine-i vecină se mărgini la această apreciere.

— Ce-avem de mîncare? întrebă preotul Dărîngă, profesorul de religie, care nici nu băuse cafeaua cu lapte, lăsînd loc liber alimentelor ce va să vie.

— Gustări de la Școala de menaj.

— Ce fel de băutură?

— Nu știu. Un vin.

Preotul Dărîngă oftă melancolic; femeile nu se pricepeau la vin. Auzi răspuns: „Un vin..."

Catul Bogdan rămăsese la ușă, cu pălăria și mînușile în mînă. Asculta discursul, cu capul ușor înclinat, fără zîmbet, fără încruntare, evitînd să privească pe cineva, resemnat ca o statuie subt ploaie. Nu cunoștea pe nimeni, dar recunoștea eterna operetă socială cu toți actorii ei: involuntara trupă a lui Carageale.

Încercă să-și treacă timpul anticipînd mintal frazele discursului. Prea facil însă, jocul fără de hazard devenea anost. Cea mai pură caligrafie oratorică a banalității reputate și a locului comun gușat și emfatic. Se gîndi cu oroare și ușurare la primejdia de care scăpase cu o seară înainte, grație unei farse providențiale.

Își închipuia capul lui Luli întors după vicleimul didactic, privind scena cu un zîmbet epigramatic. În mintea ei ar fi rămas grotesc, izgonit în ridicolul social la care cei tineri sînt însă sensibili, — cum erau

cei cățărați la ferestrele cancelariei. Involuntar, avu un zîmbet complice. Ochii de la fereastre se iluminară.

— E om detreabă, domnișoarelor: rîde la noi, șopti fetelor de afară un glas răgușit de fumător galant. Chiar în această clipă, Gabriela, care ședea cu spatele la fereastră, întîlni ochii lui Catul Bogdan, și văzu în ei o dilatare, o zvîcnire, saltul de delfin în ape pe care bătaia mare a inimii o trimite ochilor.

Ochii lui Catul Bogdan căutară pe delături, repede, cum ai cerne printre degete un nisip, dar nu găsiră mărgăritarul căzut din valvele inimii deschise.

Iar era surprins de el însuși. Nu se aștepta la o emoție atît de intensă. Recunoscuse pe tovarășa lui Luli. Prietenă? Vară? Soră? Profesoară?... Parcă prea tînără, prea tînără mai ales fiindcă o vedea coborînd o dată cu Luli, acoperite amîndouă cu aceleași pălării de pai, din trăsura magică.

Avea un păr castaniu aprins cu unde roșietice, dar frunzele lui de toamnă acopereau marele strugur negru al părului celeilalte...

...Clipele căpătau o altă vibrație în jurul Gabrielei. Era vădit că ochii lui Catul Bogdan o izolau de restu lumii din cancelarie. Pînă atunci, ochii lui dormiseră nevăzuți subt genele plecate. Acuma o învăluiau, o lăsau, reveneau, negri și tumultuoși ca fumul unei păduri aprinse. Rotirea lor întunecată o încercuia, dîndu-i o neliniște. Pînă atunci privise cu atenție calmă pe scriitorul cunoscut numai din cărți, din reputație și din fotografii. Îl recunoscuse la gară, din clipa cînd le salutase pe peron. Luli îi spusese atît: „I-a venit rău în tren, și i-am dat o cafea neagră cu lămîie, fără să știu cine-i. N-am vorbit nimic."

Gabriela venise la școală, după ce găsise printre corespondența sosită în lipsă, invitația direcției, numai ca să-l mai vadă de aproape, ca simplă spectatoare. S-ar fi temut să stea de vorbă în astfel de condiții cu un scriitor care-i devenise intim prin cărțile lui. Odată, la București, se apropiase de masa cu autografe a unui mare poet. O privise de sus, grosolan, dîndu-i un autograf dezordonat, care nu avea decît semnifica-

ţia unui bacşiş. Rupsese foaia. De atunci nu mai solicita intimitatea scriitorilor iubiţi sau stimaţi.

Ca privitoare dezinteresată, Catul Bogdan o atrăgea. O intrigase de altfel încă de la gară salutul ceremonios care dăduse Gabrielei senzaţia că nu se coboară din tren, ci din caleaşca altui veac, în rochie mai lungă, larg şi foşnitor pornită din talia îngustă. Privit mai de aproape, aşa cum primea lumina celor trei ferestre ale cancelariei, Catul Bogdan, deşi îmbrăcat în haină de azi, se încadra în spaţiul uşei ca într-o ramă de ieri, dînd, poate tocmai fiindcă era atît de sobru îmbrăcat, impresia că rama trebuie să fie de bronz bogat.

Şi iată că-i întîlnise ochii deodată apăruţi de subt genele ridicate.

Tresărise şi ea ca atunci cînd te-ai vedea privită de ochii unui portret. Pe cît era de odihnitor cu genele plecate, în clipele cînd statura lui era dominată de albul părului, — pe atîta devenea de obositor cînd te privea. Cînd privea astfel, ochii deveneau atît de intens negri, în contrast cu părul, încît Gabriela îi simţea şi cînd nu-i privea. Parcă nu erau numai în faţa ei, în nişte orbite adînci, acolo numai, ci din toate părţile, ca zborul hipnotic al păsărilor de pradă. Gabriela simţea din ce în ce nevoia să se deplaseze, fără să poată, fiindcă era imobilizată de lumea dimprejur. În schimb, îşi plecase capul mai tare, ca într-o biserică, la slujbă. Dar nu se putea împiedeca în răstimpuri, uneori îndesite ca picăturile de ploaie, să nu privească printre gene. Întîlnea aceiaşi ochi, şi schimbul de priviri devenea şi mai intim, ca o şoaptă prin întuneric. Un simplu joc, dar o nelinişte fiindcă redeştepta în ea — foarte vag, e drept — nostalgia pe care i-o dăduse Luli cînd o bănuise îndrăgostită. Dacă în această clipă s-ar fi gîndit la Matei Dima, ar fi uitat că poate să-i fie şi prietenă, alungîndu-l iritată din ea ca pe cineva care intră bocănind şi vorbind tare tocmai cînd începe murmurul unui cor religios. Dar nici o clipă nu-i trecu prin minte chipul celui cu ofranda neprimită. Nu se gîndea la nimic, de altfel. Auzea glasul profesorului de istorie, şoaptele vecinilor, — dar privirile din faţă o izolau în ea, parcă tot mai departe, tot mai

adînc, pînă în preajma acelui vag de ape, de la care poate să înceapă somnul, desprins ca o lebădă neagră, sau să izbucnească roşie inima care ucide somnul.

Într-adevăr, Catul Bogdan o privea fiindcă era forma unei transparențe prin care-i apărea Luli. Revenea în el cadența lirică de astă-noapte cu toate impulsiunile juvenile pe care le apreciase dimineața ca o exagerare nocturnă. Din nou, temerar, dorea s-o cucerească pe Luli: cu-acelaşi gest romantic care sfida pe toţi băieţii tineri. Şi fiindcă Luli nu era de faţă, valul înspre ea se pulveriza liric asupra Gabrielei. Dorea să fie tînăr în fața ei, să fie viu, s-apară în vîrstă ca într-o armură de argint, nu ca într-o strană de meditaţie. Dorea să-l ducă asta, ca pe un cîntec, celeilalte.

Profesorul de istorie amuţise, cu batista pe frunte. Şoaptele încetară. Ochii se îndreptară spre Catul Bogdan.

Cînd îşi ridica fruntea, părea şi mai nalt. Înalt cum ar trebui să fie un preot cînd înalță *Evanghelia* peste capetele celorlalți.

Îi cuprindea pe toţi cu ochii lui orientali. Dar nu-i privea ca pe-o mulţime anonimă, ci ca pe o femeie de care te apropii.

— Vă mulţumesc tuturora. Aţi cinstit prin mine oraşul de unde vin. Daţi-mi voie să iubesc prin dumneavoastră oraşul în care mă aflu. Nu-l ştiam pînă acum. L-am descoperit într-o noapte de vară vrednică să fie dăruită de Shakespeare balconului Juliettei, cînd se înalţă înspre el cu versuri tinereţa lui Romeo. Nu cunosc străzile acestui oraş, nu-i ştiu instituţiile, nici monumentele, şi abea-i întîlnesc oamenii. N-am nici morminte în acest oraş, nu-mi ştiam nici prieteni, nici duşmani în casele lui: nimic nu mă lega de el. Pînă a nu-l întîlni, oraşul dumneavoastră nu era pentru mine decît „ceva“ de pe marginea Dunării. Dar mi l-au arătat teii înfloriţi dintr-un capăt pînă-n celălalt, şi iată-l acum în mine alături de colinele Florenţei, de zările Eyub-ului şi de lagunele Veneţiei. Tei înfloriţi sînt mulţi în ţara lui Eminescu, poate tot atîţia cîte fete blonde sînt pe malul Rhinului. Şi Iaşul îşi are aleea lui de tei care şi-au scuturat floarea

sfîntă prin versurile lui Eminescu asupra sufletului unei țări întregi, lăsînd parfum fără de moarte peste trecătorii vieții. Dar nicăieri aiurea parfumul teilor nu-i mai aproape, mai intim, mai cald, mai viu, mai învăluitor, decît în locurile acestea. Nu e numai afară, subt cerul liber, pînă la fereastră; te însoțește pretutindeni. Îl ai în păr, îi ai pe mîni, îl ai pe față, și prin somn te acoperă încă, dîndu-ți beția nopților de vară. Îl am și acum în fața mea și în mine, și-l avem toți cei de aici în noi, și-n jurul nostru, cum e pe fața orbilor, iluminare, căldura soarelui de aur.

Într-un astfel de oraș nimeni nu poate fi bătrîn, cum nimeni nu poate fi urît cînd se roagă lui Dumnezeu, chemîndu-l, și nimeni rău cînd vede-n viață darul, nu povara.

„Et in Arcadia ego."

Așa voi spune la întoarcere: și eu am fost în Arcadia. Cunosc și eu ținutul de pe marginea unei ape vaste, unde, subt stele oglindite-n ape și subt crengi de tei, nopțile au ochii tinereții fără moarte de subt genele Juliettei.

Spui despre orașele frumoase: acolo aș vrea să trăiesc, acolo să mor.

Poeții spun: pe-acele le voi cînta, dăruindu-vi-le prin liră.

Iar eu îi spun prin dumneavoastră: oraș al teilor înfloriți și al nopților de vară, iată inima mea.

Gabriela se strecură prin învălmășeală, îndată ce Catul Bogdan își isprăvi cuvîntarea. Fugi, incapabilă să suporte o întîlnire directă cu el. După vorbele cu flori de tei în ele și cu noapte, intră subt teii Uliței Domnești, înfierbîntați de soarele dimineții. Mergea repede ca cei urmăriți de furtună. Obrajii i se înfierbîntaseră mai demult. În urechi avea tumultul de scoici ascultate, al tăcerii de noapte, cu toate că trecea printre oameni și zgomote diurne. Nu-i vedea, nu-i auzea. Din tei în tei, cu respirația lor dulce de faguri vechi cu miere nouă, o urmăreau vorbele pasionate. Era și un țipăt în ea, de pasăre rănită de săgeată, și arșița

unui cîntec meridional, cu inima ca o bătaie de lopată într-un golf napolitan. O nevoie succesivă să plîngă, să rîdă, să doarmă, să danseze; să fie ca rîndunelele, numai aripi şi săgeată într-un cer imens; să fie ca apele, numai drum, şi ca pietrele, numai somn. Nici pasul n-o mulţumea, deşi avea cadenţa inimii; nici galopul calului arab n-ar fi îndestulat nevoia de-a fugi din ea; nici vîntul, nostalgia de a fi beţia unei revărsări fără hotare.

„...Pe harfa răsturnată a ierburilor tale, Vară, trupul şi sufletul meu sînt începutul unui mare cîntec şi tremurul mînii care-l caută."

Vorbele lui Luli, găsite pe cîntecul ierburilor, reapărură în ea, dînd glas exaltat gîndurilor care nu erau decît tremur de arşiţă pe macii inimii.

Tot ce fusese pînă atunci, era un somn de ani. Abea acuma îi vedea ochii închişi, sufletul gol, mînile moarte. Se deşteptase, ca şi fata din poveste, în viaţă ca într-un palat al ei, cu teii ca lumina soarelui intrată pe ferestrele deschise dimineaţa, după somn întunecat.

Trăia. Ceea ce presimţise, exista. Viaţa nu era efort, mers lent spre îmbătrînire, cedări şi resemnări; viaţa era delir, tumult în soare, bucurie respirată.

Mergea atît de repede, încît lăsa pe rînd în urmă pe toţi trecătorii întîlniţi.

Parcă era aşteptată în toate părţile, într-un înainte care devenea mereu şi mai înainte, ca zările din calea corăbiilor şi a caravanelor.

Viitorul se clădea nebulos, nu pentru minte, ci numai pentru inimă, din bucuriile clipelor de faţă, în aburi de zori, în fumegări de aur. Teii o întîmpinau ca pe Rusalii, numai cu crengi înflorite. Era în acele clipe cînd buzele, uitînd toate vorbele vieţii, tot ce-au învăţat, tot ce-au ştiut, se deschid singure, răsărite din pămîntul întîiei înfloriri, în calea de luceafăr a întîiei albine.

Trecuse de grădina publică fără s-o vadă.

Aleea teilor era un mers în suflet, nu în afară.

Soarele nu era decît splendoarea unei bucurii oglindite pe cer.

Într-această imensitate se întîlniră două: Luli şi Gabriela.

Pămîntul era subt pasul lor o vibraţie pură şi solitară ca a Căii-laptelui în spaţiul astral.

Luli se întorcea de la plimbare cu pumnii plini de flori de tei adunate de pe crengi.

Se priviră ochi în ochi.

— Gabico, niciodată n-ai fost atît de frumoasă.

— Nici tu, Lorelei.

Îşi zîmbiră una alteia la umbra unui tei înstelat de soare, flori şi albine.

— Deschide mînile.

În palmele desfăcute şi alăturate ale Gabrielei, Luli turnă, din pumnii ei întredeschişi, pulbere de aur aromat.

Şi asemenea, una lîngă alta, se înapoiară spre casă, departe totuşi una de alta, ca două stele vecine strălucind deasupra aceluiaşi plop.

III

În sine, Galaţul e un oraş mic, abea oraş, tocmai fiindcă are alături drumul spre imensitate al unui fluviu.

Dar şi saltarul unui biurou e prea mare, cînd cauţi în el ce nu găseşti: o scrisoare, o fotografie, un mărţişor.

Ascunzînd-o pe Luli cu toate casele, cu toate străzile şi cartierele, Galaţul era mai vast chiar decît pădurea prin care se duce Scufiţa Roşie spre casa lupului.

Nu mai era un oraş, ci o problemă lirică, pe care mintea neputînd-o dezlega, devenea o enigmă.

Catul Bogdan rătăcise ceasuri de-a rîndul pe străzile Galaţului, cercetînd toate casele, descifrînd toate ferestrele, interpretînd toate grădinile, ciocănind cu gîndul opacitatea tuturor zidurilor, izolat în el ca un scafandru pornit în fundul apelor după comoara scufundată. Văzuse nenumărate fete, pe stradă, la ferestre, în grădini de vară, unele numai tinere, altele şi

frumoase. Dar toate nu erau decît dezamăgirea absenței lui Luli.

Cu greu se scuturase de scaii admirației didactice. Își pierduse dimineața la liceu, fiind nevoit să fie cordial cu toți, să răspundă la întrebări care cereau biografii și glose literare, să dea autografe, să mănînce, să bea, să fie mereu însuflețit, mereu locvace, duhovnic, sfetnic, dispensator de aprecieri, obiect al curiozității ca Gulliver în țara piticilor. Deprimarea începuse de atunci. Pierduse firul Ariadnei: pe tovarășa lui Luli. Dispăruse, fără măcar să știe cine-i. Și nici n-avuse curajul să întrebe: cine era domnișoara de la fereastră? Ofranda omagială a asistenței din cancelarie nu compensa alarma din el: vorbise ca un cabotin. În genere, cuvîntările lui erau sobre, substanțiale, despuiate de literatură și de intimități lirice cu publicul din față. Reamintindu-și-o, cuvîntarea lui din cancelarie îi dădea impresia comportării unui om beat față de necunoscuți întîlniți în jurul unei mese cu lăutari: acele efuziuni cu strîngeri în brațe și pupături, și abjecte, și bufone.

Dacă Luli era Luli, și dacă tovarășa ei era ca ea — adică asemeni lui, după improvizație, — cuvîntarea, cu dulceagul ei abuz de tei și tinerețe și cu finalul de romanță bucureșteană: „iată inima mea“ —, trebuie s-o fi dezgustat. Și avea dreptate. Într-adevăr, astfel de lucruri nu se spun, mai ales în public, decît de pe o scenă, cu scuza unei profesii la lumina rampei și-a unui text iscălit de un scriitor demodat dar încă celebru. Publicul nu era de acord cu el, dar Luli făcea parte din el, nu din public. Aplauzele publicului goniseră de lîngă el singurele mîini care-l puteau călăuzi spre Luli.

Scăpase abea la douăsprezece, strîngînd mîini, zîmbind, mulțumind, aprobînd, dînd din cap, ca și cum ar fi fost fratele celor tineri, fiul celor bătrîni, logodnicul domnișoarelor profesoare și preferatul doamnelor mai coapte: gata să-l mîngîie pe frunte și să-i îndrepte cravata.

Afară, șovăise ca la răspîntii, întrebînd hazardul încotro să apuce. Îl dusese pretutindeni, uitînd să

controleze ceasul. Ora dejunului trecuse. Dar silit să guste din toate la masa festivă, își pierduse pofta de mîncare.

Orașele de pe malul apelor parcă sînt mai exaltat luminoase decît celelalte. Lins de soarele sfîrșitului de iunie, orașul lui Luli strălucea, sculptat în calcar și-n argint, vestind parcă maslini metalici, gesturi albe de statui, cupole de moschei, muezini și mări albastre. Ceasul amiezii îl pustiise. Singurătatea lui venea din Orient, toridă, parcă în alb burnuz, lîngă popasul unei caravane de cămile. Totul era alb, strident alb, ca sunetul țimbalei, dar Luli îl însoțea cu o răcoare de noapte în păr și-n ochi, apărînd și dispărînd în lumină, ca o dansatoare în văluri și din văluri. Nu era nicăieri, dar o vedea pretutindeni. Uneori, parfumul teilor parcă venea din mîna și din părul ei, dînd brațelor nevoia de a strînge vidul, ca în vis, cînd ceea ce se apropie de bătaia inimii e atît de departe de trupul amăgit de somn.

Pînă cînd învins de tăria soarelui și de indiferența caselor cu storurile lăsate, intrase la hotel. Se răcorise lung subt duș. Apoi se întinsese pe pat, trăgînd și storul. Rămas singur, nu mai regăsi din vechea intimitate cu el însuși, decît fumul țigării: fum. Nu mai avea adăpost în el. Timpul trecea încet, tîrîndu-se. Cărțile apăreau ca obrazul bolnavilor la ferestre de spital, dîndu-i senzația că literatura e o nevolnică izolare de viață, nu o trăire esențială, dincolo de aparențe. Avea treizeci și șapte de ani. Încă trei, și nu mai avea dreptul de-a se crede tînăr.

Dar mai era?

De zece ani nu-și mai pusese această întrebare, fiindcă la douăzeci și șapte de ani renunțase la tinerețea faptelor exterioare, mulțumindu-se numai cu energia de-a crea. De-atunci intrase cu totul în singurătate, nesilit, dorind-o, nu resemnîndu-se la ea, devenind argonautul propriei lui vieți acumulată în amintire. Participa și la viața exterioară, fiind pe de o parte profesor conștiincios, iar pe de altă parte avînd oarecare raporturi cu oamenii. Dar trăise distrat, fără să puie prea mult preț pe el însuși ca om social. Succe-

sele feminine, necăutate cu dinadins, îi dădeau intermitent certitudinea unei seducţiuni care făcea inutil controlul vrîstei. Cu-atît mai inutil, cu cît se deprinsese de mult cu semnul bătrîneţii — părul alb — fiind totuşi tînăr, avînd parcă impresia că şi celelalte atribute ale vrîstei vor deveni un artificiu al cochetăriei, ca şi părul, pe fiinţa lui privilegiată.

Curios: se gîndise de multe ori la moarte, prezenţa de acolo a mamei lui dîndu-i un sens intim, dar rareori se gîndise la pragul ei firesc: bătrîneţa. Acum nu se mai gîndea la ea, căci teama de ceva nu e un gînd.

Se temea că nu mai e tînăr, că nu mai e de ajuns de tînăr. Putea să dea altora impresia tinereţii, dîndu-şi pinteni, provocînd în el galopul vital, — dar Luli era tînără fără comandă, fără efort, permanent, involuntar. *Era* pur şi simplu, dincolo de interpretare.

Luli putea să aibă cel mult optsprezece ani: oriunde şi oricînd, aceasta-i era vrîsta. Deşteptată din somn la miezul nopţii; după un plîns de ceasuri; după o boală grea; la lumina lunii sau a soarelui de iulie; simţită prin umbră cu parfumul ei de păr şi respiraţie de fată; nevăzută, ascultată numai, cu glasul ei care lumina urechea, întinerind-o c-un tril de argint — avea mereu optsprezece ani. Cîntau cuiburi de primăvară în vrîsta ei, erau izvoare, zori, cireşe.

Cu nouăsprezece ani în urmă avea vrîsta lui Luli. Ea poate că nici nu se născuse. Putea să-i fie tată.

Dar vrîsta lui iubea vrîsta ei. Numele tinereţii era Luli. Şi Luli era în el departe, ca şi ceea ce-i în amintire, rămas în urmă fără viitor, într-un îngheţ al timpului.

Trebuia să renunţe la ea.

Dacă Luli ar fi murit subit, s-ar fi sinucis?

Evident, nu.

Ar mai fi avut încă un vid în el. Trăise şi cu celălalt, izbutind să facă din el o prezenţă, o însoţire.

Aşadar moartea lui Luli i-ar fi lăsat viaţa intactă, dîndu-i o nouă perspectivă pentru plimbările în el.

Atunci de ce nu renunţa la ea de bună voie?

Dar iată că-şi minţise. În fond nu concepea moartea lui Luli. Viaţa ei era o certitudine absolută, ca şi

tinereţa ei. Nu renunţa la ea fiindcă presimţea prin ea un drum în viitor, nu o întoarcere în trecut.

Ce fel de drum?

Nu ştia. Şi aici intervenea iar absurdul orbitor. Tot ce vedea mintea lui era piedică între el şi Luli: prăpastie. Dar curcubeiele păşesc peste prăpastiile vidului, zîmbind cu toate culorile grădinilor.

Luli era un salt de curcubeie înspre viitor.

*

Pe la şapte se îmbrăcă, insistînd în oglindă ca tinerii care se duc la o întîlnire de dragoste. Pe stradă, cîteva capete întoarse spre el, cîteva şoapte insuficient scăzute, îi anunţară începutul unei notorietăţi dezagreabile, care putea deveni alarmantă.

Era ceasul plimbării. Cîţiva muscali cu doi cai aminteau vechiul Bucureşti şi vechiul Iaşi, de pe vremea corsetului, părului cu coc, pălăriei cu ace şi evantaiului. Apariţia lor în ceasul amurgului îndulcit de tei înfloriţi amesteca Uliţa Domnească, în amintire, cu Şoseaua Kiselef şi Copoul, dîndu-i parfum de altădată, acordînd nobleţa ostenită a trecutului regăsit unui oraş nou pentru el.

Lumina era aurie cum sînt caisele coapte. Ceas leneş. Cofetăriile şi cafenelele ieşiseră din case pe trotuare, cu mese multicolore între olendrii cu flori virginal roze.

O atmosferă de Orient, cu toate că lipseau fesurile, turbanele şi ciubucele pe care le-ntîlneai odinioară la cafeneaua din curtea Sfintei Sofii şi la toate cafenelele Stambulului. Foarte mulţi ochi negri, palori untdelemnii şi „s"-ul catifelat, peltic şi gînsăcesc al grecilor, amestecat cu ţînţărisme iritate cînd discuţiile deveneau politice între monarhiştii şi republicanii Galaţului.

Şi aceste impresii actuale căpătau în el afunde perspective, rechemînd amintiri de lecturi, de călătorii. Iar oamenii întîlniţi, toţi, deşi în sine nu-l interesau, deveneau emoţionanţi ca în copilărie uşa după care-i pomul de Crăciun. Căci de după fiecare putea să apară Luli. Fiecare fată a distanţei putea să fie Luli. Nu era. Dar întîlnea mereu altele. Şi încîntător, şi

istovitor. Căci e teribil să împarţi unei mulţimi bătaia de inimă pe care-o aduci unei singure fete.

De cîteva ori auzì numele lui. Tresări. Dar îl pomeneau fără să-l cunoască. Îşi întîlni cu mirare cărţile în vitrinele librăriilor. Erau toate. Parcă dormeau pe catafalc, cu mînile pe piept.

Murise treptat, carte cu carte, în timp ce Luli se năştea, creştea şi devenea Luli pentru alţii înainte de-a deveni Luli pentru el, poate prea tîrziu.

Sufletul se înclină lung, ca o stepă bătută de vînt, şi versul lui Eminescu, dulce ca buciumul vîrfului de munte românesc, îl ajunse din urmă:

Mai suna-vei, dulce corn,
Pentru mine vreodată?

Aşadar spunea versuri în gînd? Ca în adolescenţă, cînd emoţiile fug de realitatea vieţii, refugiindu-se în realitatea versurilor... Îl şi înduioşa acest naiv regres.

Trecea prin faţa unei florării. Ce flori i-or fi plăcînd lui Luli? Trandafirii, lalelele, crinii, violetele, chiparoasele, zarnacadelele, garoafele, azaleele, liliacul, muşcatele?... Recapitula posesiv şi emoţionat toate florile ştiute, căutînd-o şi în ele tot pe Luli, culoarea ei, parfumul ei.

Tot ce vedea era pretextul unei evocări. Nu mai era un unghi deschis spre viaţă, ci un unghi închis în Luli, deci limitat ca de-o obsesie, dar şi o obsesie poate fi feerică.

Trecu şi prin grădina publică. Pustiu în lume multă. Ieşi. Porni înainte pînă la „Monument“, căutînd mereu. Nu găsi. Se întoarse. Începea înserarea. S-aprindeau luminile. La umbra teilor, cuprinşi ca sălciile perechi într-acelaşi vînt, îndrăgostiţi tineri se sărutau. Erau sărutări sub fiecare tei. Viaţa şi dragostea treceau îmbrăţişate ca pe-o plută mînată de-un rîu repede.

Numai el mergea pe mal, „fără soţ“.

S-auzeau patefoane, muzici în grădini: începea viaţa de noapte.

Altă noapte cu parfum de tei înfloriţi, despicînd în două sufletul şi oraşul.

Intră la restaurant, avînd impresia că iar începe să joace un rol. Îl jucă pînă la capăt, acceptînd şi cafeaua neagră. Apoi ieşi grăbit. Un birjar se opri lîngă el irezistibil. Se sui.

— Încotro mergem?

Avu un gest vag cu mîna, care spunea: departe, undeva, unde vrei...

— Prin oraş.

Şi iar intră, cu trapul lung al cailor, subt teii înfloriţi al căror parfum subiectiv avea în unele clipe veştejirea jilavă a începutului toamnei, cînd eşti tînăr, cînd s-a sfîrşit vacanţa, şi cînd te duci înspre octombrie într-o trăsură de ţară, fără să ştii dacă în urmă e iubirea cu fluierul pe buze, sau frunza galbenă a uitării.

IV

— Abramovici Raşela.

— Prezent.

Eleva se înfăţişă la catedră. Era galbenă ca şi cum s-ar fi numit Li-Pang. Secretarul îi întinse coala ştampilată.

— Antonescu Amalia.

— Prezinte, răsună isteţ un glas impertinent.

Un foşnet de rîsete învioră tăcerea clasei.

Catul Bogdan nu-l observă. Privea spre fereastra din dreptul catedrei, lăsîndu-l pe Costel Larian să îndeplinească procedura prealabilă tezei la română. Se culcase tîrziu, adormise cu greu, se deşteptase o dată cu zorii fără să mai poată adormi, fumase prea mult. Oraşul începea să-l întristeze. Dorea acum să-şi umple vidul anxios cu un automatism exterior oarecare: funcţiunea de profesor. Oricum, o ocupaţie, o trecere de timp. Dar mirosul de cerneală — parcă se deschisese o fîntînă — şi de mulţime şcolară îngrămădită într-un amfiteatru neaerisit, purtînd parcă aerul respirat al unui întreg an şcolar, îl făcea să dorească

aerul curat al dimineții. Se duse la fereastră. O deschise. Rămase acolo, cu tîmpla rezemată într-o palmă. Afară erau cîțiva copaci în care se jucau vrăbii, subt o umbrelă de cer.

— Doroșenko Xenia.

— Dobrescu Amalia.

Sunau oribil numele fetelor masculinizate oarecum în catalog. Parcă defilau în uniforme, cu bocanci, pe-o stradă, pierzîndu-și silueta de purtătoare de amfore sau de cofițe cu zmeură, pe care-o au cînd se numesc Luli. Dinspre oraș, oltenii, cu cobilițe pe umeri, chiuiau nume de fructe, de legume, dînd o replică viguros pitorescă păsărilor soprane. Orașul se trezea într-un abur auriu de mămăligă răsturnată.

Undeva, într-o casă necunoscută, Luli se deștepta din somn, sau poate dormea încă...

— Gaman Lucreția.

Ietacul lui Luli... Patul lui Luli...

— Hristodulo Caliopa.

— Caliope, domnule secretar, protestă glasul de brună fatală, al cărei nume fusese cîntat în *Vocea Galaților* de doi tineri poeți concurenți.

...Masa lui Luli... Halatul de noapte al lui Luli... Nimic impur. Dimpotrivă. În aerul nou al dimineții, gîndurile aveau delicateța unor miniaturi persane pe fildeș.

— Novleanu Lucia.

Luli! Luli! Și mai proaspăt în aerul dimineții, în marea naivitate a cerului, numele ei venea ca un acord de sonatină cîntată undeva de o fetiță cu cozile pe spate.

Eleva Novleanu Lucia, înapoindu-se de la catedră cu coala ștampilată, se opri alături de banca ei, în fundul clasei, înecată de aerul rău. Deschise fereastra. Și după ce-o deschise, întîlnind zîmbetul aceluiași soare pe față, cu toate că inima-i era grea și risipită în piept, își aplecă obrazul în afară, și întîlni, ca și de la fereastra trenului, profilul de stîncă solitară cu un vultur... Ochii negri o învăluiră ca halucinați... Fugi.

— Domnișoară, domnișoară, izbucni de pe catedră glasul lui Costel Larian, în timp ce mîna lui izbea cu

violenţă în catalog: vă interzic să comunicaţi cu cei de-afară...

De la fereastră, Luli se înapoiase cu obraji de Luli, dar subt violenţa autoritară a glasului de la catedră, ochii lui Luli-boy izbucniră, gata de replică.

N-avu timp.

— Domnule Larian.

Chemat de profesorul său, secretarul comisiunii redeveni un tînăr Costel. Se apropie de fereastră. Catul Bogdan zîmbea:

— Costel, în ce lună sîntem?

— În iunie, domnule profesor, răspunse el mirat, clipind în soare.

— Cîţi ani ai, Costel?

— Douăzeci şi patru.

— Eşti bătrîn, Costel?

— Dă,... domnule profesor!

— Ce face un băiat tînăr într-o dimineaţă de iunie, Costel?

— Ştiu eu, domnule profesor...

— Se plimbă, iubeşte, cîntă... Costel dragă, eşti tînăr: du-te.

— Domnule profesor, se împotrivi el incredul.

— Du-te, Costel, du-te şi salută din partea mea toţi teii oraşului.

Şi împingîndu-l de umăr, îl porni spre uşă.

Apoi deschise şi fereastra de la mijloc. Amfiteatrul se umpluse de soare. Isprăvi pomelnicul catalogului şi înmînarea colilor ştampilate. Zîmbea mereu.

— Domnişoarelor, iată subiectul tezei...

Îl dictă, zîmbind.

— Nu vă speriaţi. Iată în esenţă ce trebuie să scrieţi.

Şi spre surprinderea generală, vreme de cincisprezece minute expuse subiectul tezei, însemnînd cu creta pe tablă punctele principale şi datele.

Iar după ce isprăvi, adăugă, în timp ce-şi ştergea degetele prăfuite de cretă, cu batista:

— Vă rog însă, domnişoarelor, să nu reproduceţi întocmai ce v-am spus. Mai puneţi şi de la dumneavoastră, avînd grijă de ortografie.

*

Veselă teză!

Ca refrenul unui cîntec care-ar fi început cu: „Hai să ne jucăm de-a teza“, cîntat de şaizeci de fete cu bucuria pe obraji. Stăteau în băncile amfiteatrului ca şi cum ar fi venit la vale cu săniuţa. Nu mai era nevoie nici de fiţuici, nici de cărţi consultate pe subt bancă, nici de vecina filotimă şi premiantă. Tabla, de obicei sinistră ca apa morţilor, oferea tuturora, cu o graţie de lebede, ideile tezei plutind şirag, înscrise cu creta. Fiecare elevă şi le lua de acolo, fulg cu fulg, destrămîndu-le mărunt pe coala oficială.

Peniţele ronţăiau repede ca nişte şoricuţi hrăniţi cu miez de pîne.

Nici un oftat, nici o migrenă, nici o emoragie nazală, nici o paloare, nici un leşin.

Cîntau cu toate, într-un cor mut: „Hai să ne jucăm de-a teza“.

La trei ferestre deschise spre obrajii atîtor fete tinere, dimineaţa de vară se încadra cu cer, soare, crengi şi vrăbii gureşe, ca într-un pastel de Vasile Alecsandri, demodat dar tînăr.

Un fluture intră, silabisind cu aripi albe naivităţile zborului, în clipele vieţii lui de graţie năucă.

„Originalul preşedinte“ care începuse prin a fi sufleurul de pe catedră al operetei din bănci, nu se mai ocupa de eleve. Părea cufundat în studierea catalogului. Îl luase de la început, de la Abramovici Raşela, Antonescu Amalia, Adam Teodora, nume cu nume, cum ai coborî treptele unui palat ca să ajungi pe pragul grădinilor cu ape ţîşnitoare.

„Novleanu Lucia“...

Luli era în Novleanu Lucia ca hulubii veneţieni în piaţa San-Marco, învăluind într-o palpitaţie de lumini şi umbre, o blîndă armonie de marmură.

„Lucia Novleanu“.

Aşadar Luli se numea Lucia Novleanu. Simţea nevoia să aprindă o ţigară, ţigara popasului meditativ.

O secundă o privi pe Luli. Era sus, în banca din fund, aplecată pe coala de hîrtie. Îi vedea numai fruntea, mică, voluntară, concentrată şi foarte pură, stră-

lucind în părul negru ca o lumină de proră într-un adînc de noapte marină.

Trecu mai departe: „Oancea Tudosia, Olian Marcela, Ovanisians Semiramida, Parsighian Ghiuzadi..." Nume greceşti, bulgăreşti, evreieşti, cîte-un Ştefănescu Doina, cîte-un Ichim Dacia, apoi exotic Zaghiants Şuşanig — şi iar, c-un salt al ochilor şi-al inimii: Novleanu Lucia.

Luli...

Era în catalog, era în bancă.

Eleva Lucia Novleanu din clasa opta.

Da, ea era, Luli.

Nu lăsa din mîini catalogul. Îl ţinea ca pe un hrisov în care ai descoperit un adevăr neştiut care schimbă sensul unui trecut istoric, înnobilîndu-l. Mai mult decît o bucurie: un triumf cuprins în oglinzile mirării incredule.

La orice s-ar fi gîndit, numai la asta nu: Luli, într-o bancă de şcoală dîndu-şi teza de bacalaureat; Luli, eleva lui.

Novleanu?... Şi numele acesta îl emoţiona. Avea ceva de mărgean în sonoritatea lui, cum erau broşele bunicelor pentru medalioanele tinereţii lor. Dar s-ar fi putut numi oricum: Ortansa Popescu, Decebala Ionescu. Luli învingea orice. Simpla prezenţă a numelui ei în catalog semăna pe paginile lui trandafirii lui Hafiz, arătînd spre cerul albastru cu degete subţiri ca minaretele lui Omar-Khayam.

Căci gîndurile lui pe margina acestui catalog astfel erau: stanţe şi stampe pentru Luli. Totul se transfigura prin semnul prezenţei ei. Ferestrele străfulgerau de soare ca triremele de aur epic ale lui Homer, plutind în spaţii vaste; lumina se umplea de graţie, ca de undine şi sirene marea lui Ulysse. Bucolicele lui Virgil cîntau pe fiecare creangă. Şi-nţelepciunea lui Horaţiu murea pe fiecare gînd, dar tot cu zîmbetul: „Carpe diem".

Luli...

Un cer imens şi-un singur plisc de rîndunică. Dar dimineaţa bucuriei din pliscul ei pornea, două silabe

numai: Lu-li... Și iată cum un cer întreg era rochița unei rîndunele și fastul unei dimineți.

*

O muscă deseori învinge un cer. Căci cerul e îndepărtarea de tine însuți în vag: e albastrul evadării în spațiu. Iar musca e punctul meschin de la care începe ca o cifră propria ființă redevenită concretă într-un trup limitat.

O muscă venită pe frunte, și apoi coborîtă ca un vîrf de creion adnotator pe nas, îl făcu pe Catul Bogdan să se întîlnească prin mînă cu nasul, și prin nas cu realitatea din față.

Profesorul și elevele. Catedra și băncile. În fond, era îndrăgostit de o elevă care-și trecea bacalaureatul. Asta era formula simplă și reală. Nici măcar studentă. Elevă-din-clasa-opta. Era suficient să se gîndească la fostul elev din clasa opta, Catul Bogdan, ca să vadă exact distanța dintre catedra lui și banca Luciei Novleanu. Diferența de vîrstă parcă se agrava prin decorul acestor vîrste. Trebuia deci să corecteze teza unei fete de care era îndrăgostit, și să-i puie și notă pe deasupra.

Era captiv ca într-o epigramă.

Cu atît mai curios cu cît n-avea de loc antrenamentul prealabil al unor situații apropiate. Cunoștea mulți profesori universitari, care de pe catedră își începeau aventurile, uneori numai lirice, alteori erotice, socotindu-se nu numai dascălii elevelor, dar și sultanii lor firești. Nu făcea parte din această categorie. În fața studentelor, la curs, sau chiar la seminarii, unde intimitatea era mai mare, nu-și simțea nici vocațiunea copitelor de satyr, nici tremurul libelulesc al aripioarelor cupidoniene.

Nu virtutea sau scrupulul îi porunceau această atitudine. Era o particularitate a lui, descoperită o dată cu practica profesoratului. În genere, mulțimile nu-l atrăgeau, deși le observa. Nici femeile, plurificate uniform în bănci universitare, nu-l atrăgeau. Deveneau și ele cantitatea unei mulțimi confuze. Și pentru el, feminitatea începea cu individualizarea în

singurătate. La universitate, subt raportul seducţiunii feminine, îl îndepărtau, ca o mîncare diform îngrămădită pe o farfurie. Aşadar, ani de-a rîndul, pe catedră fusese exclusiv profesorul fetelor tinere care erau în bănci numai studentele lui, şi-n suflet la fel. Distanţa dintre băncile lor şi catedra lui nu era numai o realitate spaţială, dar şi una psihologică.

Această realitate apărea categorică tocmai acuma, în clipa nimicirii ei.

Şi nici măcar studentă! Elevă dintr-a opta.

„Eleva dintr-a opta" îşi ridicase fruntea de pe coala de hîrtie. Şi-ntocmai ca odinioară, cînd se numea Luli-boy, şi cînd de jos, de pe covor, în timp ce Gabriela scria, urmărea cu ochii în sus „ceva... departe..." — îşi îndreptase ochii înspre faţa străinului care plutea înalt în ea, ca şi acel „ceva departe".

Era mirarea ca un abur de argint pe faţa ei, cum e pe înmugurirea pomilor care acuşi vor înflori.

Catul Bogdan îi întîlni ochii adînc, şi murmură ca un ţăran „Dumnezeule", împreunîndu-şi mînile, căci începutul dragostii e ca o rugăciune de pe vremea cerului lui Dumnezeu.

Luli se aplecase din nou asupra tezei.

Catul Bogdan îşi lăsă fruntea pe mînile împreunate, rezemîndu-şi coatele de catedră. Îşi dădea seamă că ceea ce i se întîmpla nu mai avea un caracter episodic, localizat la Galaţi în timpul examenului, cu toate că durata întîmplării nu depăşea trei zile. Însă cu un trecut numai de trei zile, întîmplarea avea imperativul unei porunci în viitor. Ceea ce crezuse la început că e un simplu fapt divers, căpătase sensul solemn al unui fapt istoric: o nouă domnie. Un început de veac sufletesc. O altă lege.

Ispăşea splendid anii lungi de neatîrnare. Era condamnat ca în clipa naşterii, la toate riscurile vieţii, incapabil să le refuze, cum incapabil eşti să nu te naşti.

În logica literară a vieţii, întîmplarea îşi păstra intact absurdul şi neverosimilul profan, devenind

mister. N-ar fi acceptat niciodată într-un roman iscălit de el, viteza dementă a unei astfel de îndrăgostiri, decît dacă i-ar fi divulgat prin analiză caracterul de violent apetit sexual apărut prin surpriză într-un organism inflamat de abstinență. Altminteri, în logica aplicată vieții într-atîtea romane, nu concepea fenomenul îndrăgostirii decît lent. Întocmai cum se formează coloniile mărgeanului în fundul mărilor, clădindu-și cetăți solide pe lespedea haosului. Faimosul *coup de foudre* îi apărea tot atît de puțin valabil în psihologia spectroscopică a timpului actual, ca și șarjele cavaleriei în războiul chimic. Natural, excludea „ambalările" după o femeie, care nu-s decît echivalentul psihologic al acelor insecte numite „efemere" care își consumă într-o singură zi deliranta vitalitate exaltată de preajma morții. De asta, i se părea că începutul unei îndrăgostiri e tot atît de greu de fixat ca și începutul lumii. O prealabilă perioadă de nebulozitate îi apărea drept condiția însăși a îndrăgostirii.

Cunoști o femeie, o vezi, o auzi, *constatînd* o serie de calități și defecte, distrat și în treacăt, sau atent și cu dinadins, te deprinzi să rămîi „tu" în prezența ei, adică spectator mai mult sau mai puțin atras de spectacolul feminității ei, o critici mintal, o apreciezi uneori și o accepți treptat, aflînd cum e frumoasă, cum e deșteaptă sau mediocră, avînd surprize agreabile și dezamăgiri supărătoare, — pînă cînd într-o zi, simți că mai presus de aprecierea ta, femeia aceea a devenit un fel de secret intim, pe care abea-l știi numai tu. Bătaia de inimă pe care ți-o dă acest secret te face să respiri adînc propriul tău suflet în care au apărut arome mai misterioase decît cele aduse de sevele pămîntului. Întinzi brațele spre primăvara lor. Iubești. Și femeia de mult cunoscută îți apare nouă, din clipa în care ai întîlnit-o. Te miri că n-ai văzut de atunci ceea ce abea descoperi într-o evidență edenică. E o mirare intensă ca geniul, oricît ar fi de plat ceea ce-i urmează. Secunda acestei mirări hrănește cu luceferi pe poeți și cu cea mai virulentă toxină pe oamenii obișnuiți.

Luli însă, abea întîlnită, își însușise timpul mamei lui, alb ca mileniile lunii, venind în el ca din legende, deși viața ei abea se desprinsese din anii copilăriei. Luli îi aducea emoția unui trecut mai vechi decît experiența vieții, ca o inscripție din alte vremi, ducîndu-l înspre viitor cu tinerețа ei. Luli era în amintirea mamei lui, cum sînt semințele de grîu în sarcofagele străvechiului Egipt. Trăia de atunci în el, deși acuma întîlnită.

O vedea. Își scria teza. Lucia Novleanu din clasa opta.

Iar pe catedră era el, Catul Bogdan: om condamnat să trăiască în viitor. Într-un viitor închis în enigma lui, ca o Chină între zidurile ei. Nu-l cunoștea, nu-l vedea și abea îndrăznea să-l presimtă. Cu Luli în el îi apărea de o splendoare tropicală. Fără de ea, sterp, cu pietre calcinate, ca preajma Infernului dantesc.

Renunță la tot: la gînd, la analiză, la amintire, la organizarea vieții. Se resemnă să trăiască fărîmițat, în improvizația prezentului, privind fruntea lui Luli, fruntea poruncii.

Și iar îi întîlni ochii umili ca o supunere de căprioară.

Se deprinseseră unul cu altul de la ferestrele trenului. Atunci flutura vîntul și lumina pe fețele lor, dîndu-le expresia de întovărășire a unei lecturi în doi. Acum însă, tot singuri ca și atunci, erau într-o mulțime umană care-i împrejmuia și-i despărțea. Dar ochii lor o uitaseră. Se priveau cu o egală intensitate, știind că se privesc, văzînd că se privesc, acceptînd ursita acestei priviri.

•

Tezele veneau spre catedră ca aplauzele.

O satisfacție generală. Se și făcuse un mic complot într-un colț, proiectîndu-se organizarea unei subscripții pentru oferirea unui buchet.

— Dragă, așa președinte zic și eu: o bomboană.

Hristodulo Caliope, celebră prin succesele ei de brună focoasă cu o umbră de mustăcioară catifelată,

cu sprincene dense şi cu bust ferm, încercă un dublu efect de ochi şi sîni, lîngă catedră.

— Domnule preşedinte, dacă nu vă inoportunez...

— Mă rog, domnişoară.

— Tezele... după ce veţi binevoi să le corectaţi...

Oftă pe nas, subtil.

— ...ni le înapoiaţi?

— Pentru ce, domnişoară?

— Ştiţi, pentru autograful dumneavoastră...

O privi cu ochii micşoraţi, poftind-o cu mîna spre uşă.

Afară o ajunseră alte eleve.

— Ce ţi-a spus, Hristodulo?

Caliope le privi pe subt gene.

— Secretul meu, fetelor.

— Măi Hristodulo, măi, ai un tupeu! o zeflemisi Elefterescu Victoria, care avea şi ureche bună şi limbă ascuţită şi sentimente patriotice.

Treptat, băncile se goleau.

— Tot nu eşti gata, Novleanu? o cercetă vecina care-şi astupa călimara cu dopul de hîrtie.

Cotul lui Luli acoperi uşor coala din faţă.

— Mai am puţin...

O şi iscălise. Dar nu se putea hotărî să-şi dea teza, deşi plecarea fiecărei fete răsturna încă un copac al pădurii în care se refugiase pînă atunci. Mai erau numai cîteva eleve răzleţe. Una se ridică. Alta. Şi alta. Se ridică şi ea, luîndu-se după un grup ajuns la catedră înaintea ei.

Pe marginile scaunului, mînile lui Catul Bogdan aveau un neastîmpăr febril. Luli se opri lîngă catedră cu braţul întins, aşezîndu-şi teza delaolaltă cu camaradele ei, printre ele.

O clipă braţul ei străluci printre altele ca gîtul lebedei lui Lohengrin.

Catul Bogdan se ridică, înclinîndu-se.

Luli porni spre uşă, salutîndu-l cu o aplecare a capului. Avea obrajii aprinşi şi ochii gravi. Era îmbrăcată cu o rochie de fular alb cu buline albastre. Apăru pe pragul uşei şi dispăru, ca o perdea de vară fluturată.

de vînt, dînd ochiului impresia că iar va reveni alene, suplu potolită, luminos...

Catul Bogdan strînse tezele, plecă repede în cancelarie, rugă pe directoare să le închidă, își luă pălăria și mănușile, salută grăbit și ieși din liceu cu o viteză de călător care scapă trenul. O singură aruncătură de ochi îl făcu să descopere silueta lui Luli. Se luă după ea, lăsînd între ei o distanță. Cîtva timp trecu printre saluturi. Se răriră. Trecătorii deveneau necunoscuți. Luli nu se uita îndărăt. Avea un mers sprinten, pasul atingînd ușor pămîntul, recăzînd pe el elastic, evocînd mersul pe valuri mărunte, în depărtare, al unui caic cu pînze albe, care nu știi dacă vine sau pleacă, fiindcă îți pare că dansează pe loc.

Treceau pe uliți de-o intimitate provincială. Nici o trăsură. Covoare bătute pe frînghii, c-un bubuit de grijitură de Paști. Florile din grădini și ele aminteau culorile elementare ale panerașelor cu ouă vopsite și ceruite, aduse de la bucătărie de fetițele casei, cele cu fundă în coada înfoiată, și cu ochi fuduli. Ferestrele deschise sclipeau vesel în soare, ca și cum toate casele de pe-acolo ar fi fost ale bucuriei cu ochi mari. De undeva veni un miros de vanilie, și un ctin-ctin de piuliță de aramă. În alt loc se prăjea cafea. Pe-o streșină, doi hulubi cîntau parcă la patru mîini o sonatină matinală.

Luli lăsă în urmă și un salcîm cu flori violete, fără să întindă mîna după ciorchinii leneși din care fetele sug gustul primăverii.

Pisici multe, culcate pe pervazul ferestrelor, laolaltă cu pernele scoase la soare, sau pe streșina caselor, deschizînd cîte-un ochi ca ceasornicarii aplecați pe mecanismul microscopic.

Cîțiva bătrîni cu papuci de catifea brodată cu trandafiri ședeau în fața casei, cu pălăria pe ochi, și ziarul desfăcut în mîini.

Nu mai avea nici un scop acest drum. Ritmul unei bucurii pure, foarte ușoare, pornire de fum abea desprins din coșul alb, și dus de un vînt de primăvară.

Catul Bogdan avea un zîmbet pe faţă, care-şi mai amintea fără să ştie, de menuet, de clavecin şi de muzica lui Lully.

Luli făcu la dreapta. O pierdu deodată ca pe-o lumină după storul tras pentru lanterna magică.

O regăsi, mai luminoasă, pe-o stradă umbrită de plute. Copacii se ridicau vaşti, ducînd păduri de frunze înspre cerul mai adînc albastru. Şi din ei se destrămau scame care pluteau de-a lungul străzii, întîlnind genele şi obrajii. Dulci ninsori de borangic mîngîietor. Acolo clipele se pregăteau de somn, pieptănîndu-şi părul.

O casă... Da. Aceasta. Casa lui Luli. O regăsea, deşi nu o văzuse niciodată, fiindcă din ea venea altă bătaie de inimă.

Un cap de cîne apăru la gardul casei între labele lui amicale.

Luli deschise portiţa. Cînele sări la ea. Dulău de stînă, lăbos, căpăţinos şi bun pentru stăpînă, ca barba lui Moş Crăciun pentru copiii adormiţi. Apărîndu-se de afectuoasa lui năvală, Luli văzu la cîţiva paşi, ca oglindit din ea, pe cel care o însoţise în gînd. Mîinile-i căzură. Sîngele-i izbucni în obraji.

„Ham..."

Cînele se repezi la străin.

Dar tot atît de repede, Luli-l ajunse, cu mîna în coama lui hirsută, aplecîndu-se cu el, jos, la picioarele străinului. Una cu cînele la pămînt, aşa cum şedea, cu genunchii îndoiţi şi spinarea aplecată, Luli ridică ochii spre el, vorbindu-i în şoaptă:

— Nu-i rău, dar nu te cunoaşte...

Şi cu mîna în coama cînelui fugi în ogradă.

V

Niciodată Luli nu intra în casă pe dinfaţă. Încă de pe vremea cînd se numea Luli-boy, intrările şi ieşirile ei erau pe la bucătărie. Acolo domnea dadaia, foasta dadacă a lui Luli. Dar bucătăria dadaiei nu era o dependinţă subalternă a casei, unde veneau poruncile

de sus şi de unde porneau mîncările — ci un fel de stat în stat, mai mic teritorialiceşte decît al stăpînilor, servindu-l fireşte pe al acestora, avînd însă o de ajuns de pronunţată autonomie. În loc să devie slugă orăşenească după ce îmbătrînise la stăpîni, dadaia rămăsese tot ţărancă de la munte.

Nu fusese angajată. Se alipise casei Novleanu, de bună voie, impunîndu-se întrucîtva. Cu ani în urmă, dadaia se numise Smărăndiţa Merişor, gospodină din Buhalniţa. Automobiliştii care treceau pe acolo spre Durău întorceau capetele după ea, făcînd cam aceeaşi reflecţie: că ţărancele lui Grigorescu nu sînt o minciună, cum a început să se spună după moartea celei mai pure oglinzi plastice a peisajului românesc. Smărăndiţa Merişor era un astfel de adevăr, sau o astfel de minciună. Şi cu toate că multe automobile o întîlniseră în calea lor şi că mulţi boieri cu chef şi fără soţii cercaseră să-i afle drumul culcuşului, Smărăndiţa Merişor se păstrase albă ca şi florile de primăvară ale pomului care-i dusese numele în pădure, dîndu-i în schimb culoarea fructelor sale pe obraji şi pe-a florilor sale în fapte şi vestminte Şi fiindcă aşa era, şi fiindcă Toader Merişor, plutaşul Bistriţei, venise în inima şi trupul ei pe ape tot atît de repezi ca şi rîul Toancelor sirepe. Pe Bistriţa, iubirea lor era vestită. Frumoşi şi aprigi amîndoi, el cu Bistriţa — ea cu laptele, fuiorul şi casa albă ca şi ceea ce mulgeau şi torceau mînile ei repezi la treabă, dulci la dragoste.

Într-o zi însă, Toader fusese concentrat la Bîrlad. Cîtva timp scrisese carte bună. Apoi amuţise ca un îngheţ de ape.

— Nevastă-hăi, ce mai ştii de la bărbatu-tău?

— Îi merge bine, slavă Domnului. Vă trimete sănătate la toţi.

Ruşinea tăcerii lui o purta numai în ea, ca acel spartan pe care-l sfîşia vulpea din braţe, fără s-o lase, dar şi fără să geamă. Noaptea numai, cînd n-o vedea nimeni, la ceasul cînd cei cuminţi dorm şi cînd flăcăii şi fetele s-ascund cu dragostea, se ducea pe malul Bistriţei, dar nu bocea. Lăsa numai apele lui Toader să-i

treacă prin suflet ca prin scocul morii și să-i macine făina amară din care omul mîndru își coace durerea.

Apoi venise un jandarm în ograda ei, cu o citație. O chema justiția la Bîrlad. Plecase fără somn, cu vîntul în suflet. Ajunse într-o dimineață în orașul străin. Oamenii o îndrumaseră spre Tribunal. Acolo, ușile închise. Dar aflase de la un sergent adresa judecătorului de Instrucție care-o chemase la Bîrlad. Se dusese la el acasă. Lucica Novleanu avea pe-atuncea doi ani. Cu ea se întîlnise în ogradă, adică mai exact cu ochii ei, căci restul era tare mic. Ochii fetiței fuseseră singurul lucru bîrlădean care se apropiase de sufletul ei. Cu fetița în brațe nimerise unde trebuia: adică spre inima judecătorului de instrucție. Cu blîndețe și pe încetul, tatăl fetiței îi spusese că Toader fusese ucis. Fetița se minunase într-atît că obrajii femeii care-o ținea în brațe, roși cu o clipă înainte, deveniseră albi, încît cu mînuțile ei subțiri începuse să pipăie obrajii minunii. Smaranda cea fără Toader ascultase vorbele, dar privise numai mînile fetiței. Apoi, fetița văzuse niște rotunzimi limpezi ca miezul poamei, lunecînd pe genele femeii cu obraji fermecați. Cînd plîngea, Lucica era prea ocupată ca să mai aibă timp să observe întîmplările ochilor. Abea atunci văzuse cum se nasc lacrimile din ochii deschiși ai femeii care o strîngea în brațe parcă mai tare decît atunci cînd o luase la început. Cu fetița în brațe, Smărăndița aflase ceva care făcea din Toader „un om“, așa cum zoile Bîrladului sînt apă curgătoare pentru sufletul unei femei de pe Bistrița. Toader o înșelase cu o femeie măritată de la tîrg. Bărbatul îl prinsese la ea în pat și-l spintecase cu fierul toporului, lăsîndu-i coada pentru muierea goală.

Asta era tot.

Dar fetița adormise în brațele ei, fiindcă de la o vreme Smărăndița începuse să o legene ușor, parcă într-adevăr vroind să adoarmă ceva. Numai fetița din brațe adormise, căci numai pentru ea aceste brațe mai puteau să fie dulci. O lăsase să doarmă. Apoi fetița se deșteptase. Smărăndița oftase posomorît și dăduse să plece înspre Bistrița unde o aștepta ultimul

drum al plutei fără Toader. Dar fetița îi înlănțuise gîtul cu brațele, gata să plîngă.

Și Smărăndița, naltă cum era, ca de pe un munte unde ar fi auzit un glas printre jnepii culmilor, spusese scurt:

— Pe fetița asta eu am s-o cresc.

Nici nu se mai înapoiase la Buhalnița. Vînduse totul prin procură — avea frați acolo — păstrînd numai icoanele, își făcuse haine de văduvă, îmbrăcîndu-le pentru toți bărbații, deși era tînără și durerea nu-i alungase încă frumuseța, și devenise dadaia fetiței, aducîndu-i povești, aer de munte și preajma unui suflet prin care Bistrița curgea mereu. Toate poveștile dadaiei se întîmplau în munți și pe Bistrița. Vorbea despre ea uneori ca și cum ar fi fost numele unei căprițe pe care ar fi crescut-o în brațe, iar alteori, ca despre biciul lui Dumnezeu.

Încetul cu încetul Smărăndița Merișor albise — de timpuriu —, ca un brad nins în august, pierzîndu-și strălucirea tinereții, în timp ce fetița crescută de ea devenise Luli-boy. Ea îi spunea tot Lucica.

— Lucica nu mai are nevoie de dadacă, hotărîse ea, tot scurt, într-o zi.

— Cum, dadaie, vrei să ne lași?

Căci mai ales în anii din urmă, slugi ca dadaia nu se mai puteau găsi decît în cărțile de povești.

— Rămîn. Dar mă fac bucătăreasă.

Așadar, ea se făcuse bucătăreasă, prin propria ei poruncă.

De atunci, bucătăria luase altă înfățișare, căpătînd o nouă semnificație în configurația casei. Albă fusese și pînă atunci, fiindcă era văruită, dar albeața ei era afumată, pătată și acoperită de muște ca vacile sărăcăcioase din măhălălile orașelor. Prin dadaia, bucătăria devenise robust albă ca vitele care pasc iarbă de munte. Ferestrele străluceau, avînd oale cu garoafe. Tingirile și vasele nu mai erau unsuroase de grăsimi; metalul lor scăpătat și înjosit îndeobște, înviase ager, purtînd numai semnul focului și demnitatea acestei lupte. Cuțitele sclipeau tăios ca limba coasei cînd se duce la cîmp cu zorii și se întoarce cu amurgul. Într-un

colţ, o laviţă acoperită cu läicer. Deasupra ei, icoane vechi, o candelă de argint cu pahar roşu, şi parfum de busuioc uscat.

Dacă Bistriţa ar fi trecut o clipă prin faţa acestei odăi în care o bătrînă cu straie negre muncea de dimineaţă pînă seara fără să cînte, n-ar mai fi recunoscut-o pe Smărăndiţa Merişor, dar ar fi ştiut că încăperea aceea nu e de acolo, ci din satul Buhalniţa, lipsindu-i numai cocostîrcul de deasupra şi munţii din spate.

Acolo, dadaia era un fel de stareţă. Nu numai Luli, dar şi cei mari îi spuneau tot dadaia, considerînd-o şi tratînd-o cu deferenţă. Toate cheile gospodăriei erau pe mîna ei, fără ca nimeni să-i ceară vreo socoteală. Ea se îngrijea de lemne, legume, şi toate cele trebuitoare casei, avînd mîna liberă. Tot ea tocmea fată în casă — îndeobşte fete curate de la ţară, — pe care le învăţa gospodăria, ţinîndu-le din scurt pînă cînd se măritau, cu binecuvîntarea ei, şi plecau să fie gospodine la casa lor.

De cînd însă Lucica devenise Luli-boy şi apoi Luli, dadaia se posomorîse şi mai tare, faţa ei căpătînd o uscăţime ascetică, fiind din ce în ce mai tăcută. Uneori, zile întregi nu scotea nici o vorbă. Se scula de cu noapte, se ducea în piaţă unde făcea singură cumpărăturile, apoi deştepta pe fata din casă, punînd-o la treabă, servea lui Luli cafeaua cu lapte cu pîne prăjită, unt ş miere, supraveghindu-i plecarea la şcoală, şi-şi con tinua munca într-o singurătate şi o muţenie de pustnic; Chiar şi cu Luli vorbea tare puţin, deşi o îngrijea direct continuînd să-i facă ea singură grijitura în odaie.

Cînd se întorcea de la şcoală, Luli trecea dintîi pe la ea. Dadaia o săruta pe frunte, îi cerceta o clipă obrajii şi ochii — să vadă cum arată, dacă nu-i prea obosită — şi-şi căuta de treabă mai departe. N-o întreba nimic. E drept că Luli îi spunea neîntrebată ceea ce ar fi putut să o intereseze: notele căpătate la şcoală, cum erau profesoarele, întîmplări cu elevele. Luli ştia că o ascultă cu mare interes, deşi nu intervenea de loc. Dar de cînd dadaia nu mai spunea poveşti, Luli se deprinsese cu tăcerea ei de corb solitar. Nu numai că se deprinsese, dar îi şi plăcea, fiindcă şi Luli,

din ce în ce, avea nevoie de tăcere. După epoca poveştilor, poate că limbuţia dadaiei ar fi îndepărtat-o de ea, micşorînd prestigiul povestitoarei de altădată — aşa cum se întîmplă îndeobşte cu servitorii care te-au ţinut în braţe cînd erai mic. Însă tăcerea demnă, posomorîtă, dar devotată, a dadaiei, continua fără întrerupere vechea lor tovărăşie, făcînd-o posibilă şi pe cea de acum. Cînd se numea Lucica, era în braţele dadaiei ca un pui de veveriţă într-un brad care duce spre cer; Luli-boy devenise veveriţă cu drumuri multe — spre casa Gabrielei, pe acoperiş, la şcoală —, dar bradul tot acolo era. Cu o umbră lungă care o însoţea ca o privire din urmă. Şi cum nu pleacă brazii, nici dadaia nu plecase. Ea nu era atît gospodina casei, cît prezenţa de lîngă Luli. Asta o ştiau toţi. Acest adevăr, însă, era subînţeles. Pe faţă, dadaia era o veche servitoare credincioasă, care beneficia de un alt tratament decît slugile obişnuite. Cînd plecau în lunile de vară undeva, la mare, la munte sau la vie, dadaia îi însoţea în clasa treia. Tot ea hotărîse astfel. Cu ani în urmă, într-o vară pe care trebuiau să şi-o petreacă la mare, mama lui Luli o descoperise pe dadaia făcîndu-şi bagajele.

— Ce faci, dadaie?

— Plec.

— Unde?

— Cu Lucica.

Afirmase simplu, dar imperativ, un drept şi o datorie.

— Ce ne facem cu ea? se întrebaseră stăpînii într-o discuţie cu cifre.

Dar o acceptaseră ca pe un bagaj necesar fetiţei lor. La mare însă, dadaia dovedise un dar de-a improviza o gospodărie de vară, chiar în locuri necunoscute, care cruţase de multe cheltuieli, lipsuri şi neajunsuri sîcîitoare pe stăpînii ei. Aşa că de atunci o luaseră cu ei, înscriind-o în program, fără să mai ofteze.

Cînd Luli plecase la vie, împreună cu Gabriela, nimeni nu se mirase că dadaia o însoţeşte, deşi nu ceruse voie nimănui — fiindcă dreptul cuiva, mai ales pentru un jurist, nu e un hatîr, ci o afirmare firească.

Cu toate acestea, dadaia nu cercase niciodată să o izoleze pe Luli de ceilalți, zidind-o în devotamentul ei exclusiv. Niciodată nu se uitase cu ochi răi la afecțiunea Lucicăi pentru alții. Cînd soții Novleanu se mutaseră la Galați, învecinîndu-se cu părinții Gabrielei, și cînd începuse prietenia lui Luli cu „Gabica", dadaia nu pusese nici un fel de piedică. Poate că ea mai mult decît toți — și cu poveștile ei, și cu amintirile ei — stimulase spiritul de independență al lui Luli, mîndria libertății, dorul de viață deschisă. Căci și căminul soților Novleanu avea stigmatul calității familiilor moldovenești: o moleșitoare atmosferă intimă, care face prin contrast viața de afară prea aspră, dînd copilului care vede acest contrast dorința de-a fi mereu mic și ocrotit în casa părintească, ferit de viața de-afară, care-i apare ca o primejdie. Astfel, energia copii lor se sleiește treptat, ca piciorușele chinezoaicelo închircite în tradiția pantofului de lemn. De asta nicăieri aiurea mai mult decît în Moldova, oameni în genere, și scriitorii îndeosebi, nu vor manifesta o mai statornică nostalgie a copilăriei. De-atunci începe teama de viață, în loc să încolțească pofta ei.

Crescută însă lîngă sufletul bistricean al dadaiei, impregnată treptat de vigoarea potolită a acestei femei de la munte, Luli, încă de pe vremea cînd era rățușcă, ascultase mesajul raților sălbatice.

Iată de ce, fără să aibă nici o predilecție pentru bucătărie, Luli intra în casă numai pe-acolo, dînd astfel o dovadă zilnică de prietenie devotamentului cu păr alb și tăcere mîndră.

*

Luli intră în bucătărie ca cineva fugărit.

— Bună ziua, dadaie.

Îi întinse fruntea aproape rîzînd: expresia fericirii nu e un rîs, e numai strălucirea lui pură.

Dadaia o sărută pe frunte. Era la fereastră. Își stropea florile. Niște garoafe mari. De acolo privise scena de la poartă. Acum privea obrajii Lucicăi. Aveau culoarea garoafelor, amintindu-i și de obrajii unei Smărăndițe — înainte de-a se numi Merișor —, după ce trecea o plută pe Bistrița.

— Cum ți-a mers la școală?

— Bine, dadaie. Am să capăt notă bună.

— Și acela cine-i? o întrebă dadaia, arătînd cu o mișcare a sprincenelor îmbinate spre Catul Bogdan, care se îndepărta încet, întorcînd mereu capul.

— Acela?...

O clipă, ochii lui Luli îl întovărășiră printre garoafele respirate, în timp ce buzele i se desfăcură într-un zîmbet moale. Deși era soare de dimineață afară, sufletul își învăluia într-un abur lunar imensitatea de munți albaștri.

Se scutură.

Glumi, uitîndu-se la dadaia pe subt gene.

— Ci-că om bun, dadaie. Moșu nu știe poveștile noastre cu Dumnezeu care-a luat chip de om și a venit pe pămînt... Auzi, dadaie?

— Aud-aud, dădu ea din cap. N-am surzit.

— Moșu a vrut să-l muște. Ce știe el?...

Dadaia dădu să spuie ceva, dar se stăpîni. Rupse două garoafe, întinzîndu-i-le:

— Du-te și te odihnește înainte de masă.

Luli răspunse cu cîte-o sărutare pe fiecare obraz pentru cele două garoafe, și se duse în casă. În urma ei, dadaia rămase posomorîtă la fereastră, privind dincolo de poartă, cu ochi tăioși.

Și spuse atît, ca pentru ea:

— Moșu știe el ce face. Da' Lucica-i tînără...

Nu îndrăzni să se uite la icoane, fiindcă și cu ochii înspre ele, tot ar fi oftat.

Dar se uită la garoafele îmbobocite, și ochii i se luminară, fiindcă tare îi plăceau garoafele roșii.

VI

Cu toate că vrîsta lui Luli dovedea vechimea unei căsnicii, Angelica Novleanu era ca și în anul logodnei: virginal tînără. Blondă, cu ochi albaștri, obraji albi, mîni albe, picioare mici, dădea impresia de fragilitate a statuietelor păstrate subt glob de sticlă. Timpul n-o îmbătrînise: o demodase. Nici maternitatea nu dăduse

plenitudine şi autoritate acestui porţelan timid, în care sufletul era o mică arietă invariabil graţioasă.

De loc din Bîrlad, îşi făcuse studiile la maicile din Galaţi, concepînd de atuncea viaţa ca pe o caligrafie fină, cu acuarele marginale. Maicile o adorau. Şi ea pe ele. În ietacul ei, la căpătîi, mère Anne-Marie, mère Félicitée, rămase în fotografii, continuau să vegheze asupra veşnicei lor eleve care de altfel păstrase intacte raporturile cu ele, epistolar, reluîndu-le activ şi direct, de cînd se înapoiase mamă şi soţie la Galaţi. Aşa că, deşi bîrlădeancă, Angelica Novleanu crescuse într-un fel de Franţă pastelizată la umbra maicilor catolice, căpătînd de atunci o distincţiune desuetă. Vorbea franţuzeşte corect, scria ascuţit şi ordonat fără greşeli de ortografie, cînta la clavir, picta flori, broda, ştia să facă *madeleine*-e, compoturi, *sucre-d'orge*, tarte fine; nu vorbea tare niciodată, şi deşi era veselă de felul ei, rîzînd uşor pentru nimica toată, bucuriile ei erau mai cuminţi decît tristeţa.

Teodor Novleanu se îndrăgostise de ea văzînd-o la fereastră într-o vacanţă. Şi el era bîrlădean, dar urma la Facultatea de drept, din Bucureşti. Fereastra aceea devenise icoana lui romantică. Acolo apărea uneori Madona blondă cu ochi albaştri cetind o carte; de-acolo veneau acorduri de pian, în amurguri de vară cu tei înfloriţi prin colbul Bîrladului sau prin ploile lui. O vară întreagă o privise numai, adorînd-o de la distanţă. Apoi începuse să fure toate florile oraşului, atîrnîndu-i-le la fereastră. Asta într-altă vacanţă. Apoi începuse anotimpul scrisorilor cu vorbe ca florile. Angelica le păstra într-un saltar, legate cu fundă de culoarea ochilor ei. Trei ani durase această idilă, cunoscută şi de sergenţii zilelor, şi de sergenţii nopţilor de vară.

Angelica se destăinuise prin scrisori, maicilor de la Galaţi. Maicile scriseseră mamei Angelicăi. Aceasta adusese vestea stăpînului casei care, la rîndul lui, se informase, înainte de-a lua o hotărîre. Tînărul Teodor Novleanu era fiul unic al primului-preşedinte al Tribunalului din Bîrlad. Fata avea ceva zestre, băiatul avea carieră şi părinţi de ispravă.

Astfel, Angelica devenise doamna Novleanu, convertind în căsnicie eternă unica idilă a tinereții ei.

Opinia publică din Bîrlad spunea: menaj ideal. Nu se înșela. Deși o avea alături în patul și viața de toate zilele, Teodor Novleanu o situa la aceeași fereastră romantică, la care-i apăruse. Viața n-o altera, crutînd-o de tumult, de dramă, de prefaceri, lăsînd-o în cămin ca într-o seră. Nu-și spuneau „tu“ unul altuia, ci „mata“. Angelica avea un respect filial pentru Teodor Novleanu. Toate distracțiile lor exterioare casei erau comune. Nu se certau niciodată, fiecare grăbindu-se să cedeze celuilalt. El muncea ordonat și intens, distingîndu-se încă de la începutul carierii prin obiectivitatea și claritatea anchetelor judiciare. Ea, acasă, făcea un fel de gospodărie fină și decorativă, îngrijindu-și casa cum își îngrijesc pisicile blănița moale; iar la bucătărie ocupîndu-se din cînd în cînd de compoturi, dulcețuri, tarte, și în genere de dulciuri. Apoi, în așteptarea lui Teodor — căruia-i spunea Theo — își trecea timpul cîntînd la clavir Grieg, Brahms, Chopin, Chaminade, scriind lungi scrisori maicilor de la Galați, pictînd flori — fără să se murdărească —, brodînd și cetind mai cu seamă cărțile lui Pierre Loti — al cărui portret în culori figura la loc de cinste printre măicuțele catolice — și versurile lui Verlaine, Samain și Rodenbach.

Amîndoi doreau un copil.

— O fetiță...

— Da, o fetiță, consimțise Teodor Novleanu, care nu îndrăznea să o contrazică.

Angelica dorea o miniatură, devenind mai degrabă fetiță cu păpuși, prin această dorință, decît mamă. Venise fetița cu ochi negri, parcă într-adevăr adusă de barză din vîntul și vigoarea unei năpraznice primăveri, căci deși mai mică decît copiii normali în întîiul contur al vieții, de-atunci umpluse casa neliniștitor cu imperativa ei prezență.

Apoi venise, parcă providențial trimisă de același vînt, Smărăndița Merișor de pe Bistrița, crutînd-o pe Angelica de efortul unicei lupte pe care i-o pregătise viața, trimețîndu-i o solie intimă: fetița cu ochi negri.

Aşa că de fapt, dadaia o crescuse pe Luli, părinţii ei rămînînd faţă de ea un fel de bunici tineri, dar tot atît de blînzi ca şi cei cu păr alb.

Căci deşi judecător de instrucţie — evoluase aproape invariabil în această funcţiune —, Teodor Novleanu n-avea nici o asprime inchizitorială, nici un tic de dictator. Calmul şi urbanitatea lui erau proverbiale printre magistraţi şi cunoscuţi. Pentru el, funcţiunea de jude instructor nu era un echivalent juridic al patului procustian, diferenţiindu-se prin această ciudăţenie strict personală de mai toţi colegii săi: obsedaţi de idealul procustian al Ordonanţei Definitive. Teodor Novleanu avea o curiozitate ştiinţifică a adevărului în dramele omeneşti deferite justiţiei. Căuta să-l descopere, concentrat ca un jucător de şah, sau ca un bacteriolog cu ochiul în microscop. Nu ţipa, nu ameninţa, nu lovea, nu cerca să intimideze sau să terorizeze pe nimeni prin violenţa legală sau prin versiunile ei umane. Nu zmulgea mărturisiri, nici nu abuza de dreptul de-a aresta, care la unii devine o voluptate. Anchetele sale erau foarte lente, dar fără lacune, ducînd la dezlegări pe care nici o instanţă nu le infirmase. Nimeni nu-l deranja cu fleacuri. Nu i se dădeau decît afacerile mari, fiind socotit ca o autoritate în această direcţie. Cabinetul său avea prestigiul cabinetului unui procuror general. Acolo audia martorii şi pe împricinaţi, de la unu la şapte, ordonanţele definitive redactîndu-le în biuroul său de acasă, începînd de la cinci dimineaţa, oră la care se deştepta invariabil, făcîndu-şi cafeaua neagră în ibricul pregătit de Angelica de cu seară.

Un singur abuz: tutunul. Şi trei slăbiciuni: Angelica, Luli şi cafeaua neagră. Se socotea un om perfect fericit, aşa cum era, cu aceste tovărăşii de viaţă şi muncă.

Acum, de cînd Luli devenise domnişoară, cea mai mare bucurie a lui era să iasă la plimbare cu „fetele lui". Veneau uneori amîndouă, luîndu-l de la Tribunal. Braţul drept Angelicăi, braţul stîng lui Luli, şi el la mijloc. Între ele era vesel ca un lucrător dumineca, şi mîndru de amîndouă.

„Moşneagul cu fetiţele lui“: aşa spunea, deşi nu era de loc moşneag. Era alb, cu părul tuns scurt şi avea o faţă mobilă de actor comic cu nas mic. O vivacitate tinerească în mişcări. Cînd rîdea, dinţii rîdeau albi în rîsul feţii. Cu toate că se rădea complect, obrajii păstrau o uşoară sclipire albă. Aşa că în întregime, capul părea sculptat în calcarul stîncilor Balcicului: ochii albaştri întregeau limpezi amintirea coastei de argint pe care capul lui o evoca. Cu toate că ducea o viaţă sedentară, nu se îngrăşase. Uscată şi faţa, uscat şi trupul, cu mîni lungi şi fine, care afirmau paternitatea mînilor lui Luli, ca şi fruntea mică dar lată şi proiectată în afară.

La braţ cu fetele lui, avea tendinţa să le răsfeţe, ca şi cum într-adevăr le-ar fi fost tată amîndorora, atunci sosit dintr-alt oraş ca să le scoată de la internat şi să le distreze. Le ducea la cofetărie sau la aperitive, le plimba cu trăsura sau cu barca, întorcîndu-se prea tîrziu la masă. Intrau toţi trei pe la bucătărie şi el, cu un aer spăşit, le acoperea cu un braţ, spunînd dadaiei, ca şi cum ea ar fi fost directoarea pensionului:

— Dadaie, eu sînt vinovat.

Iar cu mîna cealaltă, scotea de la spate, cu un aer de scamator, o oală cu garoafe.

Mîncau împreună numai seara. Teodor Novleanu prînzea singur la unsprezece jumătate, asistat de Angelica. Astfel putea să mănînce fără grabă, acordîndu-şi şi o pauză recreativă de o jumătate de oră, înainte de-a pleca la Tribunal, unde sosea exact la unu fără zece, pregătindu-şi lucrările curente.

Luli intră în sofragerie cu obrajii şi garoafele.

Angelica prepara cafeaua. Teodor Novleanu îşi isprăvise compotul. Amîndoi o priviră, uitîndu-şi ocupaţiile. Cafeaua se revărsă bolborosind întunecat peste ibric, îmbrăcîndu-l într-o pelerină de lutră veche.

— Lasă mata, Angelico, să nu te opăreşti.

După ce-i luă ibricul din mînă, Teodor Novleanu o cuprinse din nou pe Luli în ochii lui albaştri. Cu

ibricul deasupra flăcărilor, avea într-adevăr un aer de scamator.

Luli zîmbea.

Angelica îi privea cînd pe unul, cînd pe altul, ca şi cum amîndoi i-ar fi ascuns un secret.

— Luli, ai dat o teză foarte bună. De unde ştiu? Uitîndu-mă numai la ochii şi obrajii matale — ai să-mi spui. Nu. Uitîndu-mă la cele două garoafe. Ca să sacrifice dadaia întîiele ei garoafe înseamnă că s-a întîmplat un mare şi fericit eveniment, pe care ea l-a aflat dintîi. Aşadar, domnişoară Luli, felicitările noastre. Secundo: dar părinţii matale erau atît de siguri de acest succes, încît fără să aştepte rezultatul tezei, ţi-au şi pregătit răsplata. Care-i? Acuma să te văd, studento! Ci-că...

Luli se uită la Angelica, dar nu văzu decît o mirare candidă pe faţa ei.

Lăsînd cafeaua acoperită cu capacul să se odihnească, Teodor Novleanu umblă în bufet, scoţînd din fund o tăviţă pe care pregătise trei impunătoare tartine cu icre moi.

Gabriela era în odaia ei. Aşa că Teodor Novleanu primi numai două sărutări, şi o garoafă la butonieră.

Luli intră cu tartinele şi garoafa în odaia Gabrielei

— Gabico, uite ce-ţi trimite papa.

De la masa de lucru unde era aplecată asupra unei scrisori începute, Gabriela ridică spre Luli ochi ameţiţi.

— Ei, Luli, ce-ai făcut?

— Bine. Foarte bine.

— Bravo. Cine mai era pe-acolo?

Luli ridică din umeri.

— Nimeni. Fete, profesori...

Garoafa din mînă continua să fie semnul obrajilor ei.

— Dar tu ce scrii, Gabico?

Instinctiv, dar inutil, Gabriela îşi acoperi scrisoarea cu mîna.

— O scrisoare...

Şi semnul Gabrielei tot garoafa din mîna lui Luli era.

Se aşezară amîndouă pe marginea ferestrei deschise, mîncîndu-şi tartinele, cu spinarea în soare şi fruntea în gîndurile lor.

Lampa de pe masa Gabrielei arsese toată noaptea, dar nu pentru teza de doctorat. Sufletul ei fusese nesomn ca încăperile de noapte în care luna își trimite crinii somnambuli. La căpătîiul ei pusese grămăgioara de flori de tei, pe care i-o dăduse Luli dimineața cînd se întîlniseră la capătul Uliței Domnești. Parfumul lor avea ceva bătrînesc, de altădată, nu fiindcă florile erau vechi, dar fiindcă duceau gîndul spre bronșitele copilăriei cînd părinții se îmbunează în jurul patului copilului, aducîndu-i o dată cu tizanele medicinale și răsfățul. Cu fața în sus și mînile subt cap — stinsese lampa — într-o plutire blîndă, crezuse că așteaptă somnul care e pe-aproape. Tumultul acelei zile o ostenise. Arsese prea tare. Se potolea, într-un fel de împăienjenire vagă, lăsîndu-se treptat acoperită ca de-o ninsoare de parfumul florilor de tei, venit din amintirile copilăriei. Somnul acela o aștepta, dar îl speriase, alungîndu-l cu o mare bătaie de inimă. Căci secunda acelui somn care abea-i închisese genele, le deschisese în vis pe-ale celor doi ochi negri care o priviseră adînc în cancelaria școlii.

Se deșteptase tot în patul ei, tot în aceeași încăpere, dar parfumul florilor de tei îi viscolise în obraz toată splendoarea soarelui de vară.

De atunci începuse alt zbucium, parfumul teilor făcînd punte de aur pe care ziua trecută intrase în noapte ca o armată cu făclii aprinse într-o cetate cucerită.

Iubea.

Fîlfîirea unui steag imens plutea deasupra sufletului învins.

Tot ce, știut, se învechise, trăit, devenea nou. Inima-și trimetea bătaia în fiecare gînd, ca un galop de soli călări trimiși de un împărat spre toate hotarele. Trufia de-a iubi, de-a te ști vast, acoperit de uralele mulțimilor din tine.

În tine ca un cer de august în ploaia lui de stele.

Secundele nu mai erau treptele de pivniță sau de pod ale timpului, ci terasele lui, tipsiile imensității lui oferite.

Acest marş triumfal în necunoscutul fiinţei ei îi dăduse pentru întîia oară imperioasa nevoie a scrisului. Aprinsese lampa. Şi cu mîna în friguri ca buzele unei Pythii, scrisese pînă dimineaţa vorbele de aur ale întîiului delir al dragostei. Mai mult imn decît scrisoare. Gestul de aur al soarelui, apărut cu coasa în holdele propriei lui lumini, acolo o găsi, la masa de lucru, cu lampa aprinsă. Nu recetise. Privise numai foile acoperite de un scris mărunt, nervos, dezordonat. Sufletul roia încă.

Se ridicase de la masa de lucru. Întîlnise uşa odăii lui Luli. Şi în acea clipă ştiuse că şoimul enigmatic pe care-l simţise pe umărul lui Luli atunci cînd se revăzuseră după o lungă absenţă —, acum era pe umărul ei.

Se culcase, glorios ostenită, pe pat ca pe un scut, deşteptîndu-se tîrziu, după zece, în zgomotele familiare ale casei, printre care se strecura timid, fără pasiune, o nocturnă de Chopin, cîntată de candoarea Angelicăi.

Abea după ce se îmbrăcase, revenise la paginile nopţii. Se aplecase asupra lor, cu sufletul ca un cer boltit peste înflorirea teilor, nară imens albastră. Cetise un rînd, două, trei, o pagină, alta — şi ostenise mirat la început, apoi dezamăgit, trist, veşted.

Sufletul de astă-noapte era în pagini ca nocturna de Chopin subt degetele Angelicăi.

Iar recitise tot, de la început.

Rupsese, dar nu cu mîni triste, ci cu mîni de flăcări atunci izbucnite, fiindcă iubea. Întîlnise dragostea, nu talentul. Tot atît de nobilă ca şi talentul, dragostea nu era pentru toţi, ci pentru unul singur: dar şi podoabă prin ea însăşi, nu prin forma ei.

Şi începuse cu mîni de spovedanie o scrisoare. O începuse numai, şi se oprise, cuprinzîndu-şi tîmplele în mîni. Se temea. Nu e uşor să scrii unui scriitor. Ş-apoi în mulţimea de scrisori pe care desigur că le primea de la tot felul de admiratoare, scrisoarea ei n-ar fi adaus decît uniformitatea unui alt anonimat divers. Acolo, în cancelarie, ochii lui se opriseră asupra ei, izolînd-o de ceilalţi, iar vorbele lui parcă ei îi oferi-

seră teii nopţii de vară. Dar era asta mai mult decît un omagiu vizual şi un madrigal cald? Ar mai fi recunoscut-o în altă parte? Nu avusese oare numai semnificaţia unei recreaţii improvizate de-a lungul fadei ceremonii din cancelaria şcolii?... Poate că o fereastră cu soare, sau una cu grădini, ar fi jucat tot atît de bine rolul pe care-l jucase ea pentru el, în timpul acelei constrîngeri acceptată politicos...

Dar ochii... ochii... Le simţea mereu tumultul întunecat în inima ei, în tîmplele ei. Ochii aceia nu minţeau, nu erau expresia unei curteniri; altăceva apărea în ei, ca nopţile în care nu vezi teii, dar şi mai aproape învăluitor le simţi parfumul care devine o respiraţie a nopţii pe obraz.

Rupsese scrisoarea începută, începînd alta în care cîntecul nopţii reapărea.

Astfel o găsise Luli.

Acum erau alături la fereastră.

Vara se rezema de umerii lor, cu palme uşoare de soare. Văzduhul era auriu, limpede şi dulce, ca şi cum mierea teilor n-ar fi început în faguri, ci în cer. S-auzeau bătăi moi de frunze, mătăsoase şoapte de ierburi, bondari care intrau în flori, căptuşiţi de polen, greieri, muşte, albine: marele murmur care tremură în amiezele verii, eternul psalm.

Gabriela o privi pe Luli. Îşi respira garoafa, cu capul rezemat de lemnul cald al ferestrei. Obrazul ei alb de tinereţă, cu păr ca afinele revărsate din cofiţă, părea că-şi soarbe beţia solitară din cupa roşie a garoafei.

Întîlni ochii Gabrielei.

— Gabico, cred că n-am să mai scriu...

— Cum, Lorelei? Şi ce-ai să faci?

— Am să mă bucur de viaţă.

VII

Cîteva ore despărţeau numai teza de dimineaţă — veselă teză — de cea începută la patru după-amiază, dar între ele era prăpastia esenţială dintre cîntec şi

tusă, dintre dans și corvadă, dintre primăvară și ger.

Corbul sinistru al acestui îngheț avea redingotă și era profesorul de latină Onisifor Brebu, poreclit „cînele roș, hiena, ciuma bubonică“ [...] Un repetent cu musteață și revolver slobozise în el trei gloanțe: exact media din catalog. Îl nimerise, dar[...] scăpase cu viață, redevenind după ieșirea din spital exact ceea ce spuneau poreclele despre el.

[...] Avea păr roșu, țepos, ochelari, paloare de canceros și o expresie acră de om care s-ar hrăni cu rițină și lămîi verzi. De cînd era profesor, notă mai mare de șapte nu pusese. Explicația: „Homer zece, Onisifor opt, șapte ajunge pentru nătărăi“. Ura sporturile, cu toate că-l admira pe Homer; dar, „quod licet Jovi...“ Profesorilor de gimnastică abea le răspundea la salut. Dacă frumuseța n-ar fi fost involuntară și remediabilă prin timp, pe toate elevele suspecte de așa ceva le-ar fi lăsat repetente.

Încă de pe prag, elevele și-l simțiseră dușman. Le vorbise un sfert de oră, invocînd mereu sabia lui Damocles. Cum ținea în mînă o scobitoare cu care-și cerceta urechea, gesticulînd apoi cu ea, o elevă zîmbise. Onisifor se ridicase de pe catedră, ca Attila în scări. Eleva leșinase. Omagiul acesta îl calmase. Dar teza începuse cu obraji palizi și mîni reci. Scobitoarea lui Damocles apărea pretutindeni, fără ca nimeni să audă pașii lui Onisifor. Avea un miros veșted de dulap cu gîndaci și pîne mucegăită, care circula din elevă în elevă. Geamurile erau ermetic închise. Le ferecase de la începutul discursului, după ce verificase dacă nu pîndește nimeni pe-afară. Parcă se pregătea pentru un viol. Textul care trebuia tradus în latinește era o adevărată acrobație gramaticală. Dificultățile apăreau imediat, impunînd candidatelor un efort care încrețea frunțile și îmbătrînea fețele. Aveai impresia că limba lui Horațiu e o boală înrudită cu cancerul, care începe cu o teză și se isprăvește cu o notă. Amfiteatrul lua o înfățișare de spital cu bănci în loc de paturi.

De cîteva ori, eleva Lucia Novleanu privise spre fereastra închisă și spre ușa care nu se mai deschidea.

Pe fereastră zburase dimineaţa, pe uşă intrase amiaza [...]. Luli pornise de acasă însoţită de Gabriela.

— Luli, ai emoţii?

— Da.

Avea.

Nu din cauza tezei la latină.

Dar de acasă pînă la liceu nu-L întîlnise, deşi ochii îl căutau pretutindeni.

Nici Gabriela nu-L întîlnise în cancelarie. Făcuse în schimb cunoştinţă cu Onisifor Brebu, care era acolo de la trei jumătate, pregătind conştiincios masacrul inocenţilor. O privise cu ochi bănuitori.

— Sînteţi în comisiune?

— Nu. Sînt suplinitoare la franceză.

— Aha! Aveţi eleve... protejate.

— Una singură.

— Aş putea să ştiu...

Amabilitatea formală a întrebării căpăta alt sens prin expresia feţii, care oscila între rînjet şi crampă, abea ilarizate.

— Carp Virginia.

— Carp Virginia, repetase Onisifor.

Nu exista decît o singură Carp Virginia: elevă într-a patra.

Gabriela plecase imediat după această farsă improvizată, lăsîndu-l [...] să caute în catalog cu ochelarii pe nas, ca lupul care-o aştepta pe Scufiţa Roşie în patul bunicei, cu boneta şi ochelarii ei.

Oraşul era palid în arşiţă. Nu se vedea nici un nour, dar strălucirea soarelui părea exaltată de încercuirea unei furtuni. Neclintit, aerul era îngreuiat de parfumuri ca o tolbă cu fazani ucişi. Gabriela trecu prin faţa hotelului „Palace", fără să-L întîlnească. Avea la ea o scrisoare. Cumpără mărcuţe, le lipi. Trecu pe lîngă o cutie, pe lîngă alta, pe lîngă alta. Toate cutiile de scrisori aveau expresia Sfinxului. Gabriela îşi simţea braţul paralizat pentru acest simplu gest de-a pune o scrisoare în cutie. Era mult mai greu decît îşi închipuise. Amîna mereu. Recapitula mintal cuprinsul scrisorii, căutînd să-şi închipuie ce-ar crede şi ce-ar

simţi ea dacă ar fi bărbat, primind o astfel de scrisoare de la o fată pe care nici n-o cunoştea... decît din vedere.

În romanele lui, Catul Bogdan era aspru cu femeile din clipa în care se dezvăluiau prin vorbe şi comportări. Atîta vreme cît erau numai o apariţie plastică, frazele lui descriptive le confereau un prestigiu liric. Erau cadînele de la fereastra seraiului; ochii lor aveau genele enigmei. Îndrăgostirile eroilor lui nu erau de fapt decît dezagregarea cîtorva clipe de mister iniţial, apărînd mai mult ca o intoxicare cu zbucium, cu luptă, cu nelinişte, cu chin. Eroii lui evoluau de la necunoscutul liric la cunoscutul analitic, dragostea devenind pretextul acestui proces de intoxicare şi dezintoxicare. Îi reveneau fraze din romanele lui: „Gioconda nu e o biografie, e zîmbetul feminin al unei eterne tăceri. Sînt foarte rare femeile care pricep lecţia de destin a Giocondei. Frumuseţa lor aspiră la elocvenţă, crezînd că dragostea poate fi şi un succes oratoric." Sau: „Vorba e dată bărbatului pentru a exprima puterea pe care o personifică şi muşchii săi; iar femeii, ca şi genele, pentru a umbri. Nici o femeie nu şi-ar tunde genele. Dar care-i femeia care renunţă la abuzul de vorbe?"

Sau: „Dacă femeile ar fi mute, bărbaţii ar fi mult mai nenorociţi. Scăpaţi de permanenţa unei limbuţii, n-ar avea decît beneficiul superficial comod al acestei tăceri. Dar femeia devenită tăcere ar imensifica orice dragoste chinuind-o nu cu muştele meschine ale vorbelor, ci cu vulturii prometeici ai enigmelor nedezlegate."

Sau: „Femeile care au murit tinere devin şi mai frumoase, patetica tăcere a mormîntului redîndu-le ceea ce Vinci a dat Giocondei".

Sau: „Spui: am ascultat un discurs. Dar dragostea niciodată nu va spune: Am ascultat o femeie. Femeile însă nu ştiu să asculte decît vorbele dragostii, nu şi gîndurile ei..."

Pentru Catul Bogdan, ea era o tăcere nouă.

Trecea prin faţa unei oglinzi. Îşi apăru sieşi ca altcineva întîlnit pe stradă. Era încă în anii cînd femeile nu caută oglinzile-voal, cu penumbră şi abat-jour,

care lasă ochilor iluzia că fardul e un ten şi masca realitatea unei vrîste sau a unei victorii. În evidenţa orbitoarei oglinzi, îşi intîlni emoţionant certitudinea frumuseţii tinere. Obrajii netezi, cu un oval de medalion în care-i o petală de trandafir alb, genele tremurător întîlnite cu ele înşile, ca aripa rîndunelii în apă limpede, şi buzele... Aveau într adevăr surîsul adolescenţilor lui Vinci. De subt pălărie, cîteva fire zburlite puneau o vibraţie de rugină în jurul tîmplelor, dînd ochilor catifelarea prunelor coapte, şi obrajilor gingăşii de brumă la începutul lui septembrie...

Un domn care trecea pe lîngă ea se opri zîmbitor, îndărătul confruntării narcisiste.

— Nu vă deranjaţi, duduie...

Gabriela porni repede, avînd, chiar şi după vulgara ofrandă a privirilor din urmă, conştiinţa cochetă a trupului cu forme dulci, gol în apa uşoară a rochiei de vară.

Zîmbetul din oglindă stăruia pe buze. Trecu pe subt tei, simţindu-i feminini în foşnitoarele lor crinoline brodate cu fir. Erau numai tăcere şi parfum ascuns subt frunzele lor de umbră... Da, scriitorul avea dreptate. Condiţia dragostii e să caute, nu să descopere, să vrea să ştie, fără să afle, să fie ritmul unei continue mişcări spre un orizont mereu văzut, dar mereu îndepărtat. Mai mult decît curiozitate: nostalgie. Sînt emoţionante numai femeile care-ţi dau nevoia să le respiri: o respiraţie sufletească de îmbătare. Această senzaţie i-o dăduse Luli cînd o revăzuse schimbată pe peronul gării Galaţi, după o despărţire de cîţiva ani. De altfel, prestigiul pe care-l avea Luli faţă de ea era de esenţă lirică, nu cerebrală. De cînd o ţinea minte pe Luli, o ştia fără s-o cunoască. Cu toată vitalitatea ei copilărească, puţintel băieţească în anii dintîi, apoi treptat feminizată, Luli era o „tăcere". Sufletul ei era un parfum ascuns: poate tocmai de asta parfum. Nu „informa" pe nimeni despre ea. Se ascundea parcă şi mai bine după viaţa ei sonoră. Luli ştia mai mult şi mai multe despre Gabriela, decît Gabriela despre ea cu toate că multă vreme nu fusese decît mărţişorul viu al Gabrielei, pajul ei, căpriţa ei. Aşa că pe cînd Luli

nu aducea decît deprinderea unei camaraderii împărtăşite — ea-i aducea şi o emoţie mai mult decît admirativă, conferind lui Luli o superioritate pe care poate că în realitate nu o avea. Nu era nici mai cultă, nici mai deşteaptă decît Gabriela. Talentul... Lorelei... Era într-adevăr Luli o Lorelei? Cîteva manuscrise rupte. Şi apoi: „Pe harfa răsturnată a ierburilor tale, Vară..." Atît ştia despre Luli. Şi talentul ei tot o „tăcere" era. Dar acesta era farmecul lui Luli: să apară în tăceri ca parfumul teilor în frunza lor de umbră. Căci şi acuma cînd era pe punctul dacă nu de-a-i contesta calităţile, măcar de-a se îndoi de ele, de-a-i micşora creditul liric acordat pînă atunci, — Luli tot o emoţiona. Darul acesta spontan, instinctiv, poate complect inconştient, de-a se situa în sufletul oamenilor dincolo de raţional, într-o emotivitate intrigată, Luli îl avea desigur.

În fond, Luli realiza femeia-tăcere a lui Catul Bogdan cu o prospeţime sporită de norocul frumuseţii ei exotice.

Şi deodată, Gabriela simţi o imensă uşurare, ştiind-o pe Luli acoperită de mulţimea şcolară a colegelor ei, de bănci, de catalog, de bacalaureat. Nimic n-ar fi ascuns-o mai bine lui Catul Bogdan, decît prezenţa ei la un examen prezidat de el.

Teii rămîneau Gabrielei.

Teii, vălul fluturător al verii, prins de umerii ei.

Ajunse la „Monument". Avu un gest juvenil cu mîna în urmă, trimeţînd parcă parfumul teilor peste tot oraşul.

Intră în grădiniţa periferică. O străbătu, oprindu-se pe malul rîpelor lutoase de la margina Galaţului. Apele din fund ardeau argintiu în arşiţă. Venea dintr-acolo miros de apă toropită şi de nămol, şi un uguit senzual de broaşte voluptoase.

Gabriela luă scrisoarea, o fărîmiţă mărunt, şi semănă, cu un gest de creangă înflorită, zborul de fluturi al celei dintîi tăceri.

VIII

Luli nu se înşelase, aşteptîndu-se să-l întîlnească pe Catul Bogdan în drumul de acasă pînă la şcoală.

Migrena care-i încleştase tîmplele şi ceafa pe patul de la hotel îl împiedicase s-o aştepte şi s-o întîmpine în apropierea casei, dar gîndul lui, chinuit de zvîcnirile migrenei, fusese o alee pentru apariţia şi paşii ei.

Simţise apropierea migrenei, îndată după dejun. Se dusese imediat la hotel, întinzîndu-se pe pat, cu storul lăsat. Lumina şi zgomotele deveneau pulsul de învăluire al migrenei care se apropia. Avea mînile reci, ştia că-i palid, că ochii căpătau aburul întunecat al cearcănelor, că faţa se crispează, că gura capătă o expresie amară, — că devine bătrîn. Că o simplă migrenă îi interzice s-o întîmpine pe Luli în necruţătoarea lumină a zilei de vară. Că ar fi putut să apară rupt, rău îmbrăcat, în zdrenţe, oricum, dar nu bătrîn în calea tinereţii ei.

Era deprins cu migrenele, — dar în alt decor, şi cu alt suflet. La Iaşi, în casa lui, unde tăcerea era permanentă şi naturală, apropierea unei migrene nu numai că nu-l alarma, dar îi dădea şi un fel de voluptate morbidă. Întrerupea lucrul, lua medicamente — avea o adevărată farmacie pentru migrenele lui —, se întindea pe pat în întuneric, şi se lăsa destins într-o plutire neagră. Totul devenea confuz. Gîndul nu era decît un fel de buhnă la pîndă în hrubele unui întuneric de cremene compactă. Un fel de somnolenţă letargică. Un mister subpămîntean de catacombe, de ape negre, de zboruri întunecate ca duhurile miezului de noapte. Zvonul organic — bubuiturile inimii, vîjîitul sîngelui în tîmple, uuitul lui în urechi — devenea huietul unei imensităţi preistorice.

Suferea, desigur. Dar avea curiozitatea acestei suferinţi, contemplîndu-i stihiile de neguri, ca o lună conştientă, a cărei paloare răsturnată în spaţii ar privi infernul de nouri şi vînturi, al furtunilor, care o cutreieră.

După aceste crize avea şi sufleteşte sleirea solemnă a celui care-a trecut pe subt portalul morţii, bîjbîind prin beznă.

Asta la Iaşi, — pe atunci...

Acum însă, nu numai că migrena îl împiedecase s-o întîmpine pe Luli, pecetluindu-i faţa cu bătrîneţă,

dar graba de-a o învinge, de-a o goni, îi prelungea prezenţa de copite pe creier. Repetase doza întîiului medicament luat după ce se înapoiase de la restaurant. Dar migrena pleacă numai dacă n-o alungi, numai dacă ai răbdare s-o accepţi liniştit, resemnat, lăsînd-o să facă ce vrea, avînd aerul că n-o observi.

O văzuse pe Luli apărînd la portiţă cu cînele în urmă, în plină lumină de amiază. Orbirea acestei lumini îi dăduse un junghi în ochi şi subt frunte, ramificat prin tîmple pînă la ceafă.

Dar îşi umpluse ochii de soare privind-o pe Luli.

Migrena dădea o permanentă şi chinuitoare conştiinţă a vrîstei sufletului în care apăreau luminile de zori ale tinereţii printre copaci scorburoşi.

Şi timpul trecea, numărînd cu pulsaţii de migrenă secundele în care o pierdea pe Luli, rămînînd culcat, infirm.

Pînă cînd tot amintirea lui Luli îi dădu alt leac. Comandă un pahar de cafea neagră tare, fără de zahăr, în care stoarse o lămîie. Înghiţi băutura abjectă ca o licoare vrăjitorească, aşteptînd c-un zîmbet de Faust tînăr dezagregarea bătrîneţii celuilalt.

Şi într-adevăr, pe la patru jumătate, se ridică palid, ostenit, dar în stare să se înfrunte în oglindă. Se privi cu melancolie, dar şi cu cochetăria acestei melancolii. Nu era respingător.

— Hai, strigoiule, îşi spuse singur în oglindă, c-un fel de duioşie.

Se pregăti cu de-amănuntul. Făcu un duş încropit, se rase din nou — alungînd cu lama penumbrele ostenelii —, se îmbrăcă meditativ, alegîndu-şi încet hainele, ciorapii, culoarea crăvăţii, îngrijindu-şi din nou mînile.

Şi gata, ca de la fereastra unei elegante convalescenţe, privi o clipă strada şi cerul, frecîndu-şi mînile împrospătate cu cîteva picături de „Esprit de fleurs de Cédrat".

Furtuna bubuia mocnit în funduri, încă nevăzută.

Îşi luă pardesiul pe braţ şi plecă.

Se ridicase vîntul cu miros de furtună neagră, acoperind c-un salt enorm orașul încă alb de soare.

Ferestrele zăngăniră.

Respiră adînc și grăbi pasul. Panica trecătorilor din preajma furtunii dădea străzilor un tumult de orchestră cu arcușurile într-un final de sarabandă.

Dar el mergea aproape zîmbind, fiindcă simțea pe frunte numai curcubeul furtunii care venea.

*

Eleva Novleanu Lucia privise de atîtea ori spre ușă, încît Onisifor Brebu se apropiase de ea ca un agent de siguranță care a adulmecat un emisar comunist.

— Cum te numești?

— Novleanu.

— De ce te uiți la ușă?

— E interzis?

— Hm!

— Unde am voie să mă uit?

— Numai în teză.

Îl ascultă, lăsîndu-l să se uite la ea c-un aer acru de chelner care nu și-a primit bacșișul.

Onisifor Brebu își reluă tîrcoalele de vulpe printre bănci, aruncînd în răstimpuri priviri piezișe spre eleva Novleanu.

Bubuitul furtunii ridică spre ferestre ochi înfricoșați. Apoi, în izbucnirea vîntului, un geam parcă explodă, răsturnîndu-se de la etaj c-un vuiet asurzitor subt ferestrele amfiteatrului.

Toate fetele tresăriră cu mînile pe urechi, gata să se răpeadă afară.

Onisifor Brebu bătu violent cu piciorul în podele și cu pumnul în catedră:

— Cine se mișcă, zboară. Ne-am înțeles?

Cînd urla „zboară“, parcă lătra.

Clasa era neliniștită. Începea o foială.

Vîntul zgîlțîia ferestrele, dîndu-le un duduit comprimat de cutremur de pămînt.

Mirosul clasei devenise apăsător ca al unui dormitor prea încălzit.

O umbră tîrîtoare întunecă ferestrele.

Trăsnetul nu mai venea, dar nervii şi urechea îl aşteptau, scandînd secundele cu bătăi de inimă.

Ca toţi nevropaţii, Onisifor Brebu era femeieşte sensibil la furtună. În schimb, nervii fetelor îl iritau îngrozitor. Fiecare bubuitură îi dădea un tic nervos care-i descoperea caninii. Apoi se uita slut la fete, închizînd un ochi. Simţea nevoia unei explozii. O găsi. Eleva Novleanu respira cu neruşinare o garoafă, privind afară.

Se repezi la ea.

Uşa se deschise. Catul Bogdan intră. Uitîndu-l şi pe Onisifor şi ploaia, fetele se ridicară spontan în picioare, cu obraji veseli, gata să întindă braţele.

Fără să vadă şi fără să-l vadă, Onisifor Brebu zmulse garoafa din mîna elevei Novleanu, zbierînd cu glas piţigăiat:

— Ce-i asta? Şcoală? sau bătaie de joc? Auzi dumneata, domnule, dumneaei respiră flori! Unde te trezeşti? Flori, ha? Am să-ţi arăt eu ţie flori...

Gesticula cu garoafa în mînă ca un acar cu felinarul în faţa unui expres care trebuie oprit.

Astfel întîlni — „deus ex machina“ — pe preşedinte, care după ce-şi pusese pălăria, pardesiul şi mănuşile pe strapontinul catedrei, se rezemase cu spinarea de caloriferul de lîngă fereastră, privindu-l pe Onisifor c-un fel de curiozitate compătimitor distantă.

Fulgerată, mîna cu garoafa căzu; trupul lui Onisifor se frînse într-un salut servil; gura i se desfăcu impudic pînă-n gingii, descoperind un surîs galben-verzui de pe care lipseau numai muştele; şi într-adevăr „cîne roşu“ cum îi spunea una din porecle, porni cu coada între picioare: a redingotei.

— Vă salut, domnule preşedinte. Nici nu v-am auzit cînd aţi intrat. Mă scuzaţi...

Certitudinea că se va petrece ceva distractiv, de vreme ce intrase acelaşi original preşedinte cu teza de dimineaţă, ridicase toate capetele spre catedră, dînd băncilor semnificaţia unor scaune de teatru, şi elevelor o atitudine de public bine plasat. Deşi ploaia cădea cu violenţă oblică în ferestre, făcînd clăbuci, fetele o uitaseră. Şi ploaia, şi teza.

Într-adevăr, Catul Bogdan, alături de redingota curbă a Onisiforului, înalt, dominîndu-l cu un cap —cu un pisc de argint—părea că scoborîse treptele unui palat, întîmpinat în capul scării de cel care venea de la bucătărie sau de la grajdi.

— Ce te-a supărat, domnule? îl întrebă Catul Bogdan cu o blîndeță zîmbitoare, omițînd să adauge „profesor“ după „domnule“.

Onisifor înghiți fără să clipească decapitarea titlului, fiindcă-i era președinte, și fiindcă știa cine-i președintele, și fiindcă „aristocrații“ îl intimidau în față, înjurîndu-i numai pe dindos.

— Să vedeți, domnule președinte: o elevă — aceea, o arătă el, împungînd garoafa în direcția ei...

Catul Bogdan întîlni o mînie de culoarea garoafei pe obrajii lui Luli. Zîmbi ușor și privi pe Onisifor atent, cu ochii micșorați și cu o ușoară vibrație în nări.

— ...își permite în timpul tezei să miroase...

Nu isprăvi, căci altă decapitare îi curmă avîntul.

Mîna lui Catul Bogdan, cu o viteză iscusită care denunța pe fostul jucător de tenis, desprinse garoafa din mîna uluită.

O mirosi lung, demonstrativ. Apoi rămase cu ea în mîna înălțată, ca și cum ar fi oferit o candelă unei icoane de sus.

— E aer rău în această sală, domnule. Garoafa miroase altfel. Nu? Dumneata nu simți nevoia să respiri o floare?

Din nou servil, Onisifor se aplecă asupra garoafei ca și cum floarea ar fi fost rudă cu domnul președinte. Dar după ce-l lăsă să-și îndoaie spinarea, mîna lui Catul Bogdan se trase îndărăt.

— Vă rog continuați, domnișoarelor, le invită Catul Bogdan întinzînd spre ele mîna cu garoafa și un mic zîmbet din vîrful genelor, care le potoli rîsul vindicativ, gata să izbucnească.

Se aplecară asupra tezelor. Erau satisfăcute. Profund.

Ploaia se îndepărtase, lăsînd un murmur ud. Catul Bogdan deschise o fereastră.

— Eşti bun, îl invită pe Onisifor cu mîna cu garoafa.

Şi Onisifor le deschise pe rînd pe celelalte. Aerul intră nou şi spălat; dar alţi nouri fumegau în fund.

— Domnule profesor...

Onisifor sosi, îndulcit.

— ...ce temă le-ai dat? Poftim lîngă mine.

Catul Bogdan se aşezase de profil, cu spatele spre clasă şi coatele pe marginea ferestrei; alături de el, înspre păretele de lîngă catedră, Onisifor, tot cu spatele la bănci, ca şi preşedintele, fiindcă altminteri ar fi vorbit cu ceafa preşedintelui, ceea ce ar fi fost umilitor.

Glasul lui Onisifor ceti confidenţial textul scos din buzunar, deşi toate fetele îl cunoşteau: pe româneşte, bineînţeles.

În schimb, glasul lui Catul Bogdan avea o dicţiune perfectă: începuse să traducă în latineşte, rar, răspicat, cu pauze, şovăiri.

Din cînd în cînd întreba:

— Exact, domnule profesor?

— Perfect, domnule preşedinte, şoptea şi mai confidenţial Onisifor.

Astfel că traducerea apăru pe colile ştampilate ca textul unei radiograme din antichitate.

Dar Catul Bogdan duse tortura lui Onisifor şi mai departe. După ce isprăvi traducerea, îl întrebă:

— Ce notă mi-ai pune, domnule profesor, pentru o astfel de traducere?

— Zece, domnule preşedinte, mai încape vorbă, se pripi Onisifor.

Catul Bogdan trecu printre bănci, verificîndu-şi pe cîteva teze dictarea latinească.

— Bravo, domnişoarelor, ştiţi carte. Domnule profesor, vei avea fericita ocazie de-a pune numai note mari. Cred că eşti satisfăcut?

— Mai încape vorbă, domnule preşedinte. Hm.

Catul Bogdan îşi reluă locul la fereastră. Onisifor veni lîngă el.

— Te rog nu te deranja pentru mine, domnule profesor. Ocupă-te de eleve.

Şi tot mîna cu garoafa îi dădu congediu.

Rămas singur la fereastră, Catul Bogdan aruncă o privire spre fundul clasei unde era Luli. Parcă toată ploaia fusese numai pentru ea. Rîdea cu obrajii rumeniţi. Complici într-acest rîs, se învecinară ca şi la ferestrele trenului, într-o bucurie tinerească; dar în locul ţigării de atunci, Catul Bogdan avea în mînă garoafa lui Luli.

Şi el ştia acum că Luli ştie.

Şi Luli ştia ce ştie el.

De la fereastra trenului şi pînă la această fereastră, călătoria lor fusese lungă. Atît de lungă, încît aveau şi amintiri într-un trecut care părea îndepărtat ca şi acel „a fost odată“ al începutului poveştilor, — deşi între fereastra cea dintîi şi-aceasta, filele-ntoarse erau trei: trei zile.

IX

Altă ploaie trecuse peste oraş în mare galop, pierzîndu-se pe zare într-o pulbere de argint tulbure.

Apoi vremea şovăise între ploaie şi senin.

Şi tot ploaia învinse, hotărîndu-se deodată.

Cînd Luli ieşi pe poarta şcolii, săltau picături, îndesindu-se. Pîlcul de fete, pornit o dată cu ea, dădu buzna îndărăt, înghesuindu-se în gangul şcolii cu ţipete păsăreşti. Cu toate că era în rochie de vară, Luli nu se întoarse. Văzuse de departe pe dadaia sosind cu impermeabilul, umbrela şi galoşii. De ea fugea. Coti pe după zidul şcolii, refugiindu-se subt un castan. C-o mie de picioare de argint, ploaia dansa înalt.

Ajungînd-o din urmă, o trăsură se opri lîngă Luli, cu coşul ridicat. Din întuneric, mîna cu garoafa o pofti înlăuntru. Se sui impulsiv, pe negîndite, culeasă de pe scară de două mîni.

— Încotro, boierule?

Catul Bogdan o privi pe Luli. Zîmbea timid, cu obrajii uzi. De aproape era şi mai proaspătă.

— Unde vrei.

— Aşa zi, boierule. Hai, băieţi.

Biciul se ridică vesel, ca un bici de nuntă ţărănească. Caii porniră captivi între hoardele sirepe ale ploii.

Întunericul de subt burduful trăsurii era cea mai mică noapte a pămîntului; luna celorlalte abea ar fi încăput în ea.

Luli îşi scosese pălăria udă, lăsîndu-şi o la picioare. Îşi rezemase capul de spetează, cu ochii închişi. Zîmbea mereu cu faţa ameţită, ca în rotirea unui scrînciob înalt. Catul Bogdan o înveli cu pardesiul lui. Se lăsa ca un copil abea adormit. Apoi cu batista îi şterse obrajii uzi de ploaie, gîtul, şuviţele de păr care clocoteau pe tîmple, argintate de apă ca o poamă neagră culeasă în zori. Avea un miros de ploaie tînără. Zîmbea mereu cu ochii închişi, în somnolenţa unui început de beţie; îl avea şi el, somn cu ochii deschişi, mişcările mîinilor apărîndu-i stranii ca în fundul unei ape. Mintea nu mai trimetea nici o comandă trupului. Mîna care intra în mirarea unei secunde nu ştia destinul secundei următoare. Astfel se află şi el cu ochii închişi, cu mîna lui Luli cuprinsă în mîna lui şi lipită de obraz.

Trăsura gonea pe străzi necunoscute.

Nimic nu mai era decît potopul ploii şi-un început de lume nouă ca în Arca lui Noe.

— Luli...

Nu ştia ce-i va spune.

Luli îi auzi glasul prin ropotul ploii, parcă foarte departe, în ceţuri. Deschise ochii. Îl văzu lîngă ea, prin întuneric, cu mîna ei în mîna lui, privind-o cu ochi în care era somn, evlavie şi nebunie.

— Luli, mîna asta...

I-o strînse pînă la ţipăt.

Dar Luli nu-l lăsă să-şi isprăvească întrebarea inutilă.

— E a ta.

Şi îşi culcă obrazul pe umărul lui.

Subt copitele cailor, străzile erau ape curgătoare. Acoperişurile caselor răsturnau cascade. Ulucele gîlgîiau înecat. Pe coşul trăsurii, ploaia rîpîia şi duruia

ca darabanele unui asalt. Toţi trecătorii îşi căutaseră adăpost, lăsînd năvala apelor stăpînă pe oraş. Automobilele şi trăsurile întîlnite se grăbeau spre casele cu ziduri şi acoperişe. O singură trăsură numai căuta ploaia pe toate străzile, găsind-o pretutindeni şi pornind cu ea mai departe. Birjarul avea pelerină şi glugă de muşama. Se oprise la uşa cu firmă a cîtorva locuri boiereşti, întrebînd peste umăr: „Stăm aici?" Acelaşi răspuns: „Mergi înainte". Aşa că de la o vreme, birjarul renunţase la itinerariile logice, intrînd şi el în fantezie, devenind poştalionul absurdului subt cea mai torenţială ploaie a Galaţului. Lăsase caii în trap domol, mai mult privindu-i decît mînîndu-i cum apucau pe-o stradă şi apoi pe alta, fără s-ajungă nicăieri. Nici caii nu ştiau, şi nici birjarul, că-n ploaie şi pe străzile unui oraş mergeau pe semnul infinitului, vecini cu luna, soarele şi toate zodiile, şi că din clipă-n clipă ar fi putut să iasă în cale, dînd la o parte de pe gene curcubeiele străvechi, chiar sfîntul Petru, cel cu sprincene albe-n veacurile care străjuiesc în faţa porţilor de aur, deschizîndu-le c-un tunet şi-nchizîndu-le la loc, după trăsura cu birjar şi număr, care s-apropia de Dumnezeu.

Lumea de-afară nu era decît un glas de ape dezlănţuite. Mare glas primordial, ca al vîntului în văzduh, pe oceane şi în codrii munţilor. Lumea oamenilor, cu zgomotele şi vorbele ei, se îndepărtase peste orizontul amintirii, ca o altă viaţă lăsată dincolo de moarte.

Tăceau unul lîngă altul, mînă în mînă, lipiţi, orbi, fără de gînd, fără trecut şi fără viitor, fericirea fiind splendoarea unui vid perfect ca şi al cerului.

Tăcură în violenţa cenuşie a ploii, apoi în afînarea ei de argint, apoi în murmurul cu cer albastru al îndepărtării ei, de procesiune cu harfe.

Soarele în apus trimise de pe o zare fulger blond. Toate ferestrele oraşului sclipiră, deschizîndu-se pe rînd în vara udă.

Şi fiecare tei al Uliţei Domneşti, dintr-un capăt pînă-n celălalt, fu uşa de umbră cu inscripţii de aur,

care deschizîndu-se, lăsă pasul de dans molatec, într-un abur și o despletire, al celui mai blond parfum al primăverii devenită vară.

Se regăsiră în acest parfum al celei dintîi întîlniri. Erau alături ca și atunci.

Dar o dată cu parfumul teilor, desprins deopotrivă și din tei dar și din amintire, apărură străzile orașului, casele orașului, oamenii orașului, viața, gîndurile. Toate trăsurile pe care le întîlneau erau descoperite în prospețimea aerului nou. Numai a lor era închisă, dînd o jumătate de mască secretului lor.

Luli se dezlipi de lîngă el, punîndu-și pălăria jilavă și mototolită. Îi dădu apoi îndărăt pardesiul cu care fusese învelită pînă atunci. Redevenea ea.

Foarte încet, albastră, seara venea.

Cu înserarea, trăsura se întorcea spre oraș, din capătul Uliței Domnești. Caii erau osteniți. Poate simțeau în nara umedă mirosul fînului de-acasă, apropiindu-se prin parfumul teilor. Dacă ar fi avut clopoței la gît, ar fi sunat dulce, ca într-un văzduh de țară, cînd se apropie mirosul de fum al satului spre care vin tălăngile.

S-aprindeau luminile. Trăsura se învăluia parcă în melancolia unui sfîrșit de vacanță mare. Sufletul șovăia în fața unor semne de întrebare.

Mîna lui Luli făcu semn birjarului care tresări din cer, revenind și el pe străzile orașului. Se lăsă călăuzit de semnele unei mîini nevăzute. Strada cu plute apăru. Frunzișurile întunecate aveau deasupra lor stele de Crăciun.

— Luli...

Nu-l privi. Dar mîna ei îi strînse mîna, răspunzîndu-i astfel.

— Ce-ai să spui părinților tăi?

Luli făcu un semn birjarului. Trăsura se opri înainte de casa Novleanu, subt întunericul unui frunziș. Mai încolo ardea un felinar.

Fără să-i răspundă la întrebare, Luli se aplecă asupra mînii lui, respirînd lung garoafa; apoi îl privi cu parfumul ei pe obraz.

— Vreau să vorbesc cu părinții tăi, Luli.

Luli clipi. Strălucirea ochilor ei se învecina cu lacrimile. Avea o respirație tumultuoasă.

Apoi brusc își scutură capul, cum făcea în copilărie, se aplecă asupra garoafei, și cuprinzînd mîna care-o ținea, cu amîndouă mînile, sărută floarea, lipind-o cu buzele de mîna bărbătească.

Și tot atît de repede se scobori din trăsură, și de-afară, după ce respiră larg și adînc noaptea, se întoarse înspre cel rămas singur, spunîndu-i în șoaptă repede:

— Lasă-mă să mă gîndesc la noapte... pentru noi.

Trăsura porni din nou.

De cîteva ori, Catul Bogdan scoase capul afară privind în urmă. Luli era subt umbra frunzelor, în rochie de vară și într-același loc, luminoasă ca aburii care culcă apusul lunii, pe stradă ca pe umbra unei zări cu stele.

Birjarul zîmbea.

— Ce facem, boierule?

— Mergem.

Nu se putea despărți de această trăsură. Privea locul lui Luli cu o mirare care atingea straniul. Garoafa, mîna, locul de alături, umărul care purta încă somnul unui obraz, urechea care asculta încă vecinătatea unei respirații, batista jilavă de obrajii lui Luli... Era ca oamenii care la începutul timpurilor au întîlnit pe Dumnezeu pe un pisc de munte sau în luminișul unui codru, rămînînd cu fruntea la pămînt.

Sufletul îi cerea un gest nou.

Trăsura trecea iar pe Ulița Domnească.

— Birjar, oprește la o florărie.

Glasul era hotărît.

Birjarul se opri la o florărie. Catul Bogdan intră, se uită și, fără să aleagă, luă toate garoafele de acolo cu un braț, plăti și se sui în trăsură.

— Birjar, mai este vreo florărie?

— Cum nu, boierule. Aveți nuntă?

Nu-i răspunse.

La trei florării, Catul Bogdan adună toate garoafele. Apoi opri birjarul la o margine de trotuar, îi plăti îndoit decît ceru, și-i dădu drumul, plecînd iute pe jos.

— Boierule, boierule, da' cu florile ce faceți?

— Du-te cu ele.

— Unde? La duduia?

— Nu, birjar. Unde vrei.

Şi mîna cu garoafa goni în noapte, ca în suflet, trăsura cu garoafe.

X

Iarna, Teodor Novleanu se deştepta la cinci dimineaţa; vara, şi mai devreme. Nu aprindea niciodată lumina în ietac, ca să nu tulbure somnul Angelicăi. Îşi punea halatul şi papucii prin întuneric, fără zgomot, deschidea uşa încet şi după o toaletă sumară în odăiţa de baie, intra la el în biurou unde îl aşteptau dosarele, cărţile de drept rînduite pe rafturi care acopereau toţi pereţii, şi notele personale, premergătoare redactării ordonanţelor definitive. Pregătit de cu seară de Angelica, pe măsuţa de lîngă sobă, ibricul de cafea neagră pe tăblăluţa roşie, înconjurat de cutiile zahărului şi cafelei, era o veche tovărăşie intimă ca şi ţigareta de chilimbar gros de pe biurou, alături de penele de gîscă şi sticluţa de alcool.

Intră în biurou cum intra de-o viaţă întreagă, regăsind cu prima respiraţie mirosul de tutun al muncii de toate zilele. Deschise fereastra. Cerul în stele era senin. Abea începeau zorii. Nu mai aprinse lumina. Prin penumbra albăstrie, dădu foc spirtului. Aşteptînd să fiarbă apa, se aşeză pe scaun, curăţindu-şi cu băgare de seamă ţigareta. Disciplinat ani de-a rîndul să lucreze fără pauză, fără visătorie, fără vag, îşi reluă automat preocupările profesionale. Avea de rezolvat o foarte delicată problemă juridică: a traficului de influenţă săvîrşit de un avocat...

— Buna dimineaţa, papa.

Era atît de neaşteptat glasul de la fereastră, încît Teodor Novleanu rămase cu pana înfundată în ţigaretă.

— Mata, fetiţo!

De-afară, Luli îşi încrucişase braţele pe fereastră, rezemîndu-şi bărbia pe ele.

Teodor Novleanu o privi cîtva timp în tăcere. Surpriza de-a se întîlni cu ea la acest ceas de singurătate și preocupări profesionale se revărsa și asupra zorilor iviți în jurul capului ei, — făcîndu-l să privească mirat fereastra deschisă, ca și cum de mult n-ar mai fi văzut zori la o fereastră deschisă, deși de-o viață întreagă își începea munca o dată cu lumina lor. Dar fetița lui era foarte tînără la această fereastră abea luminată, prin care s-auzeau glasuri mici de păsări. Și vrîsta lui, abea acum, revăzîndu-și astfel copilul, își regăsea și amintirea tinereții și sclipirea unei ferestre de altădată, subt care— era tare mult de-atunci — atîrnau buchete de flori furate de prin grădinile unui Bîrlad adormit cu toți sergenții de noapte. Zîmbi cu ochii micșorați.

— Te deranjez, papa?

Teodor Novleanu veni încet spre fereastra ei și-a amintirilor lui, dezmierdîndu-i fruntea.

— Îmi face mare plăcere, fetițo. Dar nu exagera nici mata cu învățătura...

N-avu timp să isprăvească. Ținîndu-se de umărul lui, Luli încălecase fereastra, intrînd în biurou.

Îi luase locul pe scaunul de lîngă masa cu ibricul de cafea. Sufla în spirt, odihnind clocotul apei. Îl privea cu sprincenele ridicate. Era îmbrăcată cu un halat roșu peste care se încinsese cu o centură. Își sufleca mînicele largi.

Nu semăna nici cu el, nici cu Angelica. Părul negru și ochii negri o diferențiau categoric de părinții cu ochi albaștri. Semăna cu mama lui, și fața ei,așa cum i-o vedea la lumina flăcărilor spirtului, avea mobilitatea feței lui: apoi fruntea, mînile...

— Luli, mata știi să faci cafea? Nu știi, fetițo, lasă-l pe moșneag.

— Știu, papa.

— Mă rog! Mă rog! De cînd gospodină?

O privea zîmbind, cum te-ai uita la mișcările unei veverițe care se joacă. Se vedea bine că nu mai făcuse cafea pînă atunci. Își suflecase mînicele și mai tare, ca pentru o ispravă eroică. Cu fruntea încrețită, confrunta mintal fiecare gest cu ceea ce înregistrase amin-

tirea ei despre ceremonialul preparării cafelei negre. De unde, oarecare șovăiri, și priviri furișate spre tatăl ei, să vadă dacă-i pe drumul bun, sau dacă greșește. Nu glumea de loc. Fața ei avea o concentrare aplicată, ca și cum ar fi dat un examen mai important decît bacalaureatul.

Teodor Novleanu bău mai mult zîmbete din ceașca oferită de Luli. Totuși, o goli.

— Fetițo, e foarte bună, fiindcă e făcută de mata...

Îi sărută mîna c-un aer galant de boier de moda veche. Apoi o întrebă:

— Sper că n-ai învățat toată noaptea?

— Nu, papa, dar nici n-am dormit.

Teodor Novleanu se așezase pe fotoliul din fața biuroului cu cafeaua în față și țigara în mînă. Luli venise după el, așezîndu-se pe marginea fotoliului, ținîndu-l cu o mînă de după gît.

Fumul țigării avu o plutire meditativ lungă.

— Și ce-ai făcut, fetițo?

— M-am gîndit, papa, la voi, la mine și încă la cineva...

Ochii i se umplură de lumină.

— Cunoscut?

— De mine. Voi nu-l cunoașteți.

Teodor Novleanu privi spre fereastră. Zorii coborau de pe zare, ca mieluții abea născuți. Era ceva înduioșător nou în luminile care vesteau răsăritul soarelui.

Cîtăva vreme, mîna lui Luli îi dezmierdă părul alb. Îi devenise și mai scump, de cînd știa că se va despărți de el. Nu-l auzise niciodată ridicînd glasul, bătînd cu pumnul în masă, purtîndu-se aspru sau autoritar cu cineva. Blîndeța lui curtenitoare avea parcă ceva chinezesc. Și discreția lui. Unui altfel de tată, Luli nu i-ar fi adus splendoarea fragilă a unui astfel de secret. Dar alături de el, inima ei n-avea nici o teamă, nici o neliniște: vorbele puteau să-i ducă aburul ei sfînt, așa cum zorii își trimeteau la fereastra deschisă a casei fără zgomote, îngerii care plutesc deasupra soarelui, atunci cînd oamenii dorm.

Teodor Novleanu îi luă mîna de după gît, cuprinzîndu-i-o în mînile lui. Luli i-o lăsă.

Mînile vechi, cu degetele îngălbenite de tutun dar fine și subțiri, păstrau cu un fel de evlavie mirat mîna mică, pură, cu degete lungi, care-ar fi puuă îmbrăca mănușa de argint a icoanelor.

Soarele răsărea încet undeva dincolo de oraș, aprinzînd o candelă de aur subt dimineața de argint trandafiriu.

Mînile vechi își scoaseră încet secretul lor de altădată: un inel îngust, c-un nume și c-o dată, — punîndu-l în palma nouă.

Luli ceti numele și data, apoi cu două degete își puse inelul, privindu-l cum strălucea pe mîna ei. Îl dădu îndărăt.

O frunză de soare căzuse pe fereastră, alta pe covor, alta pe biurou. Lumina trinității lor zîmbea blînd în severa încăpere a dosarelor și cărților de drept.

Mînile vechi își luară inelul, apoi aprinseră o țigară. Fumul se colora blond în razele soarelui, rămînînd albăstriu în umbră.

— E scriitorul Catul Bogdan, papa.

— ...Președintele comisiunii de bacalaureat: nu?

— Da, zîmbi Luli.

— Fetițo, și cînd l-ai cunoscut?

— Acum.

— La examen?

— Ceva mai înainte: în tren, cînd veneam de la vie...

— Cu Gabriela?

— Da, numai că ea dormea.

Teodor Novleanu îndoi pe rînd degetul cel mic, pe cel de alături, încă unul și încă unul. Degetul cel mare rămase singur neîndoit, ca un semn de exclamare. Teodor Novleanu zîmbi înspre deget. Luli văzu zîmbetul.

— Da, papa, numai patru zile. Și totuși...

— Știu, fetițo, știu. Numai învățătura cere ani. Inima e mai repede, cînd e tînără... Și eu am pățit la fel. Veneam la Bîrlad după examene, să-mi petrec vacanța. Într-o seară, plimbîndu-mă, am văzut-o pe mama ta la o fereastră. Mi se pare că n-am dormit în noaptea aceea. Pe atunci nu beam cafea decît în

timpul examenelor. Am iubit-o pe Angelica înainte de-a-i cunoaşte numele. În faţa ferestrei ei eram cel mai mare poet al lumii. Cel mai naiv, Luli, şi cel mai temerar timid. Dacă cineva mi-ar fi spus: „Cum poţi iubi o fată necunoscută, pe care abea ai zărit-o la fereastră?" I-aş fi răspuns: „Cum îl iubesc oamenii pe Dumnezeu? Iubirea de Dumnezeu e veche de cînd lumea. Omul o descoperă în el, într-o zi, şi cu ea descoperă şi imensitatea lui." După cum vezi, fetiţo, am fost şi eu tînăr. M-am îndrăgostit de-o fată cu ochi albaştri, văzută la o fereastră...

— Şi eu tot la o fereastră... a trenului.

— Da, fetiţo, dragostea apare la o fereastră, înainte de-a bate la uşă. Fereastra aceea de la Bîrlad, e Fereastra. Toate grădinile Bîrladului şi-au plătit tributul pentru Fereastră. Îţi mărturisesc cu toată ruşinea, că *furam...*

Urechea magistratului ascultă cu oarecare mirare cuvîntul Codului penal, de-atîtea ori analizat, comentat, aplicat.

— ...furam flori. Codul penal însă n-a exceptat furtul liric, aşa că eram un infractor calificat. Săream garduri, pîndeam somnul sergenţilor, plecarea stăpînilor de-acasă deprinderile cînilor şi ale slugilor, şi furam numai flori frumoase pentru Fereastra mea.

Teodor Novleanu oftă uşor, aprinzînd o nouă ţigară.

— E un om de samă, fetiţo. Am auzit de el... Catul Bogdan... Lucia Bogdan...

Parcă cetea vorbe văzute în fumul auriu de soare.

— ... Se duce Luli... Aţi hotărît ceva?

Obrazul lui Luli se aplecă afectuos pe umărul celui care-i dăruise acest plural.

— Nu, papa. Vrea să-ţi vorbească. Veţi hotărî voi.

— Îl aştept cu plăcere, fetiţo.

— Cînd, papa?

— Cînd vreţi voi.

— Papa, dar nu vreau să ştie încă nimeni. Numai tu.

— Înţeleg, fetiţo. Uite, dacă vreţi, veniţi la mine la Tribunal. Acolo vă „judec", zîmbi el: în secretul cabinetului meu, şi-n faţa crucii.

Luli rîdea cu toată faţa.

Îl sărută lung, cu braţele de gîtul lui. Apoi se ridică împleticindu-se, cu picioarele amorţite. Odaia se umpluse de soare. Între pereţii acoperiţi cu rafturi pline de cărţi juridice, halatul roş, braţele goale, gîtul înalt şi mlădiu, şi părul cu luciri de negre diamante în jurul obrajilor de dimineaţă — aduceau o strălucire de viaţă mai vie decît a ferestrei cu soare.

Luli îşi dezmorţi încet picioarele, scuturîndu-şi furnicele din ele, pînă cînd tumultul bucuriei îi porunci tinereşte să danseze, să alerge, să sară...

O văzu plecînd aşa cum venise: pe fereastră.

O auzi apoi prin grădină fredonînd încet, vorbind singură, parcă făcînd un descîntec.

Îşi privi o clipă dezordinea odăii de lucru. Cînd întoarse din nou ochii spre fereastră, văzu, cu o bătaie de inimă, tot pervazul acoperit de flori atunci culese.

Pentru el era cea din urmă Fereastră. De acum înainte rămînea goală.

Dar prin ea auzea mereu cîntecul lui Luli în dimineaţa de vară.

Tot atîta soare, dar încă mai mult fum decît în biuroul lui Teodor Novleanu, se adunase în odaia lui Catul Bogdan, cu toate că fereastra rămăsese deschisă de cu seară. Îşi petrecuse noaptea în halat, cînd întins pe pat, cînd la fereastră, cînd la masa acoperită cu teze la limba română, fumînd mereu. Noaptea trecuse cînd foarte lungă, cînd foarte scurtă, arzînd în jurul unei garoafe roşii. Un amestec de somn cu ochii deschişi şi vis cu ochii închişi, de somn şi nesomn, de izbucniri în viitor — într-un viitor de culoarea garoafei — de spaime uneori învinse, alteori învingătoare, dar alungate toate de o mare bătaie de inimă care-şi uitase trecutul.

Lampa arsese toată noaptea. O stinsese uneori, nu ca să adoarmă, dar ca să adune mai bine în ochi ceea ce nu vezi decît prin întuneric.

Aşteptase mereu ziua cea nouă, fără să ştie nimic despre ea, decît atît: Luli. Astfel, ziua de mîne căpătase sensul festiv şi intim al unei rochii în care avea să-i apară Luli; foşnetul apropierii ei îl întîlnise la fereastra celei dintîi lumini.

Dimineaţa îl găsi aplecat asupra tezelor, fără să ştie care-i teza Luciei Novleanu. Le privea pe toate cu o egală emoţie, indulgent şi pentru greşelile de ortografie, pe care le corecta, fără să le ţie în seamă la notă. Nu îndrăznea să critice nici una, deşi cele mai multe nu erau decît un fel de caricatură a expunerii lui. Altele, însă, conţineau şi judecăţi originale, dovedind un rudiment de cultură şi un grăunte de personalitate.

O bătaie la uşă îl făcu să ridice capul interogativ:

— Intră, Costel.

Dar în locul lui Costel Larian, intră omul de serviciu, cu o scrisoare.

— A adus-o o domnişoară.

— Unde-i? tresări Catul Bogdan, ridicîndu-se de pe scaun.

Zmulse scrisoarea, şi cu ea în mînă privi pe fereastră, aplecîndu-se. Luli nu-l văzu. Plecase repede. Era îmbrăcată cu o rochie galbenă de culoarea sînzienelor. O pierdu din ochi, dar o regăsi în scrisoare aşa cum o întrevăzuse în soare:

„Buna dimineaţa. Buna dimineaţa. Buna dimineaţa. Papa te aşteaptă la unu la Palatul de Justiţie.
Şi eu voi fi acolo.

Luli."

XI

La douăsprezece fără un sfert, Catul Bogdan şi un preot grec erau singurii clienţi ai restaurantului „Suré".

Catul Bogdan se aşezase la o masă din fund, după un stîlp, subt ceasornic, într-o perfectă izolare. N-avea de loc poftă de mîncare, dar nu mai putea suporta nici hotelul, nici cancelaria şcolii, nici plimbarea pe străzi. Venise la restaurant cum te-ai duce cu un ceas mai devreme la gară, fiindcă acasă nu mai poţi face nimic alt decît să te grăbeşti să pleci.

Se grăbea să vie ora unu. Restaurantul parcă era mai aproape de ora unu decît toate locurile din oraş. Aşadar venise, se aşezase la o masă, comandase ceva ca să-şi justifice prezenţa, şi începuse să fumeze, fericit şi anxios, stăpînit de dorinţa de-a o revedea pe Luli în rochie galbenă, şi de tracul scenei oficiale la care trebuia să participe ca protagonist, ceea ce-i dăduse în treacăt o reflecţie de ajuns de pitorescă: „E greu să scapi de ticuri". Vechiul său suflet era socotit ca un „tic", căci deprinderea de-a trăi anticipativ în închipuire întîlnirile cu oameni necunoscuţi, era anterioară întîlnirii cu Luli, şi caracteristică omului de atunci.

Într-adevăr, era greu să scape de ticuri, căci la restaurant, cu ţigara în gură, recapitulă tot ce făcuse de la primirea scrisorii lui Luli, ceea ce iar era o veche deprindere de a-şi inventaria actele, reacţiile şi comportările, adnotîndu-le critic. De data aceasta însă, scopul revenirii la trecutul recent nu izvora dintr-o pornire critică, ci din dorinţa de-a retrăi o stare de euforie unică în viaţa lui matură.

Cetise rîndurile lui Luli de atîtea ori, încît la urmă îşi pierduseră orişice sens, devenind enigmatice ca o inscripţie a fericirii într-o limbă necunoscută.

Apoi făcuse ceva de ajuns de ciudat. Zvîrlise halatul de pe el, îşi suflecase mînicele pijamalei, ca atunci cînd vrei să lupţi, să vîsleşti sau să faci gimnastică, şi aşa, cu mînicele suflecate, începuse să circule prin odaie cu paşi mari, între fereastră şi uşă: trei paşi de-ai lui. Plimbarea aceasta de leu în cuşcă durase mai bine de un ceas de-a lungul căruia nu se gîndise la Luli, pentru motivul că ea era o prezenţă permanentă şi involuntară ca a soarelui cu rochie galbenă de vară, la fereastră.

În schimb, el care de ani de zile nu fredonase, nici nu cîntase nimic, începuse să șuiere, să murmure, să fredoneze și chiar să cînte de-a binelea, cum fac în genere oamenii goi la baia de abur. Era ceva cu totul nou. Cunoștea multă muzică, și sufletește asculta deseori în clipele de mare reculegere în singurătate, fragmente din muzica auzită. Beethoven, Wagner, Debussy, Mozart, Bach, Haydn, Borodin — îi ținuseră de multe ori o tovărășie solemnă. Ca și buciumul munților, aceste muzici făceau parte din peisajul său sufletesc, împrumutîndu-i forma înaltelor lor bucurii și melancolii. Dar el n-avea glas, nici nu-i plăcea să și le amintească pe acestea cu glasul. Erau muzici ale tăcerilor din el, ascultate înlăuntru: muzici fantome.

La hotel însă, cîntase ca pe vremea cînd era student, tot ce urechea și glasul păstrase de atunci. Canțonete din Montmartre, refrenuri stupide din acele pe care le cînți la chef pînă la extenuare, ducîndu-le și în somn, fredonîndu-le și cu pulsul migrenei din dimineața deșteptării mahmure. Unele dintre ele ieftin frivole, altele vulgare de-a binelea, altele demodate. Reveneau pe rînd una din alta și una după alta, ca la o beție cu camarazi de atunci, în decoruri de atunci.

Prezența lui Luli era permanentă, dar devenită o culoare, o lumină, o incandescență, spre care veneau parcă triburile barbare ale sufletului, aducîndu-i ofrande baroce.

Cu această dispoziție intrase în odaia de baie, păstrînd-o și acolo. Se răsese, oprindu-se cu un zîmbet plin de săpun, ca să continue un refren regăsit exact, reluîndu-și rasul cu un murmur printre dinți. Astfel că operațiunea aceasta muzicalizată durase mai mult ca de obicei. În baie, își amintise operete, gesticulîndu-le și cu buzele și cu mîinile. După operete, începuse defilarea versurilor, cu tirade trîmbițate din *Chantecler* și *Cyrano*, apoi cu tromboanele lui Hugo, și iar cu *Cyrano* declamat în ceaișaful de după baie, care căpătă mișcări de pelerină romantică drapînd un nud.

Se înapoiase în odaie, venind de la baie, recitînd de ajuns de tare versurile lui Verhaeren:

Chaque heure, où je songe à ta bonté
Si simplement profonde,
Je me confonds en prières vers toi.

Je suis venu si tard
Vers la douceur de ton regard,
Et de si loin vers tes deux mains tendues,
Tranquillement, par à travers les étendues
J'avais en moi tant de rouille tenace
Qui me rongeait, à dents rapaces
La confiance.

J'étais si lourd, j'étais si las,
J'étais si vieux de méfiance,
J'étais si lourd, j'étais si las
Du vain chemin de tous mes pas.

Je méritais si peu la merveilleuse joie
De voir tes pieds illuminer ma voie,
Que j'en reste tremblant encore et presque en pleurs
Et humble, à tout jamais, en face du bonheur.

...Astfel, cea dintîi tinereță îi ținuse o nebunatică tovărășie, împrejmuindu-l cu farandole de amintiri gălăgioase, ca și cum s-ar fi întors student printre studenții de odinioară, regăsiți pe aceleași locuri, cu aceleași pahare și aceleași refrenuri. Parcă făcea o repetiție generală de tinereță, aducînd de-a valma și ce merita omagiul amintirii, și ce nu-l merita, numai pentru a avea prezent în el „la"-ul tinereții, sunetul ei exact, din tumultul ei recăpătat.

După ce se îmbrăcase sobru, dar cu o cochetărie subtilă care devenise un automatism al mîinilor și ochilor lui, se privise în oglindă. Părul alb — îl frapase mai tare în acea clipă, următoare cîntecelor și versurilor — era un noroc. Cu păr negru de pildă, fața lui, cu toată vigoarea trăsăturilor, ar fi părut cam ostenită, în contrast cu părul. Numai obrajii lui Luli își puteau permite vecinătatea unui păr negru și strălucitor ca ochii persanilor fumători de opiu. Dar aluzia la bătrînețā, a părului alb, era atît de categoric dezmințită de vrîsta reală, așa cum o afirmau ochii mai ales și statura, încît în contrast cu părul

părea prin surpriză mai tînăr decît era, părul devenind culoarea sau capriciul unei cochetării.

În fața oglinzii de la hotel fusese gata pînă la ultimul amănunt exterior.

Și de-atunci, timpul începuse să treacă încet și greu, pe măsură ce se apropia ora unu. Își confruntase ceasul cu toate ceasornicele, verificînd încă o dată cît de subiective sînt ceasornicele unui oraș în raport cu ceasul tău.

Nu-și pierduse complect „ticurile". Tracul pe care-l avea la gîndul scenei oficiale, și tentativa abea stăpînită de-a anticipa imaginativ acea scenă, improvizîndu-i realitatea, dovedea permanența spionului din el: ochiul lui de pîndă dormita, dar nu murise. Și totuși, gîndul că o va întîlni pe Luli domina și tracul, dîndu-i o mereu sporită nerăbdare.

La unu fără un sfert plăti și plecă.

Mult încolo, după Palatul de Justiție, își aminti unde trebuia să o întîlnească pe Luli. Zîmbi, trimețîndu-și zîmbetul pînă în fundul vizibil al aleii. Luă o trăsură și se întoarse la Palatul lăsat în urmă, ajungînd la unu și cîteva minute. Se grăbi. Intră în sonora hală juridică plină de precupeții dreptății. Un avocat cu ochi de braconier îl orientă spre faimosul cabinet al judecătorului Novleanu, conducîndu-l pînă la ușă și strecurîndu-i rutinat o carte de vizită în speranța unei afaceri rentabile. Intră, dînd cu ochii de mustețile și ochelarii unui grefier de moda veche, care după ce-l prubului din cap pînă-n picioare, i se adresă:

— Nu-ți fi dumneavoastră domnu' profesor pe care-l așteaptă domnu' consilier cu duduia 'mnisale?

Dar se vede că Luli ședea lipită de ușă, numărînd secundele, căci ochii ei se iviră prin ușa crăpată, deschizînd-o brusc. Apăru pe prag cu ochii strălucitori, în rochia galbenă care-i făcea și mai negru părul și ochii, ca sîmburii în miezul harbujilor galbeni.

Cabinetul de instrucție era sever și întunecat. Biuroul cu codurile și crucea, două biblioteci, cîteva scaune, o canapea de piele. Fereastra dădea pe un zid cenușiu, care înnoura lumina ca în închisori. Acolo te simțeai cuprins de zidurile legii.

Cu toate că se ridicase de pe scaunul său de judecător de instrucție, fața lui Teodor Novleanu nu arăta nici un fel de curiozitate interogativă. S-ar fi spus că revedea un vechi prieten.

Luli-i mulțumi fără vorbe, luîndu-l de după gît și rămînînd alături de el.

Se așezară pe canapea, avînd-o pe Luli între ei. Fără de Luli, tăcerea lor de oameni necunoscuți care se văd întîia oară s-ar fi prelungit pînă cînd unul dintre ei ar fi avut curajul inițiativei celei dintîi banalități preliminare, gen: „Cum vi se pare orașul nostru?“, sau: „Nu cunoșteam pînă acum Palatul de Justiție“.

Dar prezența lui Luli între ei era ca o reculegere printre trandafiri galbeni. Și unul și altul se gîndeau la ea, privind-o din două părți, deopotrivă de nouă pentru amîndoi. Astfel, privirile lor se întîlniră, solidare, într-o înduioșare bărbătească.

Luli se ridică, dispărînd după biuroul lui Teodor Novleanu. Se auzi un zăngănit de chei. Și Luli apăru de acolo cu o tăblăluță pe care erau toate cele trebuitoare cafelei negre.

— De unde știai mata, domnișoară, misterele acestui biurou?

— De la dadaia.

— Aha!

— Cine-i dadaia? întrebă Catul Bogdan.

— Cum, nu ți-a spus? se minună Teodor Novleanu.

De deasupra flăcărilor care-și începeau menuetul de toporași, Luli schimbă un zîmbet cu Catul Bogdan: cine i-ar fi crezut că nu schimbaseră în totul decît vreo cîteva cuvinte.

— Dadaia e cel mai important personaj al casei noastre, îl informă Teodor Novleanu. E foasta dadacă a lui Luli.

— Acuma știu, interveni Catul Bogdan; bătrîna din gara cu cireșe, preciză el pentru Luli, care înțelese și se roși deasupra ibricului, aflînd abea acum că o văzuse înainte de a-l vedea, că o privise cum plîngea fiindcă-i căzuseră cireșele.

Dar „gara cu cireşe“ era o gară prea puţin explicită pentru Teodor Novleanu, care pricepu că nu era o gară pentru el, şi le-o lăsă.

Şi el şi Catul Bogdan o priveau tot pe Luli care făcea cafeaua, dar gîndurile lor o situau în două decoruri osebite: unul în trecut, altul în viitor.

Teodor Novleanu o mai păstra în casa lui, aşa cum o văzuse crescînd, amintindu-şi-o în toate odăile, şi la toate vrîstele, simţind în acelaşi timp cum se umple casa amintirii, şi cum se goleşte casa viitorului.

Catul Bogdan îşi lumina cu prezenţa ei casa de la Iaşi, măsurîndu-i prin Luli lugubra singurătate de pînă atunci, cavoul strigoiului de ieri.

Luli îi servi pe rînd.

Teodor Novleanu oferi ţigări lui Catul Bogdan.

— Mulţumesc, nu mai fumez. M-am lăsat.

— De cînd? se miră incredul Teodor Novleanu.

— De acuma.

Cu gura deschisă de uimire, Teodor Novleanu privi alternativ pe Luli şi pe Catul Bogdan.

Luli se roşise pînă în vîrful urechilor. După ce aprinse ţigara tatălui ei, stinse flacăra chibritului şi întinse mîna lui Catul Bogdan, care i-o cuprinse, sărutînd-o lung. Luli se aşeză alături de el. Patru ochi îl priveau pe Teodor Novleanu.

— Pînă cînd răspunzîndu-le, Teodor Novleanu vorbi încet:

— Şi unde vreţi să facem nunta?

— La via noastră, papa.

— Bine. La via ta, fetiţo.

XII

Dadaia ştia ceva; Gabriela bănuia numai.

Cu o zi înainte, spre sară, văzînd furtuna, dadaia luase impermeabilul şi galoşii lui Luli, pornind după ea cu umbrela. Ajunsese la timp. Şi cum avea ochi buni, de departe o recunoscuse pe Luli printre fetele care ieşeau de la şcoală. Văzuse apoi retragerea lor

din fața ploii, fuga lui Luli în ploaie, și-n urma ei, domnul pe care-l lătrase Moșu vrînd să-l muște, suindu-se într-o trăsură și pornind după fetița ei.

Dadaia se înapoiase acasă mai posomorîtă ca de obicei, dar nu spuse o vorbă nimănui, — nici lui Luli care se înapoiase cam tîrziu trecînd tot prin bucătărie, îmbujorată și cu ochii foarte strălucitori.

— Dadaie, s-au pus la masă?

— Pus.

Luli intrase de-a dreptul în sufragerie, fără să-și poată ascunde nici obrajii, nici ochii.

— Nu te-a prins ploaia, fetițo? o întrebase tatăl ei.

— Nu. Iertați-mă că am întîrziat. M-am refugiat la o prietenă și ne-am preparat împreună pentru oral.

Apoi se așezase la masă, mîncînd numai de formă, absentă.

— Luli dragă, nu te mai gîndi atîta la învățătură, o dojenise timid Angelica.

— Cum ai făcut teza la latină? o întrebase Gabriela.

Luli făcuse un efort vizibil să priceapă întrebarea, ș-apoi răspunsese prea pripit:

— A, da, bine, cred că n-am multe greșeli.

— Antipatic profesor, exclamase Gabriela amintindu-și de întîlnirea din cancelarie cu Onisifor Brebu.

Luli tresărise cu obrajii incendiați și c-un fel de mînie interogativă în ochi. Dîndu-și seamă prea tîrziu că era vorba de Onisifor Brebu, nu de Catul Bogdan — se scuzase spunînd că-i obosită, și plecase de la masă, retrăgîndu-se în odaia ei.

După masă, Gabriela jucase o panțarolă cu soții Novleanu, devenind tot atît de distrată ca și Luli. La „noapte bună“, Teodor Novleanu îi spusese.

— Și mata lucrezi prea mult, Gabriela.

Nu era obosită. Era preocupată. O neliniște complexă. Înnoirea din ea nu o justifica în totul, căci și schimbarea lui Luli o determina într-o măsură. Semnele de întrebare, care-i veneau dinspre Luli, nu fuseseră niciodată simple curiozități. Și nici acum nu

erau, cu toate că acum, nebulozitatea lirică de pînă atunci, cu nostalgiile ei, căpătase o orientare, un contur și aproape un scop. Totuși, inima ei avea încă bătăi ciudate pentru ființa lui Luli. Un an întreg trăise alături de Luli, avînd lîngă ea emoția unei muzicalități continue. Misterul acestui prestigiu re- zistase și la traiul comun, sporind încă, devenind însă mai explicabil prin apariția lui Lorelei, prin presimțirea lui Lorelei — și nu încetase nici în clipa cînd Gabriela descoperise dragostea cu ochii ei, în ea și în alți ochi. Nu luase prea în serios renunțarea lui Luli la scris. O socotea ca o simplă butadă juve- nilă, poate negîndită. Nu poți renunța la cel mai înalt comandament al ființei tale. Dar acel „am să mă bucur de viață" al lui Luli o preocupa, mai ales după apariția ei tîrzie la masă, cu ochi și obraji care-i dă- deau o frumusețã mai tulburătoare. Se întîmplase ceva care exalta în frumusețea exterioară a lui Luli sufletul care devenea un parfum sensibil. Aderența sufletească a Gabrielei la ființa lui Luli era atît de mare și de permanentă, încît n-avea nevoie să o ob- serve, pentru a simți schimbările din ea. Deși nu le știa cauza. Aceeași senzație de parfum adus de briză în largul mării, fără ca ochiul să vadă țărmul înflo- rit. Și aceeași pasionată impulsiune — absurdă acum, de cînd purta în ea chipul unui bărbat, — de-a des- luși cine-i cel cuprins în sufletul lui Luli.

Nu îndrăznise să o întrebe nimic, nici măcar să intre în odaia ei, deși văzuse, după lumina de subt ușă, că Luli nu doarme, și mai apoi o auzise, după miezul nopții, furișîndu-se în grădină. O spionase de la fereastră, temîndu-se și sperînd, tot atît de nebu- nește, că va vedea alături de Luli o umbră, că va auzi dintr-acolo șoapte. Dar nu văzuse, nici nu auzise nimic. Plimbarea lui Luli prin grădină era de o săl- batecă puritate. Mergea încet, sprintenă în halatul roș, încins cu o centură, fără să se aplece asupra florilor, rămînînd uneori cu capul printre stele, purtat de gîtul ei, frumos ca cel pe care și l-a dat sieși penelul lui Raphael într-un autoportret.

Iubea? sau își căuta în singurătatea nopții, mîndră, „marele cîntec?"... Dacă ar fi avut curajul să-i tulbure plimbarea, Gabriela ar fi întîmpinat-o, spunîndu-i: „Ce face tînărul meu Hamlet?" Dar îi lipsise acest curaj. Nu îndrăznise să-i impuie tovărășia ei, deși sămînța insomniei era și-n ea. Adormise tîrziu, avînd visuri ciudate. Dimineața pe la zece, întrebase de Luli: plecase. Unde? Nu știa nimeni. Examenul era suspendat, pentru a se da rezultatul lucrărilor scrise. Unde putea fi? Pe la unsprezece, Luli se înapoiase, aducînd dimineața pe obraz, parcă suflată cu un abur de argint. Nu spusese nimic. Spre surprinderea Angelicăi și mai ales a Gabrielei, mîncase devreme o dată cu Teodor Novleanu, pretextînd că vrea să recapituleze materiile pentru oral, în tovărășia unui grup de fete. Angelica o crezuse, dar Gabriela nu, fiindcă știa dintr-o veche experiență că Luli nu face nimic în turmă și cu turma. Cît timp fusese Luli-boy, participase mereu la zburdălniciile camaradelor, dar de fapt se punea în fruntea propriului ei tumult, încorporînd în el forme exterioare. De cînd însă apăruse sufletul lui Lorelei, se închidea în ea ca într-o armură solitară. Așa că pentru Gabriela, învățătura în comun era un evident neadevăr.

Lipsise toată după-amiaza. Între timp, Teodor Novleanu, care niciodată nu și întrerupea slujba, apăruse acasă, pe la cinci, tocmai cînd Gabriela se pregătea să iasă în oraș, în speranța că-l va întîlni pe Catul Bogdan. Își amînase plecarea, presimțind că se întîmplă ceva anormal. Într-adevăr, după vreun ceas, Angelica apăruse plînsă, dar înseninată, fără să-i spuie nimic, deși Angelica nici nu știa, nici nu putea să ascundă. Teodor Novleanu plecase din nou.

Plecase și Gabriela după el, luînd-o încet pe Ulița Domnească, descoperind-o goală și pustie din tei în tei, dintr-un capăt pînă-n celălalt. Cînd se înapoiase acasă, găsise pregătiri de masă mare. Angelica era la bucătărie: eveniment. Sufrageria era plină de pachete, sticle, cutii, fructe.

— Angelica, avem musafiri? o întrebase în sfîrșit Gabriela.

Angelica prepara o cremă savantă. Roză de aburii vanilaţi, poate prea roză, oftase un: „avem“.

— Pe cine?

— Pe profesorul Bogdan.

— Catul Bogdan.

— Nu ştiu exact. Profesorul lui Luli.

— Cine l-a invitat?

— Theo.

— Îl cunoştea mai de mult?

— Are să-ţi spuie Luli.

Şi-şi aplecase din nou faţa în aburii vanilaţi, devenind ea, transparenta Angelica, mai enigmatică decît sfinxul din calea lui Oedip.

De atunci o aştepta pe Luli, pregătindu-se pentru Catul Bogdan. Surpriza bucuriei venise o dată cu paroxismul neliniştei, dînd parcă sunetul a două coarde cîntate de acelaşi arcuş. Pe de o parte, era poate singura ocazie de-a-l vedea pe Catul Bogdan de aproape în intimitatea unei case cu puţine persoane, de-a sta de vorbă cu el. Din acest punct de vedere, emoţia ei depăşea febrilitatea pregătirilor pentru întîiul bal. Se verificase în toate oglinzile, cum ai încerca îndelung şi cu de-amănuntul claviatura unui pian de concert. Făcea necontenite proiecte vestimentare, umplîndu-şi odaia cu multicolora dezordine a rochiilor răsturnate pe scaune, pe canapele şi pe pat, avîndu-le delaolaltă ca pe-o paletă premergătoare picturei neîncepute. Încercase mai multe pieptănături, amintindu-şi în oglindă cu mîndria a două mîini, că în romanele lui, Catul Bogdan era adversarul părului scurt şi preamăritorul părului lung. Părul Gabrielei era lung şi bogat ca ploile de stele în nopţile de august, avînd rugini de toamnă şi parfum de vară.

Dar chiar în această clipă de beţie în oglindă, amintirea lui Luli îi întunecă părul bucuriei, ca o noapte stăpînitoare de început de lume, înainte ca Dumnezeu să fi poruncit: „Lumină“.

Se opri multă vreme îngîndurată la fereastră, pînă cînd învinse absurdul spaimei.

Apoi aruncă priviri recapitulative prin romanele lui Catul Bogdan, scoborîte de pe raftul cărţilor şi desfăcute pe pat, printre rochii, împrospătîndu-şi totodată amintirea întregei literaturi cunoscută de ea, proiectîndu-şi astfel cochetăria asupra celor văzute şi asupra celor nevăzute.

Dintr-o carte de pe biurou, căzu o scrisoare de la Matei Dima, nedeschisă. Era răspunsul la scrisoarea pe care i-o scrisese de la vie, dintr-un sentiment de mărinimie, pe care acum îl regreta. Căci provocase desigur alte complicaţii, o recrudescenţă de speranţe şi pretenţii. Într-adevăr, în plicul ei nedesfăcut, scrisoarea era atît de voluminoasă, încît greutatea ei în mînă devenea o povară pe inimă; o izgoni din drumul ochilor, într-un saltar — reluîndu-şi rochiile, cărţile, părul şi gîndurile.

Dar vibraţia acestei cochetării nu era numai drumul întîmpinării lui Catul Bogdan, ci şi o fugă de neliniştea din urmă, care uneori îi apărea înainte. dintr-acolo unde-l aştepta pe Catul Bogdan.

De unde-l cunoştea Teodor Novleanu? Nu făcuse pînă atunci nici o aluzie la el, deşi era la curent cu sosirea lui la Galaţi şi cu rolul lui de preşedinte al comisiunii de bacalaureat. E drept că Teodor Novleanu era personificarea discreţiei. Dar era ospitalier şi foarte prietenos. Dacă erau vechi cunoştinţe, de ce nu-l întîmpinase cu ceilalţi gălăţeni în cancelaria liceului unde fusese sărbătorit? Şi de ce nu pomenise nimic despre el, măcar în treacăt?... În definitiv, asta era explicabil. Ca şi Luli, Teodor Novleanu era un singuratic. În afară de ai lui, avea foarte puţine relaţii, cu toate că nu era nici mizantrop, nici ursuz. Dar adoraţia lui pentru Angelica şi Luli, şi bucuria de-a le distra pe ele, făceau inutile orice alte distracţii. Chiar dacă-l cunoscuse pe Catul Bogdan mai de mult şi de ajuns de intim, evitase să-l revadă în alai. Probabil că îl întîlnise pe stradă, întîmplător — avînd mai mult noroc decît ea — şi revăzîndu-l amical, îl poftise la masă. Nimic extraordinar.

Dar de ce atunci atîta mister? De ce Teodor Novleanu venise acasă în timpul zilei — niciodată nu

se mai întîmplase așa ceva —, de ce plînsese Angelica, evitînd lămuririle firești, de ce acel „are să-ți spuie Luli?"...

Ce legătură între Luli și Catul Bogdan? Eleva lui? Asta nu era o legătură, ci dimpotrivă, o prăpastie. Gîndul Gabrielei se întoarse cu patru zile în urmă, în trenul Iași-Galați. Ea adormise. Între timp, Luli oferise un rest de cafea neagră din termos lui Catul Bogdan pe care nu-l cunoștea, fiindcă-i venise rău în tren, fără să știe cine-i. Nu vorbiseră nimic. Așa-i spusese Luli, chiar în noaptea sosirii la Galați. Luli nu mințea. Pînă atunci, de cînd o cunoștea, n-o auzise niciodată mințind. Putea să tacă, să refuze de-a spune unele lucruri, dar nu să mintă. Oare?... Era posibil ca un om de calitatea lui Catul Bogdan, a cărui bună-creștere era evidentă din clipa cînd îl vedeai, să nu se prezinte unei domnișoare care-i făcuse un serviciu în tren? Imposibil. Cel puțin logica așa hotăra. Atunci Luli mințise. De ce? Pudoarea unei emoții?

Dacă ea, Gabriela, l-ar fi cunoscut în astfel de condiții pe Catul Bogdan, în timp ce Luli ar fi dormit, s-ar fi grăbit să istorisească lui Luli pe cine cunoscuse? Nu. Categoric nu. Astfel de secrete nu se destăinuiesc decît după mult timp. De altfel, nici ea nu pomenise nimic lui Luli despre scena din cancelarie. De fapt, nici n-ar fi avut ce să-i spuie. „M-a privit pasionat?" Ar fi trivializat o privire, o beție a inimii, și tăcerea adunată în jurul lor. Să-i fi istorisit cuvîntarea lui? E ca și cum, întorcîndu-te de la un concert, ai cînta fără glas ceea ce ai ascultat înălțîndu-se dintr-o orhestră.

Și de altfel, prietenia lor nu se clădise pe confidențe reciproce, ci se formase din simpatia unei armonioase conviețuiri, cu tăceri care se respectau reciproc. Așadar, nu numai că spovedania nu devenea o obligație, dar n-aveau între ele nici deprinderea ei. Singura confesiune cu caracter mai intim era Matei Dima. Dar Matei Dima era atît de exterior inimii ei, încît vorbind despre el, istorisea lui Luli un suc-

ces feminin — prețios ca atare — fără să-și deschidă inima neatinsă.

Apariția lui Catul Bogdan însă, care făcuse din inima ei fereastra dinspre el, o întunecase opac și pentru Luli.

Firesc era deci ca și Luli să fie la fel.

Dar nu era posibil. Patru zile! Și Luli plină de apariția lui Lorelei: mîndră de-a fi cîntec și amforă pe umărul lumii. O Luli preocupată anxios de trecerea bacalaureatului. O Luli elevă în clasa opta, față de un profesor universitar...

Și apoi privirile lui din cancelaria școlii. Ș-apoi ofranda teilor înfloriți.

Și apoi oglinda. Era tînără. Era frumoasă. Rochiile ei nu ascundeau viclean o minciună.

Începu să se îmbrace, plecînd din oglindă ca dintr-o apă de vară cu maluri tainice.

Dar Luli?

Tresări ca atunci cînd auzi cîntat afară un cîntec început în gînd, căci auzi la ușă o ciocănitură și glasul lui Luli:

— Gabico...

— Luli, un moment numai și vin.

— Faci farmece? glumi glasul de dincolo. Știi pe cine avem diseară la masă?

— Nu. Știu numai că avem un musafir.

— Pe Catul Bogdan. Gabico, Gabico, Gabico, știi cine-i? — întrebă glasul care avea în tinerețea lui aurul trîmbițelor sfinte.

— Cine-i ? întrebă Gabriela stupid.

— Logodnicul meu.

— Al tău? murmură în șoaptă Gabriela, moale ca zăpada lunecată de pe o streșină.

— Gabico, nu spui nimic?

— Felicitările mele.

— Nu mă săruți?

— ...

— Ce faci acolo, Gabico?

— Mă îmbrac.

Plîngea, privind ușa odăii ca cineva care-a intrat liber, aflînd că-i condamnat la muncă silnică pe viață.

PARTEA A PATRA
PRIETENUL NATHAN

Nathan Sabbetai contrazicea atît de categoric specificul evreiesc, aşa cum e formulat în ţările cu şoapte, murmure şi mişcări antisemite, încît în cercurile agresiv naţionaliste se spunea despre el că e un evreu ratat. Astfel, intransigenţii eludau recunoaşterea, impusă măcar de cochetăria obiectivităţii, că sînt şi evrei detreabă. Ratat îl socoteau şi evreii, dar nu ca evreu, ci ca om, imputîndu-i în fond tot absenţa spiritului practic şi a ambiţiei sociale. Iar în celelalte cercuri româneşti, neutre, pasive sau indiferente, fizionomia strict individuală a acestui „evreu ratat" era definită cu expresia pe care Kipling o pune în gura taciturnă şi exotic înţeleaptă a lamaului tibetan, de cîte ori acesta se adresează providenţialului Kim: „Prietenul tuturora".

Într-adevăr, Nathan, de loc prietenul lui însuşi după canoanele vieţii practice, era în schimb prietenul tuturora: adică omul oricînd disponibil, care se devotează, oarecum distrîndu-se, grijelor, nevoilor şi chiar capriciilor tuturor cunoscuţilor, făcîndu-le pe deasupra şi daruri subtile, îndatorînd astfel dezinteresat; numai dacă satisfacţia de ajuns de platonică de-a răspîndi zîmbetul surprizei agreabile şi al solicitudinei eficace nu e integrată şi ea în categoria „interes".

Nu avea nici o trăsătură de aventurier. Nu apăruse ca atîția alții, după război, zvîrlit de trapa izbucnirilor subterane, fără biografie ostensibilă, cu trecutul ermetic drapat de avere, ademenind și aservind lumea bună și pe-a oamenilor zilei, prin balul banului, cu scopul de-a o exploata sau escroca mai tîrziu. Nathan era în Iași, cu firești intermitențe, de cînd se născuse. Și era și din Iași, prin durata cîtorva generații notorii. Casele Sabbetai de la Copou — denumite popular și acuma „casele spaniolului", deși aparțineau prin licitație unui misit cu nume în „ici", înainte de-a deveni bancher și moșier cu nume în „escu", — erau contemporane cu casele Dumșa, Bour, Zmeu și Ianov; ca și acestea, deveniseră o armonie ieșană prin vechimea lor plastic încorporată amintirilor trecutului. Trecerea lor recentă în alte mîini, tot evreiești ce-i drept, deștepta același regret în priviri și același oftat boierilor scăpătați ai Iașului, ca și înstrăinarea caselor autohtone. Acest regret și acest oftat erau semnele exterioare ale fenomenului imponderabil care netezise calea lui Nathan spre intimitatea familiilor neaoșe. Stăpînitorii succesivi ai acestor case, ascendenții lui Nathan, după ce cîștigaseră averea proverbială prin muncă rapace și crude victorii, folosindu-se de ea ca de o armă de luptă, pierduseră treptat, într-o descreștere ereditară, frusta energie a celor dintîi Sabbetai, conchistadorii banului, mulțumindu-se împovărați să nu-l scape. Așa că, în timp, marea avere a neamului Sabbetai, încă înainte de-a se fărîmița, ostenise, căpătînd acea nobleță melancolică pe care toamna o dă și pădurilor și averilor.

Bogat, Nathan n-ar fi fost pentru societatea moldovenească decît un evreu bogat, adică încă un evreu îmbogățit în Moldova. Și oricare ar fi fost specificul său, nimeni nu i-ar fi iertat aurul, chiar dacă i l-ar fi primit. Sărac însă, adică sărăcit după război în aceeași Moldovă, tocmai în epoca celor mai cinice îmbogățiri, Nathan era ca și boierii pămînteni, aurul dus devenind un fel de nobleță locală. Iată de ce,

fără să deţie nici o putere temporară, Nathan frecventa toate familiile bune ieşene, avînd însă un loc în intimitatea lor, nu în salonul raporturilor şi tributurilor sociale.

De fapt însă, Nathan nu era sărac. Părea numai, starea lui actuală fiind proiectată comparativ pe averea Sabbetailor de ieri, aşa cum spui unui obez care-a pierdut douăzeci de kilograme după o cură la Marienbad: „Vai, cum ai slăbit“ — cu toate că faţă de ponderea omului normal, fostul obez tot robuste.

Nathan mai avea cîte ceva: resturile, suficiente pentru a întemeia o nouă avere, dacă Nathan ar fi semănat celui dintîi Sabbetai al neamului. Dar Nathan, în loc să descurce ceea ce moştenise, lichidase pur şi simplu, comod ca un autentic moldovean. Cînd murise tatăl lui, Nathan era la Paris unde îl însoţise pe Catul Bogdan, făcîndu-şi împreună cu el doctoratul în litere. Venise de acolo numai pentru înmormîntare. Grăbit să se întoarcă la Paris, dăduse depline puteri unui avocat să lichideze averea. Cel cu deplinele puteri fusese de ajuns de mărinimos cu Nathan, dîndu-i şi lui ceva. Cum avocatul îi era şi coleg de şcoală, Nathan nu insistase, preferînd să renunţe la un proces penibil decît să-şi nemulţumească prietenul care afirma sus şi tare că-l servise dezinteresat.

Se înapoiase de la Paris o dată cu Catul Bogdan, devenind în ţară un fel de impresar al acestuia. Cu asta se ocupase în primii ani, dînd dovadă de o energie practică şi de o subtilitate — pentru altul — care l-ar fi umplut de amară mîndrie pe strămoşul său. Într-adevăr, Catul Bogdan îşi datora catedra universitară exclusiv lui Nathan, întrucît valoarea intrinsecă a unui doctor de la Sorbona cu numeroase lucrări publicate e cu totul insuficientă pentru obţinerea unei catedre. Studiile, oricît de strălucite, şi afirmarea unei personalităţi culturale, oricît de evidentă, pot aduce aplauze platonice prin presă, reviste şi viu grai. Universitatea însă e o cetate care trebuie cucerită prin altfel de lupte, cucerirea ei dovedind mai degrabă vocaţiunea arivismului social, decît va-

loarea recunoscută și promovată la locul ei firesc.

Catul Bogdan, fiul lui Aristide Bogdan — papa Mito —, cunoștea încă de pe cînd era în liceu dedesubturile universitare, din gura de țață masculină a universitarului său tată. Venind în țară, se izolase în casa moștenită de la mama lui, într-un Iași pe care nu-l frecventa, începîndu-și monologul de romancier, fără să se preocupe de Universitate.

Averea pe care i-o lăsase mama lui îi asigura independența materială. De mai mult n-avea nevoie. Asta din punct de vedere strict practic. Iar din punct de vedere intelectual, scrisul solitar în armonia unei case retrase, fără soție, fără copii, fără vizite, nu era un efort impus și acceptat, o constrîngere laborioasă, ci expresia pură a unei vocațiuni și a unei voluptăți, față de care Universitatea îi apărea ca o respingătoare mahala a culturii oficiale.

Nathan însă era de altă părere. De la început devenise adversarul izolării, semnalînd stăruitor lui Catul Bogdan primejdiile ei, mai ales pentru un scriitor.

— Un romancier, mai cu seamă la vîrsta ta, nu poate trăi numai din amintirea vieții de pînă acum. Asta înseamnă să te limitezi la copilărie și tinerețã, pierzînd experiența contactului matur cu viața. Un poet ar putea să o facă; un romancier — nu. În fond, tu te temi de viață...

Concluzia aceasta avea darul să-l irite pe acest Catul Bogdan, tocmai fiindcă se simțea vulnerabil din acest punct de vedere. Natural, invoca o serie de argumente și de teorii, devenind avocatul unei slăbiciuni, neacceptînd să fie judecătorul ei. Și el susținea că romancierul e condiționat în primul rînd de experiența directă a vieții, de trăirea ei spontană, dezinteresată. Dar că intensitatea cea mai mare a trăirii o au copilăria și tinerețea; atunci cînd nu te cunoști, cînd începi să te descoperi, prin mirări și comparație cu ceilalți în copilărie, prin elanuri și analize în tinerețã. Dacă ești viu și sănătos, pînă la douăzeci și cinci de ani, ai acumulat suficientă experiență ca să te poți socoti demobilizat din viața combativă efec-

tivă, trăită anonim în rîndurile celorlalți. De-atunci încolo poți începe „marea vînătoare“: așa definea el genul lui de creațiune — fără să mai trăiești în actualitate cum ai trăit pînă atunci. Viața e în tine cu tot materialul ei brut, așteptînd descoperirea esențelor ei și transfigurarea lor prin chimia creațiunii literare. Dar între timp, cu toate că nu mai participi la viață ca pînă atunci, nu mori, nu te îndepărtezi de ea, n-o uiți. O trăiești numai marginal ca spectator. Pentru un om obișnuit, evident că o astfel de pasivitate contemplativă echivalează cu o renunțare la viață, cu o prăfuire și o ruginire. Dar scriitorul niciodată nu e simplu spectator, chiar dacă nu participă direct la o acțiune. Văzînd-o numai, în treacăt, chiar, o trăiește intuitiv, complectîndu-i imaginativ lacunele și hiatusurile, fără ca aceste interpretări și reconstituiri să aibă caracterul unui placaj arbitrar, pentru motivul că scriitorul deține toate esențele vieții, toate diversitățile ei. Unicitatea scriitorului conține toate mulțimile, picătura lui psihologică cuprinde tot spațiul astral, fiind prin aceasta magică și privilegiată față de a omului comun...

— Acesta sînt eu care nu recunosc universalitatea picăturii tale privilegiate, zîmbea Nathan fără supărare.

Dar dacă Nathan n-avea universalitatea picăturii magice, avea în schimb stăruința ei. Se vedeau seara, la masă — Nathan era singurul și permanentul oaspe al lui Catul Bogdan — și prelungindu-și discuțiile pînă după miezul nopții, cu țigări și cafele negre. Și Nathan, seară cu seară, reedita același atac: contactul direct cu viața, intercalînd mereu ca un refren: „Vezi cazul Anteu“.

Pînă cînd, exasperat și extenuat, fiindcă într-adevăr, mai ales în timpul scrisului, refrenul acesta era deprimant, semănînd germenul neîncrederii în orgoliul creațiunii — Catul Bogdan, renunțînd la strategiile ironiei aparent calme, îl somase:

— Soluția?

— Hai să facem o plimbare, un chef, o ștrapață,

ca la Paris, nu mai mult, răspunsese Nathan amuzat de rezultat.

— Asta numeşti tu contact direct cu viaţa?

— Şi asta. Tu ţi-ai pierdut şi viciile de cînd ai venit la Iaşi. Viciile sociale, căci tutunul, cafeaua şi scrisul sînt vicii solitare: călugăreşti.

Şi în sfîrşit, după glume, Nathan făcuse propunerea pe care o studiase cu încetul: o catedră universitară.

Catul Bogdan izbucnise categoric:

— Niciodată. Prefer să fac curte unei bucătărese, decît să pup mîna Universităţii.

— Nu-i nevoie să o pupi tu.

— Altfel nu se poate. Cunosc moravurile.

— Le cunosc şi eu. Am s-o pup eu, glumise Nathan, bagatelizîndu-şi devotamentul.

Şi, într-adevăr, izbutise, distrîndu-se pe deasupra: asta era singura lui răsplată. Pentru acest scop numai, scosese un ziar local, impunîndu-l în scurt timp opiniei publice. Făcuse întîiul cal troian. Al doilea era şi mai etern: femeile. Nu exista bărbat care să fie mai ideal prieten pentru o femeie, decît Nathan. Mai dintîi, fiindcă nu le făcea curte. Şi necerîndu-le dragoste, le oferea numai foloase şi măguliri. Tuturora le dădea impresia că sînt inteligente, fiindcă niciodată n-avea aerul că le contrazice, refăcînd foarte măgulitor fiecare vorbă, apreciere şi judecată de-a lor, dîndu-le expresie subtilă, argumente şi documentare, ca şi cum s-ar fi mărginit să dezvolte, în calitate de subaltern intelectual, lapidaritatea preţioasă a vorbelor lor sintetice. Niciodată Nathan nu spunea unei femei: „N-ai dreptate". Dar întotdeauna îi atribuia fără să ştie dreptatea lui, avînd aerul că el o acceptă pe-a ei, descifrînd-o numai prin vorbele lui. Apoi Nathan era pentru femei, şi *Larousse* şi *Baedeker* şi jurnal de mode, adică informator, sfetnic şi călăuză universală. Nathan cetise: ca să le servească literatură de-a gata. Nathan călătorise: ca să aibă ce le povesti. Nathan era la curent prin reviste cu toate fluctuaţiunile şi nuanţele modelor occidentale: ca să le poată asista şi lămuri. Nathan

mîncase la cele mai bune restaurante de la Paris împrietenindu-se cu bucătarii lor: ca să le poată iniţia. Nathan avea reviste de arhitectură modernă, reviste sportive, reviste agricole. era la curent cu cele mai recente produse farmaceutice — pentru migrene, slăbit, îngrăşat, fortificat, anemie, insomnie, recalcifiarea organismului, — cunoştea toate mărcile de automobile şi motociclete, avea prieteni în Orient care-i trimeteau ţigări rare, ştia să cetească în palmă, în cafea, să dea în cărţi şi să facă o grafologie care dădea impresia doamnei sau domnişoarei cu manuscrisul că e mai complexă chiar decît spera în clipele unui amor antropofag pentru cele precedente — Nathan ştia preţul lemnelor, preţul caselor, preţul legumelor, şi avea şi darul de-a recomanda servitoare în momente de criză; Nathan pierdea la cărţi glumind, deşi bărbaţii spuneau despre el că e cel mai bun jucător de bridge şi şah; Nathan nu venea niciodată la masă fără să nu aducă surprize delectabile, iar dacă doamnele prietene erau mame, copiii lor, de Anul nou, primeau de la Nathan jucării întotdeauna originale şi de bună calitate; apoi, deşi Nathan, după întoarcerea de la Paris, deschisese la Iaşi o librărie cu ediţii rare — mai mult dăruite decît vîndute —, parfumeriile pe care le aducea diverselor sale prietene presupuneau că are şi o parfumerie moştenită de la o „Madame Darmée“ sau de la o altă veche casă ieşană — de pe vremea cucoanelor trecutului — , căci toate sticlele aduse de Nathan purtau în ele, ca lumina de soare a unui ţărm înflorit în versurile unui Ronsard, parfumurile de înaltă şi suavă artă ale lui „Guerlain“ şi acele „Sapocetti“ care lasă mîinilor şi obrazului o dulceaţă de fruct şi un parfum de floare abea amintită...

Şi în sfîrşit, Nathan, fără să fie urît, nu era nici frumos ca să poată compromite pe cineva. Avea, ce-i drept, ochii Sabbetailor, unicile pietre preţioase aduse din Spania de cel dintîi Sabbetai, şi transmise neamului ca o bijuterie ereditară. Ochi negri cu noaptea diamantelor în ei, şi gene pe care îndeobşte femeile cochete le cumpără. Dar restul era divers, fără

nici o pretenție. Nas cam mare, buze cam groase, obraji slabi și albăstrii de părul care chiar și ras le dădea o umbră de oțel, umeri înguști și aplecați, și un păr pana-corbului care-i cădea mereu pe fruntea încrețită. Se îmbrăca bătrînește, fără să-l preocupe modele cu care era la curent numai pentru alții, umblînd cu pantofi lați, cu talpă groasă de crêpe, ca și cum comoditatea exagerată ar fi fost singura lui preocupare, alegîndu-și în numele ei haine de o confortabilă lărgime cu buzunarele întotdeauna diformate de cărți și pachete. O singură cochetărie permanentă: mînile. Le avea frumoase, și le îngrijea cu pietate, parcă cinstind prin ele orientul de unde veneau. Nu cu unghii roșii, desigur. Le îngrijea conturul, nu culoarea, netrivializînd-o cu acele lacuri stridente pe care le combătea numai la femeile pe care le stima.

Astfel că Nathan, în calitate de intim al unei case, nu alarma pe nici un bărbat, nici unul făcîndu-i cinstea geloziei. Nathan nu profita nici de vanitoasa credulitate a soților, nici de libertatea femeilor moderne; nu fiindcă nu le-ar fi dorit pe unele dintre ele, dar fiindcă evita încurcăturile cu cei pe care-i frecventa, știind și din lecturi și din experiența altora, observată de el, avantajul de-a nu fi amantul unei femei cu care rămîi mereu prieten, atunci cînd alte mii de femei îți oferă pur ceea ce strică prieteniei. De aceea își căuta aventurile în altă lume decît aceea pe care-o frecventa, într-o categorie inferioară lui ca nume și situație socială. „Pisicele de Angora sînt decorative, dar nu-s bune pentru motani“, explicase el lui Catul Bogdan preferința lui amoroasă pentru „fetele de jos“. Le descoperea pe la cinematografe și pe stradă, în zilele de sărbătoare cînd magazinele sînt închise, fără să se jeneze, deci nici să se ascundă. Prietenele lui îl tachinau, dar îl și cercetau, aprinse. Deci și prin aceste experiențe, le servea pagini de literatură frivolă, distrîndu-le încă și din acest punct de vedere, fără să le solicite altăceva decît urechile.

Grație ziarului și femeilor, Catul Bogdan devenise profesor universitar, abea deranjîndu-se pentru cîteva vizite de politeță. Restul îl aranjase Nahtan.

Catul Bogdan făcuse lecţia de deschidere în aulă, într-o aulă împodobită de Nathan cu mulţimea prietenelor lui. Cu toate că lecţia fusese într-adevăr „o lecţie“, voluntar şi impertinent ermetică pentru auditoriul monden, succesul depăşise intenţia şi aşteptarea lui Catul Bogdan. Plăcuse ca bărbat, devenind dintr-o dată cea mai recentă vedetă masculină a Iaşului. „Un Garry Cooper“ cu părul alb, spusese cineva, cinematografizîndu-şi impresia, ceea ce era foarte la modă, artiştii cinematografului devenind termenul de comparaţie al acestei epoce ignare, aşa cum odinioară erau statuile celebre. Împrejurarea că lecţia era savantă ca fond şi severă ca expresie, despuiată de orişice pigment literar, cu toate că profesorul era un romancier apreciat şi ca stilist, — lăsase libertate femeilor să privească bărbatul şi să-i asculte glasul. Bărbatul impresiona prin înălţime şi eleganţa ei aristocratică, prin originalul contrast dintre părul alb şi ochii negri, prin mînile lui „de amant“ — cum le numise Agatha Bogdan, acordînd acestor mîni fiorul incestului — şi prin sobrietatea ţinutei. Glasul suna viril, dînd contur vibrant vorbelor formate de nişte buze umede şi roşii.

Nathan sperase mult după lecţia de deschidere şi-şi concretizase speranţa dăruind lui Catul Bogdan chiar în acea seară o ediţie rară a memoriilor lui Cassanova.

— Dragă Tani, spusese el, Troia e cucerită.

— Da, am intrat la Universitate, oftase ironic Catul Bogdan.

— Nu, protestase Nathan. Troia eşti tu. Asta-i cacialmaua. Pe ceilalţi i-am adus în tine; altfel, numirea ta la Universitate n-ar mai fi avut nici un haz între noi doi.

Sperase. Dar se înşelase. Căci de atunci, Catul Bogdan, constrîns să-şi facă lecţiile regulat — şi le făcea cu o scrupulozitate aproape pedantă — nu acorda „celorlalţi“ decît orele universitare. Un contact profesional cu lumea, care curînd devenise un automatism, lăsîndu-l pe Catul Bogdan tot atît de stăpîn pe el, sau de captiv în el, ca şi pînă atunci.

— Scriitor și profesor, și totuși la o parte de viață! Dragă Tani, deviza ta e epitaful pe care singură și l-a făcut Marguerite d'Autriche: „Cy gist Margot, la gentil demoiselle, — Qu'ha deux maris et encore est pucelle".

Nathan însă nu desperase. Încercase să-l amestece în politică. Iar începuse cu „cazul Anteu". Dar în privința politicei, Catul Bogdan era ireductibil. Îi simțea numai ridicolul, nu și măreția de-a umbla cu degete de om prin destinul și evenimentele unei colectivități. Și apoi, politica cerea prea mult timp. Așa că se mărginea să-l asculte pe Nathan care spunea și lucruri juste despre inițierea intimă la viața socială prin politică, și lucruri amuzante, documentînd „voluptatea caragialismului", — dar făcînd ca acei soldați anecdotici italieni care aplaudă discursul căpitanului, lăsîndu-l însă să plece singur din tranșee spre inamic.

Pînă cînd Nathan renunțase la captarea politică. De atunci însă, sperase într-un mare amor.

— Dragostea arde, dar lipsa dragostii usucă. Aviz refractarilor.

Catul Bogdan îi răspundea calm, enumerînd romanele scrise de el în care dragostea era mereu prezentă.

— Am iubit pe... și am iubit cu..., specifica el eroinele iubite și eroii îndrăgostiți de ele.

— Am înghețat la Polul Nord... la cinematograf, și am avut cancer, lepră, friguri galbene și toate bolile, prin cărțile de medicină pe care le-am studiat.

— Nathanael, Nathanael, spiritul tău iudaic nu-i invenția mea!

— Just, dragă Tani, e invenția părinților mei care n-au pretins că mă „fac" scriindu-mă într-o carte, lăsînd latinității tale contrarul. Să întocmim un inventar al vieții tale. Avînd cinstea de-a-ți fi biograf, am și obligația să știu tot despre tine. Pe cine ai iubit tu? Arată-mi în viața ta o singură dragoste...

— N-am iubit pe nimeni, hotărîse întunecat și mîndru Catul Bogdan.

— Nu vrei?

— Probabil că nu pot.

— Atunci n-ai talent. Renunță la scris.

— De cînd talent = dragoste?

— De cînd talent = viață, și de cînd viață = dragoste. Arată-mi un scriitor autentic care să nu fi iubit. Nici unul. Cei care n-au iubit din prudență nu sînt scriitori, fiindcă scriitorul ca și eroul e prea nebun ca să poată fi prudent. Cei care n-au iubit din înțelepciune sînt filosofi, și încă! Filosofia e nebunia învinsă, nu absența de nebunie. Tu n-ai iubit niciodată pe nimeni, decît pe tine; dar nici Narcis nu era hermafrodit. Iar de cînd ai început să scrii, ți-ai pierdut „nebunia". Tani, adu-ți aminte: războiul, Parisul. Erai „nebun" uneori, știai să faci salturi mortale peste instinctul de conservare. Erai superb, Tani. Mai ales un evreu e sensibil la frumuseța „nebuniei". Îți afirm: erai anormal uneori, adică depășeai normalul prin gesturi subite, imprevizibile, țîșnite din fundurile tale, care mă epatau. Tărîțele nu fac explozii. Nici diamantele. Tu făceai. Dar nici atunci n-ai iubit. Acuma nu mai ești „nebun" niciodată. Trebuie să iubești. În realitate ar trebui să spun: vei iubi — fiindcă sînt profetul tău. Ești intact. Ai acumulat fără să dai. Vine și ceasul dărniciei. Dar nu te închide, nu te ascunde. Vezi lume, frecventează femei...

— Prietenele tale?

— Și pe ele. De ce nu? Eu nu-s Catul Bogdan. Sînt Nathan. Cu mine nici una nu simte nevoia de-a scoate sufletul de gală din dulap; sînt și rămîn în halat și-n papuci. Tu însă poți fi pentru feminitatea lor un bal psihologic. Le poți transfigura solicitînd în ele ceea ce nu simt în prezența mea. Poate că și printre ele poți găsi „cazul Anteu". De ce nu? Fiindcă-s din Iași? Fiindcă trăiesc într-un oraș alături de tine? Dar de unde credința că dragostea o găsești numai departe, peste nouă mări și țări! Dragostea ca și surpriza poate veni de oriunde. Poți s-o găsești alături de tine chiar. Dar tu nu vrei. Sînt convins că n-ai habar că pe strada ta a început să apară la fereastra unei case o fată frumoasă...

— Ştiu.

— Cum ştii? se minunase Nathan.

— Ştiu. Am remarcat-o şi eu. O fată cu cozi negre, care ceteşte la o fereastră alături de o pisică roşcată.

— Tani, sînt fericit. Aş fi în stare să ridic o biserică pe locul fetei cu cozi negre. Vra să zică ai remarcat-o. Şi?...

— N-ajunge? Am remarcat-o. Eroul meu din romanul la care lucrez o vede în fiecare zi, cînd se întoarce din oraş, şi întoarce capul ca să-i surprindă palpitarea genelor... Voi vedea ce se va mai întîmpla.

— Bine, Tani, ai şi tîrît-o în roman? Iarăşi continui în cărţi ce n-ai trăit în viaţă? Ce n-ai avut curajul să trăieşti. Nu! Ţi-ai pierdut „nebunia". Eşti eroul de pe hîrtie.

Acesta era al doilea refren: „Ţi-ai pierdut nebunia", după „cazul Anteu". Pe cît era de acomodant cu alţii, pe-atît era de intransigent cu amicul său. Pe femei nu le contrazicea niciodată; pe bărbaţi îi aproba întotdeauna. Pe Catul Bogdan însă, îl chinuia ca o urticarie, înfruntînd chiar riscul de a-i deveni dezagreabil, avînd în schimb certitudinea că nu se poate dispensa de el.

Căci întovărăşirea lor avea vechimea unei vieţi; dată din clasa şasea de liceu. Venit de la alt liceu, Catul Bogdan i se relevase printr-o „epatare", cucerindu-l dintr-odată. Şi în uniformă de liceu, Catul Bogdan avusese aceeaşi distincţiune, aceeaşi eleganţă, aceeaşi sobră dezinvoltură. Venise la noul liceu, precedat de reputaţia că-i eminent dar şi original, găsindu-l la noul liceu premiant pe Nathan. Colegii lor erau stimulaţi de perspectivele luptei pentru întîietate. La prima teză la română, toţi aşteptau cu mare nerăbdare rezultatul întîiei întreceri dintre cei doi fruntaşi rivali. Ce se întîmplase însă? Camaradul de bancă al lui Catul Bogdan era un elev mijlociu. Catul Bogdan îi făcuse teza în întregime, căpătînd zece pe teza cu alt nume, iar el îşi confecţionase o

teză telegrafică pentru care căpătase un șase cu mare indulgență.

O serie de astfel de gesturi școlare, întregităcu accese de temeritate care ieșeau din comun, față de director, diriginte și profesorii tirani, făcuse din Nathan spectatorul admirativ intrigat al lui Catul Bogdan. Deveniseră tovarăși. Puteau să discute de la egal la egal, pe un alt plan decît al celorlalți camarazi. Nathan n-avea nici o meschinărie. Deveniseră prieteni. Universitatea, războiul făcut într-aceeași unitate și Parisul îi legase definitiv. Iar după întoarcerea de la Paris, Nathan, care era prototipul omului nepractic pentru el, devenise mentorul practic al lui Catul Bogdan, care nu făcea nimic fără de Nathan. El îi gira averea, el îl aproviziona cu cele necesare casei; haziaica, gospodina casei lui Catul Bogdan, o armeancă din Basarabia, moștenită de la mama lui — fiind din acest punct de vedere subordonata lui Nathan. În sfîrșit, Nathan era unicul său prieten, unicul om care-i ținea tovărășie la masă, permanentul său interlocutor. Tot Nathan se ocupa și de editarea romanelor lui, făcîndu-i contractele cu editorii bucureșteni, ocupîndu-se de publicitate, compensînd prin relațiile lui absența de relații a lui Catul Bogdan. Bineînțeles, în librăria lui Nathan, unde nu se vindea decît literatură străină, romanele lui Catul Bogdan aveau un privilegiu unic.

Așadar, Nathan îi era complex indispensabil. Nathan știa. De asta nu-l menaja.

Dar solicitudinea lui pentru Catul Bogdan nu se mărginea numai la persuasiune, sau exasperare, prin sfaturi, argumente și obiecțiuni. Încercase să-l determine prin alții, cum face demonul din ispitirea sfîntului Antoniu.

Nathan era bun prieten și cu Tanți Solescu, poreclită Sulamita, care la rîndul ei era prietenă intimă cu Agatha Bogdan, mama vitregă a lui Catul, și a treia soție a lui Aristide. Amîndouă erau deștepte și cinice, și pe deasupra picant frumoase. Tanți Solescu avea piele bronzată de țigancă, ochi splendizi, verzi ca lagunele venețiene, și buze care dădeau pofta sîm-

burilor de rodie, cu dinţi cum numai nomazii au, şi lupii. Cînd mergea pe stradă, nu era bărbat care să nu întoarcă ochi lucioşi după trupul ei de gitană cu sînge de zmeură. Tanţi făcea avitaţie, automobilism, sky, tenis, călărie şi amor. La Iaşi, venea numai din cînd în cînd, frecventînd-o numai pe Agatha Bogdan cu care-şi făcuse liceul la Nancy, acceptîndu-l ca însoţitor distractiv, la cinematograf, cofetărie, bodegă şi plimbări, numai pe Nathan, care o punea la curent cu literatura frivolă universală, sporindu-i uneori inventivitatea cu sugestii originale. Bărbaţii ieşeni n-o interesau: în bloc. Provinciali. Nathan, însă, cultivase treptat în ea misterul invizibilului Catul Bogdan, fiul vitreg al Agathei. O aţîţase mai ales, punîndu-i în faţă invulnerabilitatea lui faţă de femei, determinînd-o să-i scrie subt controlul lui.

Catul Bogdan primea multe scrisori de la admiratoare, corespondenţa zilnică aducîndu-i cel puţin cinci misive cu elogii, propuneri, spovedanii, cereri de autografe, fotografii. În genere, nu depăşeau nivelul platitudinei sentimentale sau erotice. Coşul şi soba erau unicul lor destin, deşi prezenţa lor grosolană nu numai că nu-l indispunea, dar îl şi măgulea într-un fel, devenind glasul cetitorilor anonimi, tovărăşia lor pe biuroul lui, aşa cum ar fi perspectiva galeriei cu seminţe şi limonăzi pentru un orator public. Nu răspundea însă niciodată la astfel de scrisori.

Dar Nathan veghease destinul scrisorii lui Tanţi Solescu, la a cărei redactare participase indirect. Îi vorbise despre Sulamita, prezentîndu-i-o ca pe o femeie exotică, interesantă ca atare. Catul Bogdan acceptase o întîlnire cu ea la Nathan. Rezultatul: cîteva plimbări în doi, cu automobilul ei, evident fructuoase, şi atît. Se gustaseră reciproc, limitîndu-şi apetitul la trei plimbări, şi se despărţiseră calmaţi.

— Tanţi e ca stridiile, îi spusese Catul Bogdan. Din cînd în cînd... Dar poate alimenta un personaj episodic într-un roman.

Acesta fusese epitaful unei aventuri în care Nathan sperase. Nu numaidecît să-l capteze pe Catul Bogdan, dar măcar să-l tulbure erotic, să-l neliniş-

tească, dîndu-i și apetitul altor femei, pornindu-l deci pe „drumul căutării“.

Alte încercări similare nu depășiseră acest rezultat.

De unde, îndesirea refrenului „Ţi-ai pierdut nebunia“, urmat de altul, mai corosiv: „Îmbătrînești“. De altfel, în ultimii doi ani, potolirea lui Catul Bogdan luase într-adevăr proporții alarmante. Cu excepţia lecţiilor la Universitate, trăia exclusiv în casă, nemaifăcînd nici plimbări, decît întîmplătoare, renunţînd chiar la călătoriile în străinătate. Prefera singurătatea, lectura și scrisul, la orice. În călătorie, nu mai vedea neprevăzutul, sau regăsirea cunoscutului artistic; ci exclusiv oboseala deplasării și dificultatea acomodării la viaţa de hotel și restaurant. Își exagera voluntar și migrenele, făcînd din ele un fel de infirmitate incompatibilă cu riscurile călătoriei. Nu se mai plimba decît prin grădină și prin casă, pretinzînd că are de-ajuns, că nu se simte de loc limitat într-un exil, ci că dimpotrivă, niciodată n-a acceptat viaţa mai plenar decît atunci, atingînd așa cum trăia echilibrul perfect.

Nathan schimbase refrenul, limitîndu-l la un cuvînt: „Strigoiule“, care suna glumeţ, fără să izbutească totuși să ascundă îngrijorarea lui Nathan. Se temea că prietenul său trece printr-o criză patologică, fără să aibă curajul să-i aducă un doctor, căci nu vroia să-l deprime pe Catul Bogdan, ci numai să-l stimuleze.

Recursese iarăși la un vicleșug. Plecase la București cu cîteva sticle de Cotnar roznovenesc, rămase din pivniţa Sabbetailor, și cu o ediţie rară din Rabelais, făcînd o vizită lungă prietenului lor comun de la Paris, Savel Teodoru, subsecretar de stat la Instrucţie. Și cu toate dificultăţile de ordin politic— președenţia comisiunilor de bacalaureat, fiind supralicitată mai ales prin politică —, izbutise să obţie numirea lui Catul Bogdan la Galaţi. Luptase cîteva nopţi cu el ca să n-o refuze, minţindu-l mereu: că trenul e comod, că drumul e încîntător, că hotelul de la Galaţi e occidental, că Galaţul e un mic Stam-

bul dunărean, că bacalaureatul o să-i aducă o întreagă galerie de tipuri savuroase, mai ales la Galați, unde se întîlnesc toate neamurile balcanului — , silindu-l să accepte numai de groaza prelungirii acestei necontenite cicăleli care înlocuise oricare alt subiect de conversație.

— Nu mai pot scrie din cauza ta. Mă enervezi ca o femeie.

— Cedează.

— Poftim. Cedez unui dușman.

— Îți mulțumesc, amice.

Și-l expediase la Galați conducîndu-l la gară, instalîndu-l în tren și asistîndu-l pînă la plecarea trenului, de teamă să nu se întoarcă pe furiș îndărăt, ca un școlar dus cu sila la internat.

Se așteptase la orice: la o scrisoare cu blesteme, la o demisie intempestivă în plin examen — numai la telegrama pe care-o primi după cîteva zile nu se putea aștepta.

Mă căsătoresc peste două săptămîni. Nu mai vin la Iași, pînă după căsătorie. Rog trimite-mi actele necesare, hainele de rigoare și tot ce crezi că-mi trebuie deocamdată. Vei fi martorul meu. Nu anunța pe nimeni, mai ales familia. Îți mulțumesc. M-am lăsat de fumat.

Tani

— Slavă Domnului! În sfîrșit, Catul Bogdan a înnebunit, — jubilase Nathan cu glas tare, ceea ce într-adevăr era extraordinar pentru un om deprins să dea glasul buzelor numai altora.

Apoi a doua telegramă:

Rog dispune să fie tăiați castanii de la fereastra ietacului. În locul lor plantează urgent garoafe roșii. Mulțumesc.

Tani

Apoi a treia telegramă

Spune haziaicei că Doamna noastră vine însoţită de foasta ei dadacă, o bătrînă severă şi foarte respectabilă. Să-i pregătească o odaie curată şi bine mobilată în aripa servitorilor, avînd grijă să o trateze cu cea mai mare deferenţă. Nu admit nici un conflict, nici o perfidie. Dacă fracul meu s-a învechit în dulap, comandă unul nou, copiat întocmai după cel vechi, fiind atent la alegerea postavului. Te îmbrăţişez frăţeşte. Al tău,

Tani

Şi în sfîrşit, a patra şi ultima telegramă:

Cuvîntul magic e Luli.

Tani

Noroc că Nathan nu era comunist. Altminteri, siguranţa şi consiliul de război ar fi deschis o anchetă, arestîndu-l preventiv.

*

Încă înainte de-a o cunoaşte, Luli-i apăruse lui Nathan astfel: „Doamna noastră Luli vine însoţită de foasta ei dadacă“, ceea ce-i dădea o tinereţă de pe vremea crinolinelor şi a castelelor feudale.

Şi dacă după întîia telegramă, soţia lui Catul Bogdan nu-l interesase decît în calitate de cauză a nebuniei lui, valoarea ei intrinsecă fiind un epifenomen, — a doua, a treia şi a patra telegramă fuseseră treptele pe care coborîse din neant, ca dintr-un castel feeric, „Doamna noastră Luli“, trei cuvinte care aveau foşnetul mătăsurilor vechi, „însoţită de foasta ei dadacă“, prezenţa bătrînă din urmă, care dădea Doamnei noastre Luli tinereţa unui obraz dintr-un vers de Villon.

Visul romantic nu e numai fapta nerozilor sentimentali. Inteligenţa lui Nathan avea şi ea ferestrele e lunare. La o astfel de fereastră, telegramele lui Catuli Bogdan i-o arătaseră pe Luli, făcîndu-i-o de la început intimă printre versurile Franţei de odinioară.

Aşa că Doamna noastră Luli căpătase o feminină întîietate în sensibilitatea lui Nathan, lăsîndu-l pe Catul Bogdan, reînviat întru nebunie, pe planul al doilea, deşi de ani, Catul Bogdan era primordiala ocupaţie a lui Nathan şi intima justificare a vieţii lui despuiate de ambiţii personale.

Nu numai atît: dar această subită şi arbitrară răsturnare a ierarhiilor sufleteşti de pînă atunci, în care Catul Bogdan deţinea primatul, conferea într-adevăr lui Luli un sens magic, de vreme ce simplul ei nume, notificat prin telegrame, izbutise să dea lui Nathan acea stare sufletească, uitată din adolescenţă, care se hrăneşte cu muzică şi versuri, repudiind ca pe-o vulgaritate ancilară luciditatea inteligenţii, cu rictusul ironiei sau al sarcasmului.

Aşa că Nathan nu devenise numai executorul practic al însărcinărilor date telegrafic de Catul Bogdan, dar şi procuratorul sensibilităţii lui, al emoţiei lui. Tăierea castanilor de la fereastra ietacului îi apăruse şi lui imperios necesară, deşi erau ca două biserici de frunze pînă toamna cînd îşi puneau cupole de aur moscovit. Dar ietacul doamnei Luli avea nevoie de lumină şi numai de lumină. Pe mormîntul castanilor, Nathan adunase cele mai frumoase garoafe roşii, aducînd pentru ele pămîntul acela gras şi negru ca întunericul iadului în care ard jaruri.

Cea mai delicată însărcinare era cea care o privea pe haziaica, deşi Nathan o cunoştea perfect, fiindu-i oarecum colaboratoare întru conducerea practică a gospodăriei lui Catul Bogdan.

Haziaica nu era propriu-zis servitoare, deşi era plătită de stăpînul ei, trebuind să-l asculte şi servească, ceea ce făcea cu pasiune şi exagerare. Mai întîi, haziaica era o amintire de pe vremea mamei lui Catul Bogdan: singurul subiect despre care Catul nu discuta nici cu Nathan. Haziaica avea deci acest prestigiu. În anii cînd după întîia recăsătorire, Aristide Bogdan se mutase în altă casă — constrîns de Catul care-l urmase în noua locuinţă —, haziaica continuase să trăiască în casa pustie, îngrijind-o mai de-

parte, gata să primească oricînd vizitele neanunțate ale liceanului înalt și dominator.

Aristide Bogdan manifestase dorința de-a închiria casa, care nu producea nici un venit. Catul Bogdan, după o discuție sălbatecă, îl împiedecase, terorizîndu-l cu revolverul — istorisea haziaica, ascultătoarea de la ușă; cam avea astfel de curiozități. Aristide Bogdan cedase „nebunului", simțindu-l capabil de orice: să ucidă, să dea foc casei. În acea vreme, Catul Bogdan nu inspira numai tatălui său astfel de temeri.

În această casă în care se adunase numai tăcere de trecut uscat între mătăsuri, oglinzi, covoare și perdele cu miros de camforă și naftalină, haziaica se deprinsese să fie stăpînă în așteptarea stăpînului. Obligațiile ei erau să repare imediat orișice stricăciune, avînd fonduri la dispoziție, să aerisească, să facă focuri de dezmorțire în timpul iernii — și să vegheze mereu asupra salonașului, aducîndu-i zilnic flori, iar în timpul frigului, făcînd focuri bogate în soba de teracotă albă, ca pentru o femeie cu sănătatea fragilă, care ar fi cîntat la pian sau ar fi cetit pe divan. Făcuse întocmai, fiindcă și ea se temea de liceanul foarte delicat în genere, blînd la vorbă, dar cu accese de violență cînd nu i se ascultau ordinele — mai ales cele ciudate — în stare să îngrozească și pe un bărbat. Și haziaica, armeancă, era și mai tîrîtor femeie în spaimele față de puterea leului. Stăpînul ei în sens aproape oriental era numai Catul Bogdan. El moștenise casa, el era fiul stăpînei adorate, el era frumos și bărbat, el era dulce și mărinimos, dar și aprig la mînie: ca și cei cu turban și narghilea din șoaptele copilăriei, cînd porunceau harapului gealat tăierea capului care nu știe să se plece. Capul ei era de borangic pentru vorbele stăpînului. Cu toate că-l știa din leagăn, cu toate că-l privise împleticindu-se pe covor spre brațele mamei lui, — nu-l vedea decît bărbat și stăpîn. E drept însă că în anii copilăriei din leagăn și de pe covor, copilul trăise numai în mînile și brațele mamei lui, ca într-un balcon la care n-ajungeau decît privirile haziaicei, zîmbetul ei admirativ și

vorbele ei de deochi. Atît. Copilul crescuse lîngă mama lui.

După moartea ei şi părăsirea casei, liceanul venea uneori fără să sune, fără s-o anunţe pe haziaica, descuind uşile cu cheile lui. De aceea, de cîte ori intra în salonaşul moartei, haziaica bătea la uşă. Uneori nu o poftea înlăuntru decît tăcerea cu glasul celei moarte, alteori îi răspundea glasul stăpînului. Îl găsea pe divan, la fereastră sau la gura sobei, iar alteori privind clapele pianului deschis, fără să le atingă. Haziaica îi făcea cafea neagră, atunci rîşnită, i-o aducea în ceaşcă mare şi-l lăsa singur, fără să îndrăznească să-l tulbure cu vreo vorbă. Vecinii o întrebau uneori: „Ce face băiatul în casa asta? N-aduce femei?“ Haziaica ridica din umeri fără să le răspundă, avînd conştiinţa unei superiorităţi care-o solidariza cu ciudăţeniile tînărului ei stăpîn. Dar încă de atunci, cuvîntul „femeie“ în legătură cu această casă şi cu acest stăpîn, dădea haziaicei un fel de dezgust mîndru.

Aşadar, încă de demult, feminitatea ei orientală acceptase în prezent şi viitor poruncile şi capriciile acestui stăpîn. Dar stăpîna casei pustii ea fusese: stăpînă pe tăcerea încăperilor şi oarecum vestală a focului şi florilor din salonaş.

După întoarcerea în ţară a stăpînului, casa devenise efectiv a lui. Adusese din străinătate mobile, covoare, şaluri, tablouri, statui, lăzi cu cărţi, alungînd mirosul camforei şi naftalinei prin fumul tutunului, continuînd să păstreze ca şi pînă atunci salonaşul mamei lui, la fereastra căruia replantase trandafirii albi. Angajase bucătăreasă, rîndaş şi fată în casă, dar aceştia erau subt ordinele haziaicei, simpli figuranţi subalterni care abea vedeau faţa stăpînului, fără să-i audă glasul: acest privilegiu îl avea numai haziaica. Numai ea îl servea direct, intim, de aproape. Ceilalţi veneau în contact numai cu lucrurile neînsufleţite ale casei.

Absenţa femeilor din casa stăpînului continua să dea haziaicei nu numai o satisfacţie prelungită, dar şi siguranţa ei în viitor. Ea era singura femeie din casă, nefiind în subordinea alteia cu păr lung. Aşa că deşi

slujea, devotamentul ei nu găsea decît atavica dominațiune a bărbatului, firesc stăpîn, nu și porunca unei egale întru sex, care i-ar fi dat accentul de umilință al slugei cu simbrie.

Față de cei de la bucătărie îl numea pe stăpîn „boierul meu". Față de cei de-afară, „domnul profesor". Iar stăpînului, cînd i se adresa direct, îi spunea cam lung pentru vocativele discuției curente: „stăpînul meu scump și drag". Catul Bogdan era atît de deprins cu această formulă pompos și dulceag posesivă, încît nici n-o mai auzea. O tolera ca atare. Și pe haziaica de altfel, o tolera în multe privinți, fiindcă o avea de la mama lui și fiindcă-i era efectiv devotată, cu toate că exagerările și dulcegăriile ei verbale ar fi părut unor neinițiați ca o nerușinată fățărnicie. Și pe el îl indispunea uneori, avînd impresia că participă la o scenă de melodramă. De pildă, odată îl prinsese ploaia întorcîndu-se de la Universitate. Haziaica îl aștepta în fața casei, cu umbrela deschisă, avînd aerul că-i amenințată să devie văduvă privind de pe țărm furtuna unui ocean.

— Stăpînul meu scump și drag, ce-ai pățit? Vai de mine și de mine...

Îl bocea, fiindcă era cu pălăria și hainele ude, ca și cum s-ar fi întors rănit din război.

În astfel de ocazii, Catul Bogdan ridica numai mîna, cu un aer extenuat, și haziaica amuțea, ghemuindu-și spinarea ca subt bici.

Între Nathan și haziaica se stabiliseră raporturi cordiale. Nathan beneficia față de ea de prietenia lui Catul Bogdan. Lui Nathan îi spunea: „cuconășelule drag", diminutivul alintător avînd și sensul unui protectorat pe care nu și-l permitea față de stăpînul prietenului. Ei doi îl îngrijeau împreună. Cu Nathan, haziaica vorbea lung, uneori foarte lung, fiindcă ea era un amestec compensativ de tăceri și limbuții. Nathan îi solicita și tolera îngăduitor, cu eterna lui pasivitate receptivă față de femei, pe acestea din urmă. Aflase atîtea de la haziaica despre ea, despre părinții ei, încît ar fi putut să-i scrie și biografia, dacă haziaica n-ar fi avut pe limbă magica lupă orientală,

adică organica nevoie a minciunii fabulative care diferențiază pe orientali de occidentali. Urechea lui Nathan însă, ca și a haziaicei, tot orientală era, așa că cetea în vorbele haziaicei sensul exact, acordîndu-i numai omagiul zîmbetului pentru împodobirile artistice.

Nathan știa că prezența fulgerătoare a unei femei în casa lui Catul Bogdan însemna mare dramă pentru haziaica. Dacă însă vestea i-ar fi adus-o stăpînul, drama ar fi rămas interioară. O singură ridicare de mînă a lui Catul Bogdan, și haziaica ar fi fugit ca norii din fața vîntului, ducîndu-și ploile în altă parte. Dar Catul Bogdan era comod. Prefera să-i treacă lui Nathan spectacolul paroxismului dramatic, el beneficiind de potolirea lui. Așa că Nathan se sacrificase și de data aceasta, acceptînd rolul de mănușă a mînii lui Catul Bogdan și de paratrăsnet al furtunii haziaicei. Numai că de data aceasta, doamna Luli, a cărei venire el o pregătea, dădea un sens cavaleresc pînă la desuet, ingratului demers.

Iată scena și iată casa. Sunase de două ori la ușa de dinfață. Numai Catul Bogdan și el sunau astfel. Haziaica apăruse gîfîind, cu șuvițe sure ieșindu-i de subt broboadă, ceea ce dovedea că abea se sculase din somn. Trează, își ascundea cu mare pudoare și meșteșug culoarea vrîstei.

— Cuconășelule scump, aduci poate veste de la stăpînul scump și drag?

Nathan intrase în casa care-i era intimă ca o haină, găsind-o totuși, ca emisar al doamnei Luli, prea posomorîtă, prea muzeu de antichități. Perdelele mereu împreunate peste ferestre înlocuiau lumina și veselia soarelui, cu faldul lor de mătase chineză cu bogate broderii de aur. Mobilele dormeau într-o penumbră apăsătoare, răspîndind mirosul de lemn vechi și ștofe, la care dacă s-ar mai fi adăugat mirosul de lumînare aprinsă și de tămîie, ar fi dat exact atmosfera unei somptuoase capele funebre. În mod obișnuit, lumina electrică ardea și în timpul zilei. Haziaica o și aprinsese pentru cuconășelul scump, dar Nathan, spre marea ei surprindere, dăduse la o parte

perdelele, trăsese storul și deschisese larg—sacrilegiu—fereastra, aducînd înlăuntru violenta lumină a soarelui de vară: intrase ca o sonoritate nouă, aprinzînd aurul perdelelor, bronzul vaselor orientale, culorile covoarelor și șalurilor, dînd o înflorire de culoare prețioaselor obiecte care în umbră nu-și cunoșteau decît penitența toamnei, ca sucul strugurilor înfundat în pivniță.

— Haziaica, fă-mi te rog o cafea.

— Și un dulceț pentru cuconășelul scump.

— Și un dulceț, haziaică, se învoise Nathan. Dar bem cafeaua împreună.

— Cuconășelul scump tare-i dulce și bun, se alintase haziaica, pe care nimic n-o măgulea mai tare decît pofteala la o ceașcă de cafea în tovărășia lui Nathan.

Căci Nathan proceda întocmai ca negustorii din bazarul Stambulului sau al Alexandriei, care dintîi oferă cafea și rahat cumpărătorilor, fixîndu-le prețul obiectului cerut abea cînd buzele cumpărătorului vor să spuie: „Mulțumesc“.

În timp ce haziaica prepara cafeaua, Nathan inspectase toate odăile, găsind pretutindeni, cu excepția luminos melancolică a salonașului mamei lui Catul Bogdan, aceeași impresie de muzeu mort. Numai mirosul de tutun, păstrat și exalat de toate ștofele, dădea un fel de viață acestui cavou. Lumina era alungată din toate încăperile. Umbra era tenul posomorît al acestei case căptușite cu artă și tăcere, în care nici o dezordine, nici un tumult nu aminteau mișcarea vieții. O ordine perfectă, definitivă, de casă fără copii, în care nici un vas prețios nu riscă să fie spart, și nici o ștofă decorativă să fie pătată, mînjită sau sfîșiată. Nathan avusese și atunci impresia că migrenele lui Catul Bogdan erau un efect al acestui interior apăsător ca un coșmar fastuos, nu o cauză efectivă a tăcerii și umbrei adunate în toate încăperile, ca în jurul unui muribund. Și în biuroul lui Catul Bogdan, cărțile, bogat legate în piele, ședeau aliniate pe rafturile de stejar, înconjurînd din patru părți

biuroul, ca o armată de paradă catafalcul unui căpitan.

I se strînsese inima, gîndindu-se că doamna Luli, care venea însoţită de foasta ei dadacă, va intra într-o astfel de casă. El, în locul lui Catul Bogdan, ar fi dărîmat-o şi-ar fi clădit în locul ei una luminoasă ca o seră. Sau măcar ar fi crăpat zidurile, lărgind ferestrele, înnodînd pentru totdeauna perdelele, lăsînd soarele să spele ca o apă revărsată.

Dar mandatul lui se mărginea la suprimarea castanilor de la fereastra ietacului, lăsînd în locul lor, deasupra, florentinul cer ieşan, şi pe pămînt punînd roşul chinezesc al garoafelor.

Se mărginise deci să deschidă toate ferestrele casei, invitînd soarele măcar ca oaspe în casa umbrei.

Apoi se aşezase cu haziaica la masa din sufragerie, fără grabă, lăsînd-o să-l puie la curent cu toate nimicurile întîmplate în lipsa stăpînului, nimicuri care aveau proporţii de vulcani, trombe şi cutremure de pămînt în vorbele haziaicei.

— Haziaică, dacă ar fi un concurs de cafea neagră, eu ştiu cine-ar lua premiul... Ce s-aude cu loteria?

— Ee! Ducă-se pe pustii. Cine mai cîştigă la loterie?

— Cine crede în loterie, haziaică. Norocul e ca şi Dumnezeu: nu-l vede decît cine crede în el.

— Multe mai ştii şi mai spui, cuconăşelule scump. Cum îţi pare dulceţu?

— Haziaică, numai complimente vrei! Iaca am să tac, şi am să mai cer un dulceţ.

Haziaica îi adusese încă o dulceaţă de caise, privindu-l înduioşată cum o mînca, degustînd-o.

— Doamne, cuconăşelule scump, zic eu în mine: Ce-are să se facă stăpînul scump şi drag cînd n-or mai ţine-o picioarele pe haziaica? Haziaică, fă cafea. Haziaică, adă dulceţ. Haziaică, vreau linişte. Haziaică, du-te, haziaică, fă, haziaică, drege, haziaică, adă. Toate le face haziaica pentru stăpînul scump şi drag.

Oftase amar.

— Da' iaca, haziaica îmbătrîneşte.

Nathan protestase curtenitor.

— Inima e tînără, nu zic. Da' picioarele...

— Dragă haziaică, dumneata ești pentru Tani ca o mamă...

— Da-da, ca o mamă, oftase ea.

— Şi te îngrijeşti pentru viitorul lui ca o mamă...

— Da-da, suspinase ea în cîteva etaje, dar parcă ciulind urechea.

— Ei bine, haziaică, o mamă nu dorește băiatului ei decît să-l vadă însurat...

Nathan avea geniul de-a debita cele mai plate locuri comune, cu un aer pătruns, patriotic oarecum, — expulzînd-și zîmbetul în depărtarea astronomică unde veghează constelațiile ironiei.

Haziaica îl privise în treacăt cu ochi foarte ageri subt genele care pînă atunci parcă se pregătiseră pentru lacrimi duioase.

Şi așteptase fără să mai spuie nimic, cu aerul unui crocodil care pare numai adormit. De altfel, întreaga ei ființă lată, grasă, cu picioare scurte, dar ageră în mișcări, cu ochi pătrunzători și nas puternic, avea ceva de crocodil: de crocodil tandru, mai ales cînd își lăsa capul pe-o parte, cu genele ușor plecate.

Nathan o privise, tăcînd și el, pînă cînd zîmbetul lui se formase din această tăcere, subt ochii ei mînăstirești plecați.

— Deșteaptă mai ești, haziaico! Ai și înțeles.

— Ce să înțeleg? se apărase ea.

Nathan îi luase mîna cu un aer de ghicitor în palmă, oprindu-și degetul arătător pe inelul de aur al văduvei.

— Fiecare la rîndul lui.

Haziaica apucase să ridice mînile spre cer, gata să dezlănțuie marea furtună cu refrenul: „Dacă-i așa, eu plec". Dar Nathan nu-i dăduse răgaz.

— Ştii ce mi-a scris Tani să-ți comunic? o întrebase el, găsind subit o soluție care putea să-i atragă mînia lui Catul Bogdan.

Haziaica amînase drama, cedînd curiozității.

— Să-ți comanzi imediat o rochie frumoasă...

Cuvintele cădeau în ea ca pietrele prețioase într-un pahar străveziu.

— ...Și după ce aranjăm casa, plecăm amîndoi la Galați... să nuntim, haziaică, încheiase el cu un oftat de ușurare ciclul de minciuni.

— Stăpînul meu drag, și scump n-o uitat-o pe haziaica lui...

Și plînsese într-adevăr, roșindu-și însă ochii numai cît o obliga înduioșarea, fiindcă era orientală pură, și fiindcă o rochie nouă, un drum cu trenul și o nuntă pe deasupra, fac pe o armeancă bătrînă mai tînără decît nepoții ei.

Astfel, după ce „înseninaseră“ casa, făcîndu-i zilnic baie de aer și soare, cu castanii de la fereastra ietacului învinși de lumină și garoafe, Nathan și haziaica porniseră la Galați, lăsînd în urmă ordine severe în ce privește aerisirea și însorirea, ca și cum casa ar fi fost un bolnav, nu un imobil.

Catul Bogdan pierduse facultatea de-a se supăra. O acceptase pe „cucoana Chirița la nuntă“ — așa-i anunțase Nathan sosirea haziaicei —, ca și cum el ar fi invitat-o. De altfel, haziaica cucerise imediat familia Novleanu prin pasionata ei serviabilitate și prin enciclopedicele ei cunoștințe culinare. Își descoperise prin Galați și cimotii armenești, procurînd cafeaua neagră cu prețuri de en gros. Făcuse torturi, iman-baialdi, alivenci, catait, omletă verde, halva de casă, muhalibiuri, pașchet, șerbeturi — prietenoasă cu toată lumea, lăudîndu-și stăpînul ca pe un covor de moschee adus spre vînzare, tratînd-o pe Luli ca pe icoana de hram a bisericei ei, c-un fel de necontenită adorație exclamativă, care dădea degetelor lui Catul Bogdan vibrații de coadă de pisică, dar nu îndrăznea să ridice mîna poruncind pace și tăcere, fiindcă alături de Luli abdicase și la dreptul de-a avea nervi.

Numai dadaia rămînea demnă și zăvorîtă. Se uita la haziaica uneori ca un cîne ciobănesc la tăvălelile catifelate și mieunătoare ale unei pisici, fără să-i spuie nimic. Dormeau împreună la bucătărie pe două paturi osebite, dar pînă tîrziu noaptea nu răsuna decît gura haziaicei, lăudîndu-și casa și stăpînul ca un alt Tartarin. Dadaia își atîrnase glasul subt icoane. Își făcea treaba ca de obicei, participa și ea, mereu con-

sultată de Luli, la pregătirile de nuntă, asculta „rîşnița armencii“, dar nu răspundea decît monosilabic. Haziaica nu se ofensase, fiindcă succesul pe care-l avea în familia miresei, compensa măgulitor insuccesul de la bucătărie.

În timp ce haziaica ilustra la Galaţi casa stăpînului de la Iaşi, lăsînd-o în umbră pe rustica şi taciturna dadaie, Nathan făcuse cunoştinţă cu Luli recunoscînd în ea pe Doamna noastră Luli, aşa cum îi apăruse din telegramele lui Catul Bogdan. Se împrieteniseră imediat, el continuînd să-i spuie doamnă Luli, ceea ce o amuza pe Luli, fără să ştie că acel „doamnă“ nu era o anticipare a căsătoriei, ci o arhaică situare a tinereţii ei într-un timp ca acel oglindit de versul lui Eminescu: „De din vale de Rovine, grăim, Doamnă, către tine...“

Şi după Nathan, toţi începuseră să-i spuie „doamna Luli“, cu excepţia lui Catul Bogdan, care-i spunea Luli şi cînd tăcea şi cînd vorbea, cu toate bătăile inimii.

— Nathanael, ce spui?

— Spun că ai mare noroc.

— Recunosc că am mare noroc, consimţise Catul Bogdan, spre marea surprindere a lui Nathan, care nu-l credea capabil de astfel de umilinţe.

Observa în el o totală transfigurare. Sacrificarea bruscă a tutunului nu-i dădea nici un fel de nervozitate. În schimb, îi înviorase obrajii, luîndu-le umbra, ca şi cum castanii înlocuiţi cu garoafe la fereastra ietacului de la Iaşi i-ar fi trimis şi lui o învăluire luminoasă. Literatura lui nu-l mai interesa de loc. Nici nu-l întrebase pe Nathan despre ecoul critic al ultimului roman. Manuscrisul început la Iaşi şi adus la Galaţi îi devenise atît de indiferent, încît Nathan îl găsise într-o zi pe masa odăii de la hotel, ud, c-un pahar de odol deasupra. De unde la Iaşi, Catul Bogdan îşi veghea manuscrisele cu o avariţie fetişistă: cînd pleca de acasă le închidea în casa de fier, el care nu încuia nimic, nici banii.

Nici cărţi nu mai cetea. Cele aduse de la Iaşi erau netăiate, în geamandan. Unica lui preocupare în pre-

zent și viitor era Luli, renegîndu-și tot trecutul în care ea nu apăruse. Recăpătase curajul și spontaneitatea „nebunilor", dîndu-i lui Nathan impresia că izvorul comportărilor lui e dincolo de creier și cultură, mai adînc decît ele și mai misterios. Într-o seară, pe cînd ședeau de vorbă la hotel, Catul Bogdan îi spusese:

— Ascultă, Nathan, dacă cineva mi-ar fi spus: „Alege între viața prietenului tău și pierderea unui manuscris nepublicat", te-aș fi sacrificat...

— Este și un proverb, Tani, cu cămașa care-i mai aproape decît haina...

— Taci. Nu spune prostii. Eu nu glumesc. Uite.

Luase manuscrisul început la Iași, îi dăduse foc cu bricheta și aprins, carbonizat, îl aruncase pe fereastră în stradă.

Prin astfel de reacții îl domina pe Nathan, exact ca în timpul anilor de liceu, universitate, război și Paris. Nathan se simțea alături de el ca un om treaz căruia luciditatea nu-i servește decît pentru a admira, c-un pic de invidie lipsită de meschinărie, verva juvenilă a unui om amețit. Actuala lui viteză vitală devenise atît de mare, încît Nathan abea se putea ține după el. Nimic din ce făcea nu mai era previzibil, depășind și dezmințind mereu anticiparea logicei intelectuale. Astfel că Nathan nu se mira de loc că doamna Luli îl iubește, cu toată diferența de vrîstă dintre ei, și nici nu putea concepe îndoieli asupra duratei acestei iubiri. Catul Bogdan, în faza actuală, putea fi iubit nu pentru eleganța lui decorativă, nu pentru renumele lui de scriitor, nu pentru tot ce acumulase pînă atunci, ci exclusiv, pentru marele tumult vital simțit în el ca o prezență eroică.

„Cuvîntul magic e Luli."

Și Nathan acceptase magia acestui cuvînt, trăind în preajma doamnei Luli parcă dincolo de actualitate, într-un veac vechi, tînăr numai prin obrajii ei. Îl surprindea mereu lipsa ei de alintare, într-o fază cînd fetele se alintă ca pisicele de tot ce întîlnesc, ca și cum întreaga lume n-ar fi decît un pretext pentru răsfățul lor. Fericirea ei era gravă, dîndu-i un fel de prematură demnitate tocmai alături de exuberanța

aproape meridională a logodnicului ei. Altminteri era veselă, spontană, prietenoasă, urmărind cu ochi vii orișice discuție se ivea între Catul și Nathan, ascultîndu-i fără să intervie sentențios cu dreptul pe care i-l conferea situația ei de Doamna noastră Luli. În schimb nu avea lașitatea foarte feminină — numită de unii supleță — de a-și schimba aprecierile mimetic, după ambianța masculină.

De pildă, în timpul unei plimbări pe Dunăre, înspre amurg, apele aduseseră pe buzele lui Catul Bogdan numele lui Pierre Loti.

— Mările bietului Loti s-au demodat ca o rochie.

— Mie-mi plac, spusese Luli, cerîndu-i cu privirea scuze că îndrăznește să aibă altă părere.

Catul Bogdan îi sărutase mîna care acorda drept la viață mărilor lui Loti.

Dar Nathan intervenise, numai din dorința de a-i verifica rezistența la o părere contrarie.

— Cum e posibil, doamnă Luli, ca un suflet de azi să aprecieze pe un romancier fad ca Loti.

Catul Bogdan îl măsurase cu ochi ironici.

— Luli, nu-l lua în serios pe Nathan. Cînd afirmă., nu crede; cînd crede, nu spune; iar cînd tace, minte-

— Domnule Nathan, îi răspunse Luli muindu-și de, getele subțiri în apa tulbure, Loti nu e un romancier- e un poet al mării. Viața din romanele lui e ca motivele exotice de pe ștofele imprimate în occident: țesutul e prost și se decolorează ușor, desenul e lipsit de autenticitate. Dar marea lui Loti e „marea". Nostalgia de-a nu mai fi, de-a te destrăma în aburi, care te cuprinde cînd plutești pe mare, o regăsești în Loti. Eu cred că e un mare poet simplu, dublat de un snob al exotismului. Romanele lui s-au demodat, dar marea lui rămîne ca o singurătate uitată de oameni...

Catul Bogdan îi sărutase din nou mîna udă de apele Dunării.

— Vra să zică îți place marea. Ascultați...

Încă înainte de-a deschide gura, Nathan presimțise surprize. Nu se înșelase.

— Ne îmbarcăm la Constanța...

Luli avusese o tresărire de cîne de vînătoare la auzul întîiului pocnet. Catul Bogdan zîmbise, privind apoi spre Nathan, invitîndu-l să vadă și el, întocmai cum faci cînd surprinzi o veveriță, un luceafăr, un munte sau marea.

— Eu vă fac pașapoartele, intervenise Nathan, dorind și el partea lui de surpriză.

Luli-i mulțumise cu genele, aplecîndu-le pe strălucirea ochilor care vedeau poate marea în zarea dunăreană.

— Ne oprim la Constantinopol, la Atena, în Egipt, trecem mai departe în Italia, Spania... Nathan, am nevoie de un congediu de un an.

— Un an? se minunase Luli.

— Cel puțin. Anul, Luli, e cea mai mică unitate a timpului cu tine. Uite...

Îi luase mînile, ridicîndu-i cu o evlavie glumeață, deget cu deget, începînd cu cel mic.

— Constantinopol: rubin otoman. Atena: camee. Egipt: piatră faraonică. Italia: safir. Spania: topaz... O țară pe fiecare deget. Luli, harta Europei, cu mîna ta deasupra, e un cofret cu inele pentru degetele tale. Încarcă-le.

— Nu mai e loc, se apărase Luli cu obrajii roșii.

— Cum?

Nu răspunsese, dar ridicase în soarele apei ca un minaret sfînt, mîna pe care strălucea aurul simplu al inelului de logodnă.

*

Mîna aceasta înălțată deasupra fericirii, plutise ca un catarg al ei pe toate mările Europei, urmărită deseori de ochii închiși ai lui Nathan. Căci îndată după nunta făcută la vie, doamna Luli, însoțită de Catul și de dadaia, venise la Iași să-și vadă noua casă, petrecuse acolo două săptămîni, și plecase spre Marea Neagră, fără să lase nici o urmă în casa de la Iași. Trecuse prin ea ca o rîndunică, dînd ferestrelor deschise în urmă, nostalgii de aripi captive. Nathan continuase să se ocupe de casa pustie, supraveghind reparații și prefaceri. Lărgise ferestrele. Făcuse o terasă învă-

luind-o în trandafiri agăţători, pentru dimineţile de primăvară caldă şi pentru amurgurile de vară. Se ocupase şi de odaia dadaiei, care de cînd nu mai era alături de Luli, îşi trecea timpul cetind cărţi religioase şi urmărind slujbele bisericeşti. Ea şi cu Nathan primeau cărţi poştale de la Luli din port în port, toate scrise pe vapor sau pe un ţărm de mare. Primise şi haziaica două cărţi poştale, mult comentate în tovărăşia lui Nathan. E curios cum şi haziaica acceptase întîietatea lui Luli, socotind-o ca pe-o rîndunică de pe aripa vulturului. În schimb, raporturile haziaicei cu dadaia îşi păstrau caracterul iniţial, cu deosebirea că haziaica, nemaifiind musafirul dadaiei, nu mai făcea pentru ea dulceţuri oratorice, mărginindu-se la o convieţuire topografică.

Nathan era descumpănit. Continua să fie prietenul tuturora, fără să-şi poată umplea o singurătate materializată de casa goală pe care o vizita deoseori, găsind acolo numai limbuţia haziaicei, care dădea, ca un bîzîit de muscă, un sens şi mai pustiu încăperilor deşarte. Natural — gîndea Nathan — Tani nu-i scria de loc. Dar acest „natural" îl melancoliza într-o măsură, căci sentimentele nu-şi însuşesc niciodată filosofia minţii. Absenţa lui Catul Bogdan îl desperechea esenţial. Viaţa lui se desfăşurase paralel cu-a lui Catul Bogdan, presupunînd-o mereu alături, servind-o, privind-o, stimulînd-o, devenind treptat un atribut al ei. Contribuise într-o mare măsură, dacă nu la întîlnirea lui cu doamna Luli, măcar la aşteptarea unei doamne Luli, provocînd şi întreţinînd în Catul Bogdan neîncrederea în singurătate, în izolare, în călugărirea laică pe care-o practicase în ultimii ani. Aparent, îşi ajunsese scopul, cîştigînd de data aceasta efectiv Troia.

Şi iată că acum, în loc să aibă satisfacţia unei victorii, se simţea vacant, ciung ca statuia Victoriei din Samothrace. Nu-i reproşa lui Catul Bogdan o ingratitudine fiindcă nu-i scria. Dar fericirea lui Catul Bogdan parcă-l deprima, mai ales prin absenţa tovărăşiei ei. S-ar fi mulţumit să o aibă alături, din cînd în cînd,

la masa de seară. Mai ales la ceasul mesei de seară, Nathan își accepta mai greu singurătatea. Avea într-adevăr o privire sufletească de răspîntie inutilă. Unde să se ducă? La cine? Şi pentru ce? Răspunsul: ca să fie cu alţii — nu-l satisfăcea complect, deşi îl accepta ca pe o soluţie logică. Apărea în casele prietenilor, mai puţin confortabil pentru alţii, mai mecanizat în formulele de gentileţă, semănînd cu ele, aşa cum o placă de patefon poate fi glasul care a cîntat-o.

— Nathan, nu eşti îndrăgostit? îl întrebaseră graseind două buze ca un as de cupă proaspăt imprimat.

Buza de jos a lui Nathan se răsfrînsese sceptic:

— Mai ştii!

— În tot cazul, Nathan, nu eşti de ajuns de cochet pentru un amorez.

Într-adevăr, de cîtva timp cam neglija să se radă. Operaţiunea pe care trebuia să o facă de două ori pe zi, îl ostenea, părîndu-i inutilă, mai ales fiindcă apariţia capului lui în oglindă îl deprima — şi ras şi neras. Se socotea urît, regretînd cu ochi splendizi ingratitudinea hazardului. De aceea, se evita.

Ceea ce însă îl alarma, era deprecierea femeilor în genere. Cum îţi pierzi mirosul cînd eşti gripat, şi-l pierduse pe cel interior pentru femei. Îi apăreau fade ca ţigările fumate cu nasul astupat. Şi alături de cărţi, femeile fuseseră pînă atunci un fel de pasienţe pentru uciderea timpului, dar pasienţe făcute cu convingere, şi cu degete sensibile şi la voluptatea contactului platonic.

Pierzîndu-şi acest sens, femeile deveneau greu de suportat. Începeau să-l enerveze, silindu-l să facă un efort real pentru a nu le trata ca pe nişte soţii legitime după o convieţuire exagerată. Stupide, monotone, avînd fiecare pretenţia de-a fi unică, deşi erau mai de serie decît galoşii şi umbrelele. Asta pentru categoria prietenelor de pînă atunci. Cît despre celelalte, culese de prin cinematografe şi grădini publice, directe şi

urgente, îi dădeau numai regretul de-a nu fi animal pur, fără de apetitul premergător.

Parcă cineva îi trăgea storuri negre pe toate ferestrele, nelăsîndu-i decît una prin care abea se zărea, într-o depărtare de mare legendară, o mînă înălţată ca un catarg pentru corabia ei, şi ca o poruncă de pribegie pentru jidovul rătăcitor al malurilor sterpe.

PARTEA A CINCEA

„ANII MEI TINERI AU SUNAT A CÎNTEC...“

— Ce intim e Iaşul. Nu, Nathan? De ce zîmbeşti?

— Închipuieşte-ţi, doamnă Luli, că gîndeam exact acelaşi lucru.

Stăteau pe terasă. Somnolenţa lui octombrie intrase în grădină, răsturnînd petale de trandafiri tîrzii, frunze blonde. O dezordine delicat luminoasă, amintind parcă sfîrşitul unui roman de Turgheniev.

Terasa, deşi dădea în grădină, părea pornită spre mare, din cauza dealurilor din fund, al Galatei şi al Cetăţuei, val cu val albastre, brumat, fumuriu...

Fundacul Vechi, aşa se numea străduţa pe care era situată casa lui Catul Bogdan, era aşezat pe-o înălţime a Iaşului, dominînd ca o faleză casele străzilor împrejmuitoare. Unul dintre cele mai liniştite cartiere ale tihnitului Iaşi. Cîteva case cu hulubi, castani, nuci şi salcîmi; gutui şi pisici la ferestre, uneori şi cu cîte-un obraz de babă, alteori şi cu cîte-un obraz de fată care-şi afîna părul lăut, la soare. Biserica Veche, cuprinsă într-un zid de mănăstire, cu poartă boltită, bancă neagră şi iarbă verde, şi o căsuţă de ţară pentru popa cu barbă de argint. Şi casa lui Catul Bogdan, care după un an şi mai bine de singurătate, devenise casa doamnei Luli. Se înapoiaseră în ţară de peste două săptămîni, dar nu veniseră direct la Iaşi. O săptămînă la Galaţi, cu părinţii doamnei Luli, şi o săptămînă la vie, la via gării cu cireşe. În gara Iaşi îi întîmpinase

Nathan și haziaica. Acasă îi aștepta casa gătită de Nathan pe dinăuntru, și de octombrie pe dinafară; un octombrie cu obraz de aur ca icoana Maicii Domnului, cu cer albastru de-o botticelliană finețǎ, și zări adînc transparente. În ușa acestei case, dadaia apăruse ca o adevărată stareță a Fundacului Vechi, sărutînd obrajii peste care anul trecuse ca roua pe cireșe.

De atunci începuse despachetarea lăzilor. Blîndeța anotimpului îngăduia ferestrele deschise ca într-un început de primăvară, deși glasuri din cer vesteau mereu plecări, sunînd seară cu seară Deniile toamnei. Nathan fusese mare călător în anii lui; etichetele multicolore de pe lăzile deschise erau titluri de cărți de mult cetite. Le recetise, răsfoite de degetele parcă și mai subțiri de cînd plutiseră pe-atîtea mări, ale doamnei Luli. Şaluri, mătăsuri, chimonouri, un burnuz care scuturat împrăștia încă pulberi fine de pustiu torid, flori de portocal...

— Mi le-a dat Sultanul de Argint...

Așa-i spunea uneori lui Catul Bogdan; alteori îi spunea Tuli, ca să fie numai cu o literă altceva decît Luli. Sultanul de Argint îi dăruise mult de tot, ținîndu-și făgăduința făcută pe Dunăre de-a-i da cîte o țară pentru fiecare deget. Din Turcia și pînă-n Anglia, o împodobise cu mătăsurile și țesuturile fiecărei țări, ca să poată înmulți unicitatea ei, iubind o Luli turcoaică, găsită cu ochi și gene de cadînă pe coasta asiatică și africană, o Luli siciliană, cu dinți ca florile acelor crengi, o Luli cu șaluri spaniole, buze de culoarea rodiei crăpate și mers ca dansul vechii Spanii...

Doamna Luli se înapoiase tot fără inele, purtînd numai pe cel cu un nume și-o dată, avînd în schimb brățări orientale de argint sur, care zornăiau la fiecare mișcare, îndemnînd brațele lor să n-aibă astîmpăr. Nu-l aveau, fiindcă într-un an multicolor de străinătăți, lăzile se umpluseră, impunînd la întoarcere cîteva zile de muncă. De-a lungul acestor cîteva zile, Doamna Luli și Sultanul de Argint călătoriseră din nou în fața lăzilor deschise, tot doi și tot alături, cu mînile împerecheate pe aceleași amintiri scoase din lăzi. Natural, Nathan fusese admis la acest spectacol intim. Odăile

deveniseră debarcaderul lăzilor, căpătînd în sfîrșit o trecătoare dezordine. Nathan ședea pe o ladă încă nedeschisă, spectator, participînd și el din cînd în cînd la comentarii, fiind consultat, în calitate de expert, asupra autenticității și valorii lucrurilor cumpărate.

Dar Sultanul de Argint semăna atît de puțin cu defunctul Catul Bogdan, încît titulatura sa actuală părea o glumă școlărească. Mînile lui umblînd în lăzi aveau vrîsta mînilor care fac bulgări de zăpadă după cea dintîi ninsoare, și clăbuci de săpun suflați pe mobile, sau în oglinzi, sau în obrazul trecătorilor. Astfel, aceste mîini lipsite de seriozitate îl decoraseră pe Nathan — „cioara filosofă", așa îl porecliseră privindu-l cum ședea brun și meditativ, picior peste picior, pe-o ladă, — c-un fes, pus strîmb, și c-un șal de babă armenească, dîndu-i un accent de bal costumat. Nici haziaica nu scăpase. Și ea avea în jurul gîtului grămadă de mărgele, fes pe cap, brățări pe brațe, șal tărcat pe umeri. Divanul, canapelele, scaunele, mesele, dulapurile, la fel. Numai dadaia, și ea prezentă, fusese crutată de birul bufon al primirii darurilor.

Sultanul de Argint se întorsese negru ca un indian după ultima lună de plajă la Lido. Purta beretă bască pe creștet, avea cămașă de lînă albă cu mîneci scurte, descheiată pe piept, șalvari de catifea și sandale albe fără călcîi. Își lăsase indolența tomnatecă în trecut. Acum vibra tinerește, aplecîndu-se pînă în fundul lăzilor, obraz lîngă obraz cu Luli, ca orientalii în moschei cînd bat mătănii lui Allah. Astfel, lăzile căpătau sensul unor fîntîni de apă vie a tinereții. Cuvîntul magic „Luli" îl însoțea mereu, mișcările lor îmbinîndu-se armonios, ca într-un balet. Același soare de la Lido o înnegrise și pe ea, în auriu și rumen, dîndu-i o nouă strălucire dinților și ochilor. Avea sandale tot fără călcîi, basma de un roș de vișină în jurul capului, legată strîns, largi pantaloni albaștri și-o cămașă de flanelă roșie cu mîneci scurte. Cu toate acestea, nu era de loc băiat. Și în armură de oțel, călare, tot fată ar fi fost, numai cu ochii subt viziera de metal și genele. Ochii aceștia ai doamnei

Luli făceau într-adevăr pe cel privit de ea Sultanul de Argint, cum face-o mare dintr-o coastă pămînteană una de argint.

Casa era deschisă în întregime: uşi, ferestre, dulapuri, lăzi. Cu toate că afară era toamnă cu soare de miere veche, în casă era tumult de primăvară. Glasurile erau exclamative și interogative, ca ale cuiburilor de subt streşina lui mai. Cel mai tînăr era al doamnei Luli, şi în vorbe şi în rîs. Celelalte îi aduceau cîte ceva, numai ca să-l asculte. Glume, amintiri, evocări scurte, aluzii. Pluteau cupole de moschei, portocali înfloriţi, cămile, piramide, gondole, palate maureşti, sclipea smaragdul umed al peluzelor britanice, zîmbeau cu Anatole France cheiurile Senei. Era în casă ca prezenţa unui curcubeu venit din lăzile în care ploaia lui era cu zece degete subţiri și un inel de aur tînăr.

În prima zi, haziaica întrebase pe la patru dacă nu vor ceai. Dar dadaia, care ştia secrete vechi, apăruse cu o tavă plină de struguri negri și blonzi, care înconjurau un vast morman de prune brumării și miez de nucă ivorie. Octombrie de la ferestre le zîmbise, întîlnind dinții doamnei Luli, albi pe o prună vînătă cu miez de lună. De-atunci, în fiecare zi la patru, făceau popas în jurul fructelor mîncate din picioare, la fereastră, cum le mănîncă în Italia copiii rîsului meridional.

Lăzile se goleau încet — şi poate prea repede, fiindcă un an trecuse ca o vacanţă, şi copiii acestei vacanțe simțeau cît e de mic un an în calendarul cu foi roșii al lăzilor întoarse din călătorie.

Lucrurile lui Luli, deși scoase de amîndoi, erau luate de dadaia și rînduite în dulapurile doamnei Luli.

Lucrurile Sultanului de Argint erau luate de haziaica și rînduite în dulapurile stăpînului scump și drag.

Și iată că venise cu încetul și ziua lăzilor deșarte, pornite spre pod.

Nathan nu mai şedea pe capacul unei lăzi. Se aşezase pe marginea ferestrei — tot cioară filosofă — cu spinarea la soare. Ultima ladă pleca spre uşă.

— Şi acuma, Luli? o întrebase Catul Bogdan, cu bereta şi mai pe-o ureche, arătînd cu braţele întinse covorul acoperit de soare.

— Acuma? acuma? acuma? meditase Luli, culegînd cu dinţii boabele unui strugur înălţat cu mîna deasupra gurii.

Lăsase strugurul, deschisese patefonul adus din călătorie — şi Nathan auzise pentru întîia oară, ritmicele miorlăituri ale unui jazz în casa tăcerilor. Şi văzuse apoi obraz lîngă obraz, brun unul şi brun altul, pe Doamna Luli şi Sultanul ei de Argint, numai începîndu-şi dansul pe acel covor, căci Doamna Luli era supusă, şi Sultanul ei vroia astfel să o ducă din prag în prag, prin toate odăile casei necunoscută şi de el, căci dansul înnoieşte o casă, aşa cum dezgheţul apelor dă viaţă unui pămînt uscat.

Terasa primea dintr-o coastă ultimele lumini ale soarelui care cădea pe zarea apusului într-un clocot imens de aureole aurii. Curînd, curînd, dealurile ieşene aveau să-şi deschidă ochii albaştri de Madonă a plîngerii, aplecîndu-şi-i asupra oraşului neînsufleţit în toamna galbenă şi roşie ca trupul celui coborît de pe crucea Golgotei.

Luli era singură cu Nathan pe terasă. Stăteau înspre soare, în fotolii de pai împletit. Pe masa rotundă, o tavă cu fructe şi cîteva crizanteme cu păr de meduză într-un vas de aramă aprins de razele soarelui.

Căderea soarelui şi căderea frunzelor dădeau ceasului de toamnă o gravitate îngîndurată. Parcă acelaşi gînd trebuia să încline fruntea de aur a soarelui, fruntea de frunză a lui octombrie şi fruntea oamenilor stăpîniţi fără de voia lor de anotimp şi declinul luminii.

Catul Bogdan plecase la Universitate să-şi deschidă cursul. De cu seară, devenise cam distrat, zîmbind din cînd în cînd lui Luli, dar lăsînd-o să vorbească numai cu Nathan, fără ca el să participe la discuţie.

— Ce ai? îl întrebase Luli afectuos, asupra culcării.

— Curios! Am trac. M-am dezvățat să vorbesc cu alții. Îți dai seamă, Luli, că de un an noi n-am vorbit decît unul cu altul, unul pentru altul...

— Regreți?

— Nuu, Luli. Dar mă simt stîngaci în pielea veche a profesorului. Un an întreg n-am spus decît Luli, Luli, Luli. Buzele mele au luat forma numelui tău. Am devenit ca o pasăre care nu știe decît silabele unui tril unic. Și acuma trebuie să fac o lecție unor studenți. Nu-i așa ușor să te readaptezi. Trebuie să fac un efort necontenit. Mă vezi tu spunînd deodată, în mijlocul lecției: „Luli, nu sta prea mult la soare?"...

— Ai să mă ai lîngă tine?

— Mai întrebi? În dreapta, în stînga, înainte, înapoi. Tu ești zidul înflorit al captivității mele.

— Nu. Nu spune-așa, îl rugase Luli, dezmierdîndu-i obrajii. Nu vreau să fiu numele captivității tale. Nici tu, al captivității mele.

— Nu? tresărise el.

— Sigur că nu. Sîntem două libertăți. Dragostea noastră nu e o umilință, e o mîndrie. Nu vreau să te copleșesc, să-ți limitez viața numai la mine. N-aș avea nici o bucurie să am alături de mine un prizonier. Nu-ți cer decît dragostea ta. Aceea e a mea și numai a mea. N-o împart cu nimeni. Așa cum nici tu nu vei împărți cu nimeni dragostea mea. Dar dincolo de dragoste ești liber de-a trăi așa cum crezi. Prietenii tăi, profesia ta, scrisul tău, capriciile tale îți aparțin. Nu-ți cer nici un sacrificiu. Vrei să te retragi la tine în biurou, retrage-te. Vrei să meditezi singur, meditează. Vrei să fii numai cu bărbați la Club, du-te. Fii alături de mine, așa cum ai fost și înainte de-a mă cunoaște.

— Luli, dar sînt alt om. Tu-mi ceri să redevin ceea ce am fost înainte de tine.

— Nu. Eu îți cer, adică te rog, să fii tu. Să nu mă ai lîngă tine ca o constrîngere, fiindcă atunci ți-ai ucide dragostea și m-ai ucide și pe mine. Mă iubești?

— Luli! Luli! Luli!

Luli avea și acum buzele arse. Și le lăsa în lumina soarelui, care înlocuia pur o absență, dar nu era de

ajuns de veselă. Fără de ştire, sufletul se umpluse de toamnă, presimţind cît e de plină de semne de întrebare viaţa, simţindu-se frunză în faţa viitorului.

— Nathan, un bărbat se lasă greu de tutun. Nu?

Nathan îşi fuma pipa cu tutun preparat de el, avînd grijă mereu să alunge cu mîna fumul aromat care pornea spre doamna Luli.

— Cînd eşti Nathan, e imposibil. Cînd eşti Tani, e foarte uşor.

— Care-i diferenţa?

— Doamna Luli.

— Nu, Nathan, eu nu i-am cerut să lase tutunul. Doream numai să fumeze mai puţin, fiindcă-i făcea rău, cum îi face şi lui papa, oftă Luli, cuprinzînd în mînă frageda zburlire a unei crizanteme. A făcut un sacrificiu mare pentru mine...

— Doamnă Luli, nu exagera. Fericirea înlocuieşte natural toate ticurile micilor agremente, le cauterizează definitiv. Nu-i nevoie de nici un efort.

— Da, Nathan, dar săptămîna nu-i făcută din duminici.

— Adică?

— După duminică vine luni, marţi...

— ...şi după sîmbătă vine altă duminică. Fericirea, doamnă Luli, desigur că nu-i o permanenţă. Dar şi ea are săptămînile ei cu zile mici şi zile mari. Totalitatea lor se numeşte fericire. Aşa că prietenul Tani, care are pe doamna Luli în prezent şi viitor, nu mai are nevoie de tutun.

— Nu ştiu exact de ce, dar simt că n-ai dreptate. De ce numai dragostea să însemne renunţare la vechile deprinderi?

— Dar nu-i renunţare, doamnă Luli, e suprimare naturală.

— Adică Tani m-ar fi iubit mai puţin dacă ar fi continuat să fumeze?

— Desigur că nu. Ţigările nu înseamnă o rivalitate, nici vinul. Acestea sînt plăcerile subalterne. Ele pot convieţui umil cu fericirea, fără să aibă drept de cetate. Dar surpriza fericirii, de cele mai de multe ori, le suprimă brusc. Tani nu se mai aştepta să fie

fericit în felul acesta. El nu cerea vieţii decît satisfacţia de a fi lăsat în pace să scrie. Doamna Luli a căzut din senin. Astfel, fericirea dragostii a căpătat pentru Tani semnificaţie de miracol. Doamna Luli e noua lui religie. Ce înseamnă tutunul, doamnă Luli?

— De ce nu-l laşi, Nathan?

— Doamnă Luli, protestă el scuturîndu-şi pipa. Pentru mine e capital. E unicul fum agreabil al vieţii mele.

— Şi flacăra? zîmbi Luli.

— Nu-i, doamnă Luli. Eu nu-s din neamul lui Prometeu.

— Nathan, cum pot trăi oamenii fără dragoste?

— Mă-ntreb şi eu, doamnă Luli, răspunse Nathan, umplîndu-şi din nou pipa. Se vede că de asta-s aşa de mulţi fumători.

Soarele apusese.

Şi, ca la munte, răcoarea toamnei se înălţă deodată cu arome de pămînt umed şi frunze veştede.

— Nathan, haidem înaintea Sultanului.

Plecară încet, pe jos. Oraşul mirosea a crîng, mai ales în Fundacul Vechi, unde toate casele aveau copaci şi grădini.

Pe strada Universităţii, de o parte şi de alta, teii îşi mai aminteau prin frunze aurul florilor de vară.

Întîlniră grupuri de studenţi care veneau la vale.

Luli mergea din ce în ce mai repede. Nathan căuta să-şi potolească respiraţia gîfîitoare de fumător neantrenat la plimbări repezi pe suişul dealului.

Luli îşi zări Sultanul, de departe, şi fugi înspre el, uitînd de lumea de primprejur, care întorcea capul după ea. Îl ajunse în dreptul Seminarului universitar, izbucnind în braţele lui. O primi. El cei dintîi îşi aminti că nu mai erau în străinătate, printre necunoscuţi. Dar secunda sărutării ajunse lui Luli ca să simtă pe buzele lui mirosul tutunului. Îl privi o clipă, aşteptînd. Dar nu-i spuse nimic. Porniră la vale, întîlnindu-l pe Nathan, care se oprise aşteptîndu-i, cu pipa lui.

Se înapoiară acasă toţi trei, prin foşnetul uscat.

Deasupra caselor și-n margina bolții de un albastru întunecat răsărise luna: colibă de pustnicie pe cerul toamnei.

— Ți-e frig, Luli?

Nu-i răspunse, dar se ghemui în el, strîngîndu-i mîna cu toată puterea ei mică.

II

Întîia neliniște apăruse în sufletul lui Catul Bogdan. Pînă în ajun, nu se gîndise de loc la lecția de deschidere. De cînd se înapoiase din călătorie, luase numai un contact vizual cu decorul foastei lui vieți și cu orașul natal. Nici nu deschisese măcar corespondența îngrămădită pe biurou în timpul lungii absențe. Se ocupase exclusiv cu desfacerea lăzilor în tovărășia lui Luli, prelungind încă și retrăind călătoria. Se gîndea uneori cu o strîngere de inimă că începe școala — gîndul avea accentul liceal al vacanței sfîrșite, nu accentul profesiei reluate —, că trebuie să plece de acasă, s-o lase singură pe Luli — în timpul călătoriei fuseseră mereu alături —, că trebuie să vadă cum stă cu edițiile romanelor, cu corecturile, cu socotelile bănești, dar amînase mereu pentru mai tîrziu acele preocupări neplăcute. De altfel, se simțea incapabil să se despartă sufletește de Luli, chiar și pentru cel mai scurt timp, înstrăinîndu-i ceva, oricît de mic, oricît de periferic, din ființa lui. Un an și mai bine, Luli îi dăduse o plenitudine strălucitoare de sferă de cristal pur. Lupta s-o păstreze. Casa din Fundacul Vechi, atît timp cît durase despachetatul, fusese ultimul vapor al călătoriei cu Luli.

Dar lecția de deschidere și apoi cursul regulat trebuia să le facă. O foarte intimă cochetărie morală îl împiedeca să trișeze față de cei care-i plăteau leafă. Și, în sfîrșit, în ajun, intrase în biurou, posomorît dar hotărît — lăsînd-o pe Luli cu Nathan pe terasă. În răstimpuri îi auzea glasul și rîsul. Se plimbase prin biurou, familiarizîndu-se încet cu încăperea atîtor ani de muncă solitară. Încet și ursuz. Nimic nu-l

atrăgea. Se simțea străin în camera altuia. Recunoștea cărțile, creioanele foarte ascuțite, caietele cu scoarțe verzi, anume comandate, scrumelnița în formă de cupă... Le privise pe toate cu o dungă pe frunte. Parcă era prea multă lumină și totuși prea puțină. Prea puțină pentru cel care venise de la Lido cu trupul ars de soare alături de-al lui Luli. Pentru acesta, ferestrele biuroului erau prea înguste. Dar cel care muncise ani de-a rîndul în biurou lucra numai în umbră, cu gluga de metal a lămpii de biurou aplecată pe caiet. Storurile erau trase și în timpul zilei, iar perdelele împreunate, izolîndu-l cu totul de lumina de-afară.

Luase din dulap un curs litografiat, aruncînd o privire distrată pe grafismul meschin și inestetic al foilor îmbîcsite. Aruncase cursul pe biurou, și evadase din camera corvezii, reluîndu-și pe terasă recreația cu Luli în lumină. Fusese vesel ca un copil care-a fugit de la școală, știind că i se va motiva absența. Cu alte cuvinte, amînase iar o preocupare, acordîndu-și un nou răgaz. La masă, însă, în timp ce Nathan vorbea cu Luli, întîmplătoarea formulă „doamnelor și domnilor“, spusă de Nathan, care istorisea parodiind un discurs politic, îi dăduse emoția elevului cu lecția neînvățată, care știe că va fi ascultat. Încercase în gînd rostirea lecției de-a doua zi. Dibuia. Avea impresia că dacă ar trebui să vorbească, ar avea pauze penibile, gîngăviri, repetări de cuvinte. Și iar se refugiase lîngă Luli, căutînd și să uite alături de ea, acoperindu-și cu trupul ei ziua de mîne. A doua zi, de dimineață, încercase iar să adune ideile lecției de deschidere. Își amintea vag materia, fără coeziune, fără siguranță, iar vorbele veneau încet de tot. Parcă era ceva stricat în mecanismul cerebral. Cu-atît mai curios cu cît niciodată nu se simțise mai sănătos, mai viguros, mai încărcat de viață. Nu mai avusese migrene, nici chiar după abuzul de soare de la Lido. Și, totuși, creierul era încet și nesigur. Abea silabisea ceea ce înainte formula fără efort, cu mare viteză. Și nu putea sta locului. Înainte, nu se plimba prin odaie decît în pauzele muncii. Acum era incapabil să stea pe fotoliul biuroului. Se așeza, lua vechea poziție premergătoare scrisu-

lui, cu capul răsturnat pe spetează, cu coatele rezemate pe brațele fotoliului, dar avea în față vidul unui condamnat la moarte prin electrocutare. Se scula și începea iar să se plimbe, cu mintea stearpă.

Dimineața trecuse astfel. După dejun revenise, cu o ceașcă mare de cafea neagră. Dar cafeaua îl enervase fără să-l stimuleze. Îi veniseră în minte gînduri absurde: să-și dea demisia, sau să-și ia un lung concediu de boală. Timpul trecuse numai prin nervi, ca un arcuș care-ar scîrții dincoace de scăunașul viorii. Pînă cînd, exasperat și umilit, își recetise vechea lecție de deschidere, cea litografiată, căutînd s-o învețe pe dinafară, s-o recite. Niciodată nu făcuse așa ceva. I se părea că se fură singur, că se autoplagiază, că devine sluga foastei sale minți. Astfel pornise la Universitate. Pe drum întîlnise studenți care-l salutau cu un vădit respect admirativ. Grupurile lor îndesite vesteau o mare afluență. Îl înfricoșa. Îl așteptau pe fostul lor profesor, pe Catul Bogdan, și, în schimb, se îndrepta spre Universitate un fals Catul Bogdan, un om incapabil să deschidă gura fără să nu se uite pe cursul deschis pe catedră, ca actorii fără memorie, hipnotizați de cușca sufleurului.

Și brusc, trecînd prin fața unei tutungerii, intrase, cumpărase țigări și chibrituri, aprinzînd cea dintîi țigară. Nu mai recunoscuse gustul tutunului. Era amar, înecăcios, ca un fum de paie arse. Respirația nu-l mai aducea adînc, îmbăind voluptuos plămînii. Rămînea în cerul gurii și în nas, iritîndu-i gîtul, dîndu-i un început de tusă, congestionîndu-i ochii, alarmînd bătăile inimii. Aruncase țigara pe sfert fumată și intrase în sala arhiplină, într-un fel de paroxism. În loc să facă o lecție sobră, făcuse oratorie cu foarte multe digresiuni, cu izbucniri lirice, obținînd un succes imens. Plecase pălmuit de aplauze, avînd certitudinea unei mari inferiorități calitative față de lecțiile de odinioară. Aplauzele nu dovedeau decît un singur lucru: că auditoriul studențesc era la nivelul lecției aplaudate, ceea ce nu-l consola de loc, fiindcă astfel de succese îl degradau față de el însuși, dîndu-i impresia unei complicități servile cu gloata.

Dar şi mai tare îl rodea cedarea la ispita ţigării. Era hotărît să nu mai reediteze umilitoarea şi ratata experienţă.

Acasă aruncă pachetul şi chibriturile în closet, clocotul apei descărcate de mîner dînd un caracter şi mai dezgustător cedării clandestine. Se spălă pe mîini îndelung, îşi clăti gura care mai păstra o amărăciune uscată şi un gust de hîrtie arsă, îşi frecă buzele cu batista îmbibată de „Esprit de fleurs de Cédrat“ şi intră în sofragerie, unde îl aşteptau Luli şi Nathan, încă intoxicat de prima zi de lucru, nervos, fără poftă de mîncare, contrazicîndu-l pe Nathan cu sau fără dreptate, aruncînd haziaicei unele priviri tăioase, care-i dădeau un recul în ea de broască ţestoasă.

— Bem cafea? îi întrebă Luli, care şi ea fusese cam tăcută în timpul mesei, lăsîndu-l pe Nathan să umple tăcerea.

— Nu mai bem, hotărî Catul Bogdan, ridicîndu-se brusc, fără să mai aştepte ridicarea lui Luli. Dar imediat îi sărută mîna, strîngîndu-i-o lung, ridicînd-o el de pe scaun şi pornind spre terasă cu ea la braţ. Nathan îi urmă, aprinzîndu-şi pipa afară. Haziaica veni şi ea după ei cu haine de toamnă, fiindcă noaptea era rece. Se acoperiră. Catul Bogdan o aşeză pe Luli pe genunchii lui, alipind-o de pieptul lui.

În zarea lunară dealurile păreau umbrele imensificate ale unor călugăriţe cu fruntea la pămînt. Noaptea avea o transparenţă de voal subţire lăsat peste ochi negri. Tremura în răcoarea toamnei trilul ultimilor greieri. Ceasul Mitropoliei sună o oră de noapte, dînd tăcerii de apoi o melancolie veneţiană. Plescăitul unei vîsle n-ar fi mirat. Nici chiotul unui gondolier.

Luli, cu ochii închişi, parcă dormea. Dar mîna ei strîngea viu şi cald mîna care-i cuprinsese mijlocul.

— Cum a mers la Universitate? întrebă Nathan.

Luli simţi tresărirea enervată premergătoare răspunsului.

— Dacă aş fi fost în bancă, aş fi fluierat.

— Asta înseamnă că ai avut succes.

— Mulţumesc.

— Nu mie, Tani. Lui Dumnezeu, care-a dat proștilor entuziasmul. Aplauzele sînt aripele îngerilor.

— De unde știi?

Glasul lui Catul Bogdan sună sec.

— Aveai congestia triumfului oratoric.

— Bravo! Vra să zică, am ajuns în halul acesta de evidență încît îmi cetește lumea pe obraz ce mi se întîmplă...

— Nu lumea, eu, vechea ta oglindă.

Cîtva timp tăcură. Picioarele lui Catul Bogdan aveau o trepidație de motor pornit.

— Mă întreb dacă n-am să demisionez de la Universitate?

Nathan îl privi lung, cu o dungă pe frunte, fiindcă-l știa capabil de orice.

— Sper că-i o simplă butadă. Ce te-a nemulțumit?

— Eu.

— Bine, asta-i chestie veche...

— Lasă gluma, Nathan. Vorbesc serios.

Tocmai asta nu dorea: să vorbească serios. Adică să comunice și altora enervarea lui. Dar era într-o zi proastă. Vorbele porneau singure, fără frînă, pe o pantă scurtă, dar repede. Poate că dacă ar fi avut-o pe Luli în față, ar fi tăcut. Dar, lipită de el, devenea încorporată în el. Parcă nu erau acolo decît Nathan și el.

— Nu sînt mulțumit de mine, de forma mea intelectuală...

Nathan furișă o privire spre profilul lui Luli, abea întrezărit în umbra pieptului lui Catul Bogdan, și interveni repede.

— Dragă Tani, nu spune copilării. Un campion de tenis care n-a jucat o lună ratează cel puțin douăzeci de mingi în fața unui adversar mediocru. Dar pentru asta nu renunță la tenis. Așteaptă cu răbdare mingea a douăzeci și una. Acordă-ți și tu același credit.

— Nathan, mi se pare că și tu ai regresat. Un campion de tenis care nu joacă o lună face cu mîna alte mișcări. Un intelectual însă n-are nevoie să facă exerciții publice de gîndire ca să-și păstreze deprinderea de-a gîndi corect.

Nathan văzu cel dintîi lacrima pornită.

Catul Bogdan o simţi pe mîna lui.

— Luli, Luli... Nathan, spune-i că sînt un imbecil.

— Doamnă Luli, te asigur că are dreptate.

Luli încercă să zîmbească, dar ochii clipeau încărcaţi. Era însă în braţele unei furtuni. Îi simţea şi bătăile inimii. O loveau în urechi vorbe ca grindini, care aveau gemătul unei pasiuni exaltate. Şi cînd, în sfîrşit, Luli izbuti să-şi limpezească ochii, ridicîndu-i spre el, îi întîlni ochii umezi. Îl luă de gît.

— Iartă-mă tu pe mine... Nathan, te rog scuză-mă... scuză-ne, zîmbi ea, dezmierdînd părul Sultanului de Argint.

Catul Bogdan respiră adînc.

— Astăzi am avut o zi proastă numai fiindcă am trăit cîteva ceasuri departe de tine. Vreau să te am alături tot timpul.

— Dacă vrei, mă înscriu la Facultatea de litere. Îţi devin iar elevă.

— Nu, Luli, asta nu se poate.

— De ce?

— Tuu? Studentă?

— De ce nu? N-am fost elevă? Nu sînt o femeie ca toate femeile? De ce nevoia de-a mă izola în extraordinar? Mie mi-e frică. Nathan, spune şi tu...

Nathan ridică din umeri, răsfrîngîndu-şi buza de jos. Şi lui îi era frică, — deşi înţelegea izolarea doamnei Luli în extraordinar.

— Doamnă Luli, dă-mi voie să nu te văd nici eu pe băncile Universităţii. Puteţi fi împreună şi fără de asta, cum aţi fost şi pînă acuma.

— Da, Nathan, nu ţin să fiu studentă, dar spune şi tu... Ce s-a întîmplat? Un an de zile n-a fost o umbră între noi. De ce să fie acuma, cînd ne-am întors la casa noastră?

— Dar nu-i, Luli, nici o umbră.

— Adevărat?

Cuvîntul întrebător era vechi de cînd lumea, şi tot atît de ros, dar ochii lui Luli îi dădeau o gravitate de lumină nouă.

— Adevărat.

Luli respiră adînc.

— A trecut. Să nu mai vorbim.

Luli își culcă din nou obrazul pe pieptul Sultanului de Argint. Astfel petrecuseră multe ceasuri de noapte pe coverta vapoarelor, cînd luna plutește pe ape ca un fum de smirnă de pe vremea idolilor și a templelor păgîne, apropiind sufletul de amintirea vechilor credințe.

După ce buzele rostiră cuvîntul „adevărat", redînd lui Luli o liniște care i-o aducea din nou cuminte pe pieptul lui, Catul Bogdan se întrebă: „Adevărat? Nu fusese nici o umbră între ei?"...

În fond, nu-i ascunsese nimic, — decît sufletul lui. Fiindcă în el fusese o umbră. Nu atinsese dragostea lui pentru Luli, desigur, dar îi micșorase încrederea în echilibrul lui, în noul lui echilibru. De cînd o întîlnise pe Luli nu mai lucrase, nu mai cetise, nu mai scrisese, fără să aibă impresia că-i sacrifică ceva. Trăise fericit și întinerit alături de ea, și numai pentru ea, uitînd ființa lui de pînă atunci, dar socotindu-se superior aceleia. Nu-și disprețuia munca anilor din urmă, dar o privea cu alți ochi. Odinioară, viața-i apăruse ca un pretext pentru creațiunea solitară, pentru „marea vînătoare"; de cînd o întîlnise pe Luli, viața cu ea îi apăruse ca un scop superb, simțindu-se în ea ca în elanul unei victorii necontenite.

Se gîndise uneori la scris, avînd-o pe Luli alături, în brațe, pe coverta vapoarelor, în ceasurile de lungă plutire calmă cînd timpul cade pe ape ca o altă oglindă a imensității. Îi apăruseră spontan scheme de romane, personagii, probleme, — așa cum îți apar, însă, cînd nu ești somat de foaia albă să formulezi, să construiești, să treci din lumina de lună a abstractului în diurnul concretului. În loc să aibă în față masa de lucru, lampa și manuscrisul, o avea în brațe pe Luli, și dincolo de ea, mările vii, cu mirosul lor amar și tonic. Trăia. Știa că trăiește. Și era fericit că trăiește. Însă certitudinea că oricînd poate scrie niciodată nu-l părăsise. Că poate scrie nu numai ca odinioară, ci amplificat, înzdrăvenit, înnoit.

De cîteva ori Luli-l întrebase: „Nu-ţi iau prea mult timp? Nu simţi nevoia să scrii? Să ştii că eu nu vreau să te împiedec. Dacă te pui la lucru, nici nu mă simţi." O sărutase zîmbind. Era prea tînără ca să-şi dea seamă cît de superioară era fericirea de-a trăi satisfacţiei de-a scrie. Pluteau pe Mediterană. Îi spusese:

— Luli, un tiran din dinastia Lacizilor îşi construise o galeră cu patru mii de vîslaşi, una dintre cele mai vaste galere ale antichităţii. Închipuie-ţi opt mii de braţe — o pădure — cu muşchii contractaţi, frămîntînd cu patru mii de vîsle apa mării, pentru ca, pas cu pas, galera să înainteze. Splendid: nu? Şi teribil. Căci nenorociţii, arşi de căldură, uzi de sudoare în temniţa de lemn încins, nu vedeau alături decît un ochi de apă îngustă şi sărată, prin gaura vîslei, iar în spatele lor veghea omul cu biciul. Iar deasupra, la proră, tiranul privea marea, răcorindu-şi faţa în briza ei... Pînă cînd te-am cunoscut, viaţa mea a fost efortul celor patru mii de vîslaşi din fundul galerei. De cînd te am, Luli, sînt tiranul de la proră...

— Şi eu?

— Tu eşti marea şi briza mării.

Mîndre şi pasionate vorbe într-o noapte a Mediteranei, cînd ţărmurile ei deveneau ale sufletului plutitor.

Dar iată că sclavii, care vîsleau în fundul galerei, se revoltaseră.

Şi deodată, sufletul se îngustase parcă, devenind ca ochiul din coapsa galerei, prin care trece truda unei vîsle.

Aceasta era panica din el: că nu mai poate crea. Lecţia de deschidere nu era decît un mic incident secundar. Puţin antrenament, o recapitulare metodică a materiei, o readaptare a minţii la acest gen de activitate — şi putea să-şi continue profesoratul fără efort.

Dar scrisul?...

— Luli...

O chemă în şoaptă, neştiind dacă-i adormită sau trează. Îi văzu genele ridicîndu-se şi ochii, ochii care-i dădeau răcoare de pădure şi arşiţă tropicală.

— Luli, patru mii de vîsle te salută... Ți-aduci aminte?

Genele se plecară, închizînd și dezmierdînd o amintire scumpă. Și apoi, ochii din nou deschiși se opriră în mirarea ceasului de abur și descîntec.

Luna era somnul timpului oprit. Luli nu mai știa dacă trăia într-această noapte sau într-una veche; dacă vedea și era, sau își aducea aminte; dacă era pe terasa unei case, sau pe coverta unui vapor; dacă în jurul lor se apropia un țărm al Mediteranei, sau apăreau dealurile Iașului adormit...

Nathan se ridică spunîndu-le „noapte bună" și plecă. Îl însoțiră, dintîi pînă la ușă, apoi pînă în capătul Fundacului Vechi. Se înapoiară singuri, ca printr-un parc cu frunze moarte și statui albe.

Luna era deasupra orașului ca brațul ciung al statuei lui Venus din Milo: un gest oprit în vid.

— Luli, am să-ți spun ceva...

Ridică spre el ochi sperioși, așteptînd. Intrară în casă, lăsîndu-și paltoanele. Luli pornise spre ietacul lor, dar brațul lui o culese din drum, călăuzind-o blînd spre altă odaie. Nu aprinse lumina. Pe toate ferestrele intra lumina lunii, cu pași albi pe covoare și parchete, dînd o impresie de templu al amintirii. În odaia mamei lui nu era nimeni. Intră cu Luli. Storurile erau ridicate. Ferestrele, închise. Cîțiva trandafiri albi se scuturaseră pe pian, uscîndu-se. Totuși, în încăperea fără viață, parfumul lor mai stăruia delicat, dînd nării o presimțire. Soba de teracotă albă mai păstra căldura ultimilor tăciuni. Era odaia în care se făcea cel dintîi foc de toamnă, fiindcă amintirile sînt mai friguroase decît florile albe ale brumelor de octombrie.

Se așeză pe divan, ținînd pe brațe capul lui Luli. Pe acest divan, cu ani în urmă, mama lui, înainte de-a-l culca, îl pieptăna, ținîndu-i capul pe brațe. Apoi umbla la un dulăpior, făcînd un fel de muzici ușoare de sticle ciocnite, și venea de acolo punîndu-i o bomboană în gură și umezindu-i tîmplele cu un vîrf de dop aburit de cel mai nostalgic și mai fin parfum al lumii. Niciodată nu-l mai regăsise, deși păstrase

multe sticluțe de-ale mamei lui. Dar în fiecare flaconaș murise lumina unei flori, ducîndu-se în noapte cu stelele cerului.

Pe covorul acestei odăi, în dîra de lumină roșie a sobei deschise și pline de jar, clădea cetăți cu cărți de joc. Cărțile mamei lui. Erau misterioase ca niște miniaturi de vitralii cu chipuri de împărați și împărătese dintr-o legendă. Mama lui le păstra într-o pungă de marochin roș. Nu umblau cu ele decît mîinile mamei lui. Uneori, iarna sau toamna, cînd ardea focul în sobă — era ca o fereastră intimă deschisă pe afundul unui amurg într-o pădure cu Scufița Roșie —, mama lui, fără să aprindă lampa, îl lua cu ea jos pe covor la gura sobei, rînduind în șiruri cărțile cu chipuri împărătești. El o privea, fără să înțeleagă, dar știa că toți împărații, toate împărătesele, toate florile roșii și cele negre se adunau și se sfătuiau pentru el, în mîinile mamei lui, care acolo, alături de căldura sobei, erau și mai fierbinți ca de obicei.

— Mamă, de ce ai tu mîini așa calde? o întreba el.

— Fiindcă stau numai la sobă și la soare, răspundea ea, deși mîinile ei mai mult pe fruntea, părul și în jurul lui erau, căldura lor de ardere în preajma morții dîndu-i și acuma o atingere de soare trist pe fruntea amintirii.

Alteori îi lăsa lui cărțile cu chipuri de vitralii, privindu-l cum ridica pe covor, la gura sobei, cetăți și corturi în care poposeau armatele celor dintîi închipuiri, ea împletind cu andrele de os fir alb de lînă sau de lună, tot pentru el. Numai tăceri. Vorbea tare puțin. Poate că de asta avea ochi atît de mari. Uneori cînta la pian. Subt mîinile ei, clapele erau ca o creangă de liliac alb adus iarna, mai delicat decît cel care înflorește la fereastra primăverii; și muzica acelor mîini, pe clapele de fildeș, era un abur trist ca și parfumul florilor de seră, înflorite pentru o zi.

Alteori, tot pe covor, la gura sobei, îi spunea povești, ținînd pe brațe cărți mari cu poze de balauri, zîne și feți-frumoși care veneau dintr-o țară și mai depărtată decît poveștile pe care le cetea singur,

fiindcă pe-acelea le-aducea o altă limbă, dulce ca o muzică de harfă şi ca o miere de tei. Erau cărţi franţuzeşti, pe care le păstrase din copilăria ei şi pe care numele ei de fetiţă rămăsese: atît îşi mai păstrase, dîndu-i lui la gura sobei. Îi traducea poveştile, cetindu-i dintîi textul francez, ca să-l deprindă astfel cu sunetul limbei necunoscute, făcînd astfel din Franţa cea dintîi muzică a copilăriei lui. Glasul ei era grav şi potolit ca al celor care spun rugăciuni. Uneori, cînd întîlnea în cărţile deschise pe genunchi o glumă, sau poate o amintire, rîdea copilăreşte.

— Mamă, tu rîzi? se bucura el, auzindu-i rîsul, căci altminteri nu-i întrezărea decît surîsul.

Ochii ei se întorceau spre sobă, plini de lacrimi. O tăcere, o lumină de lună.

Era şi acum ca şi atunci. Dar ea nu mai era. Încăperea devenise ca o apă limpede cu nuferii care-au rămas tot albi, după ce s-au închis în fund ochii Ofeliei.

— Tu... plîngi?

Luli se ridică din braţele lui, venind în genunchi lîngă el, lipindu-şi obrazul de obrazul lui.

— Luli, în camera asta a trăit şi a murit mama mea...

Luli se strînse şi mai tare lîngă el. Abea îi auzea glasul. Parcă vorbea numai gîndul.

— ...Am păstrat-o aşa cum era. Nimeni n-a trăit în ea. Ţi-o dau ţie. Numai tu poţi...

Nu continuă.

În tăcerea lunară a acestei încăperi, vorbele se sfiau. Moartea fără de mormînt era mai solemnă decît în cimitire şi biserici. Inima o simţea ca pe un contur rece de nimb.

Se ridicară de pe divan încet, şi plecară fără să facă zgomot, ţinîndu-se de mînă.

Ca şi luminile lunii în noapte, sufletele aveau o plutire de lebede pe apele morţii adînci.

Se despărţiră o clipă. Aşteptînd-o pe Luli să-şi isprăvească pregătirile de noapte, Catul Bogdan deschise o fereastră, rămînînd cu privirile pierdute în

mişcările nopţii nebuloase. Se adunau pe cer nouri înalţi, ca umbrele unor zboruri de dincolo.

Dăruise lui Luli secretul vieţii lui: cel mai vechi, cel mai intim.

Dar îşi acoperise sufletul cu amintirea mamei lui. Sufletul nesigur de el în faţa viitorului. Departe, apărută o clipă printre nouri întunecaţi, luna avea fixitatea stranie a unicului ochi al lui Iuda după ce-l vînduse pe Isus Hristos.

III

Într-o noapte Catul Bogdan visă că fumează. Pur şi simplu. Nimic altăceva. Dar acest vis îi evocă organic voluptatea fumatului, tulburător ca acele visuri cu femei ale pustnicilor.

Se deşteptă flămînd de tutun, dorindu-l cu mînile, cu buzele, cu plămînii, cu inima, cu nările, cu fiecare respiraţie care fără de fumul aromat nu-şi găsea adîncul cel care întîlneşte scurta beţie din care se naşte gîndul cuprins de singurătate, drumul spre tine însuţi.

Luli dormea alături, închizîndu-l în pat.

Aruncă o privire de captiv dornic de evadare spre fereastră. O singură ţigară l-ar fi liniştit. O fuma în gînd, fum cu fum, simţindu-i mai dureros absenţa care-l înconjura cu înghimpături de vid dezmorţit. Îşi pierduse somnul. Dar nesomnul nu era decît o pironire în insomnie, ca un trup cuprins de ghips. Nu se putea gîndi. Nu putea visa. Se gîndea mereu la tutun, obsedat, avînd în mîni febrilitatea unei aşteptări zadarnice. Pînă cînd se ridică uşor din pat, trecînd peste trupul lui Luli fără să o atingă, deschise uşa încet, lăsînd-o întredeschisă, şi porni spre biurou. Începu să umble prin toate saltarele, căutînd ţigări. Era hotărît, dacă nu găsea, să plece în oraş şi să cumpere. Găsi nişte ţigarete „Maryland“ rămase acolo, subt nişte caiete, încă de pe cînd se înapoiase de la Paris cu doctoratul în litere.

Umbla la biuroul său, dar avea voluptatea clandestină a copilului care fură țigări de la tatăl său. Se așeză în fotoliul biuroului, și cîtva timp stătu cu ceafa răsturnată pe spetează, parcă nehotărît, dar cu emoția crescîndă a păcatului care captează progresiv. Știa că nu va rezista. Dar prelungea așteptarea. Gura i se umezise. Inima îi bătea mai repede. Mînile se răciră. Deziluzia țigării fumate pe neprevăzute, cu cîteva zile în urmă, îl stăpînea încă. Mintea lui ponegrea tutunul, tratîndu-l ca pe o femeie pe care o disprețuiești mai ales după ce i-ai cedat, dezgustul pentru ea fiind recent chiar în clipa cînd o dorești din nou. Dar ceda clipă cu clipă. Mîna lui nerăbdătoare umbla prin secunde ca printre scîntei.

Flacăra chibritului luă proporții de eveniment, ca prima torță neroniană a incendierii Romei; o lăsă să ardă pînă cînd își apropie conul ei blond de dansatoare pe sîrmă de vîrful degetelor. Aprinse țigara cu degetele fripte de flacără.

Dintîi își umplu gura cu fum, atent, mirat, descifrîndu-l prealabil, neîndrăznind încă să-l tragă în piept. Dar nările dilatate regăseau amintiri. Timid, respiră fumul. Tîmplele nădușiră. Inima era galopul unei sosiri mult așteptate, spre care se lăsau toate punțile castelului.

O căldură intimă se revărsă în tot trupul.

Respirația, înlănțuită strîns cu fumul vechilor deprinderi, își recăpăta plenitudinea de odinioară. Vidul era învins. Emoționant ca o regăsire.

Dumnezeule, tutunul nu era o minciună.

Ostenise, cu ochii ușor împăienjeniți.

Era ca o rană deschisă, ca o rană fericită.

Stătu mult timp astfel, pe pragul unei noi intimități, al unei alte feerii. Sufletul nu-l mai înspăimînta. Se simțea încîntat în biuroul său. Îl revedea: cărțile, manuscrisele, creioanele ascuțite. Luă unul, ducîndu-l la nas. Respiră lung aroma de pădure de brad a lemnului așchiat. Un gest și un miros familiar epocii vechi. Instinctiv, mîna căută și găsi un bastonaș de mentol, făcînd un gest ritual: și-l trecu pe frunte și pe nări, lăsîndu-și o dîră de răcoare. Odi-

nioară, cînd îi era prea cald în timpul verii, îşi făcea o răcoare artific ală cu bastonaşe de mentol păstrate în tuburı de lemn.

Îl stăpînea şi un uşor dezgust, dar trecător. Îl tolera, ştiind că nu va ţine mult. De altfel, şı cest dezgust al reintoxicării organismului dezadaptat de tutun îi amintea fericitele osteneli ale nopţilor de nesomn, petrecute scriind.

Îi lipsea numai cafeaua neagră. Haziaica... Parcă abea acum regăsi devotamentul servil dar comod al haziaicei. Oricînd era la dispoziţia lui, făcîndu-i ceai, cafele negre, fără murmur, devenind şi ea marginal asociată cu voluptatea creaţiunii în singurătate.

Dar Luli?

Inima-i întineri, ca un măr atunci căzut, cald de soare.

Dar fuma fără să ştie Luli.

Se ascundea.

Pentru întîia oară, fericirea de-a o avea pe Luli îi limită parcă libertatea de-a fi el cum vrea, şi cînd vrea.

Problemă...

Aprinse deci o nouă ţigară. Aşa făcea şi cînd scria, dacă se ivea o dificultate pe care cursivitatea creionului n-o putea rezolva. Se oprea, punea creionul pe caiet, aprindea o ţigară, şi medita încet, aşteptînd ca fumul — devenit şi o ondulaţie ritmică a gîndurilor — să-i aducă din inconştient darul şi surpriza unei soluţii.

De data aceasta, ţigara devenise extraordinar de bună. Nu se mai sătura fumînd-o. Îi plăcea atît de lacom, încît, fumul, pornit afară, şi-l readucea cu palma înspre nări, aspirîndu-l. Nu acordase nici unei crengi înflorite în Italia acest omagiu adînc.

— Ce face Sultanul meu?

Tresări tare, gata să arunce ţigara şcolăreşte, întorcînd şi capul ca să poată expulza urgent ultimii aburi denunţători.

Dar Luli rîdea, oprită în pragul uşei deschise. Era în cămaşă de noapte, cu un chimono roş cu mi-

neci căptuşite albastru. Cu toate că abea se deşteptase din somn, parcă venea din soare, rumenă, caldă.

Rîdea, rîdea, rîdea, un rîs tînăr, antrenant ca un dans cu clopoţei, care-i dădea o palpitaţie de stea subt bărbia ridicată.

Şi el începu să rîdă, privind-o, apoi contaminat de rîsul ei, primind-o în braţe răsturnată de rîs, caldă de somn, cu trupul inocent destăinuit în braţele lui de ritmul rîsului care nu mai contenea.

Părea sfîrşitul unei farse între şcolari intraţi într-ascuns în cabinetul directorului.

Luli îşi şterse ochii uzi, privindu-l cu capul lăsat pe umăr.

— Bine, domnule, scandă ea cuvintele ca să poată vorbi, fiindcă altminteri rîsul i le-ar fi furat de pe buze ca un vînt; de ce nu spui?

— Spun, mărturisi el cu fum şi zîmbet.

— Ai să mai faci?

— Am să mai fac, fiindcă sînt un mare păcătos.

— Dar, domnule, cine fumează ce mai face?

O privi nedumerit.

— Bea cafea.

Luli-i sări din braţe.

Fugi după ea, c-un salt. Îl auzi, şi grăbi pasul, ridicîndu-şi pulpanele chimonoului. Cu pulpele goale era mai băieţeşte sprintenă.

Ajunseră tocmai în sufragerie, răsturnînd scaune, trîntind uşi. Acolo începu o goană rotundă în jurul mesei. Scaunele cădeau, trosnind. Pînă cînd, pe neprevăzute, urmăritorul sări pe masă, şi, de pe masă, vultur, asupra ei, învăluind-o. Palpita de goană în braţele lui. O sărută.

— Nu, nu, lasă-mă că strig ajutor.

— Nu te-aude nimeni.

— A-ju...

Dar îi astupă silabele buzelor cum e căpşuna muşcată cu o sărutare adîncă, tăindu-i respiraţia. Luli se zmulse ameţită, oftînd întretăiat, iscodindu-l viclean pe subt tremurul genelor plecate.

— Sultanul meu miroase a tutun... Phu!

Iar o cuprinse rîsul în fața expresiei lui dezolate. Şi izbucnind cum numai ea știa, ca și cum trupul tînăr i-ar fi fost arc și săgeată și arcaș, îl sărută o dată, de două, de trei ori și de atîtea ori încă, pînă cînd îl lăsă fără de respirație.

— Poftim, Măria-Ta, odihnește-te.

Îl invită cu mîna să stea pe scaun. Se așeză sleit, c-un rîs gîfîitor. O auzi cotrobăind prin dulapuri, zăngănind farfurii, tacîmuri, pahare, pînă cînd apăru cu întregul tacîm al cafelei negre și cu o tăblăluță suplimentară pe care adusese o chisea cu dulceață, pahare și lingurițe.

Făcea cafeaua neagră atentă, concentrată, nemailuîndu-l în seamă. Fuga prin casă îi aprinsese obrajii, ochii și buzele, rotindu-i și mai tumultuos părul negru. Își suflecase mînecele chimonoului ca să-i fie brațele goale în vecinătatea flăcărilor. Avea un trup abea de fată, atît era de sprinten feminin. Se îndoia pe spate, atingînd cu mînile pămîntul, dintr-o dată, ca o creangă cu o veveriță neagră în vîrf. Pe plajă, în costum de baie, bucura ochii bărbaților, dînd un fel de nostalgie ochilor femeilor după reamintita tinerețĕ dusă. Un vînzător de fructe, la Lido, îi dăruise două rodii, ca omagiu.

Dacă, de-acolo, covorul basmului persan ar fi călătorit cu ea în timp, ducînd-o anilor mahomedani, Sultanul de Argint n-ar fi avut-o decît învingînd cu iataganul vitejia multor sultani; și poate că Hafiz i-ar fi luat-o și lui, cu versul.

O iubea. Cu sufletul și trupul într-același elan. Se ridică, venind spre ea cu brațele și ochii.

— Nu, nu, nu.

Îl potoli cu mîna, și veni ea spre el, aducîndu-i cafeaua și dulceața. Apoi îi aduse și țigările din birou, aprinzîndu-i-o ea pe cea dintîi.

— Poftim, stăpîne.

Și se așeză pe o pernă la picioarele lui, privindu-l de jos în sus, cu gîtul sprinten alunecînd de la bărbie în jos, pînă în saltul mic al sînilor.

Văzu și se acoperi.

— Ce mai vrea stăpînul meu? Un ciubuc? O narghilea? O cadînă?

— Am.

— Un dans? O poveste? Un cîntec?

— Am.

— Stăpînul meu are tot ce vrea, numai să fie bun şi să spuie. Sultanul meu e mare, puternic, slăvit şi iubit, dar sultanul meu să fie de argint, nu de cărbune. Să-şi spuie toate dorinţele. Să n-ascundă nici una. Fiindcă pe toate i le pot îndeplini...

Era subt mîna lui cum e o ploscă pe oblîncul calului, cînd călăreţul e-nsetat, cînd arşiţa e mare, şi apa de fîntînă adîncă.

Aruncă ţigara, uită cafeaua. O cuprinse pe Luli cu braţ aprig, o luă pe sus, ducînd-o ca pe-o pradă. Cînta în el un gemăt ca de vînt deasupra mării ondulate. Parcă erau păduri pe-alături, iarbă dedesubt, şi-n el, tăcere şi tumult, culoarea cea de flacără a sîngelui.

E o clipă de splendoare dureroasă, cînd parcă două ceruri se-ntîlnesc, pierzîndu-şi împreună stelele în mări fără de fund. Apoi rămîne întunericul căscat peste-o prăpastie în care moare lumea, într-o fumegare de apocalips. Şi învie palidă ca îngerul morţii. Aşa se regăsi alături cu Luli. Ca un copac trăsnit şi răsturnat de furtună. Era atît de ostenit, încît nu mai putea să aştepte şi să dorească decît somnul.

Dar prin întuneric se apropiau gînduri cu pas şi ochi de lup. Totul începuse în biurou. Era singur. Fumase. Regăsise voluptatea tutunului, hotarul magic dintre lume şi el. Se regăsise stăpîn pe el, începînd să-şi domine viaţa, s-o cerceteze. Caietele erau acolo, credincioase, creioanele la fel. Armele, tolba şi cînii marei vînători îl aşteptau.

Poate că ar fi început atunci. Cine ştie...

Dar iată că venise dragostea.

„Luli! Luli! De ce-ai venit?“

Era o tînguire lăuntrică, în mari tăceri şi mari singurătăţi, de un straniu lugubru. „Luli! Luli! De ce-ai venit?“

Parcă intrase un „au-au“ de lupi în silabele numelui care fusese numai cîntec pînă atunci.

— Luli, dormi?

Deschise ochii numai: ardeau negri deasupra obrajilor roşi. Şi gura, şi mai roşie, avea în ea zimţ de garoafă caldă, şi un adînc catifelat, umed, viu.

Iar o cuprinse cu un braţ, aducînd-şi-o cît mai aproape, cît mai în el.

— Luli! Luli, de ce te iubesc?

Dar răspunsul era în braţele lui.

Îi dezmierdă obrajii, părul, trupul pe care mînile alunecau înnebunite, bîndu-şi din el noua beţie, care dădea un foşnet sîngelui, şi-un întuneric creierului ca un dans în iad.

Şi-acelaşi nume răsuna, clamoare, gemăt, bucurie, tînguire: Luli! Luli!...

Pînă cînd se prăbuşi.

Ş-apoi veni somnul ca uitarea, pînă a doua zi.

IV

Catul Bogdan avusese o migrenă ca cele de pe vremuri, cîteva zile după ce începuse din nou să fumeze cu abuzul caracteristic unui viciu reluat. Parcă organismul, sfidînd instinctul de conservare, dorea să recupereze toxina şi retrospectiv pentru timpul cînd se dezintoxicase.

Migrena se anunţase după cîteva ceasuri de muncă în biurou, cu uşa şi ferestrele închise. Uşa: ca să nu treacă fumul şi în celelalte odăi. Ferestrele: ca să nu-l ajungă zgomotele de afară, cu toate că Fundacul Vechi avea o tăcere pe care aveai impresia că numai toaca şi clopotele o pot spaţia. Bineînţeles, cafeaua neagră, turnată în termos ca să-şi păstreze fierbinţeala, era alături. Umpluse cîteva foi cu note pentru un roman. Nume de personagii, date asupra lor, cîteva dialoguri schiţate şi cîteva desemne de case şi locuri în care, probabil, avea să se petreacă acţiunea. Întotdeauna procedase astfel. Începea cu numele personagiilor, căutînd să le surprindă biografia, înainte de-a le an-

gaja în vreo acţiune. Unele rămîneau de o parte, nefolosite, altele intrau în jocul romanului. Dar avea întotdeauna nevoia tovărăşiei acestui grup prealabil. Sugestia acţiunii romanului se desprindea din aceste portrete care uneori parcă doreau să convieţuiască, să întreprindă ceva împreună. Apoi, după ce fixa numele şi numărul personagiilor probabile, cunoscînd şi oarecare trăsături biografice ale vieţii lor anterioare intrării în roman, începea să desemneze decorurile lor. Case, odăi, grădini, case de ţară, case de oraş, vile la mare. Pictură nu făcuse niciodată, dar pentru acest gen de desemne ale propriei viziuni avea o naturală înzestrare. Aceste schiţe însă rămîneau numai în intimitatea manuscrisului, fără să însoţească la tipar textul pe care-l comentau plastic. Catul Bogdan, ca scriitor, avea o adevărată repulsiune pentru cărţile ilustrate. Socotea ilustraţia marginală unui text ca o limitare a viziunii extrem de diverse pe care textul o comunică lectorilor. Mai ales atunci cînd decorurile în care se desfăşoară acţiunea unui roman nu sînt simple indicaţii riguros topografice — ca la romanele poliţiste — ci adevărate instrumente muzicale pentru sensibilitatea lectorului evoluat. Sînt case, de pildă, în transparenţa cărora apare harfa, luminozitatea ei de ploaie armonioasă. Senzaţia aceasta de harfă, notificată oricît de vag şi de aluziv, prin sugerarea decorului, poate da unui lector adevărate delicii. Poate... Acest „poate“ conţine tot jocul de zar al hazardului. Dar desemnul nu poate fi decît o grosolănie intermediară între zarul aruncat de sensibilitatea scriitorului şi felul cum cade în sensibilitatea lectorului.

Îşi reluase deci creionul, caietul, cafeaua, tutunul şi jocul prealabil scrisului propriu-zis. Dar, cum nu mai scrisese de mult, se grăbise, dorind ca sufletul să aibă sprintena docilitate a unui chelner de casă bună, care te serveşte fără să-l chemi, aducîndu-ţi îndată ce ai dorit. Sufletul însă, în faţa hîrtiei orbitor de albă, polar glacială, se intimidase, rămînînd cam stingherit. Cadenţa bună nu venea. În schimb, tutunul şi cafeaua umpleau această aşteptare. Schi-

țase cîte ceva, dar apăreau mai ales reminiscențe. Biografiile creionate ale personagiilor necunoscute nu izvorau din inedit, ci din vechile romane publicate. Nu „apuca“ nimic. Şi avea enervarea pescuitorului cu undița care, în loc să simtă zvîcnirea de sîn în mînă a peștelui prins, ar vedea îngreuierea pe care-o aduce undiței un galoş, sau farsa unei broaște lacome.

Golise în două ceasuri un termos de cafea neagră, uitînd pentru moment rostul adevărat al cafelei negre, care-ți dă putința să reziști la tumultul creațiunii și să-l exprimi, dar nu-l provoacă. Dimpotrivă, dacă acest tumult e factice și de suprafață — datorit mai mult voinței decît nevoii de a scrie — cafeaua îi denunță superficialitatea, acoperindu-l cu o vibrație de nervi iritați, care dă sufletului țiuitul sterp al unei bălți cu țînțari.

Migrena se vestise ca pe vremuri, pipăindu-i tîmplele, arcadele și ceafa, cu un fel de pase magnetice care dau o îngreuiere și o vagă somnolență. Apoi îi auzise bubuitul de furtună neagră ca cele care vin cu grindini. Renunțase la scris. Anunțase pe Luli că are o migrenă teribilă. Se întinsese în ietac, rugînd-o pe Luli să închidă ferestrele și să facă întuneric.

— N-ai nevoie de aer?

— Te rog, Luli, lasă-mă așa.

Îl ascultase. Îi adusesc doctorii, și după ce controlase termosul de jumătate de litru, deşert, nu mai îndrăznise să-i dea cafea neagră cu lămîie. Îi făcuse o compresă și-l lăsase singur, respectîndu-i nevoia de tăcere absolută. Haziaica înghețase. Migrenele stăpînului scump și drag erau ca sprinceana ridicată a străvechilor sultani: înlemneau noroadele cu şalvari și fes.

Desigur că suferise — o migrenă autentică fiind o boală pe cît de scurtă, pe-atît de intensă. Dar iar se umpluse de neguri telurice și iar devenise spectatorul acestei transformări lăuntrice, care trimetea sufletul și mintea la începuturile lumii, dîndu-le un fel de întunecată măreție. Şi, într-adevăr, această migrenă îi deschisese fundurile, lăsîndu-l abea atunci să-și întrevadă adîncul.

Migrena cedase după un ceas de linişte. Dar n-o anunţase pe Luli. Continuase să stea întins în întuneric, simţindu-se izolat ca într-un sicriu, dincolo de Luli, dincolo de lume, dincolo de lumină, dincolo de viaţă, — dar germinînd, într-un fel de pîndă subpămînteană. Venise totuşi la masă, palid, cu secretul în el — migrena devenind pentru el o încăpere de izolare luciferică.

De atunci mai avusese o migrenă, dar şi simulase cîteva, obţinînd nu numai linişte, dar şi un fel de izbăvire, impusă de rolul de bolnav, de ispitele care se desprindeau din convieţuirea cu Luli.

Începuse să scrie noul roman, construit în întunericul cîtorva migrene simulate şi izvorît din negura celei adevărate. Lucra un roman straniu, cu oameni care se urau trăind alături subt acelaşi acoperemînt, pîndindu-se ca peştii din fundul mării, fără să aibă curajul de-a ucide, ca aceştia, dar purtînd gîndul în ei, viaţa lor comună mărginindu-se la efortul de-a-şi ascunde sufletul unul faţă de altul. Avea nevoie de mare concentrare, de linişte perfectă, de monotonie exterioară — şi de energie intactă, nealterată de nici o poftă trupească. Trăia frăţeşte cu Luli, căutînd să-i evite trupul.

Apăruseră şi ploile de toamnă, cele care stau pe loc, devenind un fel de scămoşare a văzduhului, aproape fără sunet, abea picurate prin uluce. Începuseră focuri în toate odăile. Catul Bogdan nu ieşea în oraş decît pentru lecţiile de la Universitate, de unde se întorcea grăbit. O săruta pe Luli, luau ceaiul împreună şi se punea la lucru. Luli ştia că lucrează la un nou roman, fără să i cunoască nimic din cuprins. De cîteva ori se scuzase faţă de Luli, spunîndu-i că nu poate istorisi o carte în timpul cînd o scrie; că vorba falşifică, primejduind latentele şi intimele elaborări în tăcere. Luli înţelegea mai bine decît credea el nevoia de tăcere în jurul unui manuscris la care lucrezi, dar niciodată nu-i spusese nimic despre încercările ei literare.

Aşa că, o dată cu ploile de la ferestre şi focurile din sobă, casa din Fundacul Vechi îşi recăpătase umbra

şi tăcerile de odinioară. Nici Luli nu ieşea în oraş.

— Ce faci tu, Luli? o întreba el afectucs după ce ieşea din biurou. Cum ţi-ai petrecut ziua?

— Te rog, nu te ocupa de mine. Lucreează fără grija mea. Am cu ce-mi trece timpul...

Părea atît de mulţumită, încît îi venea să o răsfeţe, dar se temea. Se mărginea să-i sărute mîinile, păstrîndu-le apoi pe frunte, c-un fel de evlavie penitentă.

Luli îşi făcuse cuib de toamnă şi de iarnă în salonaşul mamei lui Catul Bogdan, alegîndu-şi şi ea tot gura sobei. Uneori dadaia îi ţinea tovărăşie, poftită bineînţeles, nu atît fiindcă Luli ar fi avut nevoie de prezenţa ei, dar de-o vreme o văzuse mai rar, mai taciturnă şi mai slăbită, şi Luli simţise nevoia de-a-i dovedi dadaiei că n-o uită, nici n-o neglijează. Uneori dadaia îi istorisea cîte-o întîmplare de pe Bistriţa, alteori îi povestea vieţile sfinţilor, alteori tăceau amîndouă cu ochii în jar şi flăcări.

Odată, dadaia o dezmierdase pe frunte, spunîndu-i:

— Lucico, îţi merge bine ţie?

— Sigur, dadaie. Sînt foarte fericită.

Dadaia oftase.

— Da' mult mai stai la gura sobei.

Alteori,haziaica îşi impunea prezenţa înfăţişîndu-se cu ceai, dulceaţă, prăjituri proaspăt făcute, sau cu cîte-un joc de cărţi unsuroase. Le răsturna pe covor, rotindu-le iscusit, şi începea să-şi depene minciunile la gura sobei. Spunea numai de bine „duduiţei scumpe şi adorate". Bani, drum lung...

Dar, îndeobşte, Luli era singură. Acolo îşi făcea corespondenţa, cetea şi gîndea, întîlnindu-se cu Sultanul de Argint, la dejun, la masă şi în timpul nopţii, cînd somnul lui se învecina cu somnul ei.

Corespondenţa îi lua de ajuns timp, fiindcă scria părinţilor ei în parte fiecăruia, aşa cum îi scriau şi ei, iar Gabrielei — pe care n-o uitase nici din străinătate — îi scria regulat scrisori ceva mai lungi.

Între timp, Gabriela devenise profesoară la Braşov. Luli n-o mai văzuse de la nuntă. Scrisorile lor, însă, păstraseră exact raporturile de odinioară. „Dra-

gă Gabico"; „Draga mea Luli". Nici una, nici alta nu-și făceau confidențe intime în scrisori, vorbind mai cu seamă despre lecturile lor recente, despre decorurile prin care trecuseră sau în care trăiau, comentînd în felul lor oamenii cunoscuți sau întîlniți. „Complimente soțului tău", spunea Gabriela uneori. „Catul îți trimite salutări amicale", răspundea Luli.

Luli nu păstra scrisorile Gabrielei, pentru motivul că nu le acorda altă importanță decît a unei singure lecturi. Gabriela însă păstra scrisorile lui Luli, și pentru că era mai păstrătoare, și fiindcă le acorda o semnificație literară cu totul involuntară din partea lui Luli. Dar cînd descria, Luli picta plastic, nu fiindcă dorea să o epateze pe Gabriela, ci fiindcă n-avea, mai ales în scris, acea reacție exclamativă, caracteristică femeilor: „Ah ce frumos. Vai, ce minunat. N-am cuvinte să-ți descriu." Aceste „cuvinte" le avea și la Veneția, și la Constantinopol, și la Paris, și în Anglia, avînd însă impresia că acolo le-a găsit, mărginindu-se să le culeagă și să le înșire. Entuziasmul Gabrielei o mira uneori, cercînd să-și amintească ce-a putut să-i scrie, iar alteori îi dădea un zîmbet care clasa admirația Gabrielei în categoria exagerărilor amicale. Dar îi scria la fel, fără efort și mai ales fără dorința de-a face literatură pentru prietena ei, mărginindu-se să devie, pentru ea, oglinda locurilor pe care Gabriela nu le văzuse — oferindu-i astfel și ei călătorii închise în plic — și a oamenilor necunoscuți ei, prezentîndu-i-i în viziunea ei.

Gabriela părea mulțumită. La Brașov făcea tenis, călărie, patinaj și mai ales sky. „Numaidecît trebuie să înveți și tu sky-ul. Ai o impresie de viteză, libertate și primăvară, care se face egala rîndunelelor. Nu mi-ai scris dacă ai cetit *Montagne Magique* a lui Thomas Mann. Între altele, are pagini magistrale despre sky." Scrisorile cu sky-ul o găsiseră pe Luli la Paris. Îi expediase de acolo, omagial, un costum de sky, ultim model, cîteva bluze de lînă colorată, ciorapi asortați și alte „ofrande sportive Dianei de la Brașov".

De cînd se înapoiase însă din călătorie, scrisorile lui Luli către Gabriela erau mai mult o întoarcere

îndărăt, o recomentare a unor lucruri văzute, despre care scrisese Gabrielei şi atunci, dîndu-i primele impresii; căci acasă, după cîteva scrisori despre octombrie la Iaşi, şi altele în care apăruse Nathan, pe larg comentat, materialul exterior se împuţinase. Ploaia şi focul, Nathan, haziaica, dadaia; „Catul scrie un roman, muncind toată ziua". Şi iar ploaia şi focul.

La Braşov, toamna continua să surîdă, invitînd lumea pe munţi. Gabriela făcea excursii de cîte ori îi permitea şcoala. „Draga mea Luli, viaţa pe care-o duc aici e veselă şi sănătoasă şi m-ar încînta, dacă n-aş avea uneori în faţa ochilor interiorul tău şi viaţa ta meditativă la gura sobei într-o casă în care un scriitor lucrează vegheat de vestala lui. E altăceva decît ceea ce fac eu. Cînd închid ochii şi te văd în casa ta am impresia că-mi pierd timpul cu fleacuri. Ai dreptul să-mi spui cu oarecare indulgenţă: «Distrează-te, Gabi-boy!»... Care-i subiectul noului roman?"

În ultimul timp, însă, Luli trebuia să facă un efort pentru a-i scrie Gabrielei ca şi pînă atunci. Atmosfera Iaşului ploios şi a casei tăcute era toropitoare. Nici o tristeţă, nici o melancolie, dar o somnolenţă. De altfel, pe nesimţite, Luli începuse să doarmă mai mult. Catul Bogdan se deştepta înaintea ei: îl auzea cum se ridica din pat, îi simţea sărutarea castă pe obraz, îi zîmbea printre genele o clipă întredeschise şi continua să doarmă, acoperită de sunetul ploii, care înfrigura parcă trupul, dîndu-i nevoia de-a se învălui în căldură intimă. Îşi începea ziua pe la zece. Dejunau şi unul şi altul cu pofta de mîncare micşorată. Catul Bogdan din cauza tutunului şi a cafelei negre, Luli din cauza lipsei de mişcare în aer şi a micei distanţe dintre ceaiul matinal şi dejun.

Nathan venea rar la dejun. În schimb, la masă venea regulat, ţinîndu-i tovărăşie lui Luli şi după masă, în timp ce Catul Bogdan se închidea în biurou pînă la miezul nopţii, cînd îşi încheia programul de muncă zilnică. În afară de Nathan, Luli nu cunoştea nici un ieşan, beneficiind neconsultată de vechea izolare a lui Catul Bogdan. Nici el nu primise oaspeţi,

afară de Nathan care era încorporat în atmosfera casei, nici nu făcuse vizite, indispunînd astfel pe toţi colegii lui de la Universitate. Cu Aristide Bogdan se vedea numai din întîmplare, la Universitate.

— Am auzit că te-ai căsătorit, colega?

— Exact.

Atît.

Dar Agatha Bogdan era furioasă. Înainte de căsătorie tot îl mai vedea pe fiul ei vitreg acasă la Nathan. De cînd se căsătorise, însă, devenise mai invizibil. Cu tot cinismul ei, Agatha era sensibilă la umilinţe.

Neinvitarea ei la nuntă o pălmuise în opinia publică a Iaşului. Nu-i ierta lui Catul Bogdan această indelicateţă ostensibilă. Îl vorbea de rău pretutindeni, inventînd tot felul de lucruri dezagreabile: că-i neurastenic, că-i stors, că-i ros de gelozie din cauza diferenţei de vrîstă dintre el şi nevasta lui —, uitînd, se vede, că între ea şi „papa Mito" diferenţa de vrîstă era şi mai mare; că „eleva de la Galaţi" nu ştia să se ţie în societate, şi că şi de asta trăiau atît de retraşi etc. ...Sperase să-şi găsească în Nathan un aliat. Găsise un adversar primejdios, fiindcă Nathan era mult mai simpatizat şi mai stimat decît ea, cuvîntul lui avînd altă greutate decît vorbele ei. Dacă n-ar fi fost constrîns, Nathan n-ar fi dezvăluit nimănui realitatea doamnei Luli, păstrînd-o numai pentru el, ca pe-o ediţie pe care n-o pui în comerţ. Dar gura Agathei îl silise să devie cavalerul doamnei Luli, dîndu-i pentru toţi ieşenii sensul reverenţial de „Doamna noastră Luli".

Aşa că Luli, captivă în casa din Fundacul Vechi, devenise pentru ieşeni un fel de eroină de roman netradus în româneşte, pe care-l cetise numai Nathan, singularizîndu-se astfel involuntar în curiozitatea admirativă a concetăţenilor. Agatha reacţionase, răspîndind zvonul că soţia lui Catul e metresa lui Nathan, ceea ce ar fi explicat atitudinea lui. Nu izbutise însă, fiindcă şi din acest punct de vedere, reputaţia, mereu verificată şi confirmată, a lui Nathan o dezminţea categoric. Nathan era prietenul femeilor din societatea

bună a Iașului, dar metresele lui n-aveau nici un amestec cu ambianța prieteniilor lui.

Așa că Agatha se resemnase de la o vreme. Și, cum nu ținea de loc să fie în raporturi încordate cu Nathan — de casa căruia avea nevoie intimă pentru oarecare întîlniri tainice și de gura căruia se temea pe sfînta dreptate —, se mărginise să-l poreclească pe Catul „Călugărul din vechiul schit", clasîndu-l printre amintiri.

Astfel trecură trei ani, atît de exact suprapuși unul peste altul, încît desfășurarea lor nu ar avea altă semnificație decît a unui somn care desparte o zi de ziua următoare.

PARTEA A ȘASEA

„... DAR AM TRECUT PE LÎNGĂ EL CU DRAGOSTEA DE MÎNĂ..."

I

De-o vreme, Luli începuse să-l îngrijoreze pe Nathan. O vedea mereu bine dispusă, dar veselia ei îi apărea mai mult ca o resemnare. N-avea prietene, n-avea tovarăşi de vrîsta ei, nu se distra în afară de casă, nu se plimba de loc, iar acasă, Sultanul de Argint era un fel de apariţie decorativă la dejun şi la masă, abea deschizînd gura, silindu-l astfel pe Nathan să fie lăutarul tăcerii pentru a o antrena şi pe Luli să vorbească. De cîteva ori, Nathan o invitase pe doamna Luli la cinematograf şi la teatru, lăudîndu-i filmul sau piesa respectivă. Luli nu acceptase:

— Nu pot, Nathan, să mă distrez, în timp ce Tani lucrează singur acasă. Cred că înţelegi?

Astfel de întrebări nu au decît un singur răspuns obligator: „Înţeleg", fiindcă răspunsul adevărat ar fi o indiscreţie, o intrusiune, pe care Nathan şi le interzicea mai ales faţă de doamna Luli.

În schimb — căci Nathan, pasiv pentru el, nu era de loc pentru cei care-i erau aproape —, luă o altă hotărîre, cunoscînd mai dinainte riscurile ei.

Veni într-o zi pe la şase. Şi în loc să se ducă de-a dreptul la doamna Luli, intră neanunţat în biuroul lui Catul Bogdan. Întuneric de mătasă roşie, lampă aprinsă pe biurou, fum, cafea neagră, caiete şi faţa severă a lui Catul Bogdan, de hirurg deranjat în timpul operaţiei.

— Ce cauți, Nathan? Luli-i acasă.

— Vreau să-ți vorbesc.

— Acuma? Lucrez... Creionul întors pe dos în degetele nerăbdătoare avea o ascuțime de suliță gata să șarjeze.

— Dragă Tani, sînt lucruri mai importante decît comoditatea ta.

— Care-s?

— Nevasta ta.

— Luli?

Îl măsură de sus și pînă jos cu o ironie orgolioasă la care-l predestina și exteriorul lui de pe vremea pașalelor, mai ales așa cum era în halat albastru, cu fular roș în jurul gîtului.

— „Tu ești Mircea? — Da,-mpărate. — Ai venit să mi te-nchini?“

Catul Bogdan zîmbi.

— Lasă prostiile, Nathan.

Dar îl acceptă, fiindcă Nathan devenise de multă vreme dialogul necesar al tuturor contradicțiilor.

Nathan își aprinsese pipa, instalîndu-se pe scaunul din fața biuroului.

— Nathan, nu abuza. Crede-mă că mă deranjezi.

— Te cred, Tani, și tocmai asta vreau. Doamna Luli nu știe că am venit. Vreau să-ți vorbesc despre ea. Tu îți dai seamă cît e de tînără?

Catul Bogdan își dezmierdă părul. Fumă mai departe, fără să răspundă.

— Tani, doamna Luli nu face parte dintre manuscrisele tale. E o realitate care, vai, îți aparține.

— „Vai“?

— Fiindcă nu te ocupi decît de ficțiuni, neglijînd chiar o astfel de realitate.

— Cum o neglijez? Eu? Pe Luli? E stupid!

— Tani, în fața ta ai un manuscris: dacă-l neglijezi, nu se plictisește, nu slăbește, nu-și trece timpul la gura sobei, nu-și pierde pofta de mîncare...

— Nathan, ai înnebunit! De unde le scoți? Luli e sănătoasă, veselă, mulțumită. Slavă Domnului, sînt cel mai în măsură să știu tot ce-o privește.

— Şi totuşi nu ştii. Eşti mulţumit că scrii, probabil, şi-i conferi şi doamnei Luli ceea ce e numai în tine. Ea nici nu scrie, nici nu trăieşte aşa cum trebuie la vîrsta ei, în timp ce Sultanul de Argint e o sacrosanctă absenţă. Te aşteaptă pur şi simplu la gura sobei, de dimineaţă pînă seară, ca şi cum ea, doamna Luli, ar fi recompensată de privilegiul audienţei acordate din cînd în cînd.

— „Din cînd în cînd", îl îngînă sarcastic Catul Bogdan. Dar ne vedem în fiecare zi. Trăim alături. O ador. Ştie.

— Ştie că o adori. Ajunge? Dragă Tani, doamna Luli nu e o biserică, e o femeie vie. Voi trăiţi paralel, nu alături. Tu scrii în biurou, ea stă în salonaş, vecini ca Elveţia cu Italia. Tu o adori, dar te ocupi de manuscris; ea te adoră, dar te aşteaptă singură la gura sobei. Vă întîlniţi la dejun şi la masă, şi Nathan e patefonul care umple tăcerea. Nici măcar nu i-ai făcut cinstea de-a-i spune ce scrii. Ştie că scrii un roman. Asta putea să o afle şi din ziare. Dacă obţinea pe deasupra şi fotografia ilustrului romancier, cu un autograf admirativ, putea să renunţe la tine, căci ştia despre tine exact ce ştie acum.

— Nathan, spiritul iudaic...

— Ştiu, Tani, mi-ai mai spus. Dar adevărul nu l-au inventat evreii. L-au purtat uneori ceva mai mult în spate, simţindu-i mai cu seamă greutatea. Asta-i singura diferenţă. Să ştii, Tani, că nu glumesc şi nici nu exagerez. Prietenia noastră mă autoriză să fiu atent la ceea ce-i intim legat de viaţa ta. Eşti cam distrat. Meditează puţin, sau... dă-mă afară.

— Nathan, spune-mi drept: ţi a spus ceva Luli?

— Vai, Tani, ce puţin o cunoşti. Cum poţi să-mi pui o astfel de întrebare?

— Ai dreptate. O retrag.

— Doamna Luli, faţă de mine mai ales, se sileşte să confirme impresia ta despre ea: că e fericită. Dar tocmai asta mă nelinişteşte. Aşa încep adevăratele deprimări, cu efortul eroic de-a le ascunde.

— Bine, Nathan, dar un an întreg, şi apoi vacanţele...

— Tani, ce Dumnezeu, voi scriitorii nu sînteţi lucizi decît pentru eroii voştri? Crezi tu că un an de viaţă fericită alături de tine şi cu tine şi cîteva vacanţe înseamnă o provizie eternă? Numai cămilele beau o dată pentru o lună de privaţiune. Dar oamenii şi mai ales femeile tinere au nevoie de viaţă mereu. Anul vostru de fericire i-a dat poftă de viaţă, nu dorinţa de-a deveni babă cu amintiri la gura sobei. Spune tu: o mai *auzi* rîzînd?

— ...

— Eu o *văd* numai zîmbind. Ştii tu, Tani, rîsul devenit tăcere e simptomul sigur al bătrîneţii, înţelepciunii sau resemnării.

O amintire din adînc îl răscoli pe Catul Bogdan, căci vorbele lui Nathan i o evocară pe mama lui. Şi ea rîdea rar, numai cînd îi cetea poveşti, dar rîsul acela avea lacrimi. Altminteri surîdea.

— Şi Luli?...

— Dacă nu te-ar iubi, n-ar fi nimic. Şi-ar găsi imediat compensaţii.

Fruntea lui Catul Bogdan se încreţi aspru.

— Nu te supăra. Din nenorocire te iubeşte. I-ai dat o boală lungă.

— Nathan, de ce nu înţelegi că astfel de glume...

Nathan oftă.

— Nenorocit e adevărul! Plînge: e farsă. Rîde: e glumă. Priveşte: e orb. Ascultă: e surd. Ce shakespeareiană tragedie e adevărul! Jidovul rătăcitor e un turist tirolez, alături de exodul adevărului.

— Adică, Nathan, tu crezi că n-o iubesc pe Luli?

— Nu. Asta nu. Cu mîna pe toate cărţile sfinte recunosc că o iubeşti. Dar eşti prea sigur, şi pe drept, de iubirea ei. De asta o neglijezi. Dacă ai fi avut binecuvîntatul ghinion ca doamna Luli să fie cochetă, să te neliniştească, să te facă gelos, te asigur că manuscrisele se consolau cu praful. Dar doamna Luli e o certitudine absolută. Doamna Luli = dragoste pentru Catul Bogdan. Catul Bogdan = manuscris + dragoste pentru doamna Luli.

— Şi ce crezi că-i de făcut?

— Să nu-mi pui astfel de întrebări. Să fii tu singur răspunsul lor. Adică: să stai mai mult cu ea, să-i vorbeşti despre ce scrii, să vă duceţi la teatru, la cinematograf...

Mîna lui Catul Bogdan îndepărtă tot ce presupunea în enumerarea lui Nathan distracţie exterioară, drum în oraş, participare la viaţa colectivă.

— Dragă Tani, eu nu ştiu ce-i de făcut? Singura soluţie ca să-ţi pricepi nevasta ar fi să devie alături de tine eroina unui roman scris de tine. Atunci te-ai edifica singur, fără de concursul meu odios şi inoportun...

Glasul lui Nathan îşi pierduse calmul obişnuit.

— ...Trebuie să înţelegi, totuşi, că nu poţi izola pe o femeie tînără la o parte de viaţa omenească.

— Bine, Nathan, oftă Catul Bogdan. Voi medita.

— Te las.

După ce plecă Nathan, Catul Bogdan nu mai izbuti să lucreze. Ca întotdeauna, Nathan găsise punctul vulnerabil. Avea dreptate. Era imposibil să nu i-o recunoască. Enervat, natural de dreptatea lui Nathan, dar şi alarmat pentru Luli. Fiindcă într-adevăr o iubea. Şi gîndul că Luli poate să fie, ca şi mama lui, o tăcere resemnată la gura sobei îl sfîşia, dîndu-i spre ea un elan de milă şi de adoraţie, care bagateliza valoarea manuscrisului şi semnificaţia singurătăţii lui. Dacă Nathan n-ar fi fost cu Luli, s-ar fi dus de îndată în salonaşul ei, gata să facă orice pentru ea: să-şi ia congediu şi să plece din nou în străinătate, imediat, să plece la Galaţi, la vie, s-o însoţească numai pe ea, acordîndu-i drept de exclusivitate asupra întregei lui fiinţe.

Dar prezenţa lui Nathan îi dădea şi o mîndrie, şi o pudoare.

Aşa că mai rămăsese în biurou, fără să lucreze, dorind-o pe Luli ca şi cum ar fi fost plecată.

O subită impulsiune rezolvă starea lui de nehotărîre. Plecă în oraş pe furiş, fără s-o anunţe pe Luli, luă o lojă la teatru, cumpără toate florile vrednice să-i fie dăruite lui Luli şi apăru acasă cu obrajii umezi de ploaie, răsturnînd pe divanul din salonaş culori şi parfum de vară.

— Luli, mergem diseară la teatru!

— Ce s-a întîmplat? Ţi-ai isprăvit romanul?

— Ei, romanul? Mi-e dor de tine. Nathan, pune, te rog, patefonul.

Intrase un vînt de primăvară în casă. Dansară pînă la extenuare. Mîncară repede, interpelîndu-se glumeţ. Bineînţeles, întîrziară la teatru, ajungînd abea la actul al doilea, fiindcă toaleta lui Luli devenise actul cel mai important, cel mai distractiv şi cel mai fermecător al acestei nopţi. Rochiile atîta aşteptau. El singur o dezbrăcase, o îmbrăcase, iar o dezbrăcase, iar o îmbrăcase, răsturnînd-o în rochii ca în valurile unei mări vesele, zburlindu-i părul, pieptănîndu-i-l, sărutîndu-i-l, răscolind-o pe Luli ca o ploaie de primăvară, cu o mie de mîni.

Însoţiţi de Nathan, intrară la teatru în pauza de după actul întîi. Era spectacolul unei trupe bucureştene venită în turneu. Apariţia în lojă a doamnei Bogdan echivala cu o ridicare de cortină pentru actul întîi al unei trupe din străinătate.

Era adorabilă. O rochie de mătasă neagră, decoltată, cu mîneci scurte şi bufante, doi trandafiri galbeni la talie şi părul mauresc împrejmuindu-i puritatea de fildeş a obrajilor.

— Nu-i urîtă, conveni Agatha Bogdan, care n-o mai văzuse pînă atunci decît în treacăt, pe stradă.

Avea în ea ceva de floare mirată şi de zbor, de dans oprit sau neînceput.

Catul Bogdan şi Nathan nu erau singurii care o priviră de multe ori în timpul spectacolului, aplauzele, după ce-o priveau, devenind un simplu bacşiş, obligator pentru efortul cu fard şi declamaţie de pe scenă.

După spectacol supară acasă în trei. Foşnetul rochiei lui Luli, care improviza supeul, dădea şi lui Catul Bogdan şi lui Nathan presimţirea unui menuet. Aveau acest zîmbet, rar după moartea veacului al optsprezecelea într-o Franţă de lumină şi matasă.

La plecare, profitînd de o clipă de singurătate cu Catul Bogdan, Nathan îi spuse:

— Spune tu, nu-i păcat?

— Sst! Sînt un idiot.

— Ai fost. Noapte bună.

Dar a doua zi dimineață, cu capul greu și cețos și ochii încercănați, Catul Bogdan găsi manuscrisul ca un palat închis, cînd stăpînul nu mai acordă audiențe.

Bău cafea, iarăși excesiv, fumă exagerat.

— Nu te simți bine? îl întrebă Luli la dejun.

— Capul. Știi, Luli, nu-s deprins.

— Drăguțule, drăguțule și bunule, lasă, că stăm acasă. Lucrează liniștit. Eu vreau să te simți bine, să fii mulțumit.

Tocmai asta nu mai putea: să se simtă bine, să fie mulțumit.

Fericirea parcă devenise și o povară. Dar o povară atît de adorabilă cînd o vedea pe Luli, încît parcă era și o suferință.

II

Catul Bogdan își impuse totuși un nou regim de viață cu Luli și pentru ea. Cu toată permanența zăbrelită a ploii, începură să facă lungi plimbări pe jos, vizitînd zi cu zi cartierele mai puțin oficiale și convenționale decît Strada Lăpușneanu, cu anexele ei arhitecturale și umane. Tîrgul-Cucului le apăru galițian prin evreimea de acolo, pitorescă și necăjită în desimea ei încîlcită, cu glasuri pasionate și mereu interogative în jurul samovarului cu ceai sau cu păpușoi fierți. Ajunseră din sărăcime în sărăcime, din dugheană în dugheană și din maghernița în maghernița, pînă în Podul-Roșu. Se opriră pe Pod, privind Bahluiul, care dă impresia că se isprăvește la marginea orașului cu rît grohăitor de scroafă trîndavă. Suiră dealul Sărăriei, atît de demodat provincial, parcă locuit numai de pensionari cu papuci și hulubi, cu prezența de broască țestoasă electrificată a unui tramvai de pe vremea războiului ruso-japonez. Escaladară și înălțimea verde a Tatarașului, adevărat Rădășăni al Iașului, cu casele lui de sat de munte voinic și chiabur și livezile lui

rurale, colindară și prin Beilic, găsind pe o străduță numai bună pentru săniuș, de lîngă Zlataust, un felinar cu gaz de pe vremea fanaragiilor, și-n fundul zării — un deal singuratic care părea un bloc predestinat pentru sculptarea capului lui Isus. Intrară la Golia, unde vremea a rămas în cetate, pe iarbă verde și între ziduri care amintesc cele Șapte Turnuri constantinopolitane, unde a pătimit Brîncoveanu Constantin. Descoperiră farmecul de străveche mînăstire al bisericei Bărboi, unde o sărutare e atît de aproape de îngerii naivi și de Scaraoschi cel cu țeapă și coadă înfurcată. Văzură aspectul de șea de elefant de procesiune indică al acoperișului bisericei Barnoschi.

Uneori singuri, alteori întovărășiți de Nathan, pe care intimitatea lor îl încorpora. Veneau acasă uzi și murdari, schimbîndu-și încălțămintele de la ușă, ca pe pragul moscheilor.

Luli recăpătase sonoritatea rîsului. În ploile ieșene și pe ulițele desfundate și glodoase ca ale Fanarului, rîsul lui Luli aducea o lumină și o melodie de cer italian. Călăuzite de acest rîs, plimbările prețuiau în ploaie frăgezimea, și în glod, un adaos de pitoresc.

După ce descoperiră intimitățile Iașului, făcură o lungă vizită librăriei lui Nathan, și alta casei lui Nathan. Acolo o așteptau pe Luli trei tătăroaice de Tonitză. Harul de grație al acestui mare și fermecător pictor atîrnase uneia dintre ele picioarele, care nu încăpeau la locul lor, deasupra capului, ca și cum ar fi răsărit ca fructele pe o creangă, sau ca păsările într-un cuib de subt streșină.

Apoi începură cu un automobil de piață plimbări exterioare. Galata, Cetățuia, Repedea. Ajunseră odată, hurducați mai rău decît de galopul bîlbîit al cămilei, tocmai la Bîrnova. Acolo pădurea de aur mort se pregătea de iarnă, rărindu-se pentru apariția celor dintîi fulgi. Vremea era vînătă. Într-adevăr, se înapoiară de la Bîrnova cu iarna, aducînd Iașului cel dintîi viscol care-i cetluise în casă pentru cîteva zile, într-o intimitate cu alb la ferestre, cîntec de ceai în samovar și aur cald în sobele duduitoare. Intrară în iarnă veseli, fără să-i simtă apăsarea, văzîndu-i mai ales

reculegerea. Ca şi subt lună, subt omăt, Iaşul devenea un fel de loc al mănăstirilor. Făcură plimbări cu sania. O aducea pe Luli din frig şi din ninsoare, cu gene de zahăr şi obraji de minge de fetiță. În iarnă, Luli parcă întinerea şi mai tare. Cu ea alături într-o sanie cu zurgalăi, iarna căpăta un sens decorativ de început de poveste zugrăvit pe-o filă, alb şi naiv în steluțele fulgilor, naiv şi roş în obrajii fetiței cu căciuliță de astrahan brumăriu.

Dar scrisul lîncezea. Îşi limitase orele de scris între opt şi unu dimineața. După-amiezele erau consacrate lui Luli, şi în anumite zile şi Universității, de unde Luli venea să-l ia însoțită de Nathan. Dar nopțile, după astfel de amieze, erau tot ale lui Luli. Aşa că rareori se deştepta la opt, din zi în zi amînîndu-şi şcolăreşte deşteptarea, cu un ochi deschis care vedea ora, iar închis, acordîndu-şi încă cinci minute şi încă zece, stricîndu-şi astfel şi somnul, împuținîndu-şi şi timpul de lucru. Iar în biurou nu mai era de ajuns de stăpîn pe el. Luli-l ajungea de multe ori prin uşă şi prin gînd, dîndu-i dorința să treacă timpul mai repede, ca iar să fie împreună. Alături de ea se antrenase iar la plăcerea de-a trăi, socotind scrisul ca un efort şi aproape ca o penitență impusă.

În preajma sărbătorilor Crăciunului îşi acordă — parcă cedînd — o vacanță integrală. Plecară la Galați, însoțiți de dadaia, conduşi la gară de Nathan, care, după plecarea lor, deveni, cu ochii pe sus, cea mai tristă dintre ciorile de iarnă ale Iaşului. Cu cei de la Galați plecară la vie, petrecîndu-şi sărbătorile acolo, într-o atmosferă de casă cu jucării. Singurul om serios era dadaia, apoi venea Angelica, copil cuminte, — ceilalți erau copii pur şi simplu, în frunte cu Teodor Novleanu. Făcură stea, cozonaci, om de omăt, ceaiuri cu rom, castane coapte, culcîndu-se tîrziu, sculîndu-se tîrziu, plimbîndu-se cu o sanie preistorică trasă de „moşnegii lui Luli“, pînă după Bobotează, — întorcîndu-se cu o sanie de la gară acasă, albi parcă de omătul unei singure plimbări, scuturîndu-şi-l în pragul casei.

— Luli, de-acuma înainte ne punem pe treabă.

— Sigur, ne-am făcut de cap. E timpul să ne cuminţim.

Şi „viaţa paralelă“ reapăru. El în biurou, Luli în salonaş la gura sobei. Scrisorile către Gabriela căpătaseră material bogat: Iaşul, clădit bucată cu bucată, colţ cu colţ, din toamnă pînă-n iarnă, apoi povestea de Crăciun a vacanţei de la vie, — pînă cînd iar gîndul lui Luli trebui să urce în pod, căutînd printre lăzile aduse din călătorie material pentru scrisori.

Scrisorile n-aveau miros de naftalină, dar gîndul îl prinsese.

Somnolenţa zilelor de toamnă se întinse din nou.

Nathan venea în fiecare zi la masă. Tăcerile, însă, nu mai erau umplute de el, ci de Catul Bogdan, care avea o adevărată frică gîndindu-se la un nou dialog cu Nathan. Această frică — de el, în fond, căci Nathan nu era decît glasul propriilor lui gînduri interzise — îl determina să facă efortul de-a nu fi distrat şi taciturn. Dar permanenţa obligatorie a acestei constrîngeri dădea un sens de corvadă tocmai clipelor de recreaţie pură, cînd se întîlnea cu Luli în prezenţa lui Nathan, păzit astfel de ispită. De unde un recul sufletesc, o îndepărtare în el însuşi: singurul loc unde era liber de-a fi el, nelimitat de nimic şi de nimeni.

Nathan vedea desigur, dar nu mai risca o nouă intervenţie, temîndu-se ca rezultatul ei să nu se răsfrîngă asupra doamnei Luli, mai deprimant decît actuala revenire la trecut. Şi pe deasupra spera mult în venirea primăverii şi sfîrşirea romanului. Era hotărît să-i determine la o nouă călătorie aproape tot atît de mare ca şi cea din întîiul an al căsătoriei.

Dar într-o zi se întîmplă ceva nou: un fel de conflict.

Catul Bogdan isprăvise partea întîia a romanului. Ultimul capitol îl scrisese în friguri, cu o viteză de gîndire creatoare — gest, dialog, mişcare — care depăşea putinţa mînii cu creionul de-a transcrie. Cuvintele se încălecau pe hîrtie, într-un fel de galop sălbatec de sotnie căzăcească. Acest tumult îl încălzise, dîndu-i certitudinea unei mari

creaţiuni. Cu manuscrisul cald încă de contactul cu sufletul, intră în salonaş, găsind-o pe Luli la foc.

— Luli! Luli! Romanul acesta ţi-l dedic ţie. E cea mai bună carte a mea. Ascultă...

Începu să-i citească. La început, glasul avu entuziasmul fanaticului. Credea în ce scrisese, credea în valoarea acelei creaţiuni recente, încă necontrolată. Dar cetit, îndepărtat oarecum prin glasul care-l exterioriza, textul îi strecură fiorul subţire al unor îndoieli. Căută să le învingă prin meşteşugul lecturii, rămînînd însă în subconştient cu o vagă nehotărîre.

Luli îl asculta cu o atenţie încordată.

Isprăvi. Ridică ochii spre Luli, convins că are să-i sară de gît, spunîndu-i cuvinte mari, mîndră de el ca de un războinic victorios.

Dar Luli tăcea, meditînd. Îşi aşezase de o parte cartea pe care o cetea la gura sobei, părînd că ascultă ceva îndepărtat.

— Să nu te superi...

Catul Bogdan avu o tresărire lăuntrică şi un frig.

— ...dar mie mi se pare că nu e verosimil.

Manuscrisul îi căzu din mînă. Se aşeză pe marginea divanului, cu tîmplele umede, palid, deprimat, sleit dintr-o dată.

— Cum, Luli, e fals? Ai ascultat bine?

Luli zîmbi cu o duioşie maternă.

— E întîia oară cînd îmi ceteşti ceva scris de tine. Vrei să-ţi spun minciuni, ţie?

Tăcură.

O privi dintr-o depărtare astronomică.

Luli veni lîngă el, luîndu-l de mînă.

— De ce te deprimi? E un simplu fragment. Eu nu cunosc romanul. Poate că mă înşel, poate că în roman capitolul capătă alt sens. Ş-apoi, cine sînt eu? Ce importanţă are părerea mea...

— Nuu... Atunci se vede că m-am prostit. Nu mai sînt în stare să scriu un rînd ca lumea.

— De ce exagerezi? vorbi Luli cu mare blîndeţă. Uite, tocmai ceteam un studiu asupra lui Dostoievski. Romane întregi scrise de cîteva ori.

— Luli dragă, dar eu nu sînt Dostoievski.

— Ţi-e frică să revii? să rupi? să renunţi? îl întrebă ea cu o mirare crescîndă.

— Uneori nu, alteori da. N-am scris de mult, şi mă deprim uşor. N-am suficientă încredere în mine. Tu ai fost duşul rece. Mi-e scîrbă de roman. Nu mai am curaj să lucrez la el.

— Pentru o simplă vorbă de-a mea? Mai dintîi că e scris foarte bine: viu, energic...

Ochii lui Catul Bogdan se înviorară. Zîmbi uşor, dar căută să-şi stăpînească zîmbetul.

— Stăpînul meu e vanitos? îl întrebă Luli cu glas alintător, dar cu ochi ageri.

— Nu-s vanitos, Luli, dar sînt om, sînt scriitor, am nevoie de...

— Admiraţie?

— Da şi nu. Am nevoie de căldură, de încredere în mine.

— Trebuie să admir tot ce scrii? îl întrebă Luli fără ironie.

— Luli, vorbeşti ca Nathan. Te-ai molipsit de la el.

— Aa! Nici Nathan nu admiră tot ce scrii?

— Nu ţi-a spus nimic? o întrebă el pripit.

— Absolut nimic. Nathan nu vorbeşte despre tine.

Tonul lui Luli devenise cam sec. Pentru întîia oară, Catul Bogdan o privi cu un alt fel de mirare. Nu-i văzuse pînă atunci decît graţia şi frumuseţa, devenite proprietatea lui suverană. Şi iată că deodată simţea subt fruntea ei un gînd al ei, parcă rebel, care-l judeca dincolo de dragoste. O adora fiindcă era copil prin frăgezime şi prin vrîstă. Şi dintr-o dată se temea că nu e atît de copil cît o crezuse pînă atunci. Parcă-l domina. Fiindcă-l judeca. Fiindcă deprecia un fragment de-a cărui valoare nu se îndoise pînă atunci.

— Luli, în fond, fragmentul n-are nici o importanţă. Şi, la drept vorbind, mi se pare că ai dreptate. Chiar în timpul lecturii — ştii, abea l-am scris —, ascultîndu-l am început să am îndoieli. Dar eram ambalat. Frînarea bruscă m-a dezorientat. Am să meditez din nou scena, fără grabă, şi sper că are să iasă ceva bun. Hai, Luli, dă-mi mîna.

I-o dădu, dar cam rece, cam distrat.

— Ştii că asta mă surprinde, vorbi ea, revenind din gînduri. Aveam impresia că eşti foarte sever cu tine însuţi ca scriitor şi ca profesor. Mi-aduc aminte cît de indignat erai cînd studenţii au aplaudat o prelegere pe care-o socoteai de calitate inferioară. Cred că erai sincer: nu?

— Sigur, Luli.

— Nu te răsfăţai cumva?

Tresări, iar, jenat. Îi părea stranie răsturnarea aceasta a rolurilor: Luli judecîndu-l, şi el în postură de inculpat.

— Luli!

— Atunci de ce atîta dramă pentru că nu mi-a plăcut un simplu fragment?

— Luli dragă, dar nu-i nici o dramă. Exagerezi tu.

— Spui drept că exagerez?

Iar se jenă. Luli avea ochi de-o agerime bărbătească în astfel de clipe. Dădea o impresie de copil precoce.

— Evident că am fost deprimat. Dar, cum vezi, mi-a trecut îndată.

Luli oftă uşor şi tăcu, intrînd iarăşi în gîndurile ei, uitîndu-l parcă dincolo de-o uşă închisă.

— Ce-i, Luli?

— Nimic. Mă gîndeam.

— La ce?

— La tine... Scrisorile de admiraţie pe care le primeşti îţi fac plăcere?

— Dă!... Ai văzut calitatea lor!

— Da, am văzut-o, dar îţi fac plăcere, totuşi.

— Un fel de plăcere. E contactul cu publicul.

— Ai nevoie de el?

— Dă, Luli, sînt scriitor.

— Scrii ca să fii admirat?

— Nu, evident, dar admiraţia încălzeşte.

— Chiar cînd e de calitatea acestor scrisori?

— Luli, nu cumva eşti geloasă?

O luă în braţe cu o mîndrie delirantă, acoperind-o de sărutări. Se lăsă, pasivă, nu fiindcă exuberanţa lui

pasionată n-ar fi antrenat-o şi pe ea, dar continua să fie preocupată.

În prima pauză Luli continuă.

— Dacă te-aş admira, m-ai iubi mai mult?

— Se poate mai mult?

— Dar dacă nu te-aş admira de loc?

— Luli!

— Ca scriitor.

— Luli, eşti adorabilă! Să lăsăm discuţiile.

Fugea de ele.

Începu să o trateze ca pe un copil cu care te joci pe-o plajă. O rostogoli pe divan, o zburli, o sărută, comunicîndu-i cu încetul şi ei această juvenilă zburdălnicie. Şi, după ce-i aprinse obrajii sărutaţi, îi cuprinse capul răsturnat pe divan în palmele lui mari.

— Luli, mă iubeşti?

Îi acoperi gura mută cu mîna, deschizîndu-i buzele cu latul degetului.

— Î-hî, făcură buzele subt mîna lui.

Ochii ei ardeau vesel.

— Sînt Sultanul tău?

— Î-hî.

O simţi din nou exclusiv a lui, supusă, devotată, tangibilă. Cu degetul umezit de buzele ei, parcă-i pipăia sufletul.

— Şi eşti geloasă?

Nu-i răspunse. Se ridică, pieptănîndu-şi părul cu mînile şi aranjîndu-şi rochia. Apoi veni în genunchi, pe divan, alături de el, privindu-l drept în ochi.

— Să ştii că te iubesc pe tine aşa cum eşti. N-am nevoie să te admir ca scriitor. Nu iubesc reputaţia ta, succesele tale. Pe tine, numai pe tine. Te-aş iubi şi cu o mie de defecte. Dar să ştii că aş suferi pentru fiecare. Tu mă poţi ucide. Am nevoie să cred în tine, nu să-ţi admir literatura.

Nathan îi găsi alături.

După masă, Catul Bogdan intră în biurou să-şi revadă capitolul, lăsînd-o pe Luli cu Nathan. Aducea cu el o uşoară teamă de Luli şi amintirea unei clipe de umilinţă, simţindu-se oarecum descoperit în faţa ei, cu toate că gîndul că Luli poate fi geloasă îi dăduse

o mîndrie compensativă, dar pe un alt plan. Nu uitase complect defecţiunea scriitorului. Poate că o stima mai mult pe Luli, descoperindu-o lucidă, dar această luciditate, care nu-i mai venea de la Nathan, ci de la Luli, îi dădea iarăşi un uşor recul, o alarmă, o dorinţă de-a fi singur, de-a fugi, de-a se închide.

Nathan îşi bea încet cafeaua, fumîndu-şi pipa, cu aceeaşi grijă de-a o feri de fum pe doamna Luli.

— Spune mi, Nathan, toţi scriitorii sînt vanitoşi?

— Doamnă Luli, nu mă pot atinge de argintul Sultanului.

— Asta echivalează cu un „da" circumspect.

Nathan zîmbi.

— Altăceva, Nathan, dar te rog, sincer, deschis, frăţeşte...

Nathan plecă fruntea adînc, glumeţ, numai prin gestul oriental al mînii puse pe piept.

— Dacă l-aş admira pentru tot ce scrie crezi că m-ar iubi mai mult?

— Aţi avut o discuţie?

— Uşoară, fără de importanţă.

— Cu subiect... literar?

— Da.

— Cu divergenţe?

— Da.

— Şi cu împăcare?

— Da.

— Doamnă Luli, nu ştii să minţi.

— Nu ştiu.

Nathan oftă.

— Omagiul meu plecat, doamnă Luli. Dar eu nu sînt scriitor.

— Nathan, scrisorile admirative, primite de scriitori, le fac într-adevăr plăcere?

— Calule, îţi place ovăzul?

— Oricum ar fi?

— Doamnă Luli, cine se mai uită la forma mînilor care aplaudă?

— Şi dacă-s frumoase?

— Doamnă Luli, dă-mi voie să le sărut pe acestea.

Şi plecă.

III

Corespondența venea între unsprezece și douăsprezece. Factorul poștal suna la ușa de dinfață, și, dacă nu erau și scrisori recomandate, lăsa pachetul cu ziare, reviste și scrisori în cutia de lîngă ușă. De-acolo îl ridica haziaica, distribuind corespondența, după adresă, în biuroul stăpînului sau în salonașul lui Luli.

De cîteva zile, însă, haziaica sosea o dată cu Luli, după ce se auzea soneria tipică a dimineții. Luli aștepta sus în antret ridicarea corespondenței, controlînd-o parcă. Ceea ce o făcu deîndată circumspectă pe haziaica. Nu era numai femeie, dar și orientală pe deasupra, adică de cîteva ori femeie. Așa că după cîteva zile haziaica începu să escamoteze, în lungile ei buzunare de gospodină, plicurile adresate lui Catul Bogdan, care aduceau a mînă de femeie.

— Duduiță scumpă și iubită, mata n-ai nimicuța.

— Ș-acolo ce-i? o întreba Luli.

— Poftim, vezi și mata.

Și-i întindea ziarele, revistele, plicurile galbene sau albe venite de la autorități, păstrîndu-le pe celelalte în buzunarul contrabandei. Și numai după ce Luli se retrăgea în salonaș, haziaica venea în biuroul stăpînului scump și drag, complectînd corespondența primită.

Catul Bogdan era atît de deprins cu intrările și ieșirile haziaicei, încît nu le mai înregistra; le considera ca și pe tic-tacul pendulei: ceva de acolo. Așa că nu observase această aducere în rate a corespondenței.

— N-ai mai primit nimic? îl întrebă Luli.

— Ba da. Uite, dacă te interesează.

Și îi dădu cîteva scrisori primite de la fete și femei necunoscute.

— Cine ți le-a adus?

— Haziaica.

Luli avu o ușoară încruntare a sprincenelor, și, îndată, o tresărire de dezgust. Pricepuse. Pricepuse că, și pentru haziaica, ea și cu el erau doi — și că ea

ori alta totuna era pentru haziaica, de vreme ce stăpînul era unul şi acelaşi.

Aruncă o privire pe scrisori.

„*Maestre!*
O necunoscută vă aduce prinosul..."

Alta: „*Mult admirat şi iubit scriitor, sînteţi ca o icoană la căpătîiul unei femei neînţelese de mediul ce i-a fost ursit...*"

Alta: „*Poate că e banal să te adresezi astfel, ca anonimă din masă. unui scriitor ilustru!? Dar un ce tainic şi neprihănit mă cheamă...*"

Alta: „*Am şaisprezece anı. Ţam sorbit cu nesaţ cărţile în cari esplici dragostea care e visu şi idealu arzător a tuturor fetelor...*"

Alta: „*Ştii tu ce înseamnă portretul tău pentru mine?? Ochii tăi mă privesc...*"

Catul Bogdan zîmbea privind-o pe Luli.

Renunţînd să mai citească, Luli i le dădu îndărăt.

— E trist.

Vroi să o sărute. Se scutură, împotrivindu-se.

Catul Bogdan o urmări cu ochi în care mîndria, răsfăţul, dragostea şi hazul apăreau pe rînd. Într-o mînă avea scrisorile. Privi spre mînă, apoi din nou spre uşa închisă după Luli, dădu scrisorile pe foc şi aprinse o ţigară, zîmbind. Accesele de gelozie ale lui Luli căpătau pentru el un sens exclusiv graţios şi de loc dramatic. Se simţea atît de măgulitor bărbat faţă de împotrivirea ei de-a se lăsa sărutată.

Regreta numai nivelul inferior al acestor scrisori. Înainte de-a o cunoaşte pe Luli primise şi cîteva scrisori mai interesante: nici acelea nu depăşeau normalul, dar în tot cazul nu erau compromiţătoare ca acestea, În genere, scrisorile primite de la bărbaţi — studenţi, profesori de prin funduri de provincie, tineri magistraţi, doctori de plasă, ingineri silvici — dovedeau, dacă nu altăceva, măcar o evlavie pentru lectură şi scriitor, care emoţiona. Simţeai în aceste scrisori respectul pentru cel care le umplea ceasurile de singurătate, dîndu-le vis, gînduri, meditaţii, îndoieli, curaj, perspective şi, uneori, tovărăşia unor fiinţe care trăiau,

deși nu erau purcese din mamă. Auzeai în unele dintre ele sunetul singurătăților provinciale: huruitul roților unei trăsuri fără client, șuierul unui sergent fără hoți, tusa vecinului care-și aprinde întîia țigară pe stomahul gol, sau muzica militară care cîntă la grădina publică *Traviata*, în timp ce două cumătre, oprite la poarta casei, comentează cu glas tare scumpirea pînii. Altele aveau acel patetic S.O.S. al tinerilor scriitori nepublicați, muritori de foame, uneori și cu plămînii șubrezi, care-și destăinuiesc ispita sinuciderii.

Dar femeile, fără excepție, vedeau în scriitor pe regele amanților. Mai toate asociau renumele de scriitor cu dragostea, socotind că cel care știe să scrie despre dragoste trebuie să și o facă la fel. Adresîndu-se scriitorului, doreau numai să cucerească bărbatul, sau măcar să-l adulmece, să-l pipăie de la distanță prin autograf și fotografie. Iar dacă scriitorul avea și nenorocul să nu fie urît, să nu fie respingător — în fotografii retușate, bineînțeles —, numele literar căpăta pentru ele semnificația zornăitului de pinteni de pe vremea huzarilor virili pe calul luptei și pe-al dragostei.

Multe dintre ele plagiau cu candoare, traducînd din franțuzește cu dicționarul. Altele delirau direct în românește cuvintele limbei țăranilor solemni pe culmi de munți, pe ogoare, în lanuri de grîu și la porțile orașelor, — căpătînd o trivială epilepsie erotică. Altele își dădeau adresa la o prietenă, fiindcă erau măritate cu un „burghez". Acestea vedeau în artist exclusiv adulterul cu „anti-burghez". Altele scriau în franțuzește scriitorului român, dîndu-i a înțelege printre greșeli de ortografie că limba românească e un exil, de care se oferă să-l consoleze distins. În sfîrșit, altele-și expediau imnul versificat, socotind că versul șchiop, cu rime ca: „amant-diamant, amor-dor" —, e un vehicul liric mai aristocratic, cum ar fi aeroplanul față de tramvai.

Considerate însă în totalitatea lor, deveneau un murmur al mulțimii de subt balcon. Și, ca atare, cantitatea lor devenea un omagiu acceptat, dincolo de criteriul prețuirii individuale și calitative.

Iată de ce Catul Bogdan le dădea pe foc fără părere de rău, simțindu-le totuşi absența, dacă nu le-ar fi primit de ajuns de regulat.

Dar „gelozia“ lui Luli le dădea un alt preț, cu toate că le denunța şi mai apăsat vulgaritatea, platitudinea, oferta sexuală prin intermediul literaturii care căpăta astfel un involuntar sens de hotrie.

Niciodată poate nu dorise mai tare o scrisoare vrednică de o astfel de „gelozie“, cu toate că ştia dintr-o vastă experiență că femeile care ar putea să scrie astfel de scrisori, tac. Tăcere, dacă iubesc pe scriitor. Tăcere, dacă-l admiră. Tăcerea: condiția calității feminine, izvorul misterului. Luna e voalul de argint al tăcerii. Femeile adevărate sînt surorile lunii. Dar Luli n-avea surori.

Totuşi, o scrisoare primită într-o zi, adusă tot de haziaică, îl intrigă.

Adresa: „Domnului Catul Bogdan, Iaşi“. Ştampila poştală: „Rîşnov“. Plic: oarecare. Hîrtia: obişnuită. Scrisul: fin, suplu, mărunt şi parcă mătăsos, ca acei cîrlionți care ies de subt pălărie, tremurînd în vînt uşor pe tîmpla femeilor delicate.

Iată textul:

Totul ne desparte pe tine şi pe mine: distanța, oamenii, viața şi poate şi destinul. Ți-aduci aminte? Ca să-l cunoască pe Cesar, Cleopatra, însoțită de un singur credincios, a trecut marea cu barca, înfruntînd-o, s-a lăsat înfăşurată într-un sac ordinar şi dusă pe umeri în palatul lui Cesar, fără ca nimeni să-şi închipuie că într-un țol purtat pe umeri regina Egiptului vine să-l vadă pe Cesar.

Iată ce-ți aduce scrisoarea mea. Nu mă tem nici de zîmbetul tău. Deci nu mă tem de nimic. Sînt ceea ce-i dincolo de fereastra odăii tale: depărtarea. Sînt cea mai mică fată a lumii între rîndunelele ei fiindcă mă înfăşor în întregul ei necunoscut. Privirea ta nu mă va găsi nicăieri. Amintirea ta nu are unde să mă afle. Glasul tău nu poate să mă strige şi nu ştie unde. Sînt între cele patru zări: răspîntia lor.

Cu zece ani în urmă ţi-aş fi spus "Cu-cu". Dar sufletul meu şi-a pierdut glasul copilăriei. Ştii să asculţi? Auzi vîntul la fereastră? Auzi păsările care pleacă şi se întorc, ducînd şi aducînd primăvara? Ştii ce-i nostalgia? Priveşti uneori pe fereastră fără să vezi nimic? Sînt pe acolo şi într-acole, fără fiinţă, o apropiere şi o îndepărtare în preajma ta.

Gîndeşte-te la mine ca la o stea desprinsă din tine şi dusă în întunericul fără fund.

L.

Acest „L" îi dădu o bătaie de inimă fiindcă era iniţiala lui Luli.

Aşa cel puţin îşi justifică, pentru sine, bătaia de inimă.

Dar imediat îşi dădu seamă că nu putea fi Luli. Mai dintîi era un scris cu totul opus scrisului ei. Scrisul lui Luli era atît de vioi încît se reliefa ager pe foaia de hîrtie, ca rîndunelele pe sîrmele vitezei trenului. Aveai impresia că deodată toate literile pot zbura, lăsînd foaia goală, albă.

Nu era nici scrisul lui Nathan, singurul complice posibil al lui Luli pentru o astfel de farsă.

Dar nu era farsă. Avea certitudinea — emotivă — că nu-i farsă.

Cine era „L"?

Cu acest „L" în bătăile inimii, cercetă toate fetele şi femeile cunoscute pe care şi le mai putea aminti.

Aşa ţinea în mîni şi principele din poveste condurul căzut din piciorul Cenuşăresei, privind imensitatea lumii, privindu-i şi miniatura.

Pierdu astfel mult timp, uitîndu-şi manuscrisul care-l aştepta deschis pe masă.

„L", „L", „L". Litera devenise dans: baletul unei litere.

Cine putea fi „L"? „Rîşnov" preciza pecetea poştală...

Luli intră în biurou.

— Nu vii la masă? îl întrebă ea din prag.

— Luli, tu eşti.

Se repezi la ea cu scrisoarea deschisă.

— Tu ai scris asta.

Luli rîdea copilărește. Luă scrisoarea, aruncă o privire.

— Da, eu sînt.

— Tuu?!

Era o dezamăgire izbitoare în tonul și expresia lui.

— Tu nu vezi că glumesc? începu Luli după o secundă de șovăire, cu fața gravă, fără de zîmbet. Ce-i asta? Ia să văd.

Ceti scrisoarea încet, cu o dungă pe frunte. Apoi o aruncă. Văzu o mișcare enervată pe fața lui și imediat luă scrisoarea de pe covor, aducîndu-i-o.

— Uitasem că-ți aparține. Poftim. Păstreaz-o.

— Luli, sper că nu ești supărată?

— De ce să fiu supărată?

— Știu eu? Nu-ți fac plăcere astfel de scrisori. În schimb ție...

— Nu, Luli, dar fata care a scris-o are talent.

— Daa? Fiindcă ți se închină?

— Luli, fii gentilă.

— Bine, tac, nu mai spun nimic. Poftim la dejun.

Se așezară tăcuți. După cîtva timp, Catul Bogdan o privi atent pe Luli, spunîndu-i:

— Luli, serios, e o farsă?

— Te rog!... Măcar la dejun să fim numai noi doi, fără admiratoare.

Tonul era sincer enervat. Și obrazul.

Își continuară dejunul fără să mai vorbească.

— Luli, îmi trimiți cafeaua în biurou. Mă duc să lucrez.

O sărută pe obraz. Se lăsă, pasivă, făcînd preparativele de cafea neagră. Dar în loc să-i trimită cafeaua prin haziaica, i-o aduse ea. Îl găsi cu scrisoarea în mînă. Îl privi trist. Apoi îi dezmierdă fruntea.

— Și o scrisoare poate să mi te fure?

— Luli drăguță, gîndește-te și tu...

O luă în brațe, ținînd-o pe genunchi.

— ...sînt scriitor. Viața, oamenii mă interesează și altfel decît pe un oarecare. Apariția talentului e emoționantă...

— Dacă scrisoarea era iscălită Petru Dăscălescu, „apariţia talentului“ era tot atît de „emoţionantă“?

— Sigur, Luli.

— Nu, vorbi ea grav, culegîndu-i din ochi şovăirea.

— Poate că nu, se învoi el. Dar ce importanţă are asta?

— Pentru tine n-are nici una?

— Sigur că nu, Luli. Un simplu fapt divers...

— Dar „emoţionant“.

— Emoţionant artistic.

— Spune tu, începu Luli cu ochii concentraţi asupra lui: dacă la Paris, după ce ne-am întors de la Operă, m-ai fi găsit la miezul nopţii trează, gîndindu-mă la Serge Lifar, dansator, deci „emoţie artistică“, ce-ai fi spus?

— Nimic.

— Eşti convins?

— Bine, tare agreabil n-ar fi fost...

— Nu cumva Sultanul de Argint e o sultană?

— Luli, nu mint.

— Dar spui cu dificultate adevărul, preferînd să-ţi fie zmuls.

Catul Bogdan oftă.

— Te deranjez?

— Tu, Luli?

— Ştiu eu !? Ce ştiu eu despre tine? Mereu descopăr.

— Luli drăguţă, de ce să ne stricăm sufletul şi liniştea pentru fleacuri? N-are nici o importanţă biletelul acesta anonim.

— De ce nu l-ai dat pe foc?

— Îl dau.

— Nu-nu. Nu vreau să-ţi impun roluri. Păstrează-l. Te-a „emoţionat“. Fii sincer. De ce crezi că-mi faci plăcere, amăgindu-mă? Fii tu cum eşti. Te temi de mine?

— Luli !

— Ştiu eu? Mereu fugi. Şi pentru fleacuri. Nu-mi ascunzi nimic important, desigur. Dar tendinţa de-a ascunde nimica, pentru nimic, îmi pare şi mai gravă decît o minciună cu un scop practic. E o nevoie la tine.

— Luli, sînt om ca toţi oamenii.

— Şi eu trebuie să fiu femeie ca toate femeile?

— Tu eşti Luli.

— Ce înseamnă Luli? Certitudinea că eşti iubit? Că poţi dormi fără grijă?

— Luli, crede-mă, sînt dezolat. Uite ce-a ieşit dintr-o prostie, dintr-o nimica toată! Îmi vine să blestem biletul acesta.

— Nu blestema „emoţiile artistice", fiindcă iar nu eşti sincer.

Catul Bogdan o privea nedumerit şi alarmat. Iar o simţea stăpînă pe ea, dincolo de voinţa şi dominaţiunea lui — şi parcă prea lucidă, prea repede la minte, obositoare prin aceasta.

— Luli, dar la drept vorbind, tu pretinzi că scrisoarea aceasta face parte din turmă?

— Vai! Vai! Vai! Ce vanitos eşti! Cleopatra şi Cesar. Ea Cleopatra, tu Cesar. Care-i adresa Cleopatrei?

— Luli, nu caricaturiza.

— Numeşti tu asta caricaturizare, sau caricatură? Ai devenit oare insensibil la ridicol? Cum e posibil ca într-o scrisoare, oricum de dragoste, întîia scrisoare de dragoste, o fată, o fetiţă din toată lumea să recurgă la Cleopatra pentru a se prezenta unui scriitor care n-o cunoaşte? Tu mi-ai fi scris întîia scrisoare invocîndu-l pe Napoleon?

Catul Bogdan rîdea.

— Luli, eşti o drăcoaică adorabilă. Nu-ţi cunoşteam încă acuşorul de împuns.

O privea într-adevăr, şi cu un fel de admiraţie.

— Luli, ţi-aduci aminte? „Buna dimineaţa, buna dimineaţa, buna dimineaţa..."

Multă vreme, Luli nu spuse nimic. Îşi rezemase fruntea de obrazul lui, închizînd ochii. Cînd îi deschise, surprinse doi ochi care o adorau mut, fără să îndrăznească s-o tulbure. Îl cuprinse cu mîinile, sărutîndu-l pe ochi, pe frunte, pe gură, pînă cînd îl lăsă fără suflare, cu capul răsturnat pe spetează. Apoi sorbi o înghiţitură din cafeaua lui, privindu-l pe subt gene.

— Ştii de ce beau din cafeaua ta?

— Fiindcă-ţi place.

— Nu. Ca să văd dacă nu-i otrăvită.

— Otrăvită! De cine?

— De mine.

— De Luli? Şi pentru ce mă rog?

— Fiindcă era odată un Sultan de Argint care...

— Atunci de ce-ai mai băut?

— Eu întîi, îi răspunse ea cu ochi solemni.

Dar rîdea.

— Luli, eşti o mare actriţă.

— Mai mare decît crezi.

Seara, la masă, Luli-i istorisi lui Nathan, neutru, primirea scrisorii.

— Ai dat-o pe foc? îl întrebă ea inocent pe Catul Bogdan.

— Nu. A rămas pe biurou.

— Arată-i-o şi lui Nathan: să vedem ce spune.

Nathan o ceti lung, ca şi cum ar fi fost scrisă în sanscrită. Patru ochi îi urmăreau faţa, fără să descopere însă nici o expresie.

După ce, în sfîrşit, o isprăvi de cetit, o puse deoparte, aprinzîndu-şi pipa, părînd că a uitat că lectura avea sensul unei consultaţii, nu al unei informaţii, — poate chiar şi al unui arbitraj.

— Bine, Nathan, nu spui nimic? Sau eşti şi mata sensibil la „apariţia talentului“?

— Vroiaţi să ştiţi la ce mă gîndeam?

— Nu, Nathan, la ce gîndeşti despre scrisoare.

— Îmi făceam o socoteală, vorbi Nathan fără zîmbet. Spune: „Cu zece ani în urmă ţi-aş fi spus «Cu-cu»“. Spune ea. Combinînd această mărturisire cu anonimatul pe care ţine să-l păstreze, vom deduce că doamna are cel puţin patruzeci de ani. Iar dacă e domnişoară, cu atît mai rău...

— Nathan, are sau n-are talent?

— Doamnă Luli, fetele bătrîne nu mă interesează.

După masă, cînd rămase singură cu Nathan, Luli, care nu mai insistase în timpul mesei, îl întrebă din nou:

— Nathan, are talent?

— Şi dacă are?

— Are?

— Are, dar e urîtă, oftă Nathan.

— De unde știi?

Nathan avu o scurtă șovăire neliniștită. Apoi se aplecă spre Luli, șoptindu-i confidențial:

— Eu sînt.

— Cine? „L“?

— Da, „L“. Am și eu dreptul să fiu o femeie urîtă.

Luli tăcu, privindu-l lung.

— Nathan, ești un prieten extraordinar...

IV

Scrisoarea aceasta nu-l obseda, dar cînd și-o amintea, uneori chiar în prezența lui Luli, avea ca o atingere pe inimă, pe care o cunoștea și din experiența scrisului: era semnul că a apărut un personaj nou, că există. Acel „L“, adică acea „L“ exista. Era o mască. Dar subt mască era un obraz. Și deseori se gîndea la acel obraz necunoscut. Dacă era singur, mișcarea spre acel necunoscut se putea numi vis. Sau mai degrabă tendință de-a reconstitui figura unei apariții care te-a emoționat în timpul somnului. Masca era catifelat intimă, ca o închidere de pleoape.

Căutarea zadarnică a fetei sau femeii care se numea „L“ era un drum în el, adică devenise astfel.

Dar dacă se gîndea la scrisoare în prezența lui Luli, se ascundea ca cineva care fură, simțindu-se vinovat, fără vină.

— La ce te gîndești?

— Știu eu... la nimic.

„Nimicul“ însă avea inițiala „L“. Și răspunsul la întrebarea lui Luli era o minciună. Deși poate că „minciună“ e un cuvînt prea brutal pentru o astfel de nuanță imponderabilă. Căci în fond se gîndea la o femeie care nu exista decît printr-o simplă inițială. Își clasa emoția, fracțiunea de emoție, între emoțiile literare. „L“ devenea vecină cu Odette-a lui Proust, cu Irena lui Turgheniev, cu fetele lui Galsworthy, cu Madala Gray a Clemence-ei Dane — fum. Mai mult

ficţiune decît realitate. Acel parfum de fîn în lumină de lună al fetelor din paginile cărţilor.

Aştepta totuşi cu o depăşire de simplă curiozitate poşta zilnică. Se întîmpla ceva în univers, departe de el, care-i interesa inima. Posibilitatea să-i mai vie o scrisoare de-acolo dădea lumii de afară un accent de frăgezime şi mister, pe care-l avusese într-un an — parcă îndepărtat — Galaţul teilor înfloriţi, şi care mai apoi devenise Luli şi numai Luli pe mările din jurul Europei şi în casa din Fundacul Vechi.

Dar Luli era soţia lui: o realitate, o certitudine, o adorabilă realitate sigură.

Pe cînd „L" era iniţiala necunoscutului. Dar nu mai venea nici o scrisoare, deşi o aştepta în fiecare zi, nemaiputînd lucra concentrat între unsprezece şi douăsprezece, ora cînd sosea factorul. Auzea soneria, dar nu îndrăznea să fugă la uşă. Întîrzierile haziaicei de-a-i aduce corespondenţa îi dădeau o nervozitate inexplicabilă pentru haziaica. Ea însă nu ştia că timpul măsurat cu bătăi de inimă face din zece paşi un drum care nu se mai sfîrşeşte.

Renunţase să mai spere. Regreta, dar era şi mulţumit. Cîştigase în schimb două lucruri: o nouă curiozitate pentru lumea exterioară, exact impresia pe care ai avea-o ştiind că între stelele pe care le priveşti noaptea ar fi şi una locuită de cineva care te cunoaşte şi care poate te urmăreşte de acolo. Cerul acestei stele ar căpăta un sens emoţionant intim. Apoi mai cîştigase liniştea de-a nu mai fi constrîns să-i ascundă ceva lui Luli. Deci, mormîntul închis al unei nelinişti.

Surpriza şi neliniştea deveniră cu atît mai mari într-o zi, găsind la Universitate un plic cu scrisul cunoscut: „Domnului profesor universitar Catul Bogdan, Facultatea de litere, Iaşi". Îşi făcu dintăi cursul, cu efort, avînd certitudinea că dacă ar fi cetit înainte scrisoarea, n-ar mai fi putut să facă nici atît. Apoi luă o sanie şi se duse la Copou, tocmai în fund, dincolo de Şcoala normală. Ca şi cum ar fi avut o întîlnire. Acolo opri sania şi ceti printre fulgi:

Am visat azi-noapte un şes înflorit cu o cărare la mijloc şi o piatră mare la capăt, o piatră netedă şi albă, lucind în soare. M-am încercat în joacă să o dau la o parte. Apoi, înfierbîntată, cu mare greu, am ridicat-o din loc. Mişunau gîndacii şi viermii subt piatra albă. Şi, îngrozită, m-am deşteptat din somn.

Mi-e inima sură ca o minge de sare lucrată în ocne. Cine nu cunoaşte truda şi setea închise într-un bulgăre de sare să stea la parte.

Lorelei

Era ceva halucinant în tăcerea cîmpiei şi a cerului închizînd între două valve spaţiul cu fulgi.

„Lorelei?..."

Legenda Rhinului i-o îndepărta şi mai mult decît simpla iniţială de pînă atunci, deşi, în schimb, o frază a scrisorii i-o apropia atît de tare, încît parcă-i auzea glasul, simţindu-i şi respiraţia de după plîns: „*Cine nu cunoaşte truda şi setea închise într-un bulgăre de sare, să stea la o parte*". Erau vorbe de după plîns. Glas scoborît de fată care-a plîns. Obrajii roşi. Buze uşor înăsprite. O mînie cu lacrimi: „*Să stea la o parte*". Şi o mîndrie care parcă deschidea ochi negri: „*Să stea la o parte*".

Ningea necontenit asupra săniei oprite în plin cîmp pustiu. De unde-i venea impresia de vară?...

Cine era Lorelei? Bătrînă? Toţi fulgii aveau o sclipire de pietre albe subt care nu era nimic.

Judecata lui Nathan îi apăru grosolană şi abjectă.

Lorelei era tînără şi frumoasă. Acest parfum venea din vorbele ei.

Unde? În care oraş? La fereastra cărei case? Lorelei... Blondă? Numele era blond ca teii înfloriţi. Teii, teii de-atunci... Şi deodată se gîndi la Luli.

O dori cu atîta panică, încît strigă birjarului:

— Mînă repede!

Ascunse scrisoarea, fără să ştie ce va face cu ea. Mai devale de Universitate, îl întîlni pe Nathan. Opri sania.

— De unde vii la ora asta? îl cercetă Nathan, suindu-se.

— Sărut mîna la cacanaș Nathan.

Catul Bogdan se jenă să mintă în auzul muscalului întors cu fața spre ei.

— Am făcut o plimbare, după curs. Mă cam durea capul.

— Fără de doamna Luli?

Nu răspunse. Dar făcu semn birjarului, care pornise spre casă, să întoarcă, luînd-o la vale. Îl opri la o florărie din centru. Cumpără iar toate florile vrednice de Luli, dînd drumului spre casă, prin fulgi și iarnă, un ciudat parfum de vară, care-l ducea spre Luli și cu vorbele lui Lorelei.

Luli îl aștepta la ușă, ca și cum ar fi fost îngrijorată. Îi puse dintîi florile în brațe, sfîșiindu-le hîrtia de matasă în care erau înfășurate. Luli le primi fără să zîmbească.

— Unde-ai întîrziat?

— M-a durut capul și am fost cu sania pînă la Copou.

— De asta nu te-am întîlnit!

— M-ai căutat?

— N-are nici o importanță. Am făcut o plimbare. Nimic nou?

— Nimic. Bună pace... Nu te simți bine, Luli?

— De ce?

— Ești preocupată, fără chef... Nu-i fi răcit cumva?

— Fii liniștit. Nu sînt bolnavă... Nathan, te rog, iartă-mă. Mi se pare că nici nu ți-am spus bună seara. Dă-mi voie să te împodobesc cu o garoafă.

— Și pe mine nu? întrebă Catul Bogdan, dezbrăcîndu-și blana, în timp ce Luli trecea tulpina unei garoafe roșii prin cheutoarea butonierii lui Nathan.

Îi dădu și lui o garoafă. Și, fără să mai prelungească dialogul de lîngă ușa de intrare, se urcă pe scări înaintea lor, invitînd-o pe haziaica să servească masa. Se aduna cu încetul în jurul lor o atmosferă de constrîngere. Nathan istorisea ceva, știind că nimeni nu-l asculta; și el se gîndea la altceva. Luli se ocupa exclusiv de masă și serviciu. Catul Bogdan nu vorbea; mînca enervat, aruncînd haziaicei priviri ostile de cîte ori îi auzea glasul dulceag. Primirea pe care i-o

făcuse Luli îi luase dintr-o dată elanul spre ea, adus de la Copou într-o clipă de panică penitentă. Nici măcar nu-i mulţumise pentru flori. Simpla împrejurare că se plimbase puţin fără de ea — plimbare care avea în versiunea lui un caracter medicinal, nu recreativ — nu justifica o astfel de primire, un astfel de ton. Luli se comportase ca şi cum ar fi ştiut despre existenţa scrisorii din buzunarul lui. Dar n-avea de unde să ştie, nici de ce să bănuiască. Astfel că răceala ei era nedreaptă. Îi făcuse un fel de „scenă de menaj“, prelungind-o, şi pe deasupra în prezenţa lui Nathan. Pe nesimţite, enervarea lui creştea surd, autorizată de o logică falşă. În loc să se simtă vinovat faţă de Luli — fiindcă de data aceasta îi ascunsese efectiv ceva — se socotea nedreptăţit, ofensat, pentru că, deşi venise cu flori şi cu dorinţa de-a o avea pe Luli în braţele lui, ea îl primise rece. În schimb, sufletul împresurat de iritări nervoase îşi găsi de cîteva ori refugiul subt ninsoarea de la Copou, în vorbele lui Lorelei. Hotărît, era exclus să „le“ arate scrisoarea; lui Luli şi lui Nathan. Îi cuprindea într-acelaşi plural ostil, fiindcă îi simţea în stare să o critice şi pe aceasta, caricaturizînd-o, strîmbîndu-i înţelesul, dîndu-i interpretări sarcastice. Ocrotea şi cu o duioşie întristată prezenţa lui Lorelei, hulită de ceilalţi, întrucîtva victima lor.

După masă se retrase în biurou, aşteptîndu-şi acolo cafeaua, aplecat numai de formă asupra manuscrisului. Avînd preocupări străine de literatură, uită de cafea. Dar după un timp, o nouă ţigară aprinsă îi aminti absenţa cafelei. Parcă trecuse prea mult timp de cînd o aştepta. Se duse în sofragerie: stins, nimeni. De asemeni în salonaş. Deopotrivă în ietac. Luli nu era nicăieri. Sună lung, dînd vibraţie mîniei. Haziaica apăru gîfîind.

— Unde-i duduia?

— A ieşit cu domnu Nathan.

— ...Bine. Pleacă.

Era umilit, furios şi îngrijorat. Aşa ceva nu i se întîmplase niciodată. Se uita cu mirare la cuierul gol. Într-adevăr, blana lui Luli nu era. Ieşise la plimbare cu Nathan, fără să-l anunţe măcar. În timpul nopţii.

Unde? Poate că se duseseră la un cinematograf. Se plimba prin casa pustie cu pași repezi, fără astîmpăr, privind pe rînd toate pendulele și ceasornicele care enervau tăcerea cu toaca lor sarcastică. Mai bine de două ceasuri se plimbă prin casă, scoborîndu-se uneori la ușa din față, deschizînd-o, ieșind afară cu capul gol: nimic. Fulgii cădeau pe Fundacul Vechi ca în *Pohod na Sibir*. Fiecare zgomot îl făcea să tresară. Aprinse pe rînd luminile în mai multe odăi ca să alunge parcă tăcerea o dată cu întunericul. Dar, luminată, tăcerea devenea și mai pătrunzătoare, lumina electrică exaltînd-o parcă.

În sfîrșit, auzi pași care scîrțiau prin zăpadă. Năvăli spre ușă, deschizînd-o cu violență, zmulgînd-o aproape.

— Slavă Domnului că te văd, Luli! De cînd te aștept!

— Mă așteptai? Noapte bună, Nathan. Mulțumesc.

— Luli, de ce-ai plecat? o întrebă el rugător, scoțîndu-i șoșonii.

— Aveam nevoie de aer.

Își culcă obrazul pe genunchii ei.

— Luli, fii bună cu mine.

— Și tu?

— Eu sînt bun.

— Milă?

— Dragoste.

Luli porni spre salonaș. Catul Bogdan o urmă.

— Luli, spune, de ce ești supărată?

— Tu nu știi?

— Fiindcă m-am plimbat singur?

— Mă supăr eu fiindcă stai singur în biurou ceasuri întregi? zile întregi? Ți-am cerut eu vreodată să-mi ții de urît?

— Atunci?

Îl privea cu ochi atît de pătrunzători, încît se simți iar dominat, intimidat, supus.

— Am primit încă o scrisoare.

— Da? Interesantă?

— Luli, fii drăguță...

Îi întinse scrisoarea, scoţînd-o din buzunar, cu o strîngere de inimă şi pentru Luli, şi pentru Lorelei. Dar Luli i-o dădu îndărăt, fără s-o citească.

— Păstreaz-o. E a ta.

— Luli, n-am nimic de ascuns. N-am nici o vină.

— Mi-ai fi arătat-o?

. — Sigur.

— Sigur? Sigur?...

— N-am vrut să ţi-o arăt faţă de Nathan. După aceea ai plecat. Crede-mă, Luli.

Luli respiră lung.

— Iartă-mă.

I se umpluseră ochii de lacrimi. Catul Bogdan o luă în braţe, simţind-o ostenită, moale, copilăreşte încrezătoare în trupul lui bărbătesc. Şi el era foarte ostenit. Deşi o adăpostea în braţele lui, amîndoi erau parcă pe-o margine de drum lung, rezemîndu-se unul de altul, istoviţi deopotrivă.

S-auzea numai focul din sobă, şi la fereastră, ca o mătasă veche, foşnetul uscat al ninsorii.

Luli parcă se deşteptă din somn, ştergîndu-şi ochii. Apoi zîmbi, dezmierdînd cu obrazul ei obrazul de alături.

— Îţi mulţumesc pentiu flori. Mai eşti supărat?

— Nu, Luli, nu! Niciodată nu pot fi supărat pe tine. Te iubesc, Luli, o strig în faţa lumii întregi. Nu simţi, Luli, cît de mult te iubesc? Ce nevoie am de tine? Uite, de cînd ai plecat de acasă, nu mai eram om, nu mai puteam face nimic. Simţeam că înnebunesc dacă nu vii...

— Drăguţule, drăguţule şi bunule, atunci de ce nu eşti deschis cu mine? De ce te temi de mine? De ce nu-mi spui drept? De ce fugi? De ce te ascunzi?

— Ştiu eu, Luli? Omul e un ţesut de contradicţii şi absurd.

— Şi cînd iubeşte?

— Mai ales.

— Atunci eu de ce sînt altfel? De ce nu-ţi ascund nimic?... decît dragostea mea...

— Mi-o ascunzi? zîmbi el.

— Uneori...

— Luli, tu eşti Luli: unică.

— Unică! oftă Luli. Adică singură.

— Nu, Luli, doi. Sîntem doi, alături, împreună, strînşi şi striviţi într-aceeaşi mînă dulce şi năprasnică.

— N-ai răcit cumva?

— Nu. Nu te speria. Am fost de cîteva ori afară cu capul gol, şi strănut. Nu-i nimica.

— Ai fost afară? Cu capul gol? pentru mine?

— Da, Luli, de ce?

Abia izbuti s-o prindă lîngă scară. Voia să se ducă afară să stea cu capul gol în ninsoare, drept pedeapsă. Cu greu izbuti să o facă să renunţe. O aduse de acolo în braţe, dar complect transformată. Era numai în jurul lui şi pentru el, supusă, devotată, neştiind ce să mai facă. Îi pregăti cu mînele ei un ceai fierbinte cu rom; îl puse în pat cu de-a sila, îi dădu aspirină, îi făcu masaj cu alcool pe creştetul capului, legîndu-l cu un turban, înteţi focul în sobă, şi numai după ce-l văzu la adăpost, doftorit şi liniştit, se odihni, stînd lîngă el pe marginea patului, gata să-l vegheze toată noaptea.

— Vrei să-ţi cetesc ceva?

— Nu, Luli, pe tine te vreau. Altă carte nu-mi trebuie.

Începu să se dezbrace repede, apărînd din ce în ce mai ispititor sprintenă, pe măsură ce hainele cădeau de pe ea. Trupul ei incomplect despîrlit avea palori aurii de miez de banană coaptă, dînd celui care-l privea cu ochi lucioşi nevoia să muşte şi fiorul acestei pofte.

Dar Luli stinse lumina, continuînd să se dezbrace prin întuneric, abea zărită dincolo de aleea de rubin a jarului din sobă.

Cînd o avu alături, lipită de el ca apa vie de malul stîncos, o întrebă pe pragul cufundării în noapte:

— Luli, de unde ştii tu cînd îţi ascund ceva?

Luli oftă adînc.

— Cum să nu ştiu cînd trăiesc numai în tine?

V

Dacă ar fi fost să trec printr-o pădure cu lupi ca să ajung pînă la tine, aş fi ajuns cu zdrenţele tinereţii mele sfîşiate, dîndu-ţi ultima ei picătură.

De-ar fi fost să trec prin ierburi cu şerpi ca să ajung pînă la tine, cu tălpile goale aş fi călcat pe şuierul morţii mele, aducîndu-ţi-o să-i închizi ochii.

Dar la poarta casei tale veghează dragostea — şi mi-am tras paşii înapoi ca la ieşirea cu icoană din biserică.

Cînt răguşit pe subt ferestrele casei tale, cum cîntă copiii italieni pe străzile oraşelor noastre, în mizeria frumuseţii lor cu ochi mediteranieni.

Cînt cu mîna întinsă subt cer, ca odinioară cei neîmpăcaţi la răspîntii de drum: Ascultaţi, voi toţi bucuria şi durerea mea.

Lorelei

Casa din Fundacul Vechi era plină de ghiocei şi toporaşi. Prezenţa lor era proaspătă ca întîia apariţie a lui Luli în casa din Fundacul Vechi.

Luli şedea acum la fereastră, cu paltonul pe umeri, privind cerul, aşa cum privise jarul la gura sobei o iarnă întreagă, în acelaşi salonaş unde odinioară o mamă îşi aştepta moartea alături de copilul ei.

Afară, grădinarul dezbrăca trandafirii din hainele de iarnă. Mirosea a pămînt răscolit. Florile erau pe-aproape: zîmbeau ca fetiţele îmbulzite după o uşă, aşteptînd să năvălească pe covorul bunicilor.

Zborul cocorilor şi al rîndunelelor trecuse peste somnul caselor, venind din marea călătorie cu un cer de culoarea mărilor meridionale.

Soarele răsărea cu proră de aur şi apunea cu pînze de purpură.

Cornul înflori galben ca malaiul în mîna unei ţărăncuţe cu ochi albaştri.

Într-o noapte, zarzării răsăriră uzi din fundul unei mări, aducînd în braţe faguri de mărgean tranda-

firiu. Din urmă îi ajunseră şi piersicii cu braţele pline de şiraguri de mărgean aprins.

Abea deşteptat din somn, pămîntul îşi îmbrăca hainele de dans.

— Doamnă Luli, cred că ar trebui să plecaţi.

Stăteau împreună pe terasă. Aurul nou al soarelui îşi recăpătase întîia căldură de primăvară. Catul Bogdan era la Universitate.

— De ce să plecăm?

— Iaşul are ceva morbid. E un oraş pentru pensionari. Patria doamnei Luli e Italia.

— Nathan, ai impresia că sîntem bolnavi?

— Protestez în numele doamnei Luli.

— Numai?

— În numele lui Tani protestează doamna Luli.

— Îţi mulţumesc, Nathan, dar aveai dreptate cînd mă alungai de la Iaşi. Am impresia că am îmbătrînit. Sînt ostenită. Nu mai am resort. Zilele trec identice. Mă scol, mănînc, stau, mănînc, mă culc şi iar mă scol. Gide citează cazul cuiva care s-a sinucis scriind un bileţel în care spunea laconic: „Prea mulţi nasturi de încheiat şi descheiat în fiecare zi".

— Doamna Luli, dacă nu mă înşel, n-a împlinit încă douăzeci şi patru de ani?

— Te înşeli, Nathan, avînd dreptate. Aş fi încîntată să cochetez cu bătrîneţa la douăzeci şi patru de ani neîmpliniţi. Dar nu-mi mai simt vrîsta ca o realitate decît în oglindă, şi încă...

— Doamnă Luli, primăvara deprimă mai tare decît toamna.

— Oare?

— Sigur.

Luli zîmbi potolit.

— Ai devenit soră de caritate, Nathan. Înainte aveai numai un pacient, acuma ai doi.

— Soră de caritate, nu. Frate pur şi simplu.

— Nathan dragă, nu ştiu unde am cetit, poate că într-un roman rusesc. ceva cam aşa: „Nu poţi pleca din tine însuţi".

Caut răzleţit pe sub geamurile tale
cum caută copiii italieni pe străzile
bucureştiului în mizeria frumuseţii lor
cu ochi mediteraneeni.
Caut cu mâna întinsă sub cer ca
să-mi cadă bănuţi, caut cu mâna întinsă
sub cer ca odinioară cei neîmpăcaţi
la răspântii de drum ce ascultaţi
voi toţi bucuria e durerea mea.

Nu cer nimic, îmi descopăr
sufletul.

Domnului Ionel Teodoreanu
Scriitor
Sanatoriul Eforiei
Techirghiol

Facsimile după scrisorile trimise de Lily Teodoreanu (Lorelei) lui Ionel Teodoreanu şi introduse de scriitor în roman (vezi şi verso)

Ionel Teodoreanu în grădina casei lui G. Ibrăileanu scriind romanul *Fata din Zlataust*

— Dar acest „tine însuţi“ e variabil. Poţi schimba o odaie punînd o floare, deschizînd o fereastră — dar un suflet!...

Soarele apunea. Luli se ridică, întinzînd mîna lui Nathan care i-o sărută plecîndu-se adînc.

Şi intră în casă după Luli, făcînd o reflecţie pe care i-o sugerase umbra sa: „Cyrano îşi vedea nasul; umbra mea depăşeşte pesimismul nasului lui Cyrano“.

De un timp, prezenţa primăverii la ferestre făcea din bucuria vieţii ceva exterior casei din Fundacul Vechi, cu toate că de cîte ori se întorcea de la Universitate, Catul Bogdan umplea casa de flori, fără să fie făţarnic. O iubea pe Luli şi n-o înşela. Nu se uita la nici o femeie cu dorinţă în ochi, nedorind în nici una ceva ce n-ar fi găsit în Luli. Fără să-şi fi pierdut preţul pentru inima şi mintea lui, Luli parcă-şi pierduse unicitatea. Nu împărţea nimic cu Lorelei, care de altfel nu era decît un nume şi un cîntec nevăzut la ferestrele primăverii. Dar exista şi Lorelei ca o prelungire emotivă a lui Luli, dincolo de strictul contur al fiinţei ei.

Luli. Lorelei. Sunet. Ecou. Acelaşi lucru şi totuşi altceva. Pe Luli o vedea şi o avea; pe Lorelei o căuta fără de speranţa şi poate că nici voinţa de-a o găsi. Lorelei era un semn al necunoscutului.

Dar se întîmpla ceva curios. Pînă atunci o socotise pe Luli ca o primejdie — involuntară, desigur — pentru libertatea sufletească pe care i-o cerea scrisul. Din acest punct de vedere se apăra oarecum de fericirea de-a fi lîngă Luli, închizîndu-se în biurou, şi uneori şi în migrenele reale sau simulate, ca într-un refugiu sigur.

Dar tocmai în biurou era acum mai alături de Lorelei. Şi ea îl împiedica să scrie, limitîndu-i cu o emoţie libertatea minţii, neatîrnarea ei. Totuşi, de această prezenţă nu se ferea, nici nu se apăra. Şi-n sufletul lui, Lorelei era tot un cîntec nevăzut de la fereastră. Îl asculta, avînd parcă nostalgia unei plecări. Unde? Nicăieri. Dar niciodată nu mai era singur în el, nici

sigur. Parcă aştepta. Avea sufleteşte acele tresăriri pe care le ai cînd aştepţi apropierea unui pas, la sunetul oricărui alt pas.

Nu-i mai arăta lui Luli scrisorile lui Lorelei, avînd certitudinea că izbuteşte să le treacă neobservate. Luli nu-l mai întreba, nu-l mai cerceta, acceptînd vorbele şi explicaţiile lui, fără să le provoace, ca şi florile pe cari i le aducea de cîte ori se întorcea din oraş. O simţea pe Luli mai pasivă, mai potolită, uneori parcă şi melancolică, dar evita explicaţiile, preferînd s-o răsfeţe, s-o iubească, să fie cu ea numai bun, numai gentil, fără nervi, fără curiozităţi apăsate.

O singură dată numai, Luli îl întrebase:

— Cum merge romanul tău?

— Lucrez încet. Am un subiect tare greu.

De atunci nu mai vorbiseră nimic despre literatura lui. De altfel, vorbele lui cu Luli erau de suprafaţă, deşi foarte afectuoase. Glumea cu ea, comenta pe alţii, uneori în treacăt şi cîte-o lectură recentă, căutînd mai ales să provoace alături de ea alintările dragostii şi gemetele ei. Despre ei, nimic. Ca şi cum alipirile trupeşti — pasionate — şi convieţuirea fizică în acelaşi decor ar fi făcut inutilă discuţia despre ei, împărtăşirea de gînduri.

Se adunau mari tăceri, şi prezenţa lor solemnă de gheţari aducea clipe de panică parcă, dar îndată învinse de veselii improvizate, aşa cum orchestra de pe vapoare cîntă mai însufleţit în ceasurile de primejdie, ca să înşele călătorii.

În fond, însă, Catul Bogdan nu se temea, fiindcă n-avea de ce. Pe Luli o iubea: era sigur. Iar Lorelei nu era o primejdie: apărea în viitor ca ceva lăsat în trecut. Nu putea să o uite, deşi n-o cunoscuse şi nici nu spera. Aşa că tot ce-i venea dinspre ea se revărsa asupra lui Luli, lui rămînîndu-i numai o nostalgie resemnată.

De cîteva ori, Nathan îl vizitase în biurou, sugerîndu-i călătorii în străinătate.

— Dintîi să-mi isprăvesc romanul.

— Ai tot timpul pînă la vară.

— Ştiu eu...

Ciudat! Nu-i venea să plece în străinătate numai cu Luli, şi din cauza scrisorilor care-ar fi putut să vie în urmă. Hotarele României erau şi ale lui Lorelei. Se simţea bine în ţară.

Plecarea în străinătate cu Luli, oricît de ispititoare, îl îndestula mai puţin, ştiind că acolo nu-i Lorelei. Subt soarele străinătăţii, Luli parcă şi-ar fi pierdut umbra care o întregea complex, fără să i-o înstrăineze.

Nathan era în greu impas. Luli nu-i spunea nimic, dar nici nu-i ascundea obrazul adevărat c-un început de paloare.

De la Catul Bogdan nu putea afla nimic şi nici nu putea să-i mai reproşeze ceva, fiindcă n-avea ce: decît întristarea lui Luli. Dar prin viaţa lui actuală, Catul Bogdan n-o mai ocolea pe Luli ca odinioară, la începutul romanului. O întovărăşea mai mult, făcea şi plimbări cu ea, uneori se duceau toţi trei la teatru şi la cinematograf. Aşa că Nathan, cu toată calitatea ochilor lui, nu izbutea să descopere fisura mărgăritarului, simţindu-i numai matitatea treptată, sleirea sură.

Dar Nathan nu se mărginise numai să vadă şi să audă ceea ce se întîmpla în casa din Fundacul Vechi. Atribuind lui Luli acel dar de divinaţiune intuitivă graţie căruia o femeie autentică poate simţi ceea ce vine, fără să fie informată, îl spionase pe Catul Bogdan, călcîndu-şi pe inimă legea discreţiei, pe care-o respectase totdeauna. Şi nu aflase nimic. Nu descoperise nici o femeie clandestină în viaţa lui Catul Bogdan. Poate că tocmai de asta teama lui Nathan sporise. Frica pe care-o ai într-o cameră goală cu uşa zăvorită şi ferestrele luminate de soare e mai lăuntrică şi mai chinuitoare decît frica de hoţi într-o casă întunecată.

Mereu nu se întîmpla nimic şi mereu doamna Luli avea mîini de călugăriţă fără de mătănii şi carte de rugăciuni.

Mintea lui Nathan, mereu neliniştită şi mereu iscoditoare, cercetase şi gîndul unei boli încete. Dar nu putea surprinde nimic care să anunţe boala. Nu îndrăznea s-o întrebe pe Luli, dar de cîteva ori, pornind de la literatură, Nathan orientase discuţia spre boli.

— Nathan, știi ce cred eu? Să nu rîzi! Că numai sufletul deschide ușa bolilor. Adică nu. Mai exact: că bolile intră cînd sufletul uită să închidă ușa, sau se dezinteresează de ea. Las la o parte accidentele. Acelea-s hazard ca în toate cele. N-am dreptate?

Astfel de gînduri în mintea lui Luli, care nu împlinise încă douăzeci și patru de ani, dădeau lui Nathan mai multă melancolie decît boala incurabilă a sluțeniei.

De altfel, mai toate discuțiile lor din ultimul timp se aplecau spre moarte, spre viața judecată, nu trăită, — ca și cum amîndoi ar fi făcut pe terasă cură de aer și de soare la un Davos oarecare al unei altitudini alpine.

Într-o zi Nathan veni cu o nouă sugestie.

— Ce mai face domnișoara Gabriela Nei?

O cunoscuse la nunta lui Luli.

— E profesoară la Brașov. Ți-aduci aminte de ea?

— Să uit eu pe cineva din alaiul doamnei Luli! Se poate? Ce-ar fi dacă am răpi-o Brașovului?

— Ar fi foarte bine. Dar e greu...

Luli începu să rîdă, privindu-l pe Nathan.

— Nathan, tu și Gabriela ați fi o pereche perfectă.

— Doamnă Luli, protestă Nathan; nu mă gîndesc la mine.

— Dar am eu dreptul să mă gîndesc la prietenii mei.

O clipă, tăcură amîndoi, ușor jenați, fiindcă și unul și altul își amintiră unul pentru altul rasa lui Nathan și toate reculurile penibile, inerente unei astfel de discuții. Dar Luli se grăbi să repare.

— Nathan, în timpul școlii nu poate veni. Dar o invit de Paști. Mi-ai dat o idee foarte bună. O aducem și pe ea pe terasă și începem un taifas...

Nathan sperase altceva pentru Luli decît un „taifas“. Dar tăcu, mulțumindu-se deocamdată și cu atîta.

La masă, Luli îl întrebă pe Catul Bogdan:

— Vrei s-o invit de Paști pe Gabriela?

— Vai, Luli, e nevoie să mă mai întrebi! Tot ce-ți face ție plăcere... Dar unde stă Gabriela?

— Nu știai? La Brașov.

Rămas bun.

Mă numesc numai Lorelei. Legenda spune că am ucis.

Anii mei tineri au sunat a cîntec, dar am trecut pe lîngă el cu dragostea de mînă și am rămas cu mîna întinsă ca a regelui Lear.

Mi-e sufletul ca tufișul Păiurului pe coasta Mării Negre: numai ghimpi curbi care-au încununat odată fruntea lui Hristos.

A trecut o ploaie de primăvară și s-a țesut în zare brîul frînt de matasă al curcubeului; cu el îmi încing mijlocul și mă duc.

Lorelei

Catul Bogdan rămase cu ochii uzi după lectura acestei scrisori: a zecea. Ultima. Chiar dacă n-ar fi fost decît un poem cu zece file, nu renega umezeala care însoțea pe prag de gene plecarea lui Lorelei. Era trist. Poate că poemul era un epitaf real. Poate că dispărea o viață anonimă, dar atît de legată de inima lui, încît ochii o plîngeau fără s-o fi privit vreodată.

Era singur într-o cancelarie a Facultății de litere. De afară și dinlăuntru venea zvon de glasuri tinere. Primăvara era în zilele gloriei ei, trecînd din zi în zi, din cer în cer, cu lumini pe subt cupole de soare ca o tînără împărăteasă bizantină.

„Rămas bun..."

Aveau din nou să înflorească teii: Rămas bun.

Aveau să vie zilele de vară: Rămas bun.

Sufletul cobora treptele melancoliei, ducîndu-se spre mările amare care bat ultima treaptă a palatului ei palid.

Scrisoarea îl răscolise ca o veste venită din viață, deși totul se petrecuse dincolo de viață.

Pînă cînd ultima scrisoare legîndu-se prin saltul amintirii cu cea dintîi îi aduse întrebarea de atunci: „Cine"? Şi, ca și atunci, privi cu de-amănuntul scrisul și apoi plicul. Avu o mare tresărire, căci pecetea poș-

tală spunea cu litere nete: Brașov. Întîia scrisoare purta pecetea Rîșnov: localitate de lîngă Brașov...

„— Unde stă Gabriela?

— Nu știai? La Brașov."

Gabriela Nei?

Ea, Lorelei?

Era ultima lecție din preajma vacanței de Paști. Pluteau Floriile pe fețele tinereții din bănci, chemînd poemele spre ele. Le ținu o lecție scurtă, dîndu-le drumul în primăvară cu un: „Sărbătorile cu bine".

Luă o trăsură, ajungînd acasă mai devreme decît de obicei. Luli era pe terasă cu Nathan. Intră hoțește în salonașul ei, căutînd prin corespondența lui Luli scrisoarea prin care Gabriela își anunța sosirea la Iași. O găsi în mapa cu scrisori, la fund, o luă, aruncînd numai o privire pe adresă. Mîna lui Lorelei scrisese: „Doamnei Lucia Bogdan, Fundacul Vechi, Iași".

Ea era.

Lorelei trăia.

Lorelei venea.

Afară era primăvară.

— Luli! Luli!

O sărută lung pe un obraz și pe celălalt.

— Ce s-a întîmplat?

— Am luat vacanță.

Luli îl privi atentă și, văzînd că bucuria lui era reală, tinerească, fără de nimic simulat — avu un inexplicabil oftat de ușurare și, veselă ca pe vremea teilor înfloriți de la Galați, îi sări de gît.

— Nathan, astăzi e o zi mare, îl vesti ea cu tot aurul soarelui pe față, din brațele Sultanului de Argint.

— Luli, hai să ne inaugurăm vacanța printr-o plimbare.

— Unde?

— Unde vreți. Îl luăm și pe Nathan.

— Ai dat vacanță și romanului?

— Sigur. Numai ție nu. Mă duc un moment să-mi strîng hîrtiile din biurou și plecăm. Vă stau la dispoziție.

— Unde mergem, Nathan? îl consultă Luli, ca și cum gîndul ei dus în altă parte ar fi fost incapabil să

răspundă la o astfel de întrebare străină de ceea ce o absorbea.

— Dă-mi voie să-ți pun dintîi o întrebare. Şi eu simt că e o zi mare. Calendarul meu e obrazul doamnei Luli. Văd că-i sărbătoare, dar nu ştiu cum se cheamă...

Luli medită o clipă, stăpînindu-şi sacadele unei izbucniri de rîs care dacă s-ar fi pornit ar fi ajuns pînă la lacrimi. Cu acest rîs, abea învins, îl privi din nou pe Nathan.

— Dragă Nathan, am un secret...

— Doamnă Luli, o întrerupse Nathan, după ce-i văzu lupta cu rîsul; îți doresc cîte un astfel de secret în fiecare zi a anului.

— Nu-nu-nu, se apără Luli. Ajunge unul. Dar nu ți-l pot spune, Nathan, deşi eşti duhovnicul predestinat al unor astfel de secrete.

— Doamnă Luli, e un secret în doi?

— În două, zîmbi Luli enigmatic.

Nathan păru că ceteşte cu atenție un text nevăzut. Luli avea o sclipire de rîs pe față, urmărind expresia lui Nathan.

— Doamnă Luli, începu el rar, ca cineva care-i pe punctul de-a dezlega o şaradă.

— Nathan, chiar dacă bănuieşti, taci şi aşteaptă.

— Mi se pare că ştiu, dar ceea ce-mi scapă e cauza veseliei de astăzi. De ce nu şi ieri, şi alaltăieri?... Ori doamna Luli e o mare actriță?

Dar efortul lui Nathan de-a recapitula amintiri pentru a dezlega o problemă transmisese şi lui Luli aceeaşi orientare. Şi ea recapitulă, la lumina de fulger a unei bătăi de inimă, amintiri, pentru a lămuri o îndoială atunci răsărită din vorbele lui Nathan.

Şi, deodată, Nathan o văzu subt ochii lui complect transformată. Albă ca bătută de brumă. Cu ochii măriți ca atunci cînd plutesc asupra unui țipăt care n-a pornit din buzele încleştate.

Fugi. Intră în salonaş. Se duse de-a dreptul la biuroul ei. Văzu corespondența prin care-i umblase cineva. Şi găsi plicul scrisorii de la Gabriela pe biurou, deşi îl ascunsese în mapa cu scrisori.

— Luli! Luli!

Glasul lui Catul Bogdan se apropia, chemînd-o. Îl auzi vorbind cu Nathan.

— Ei, Luli, unde plecăm?

— Mi-ai umblat prin scrisori?

Catul Bogdan şovăi numai o clipă. Glumi.

— Eu n-am dreptul să fiu gelos?

Luli încercă să zîmbească.

*

Multă vreme, Catul Bogdan şi cu Nathan îşi învecinară tăcerile preocupate. Şedeau pe terasă. Şi unul şi altul se gîndeau la Luli. Absenţa ei şi amintirea obrajilor ei albiţi deodată dădeau primăverii tristeţa pe care o are cînd e privită de pe terasa unui sanatoriu.

Tăcerile lor se despărţiră, luînd alte drumuri. Catul Bogdan nu izbutea să priceapă de ce-o invitase Luli pe Gabriela ştiind că-i „L". Abea acum îşi lămurea reacţia lui Luli, după ce văzuse întîia scrisoare. De vreme ce era în corespondenţă cu Gabriela, desigur că de atunci îi recunoscuse scrisul. Cea mai bună prietenă a ei!... Ca şi cum Nathan i-ar fi scris lui Luli o scrisoare de dragoste... un poem, dar sensul era al unei scrisori de dragoste, al unei mărturisiri. Îl privi o clipă pe Nathan, pe furiş, şi clipa comparativă îi dădu un uşor zîmbet care-l împiedică să simtă reacţia lui Luli, fiindcă Nathan era cu totul altăceva decît Gabriela. Se simţea incapabil altfel decît noţional să fie gelos din cauza lui Nathan. În fond, însă, conţinutul singurei scrisori cetite de Luli nu avea suficientă consistenţă ca să provoace o gelozie reală. O înţepătură, da. Mai mult, nu. Păstrase scrisoarea, dar o cetise de atîtea ori, încît o ştia pe dinafară. Şi-o reaminti fragmentar: *„Sînt între cele patru zări: răspîntia lor..."* *„Gîndeşte-te la mine ca la o stea desprinsă din tine şi dusă în întunericul fără fund."*

Atît cunoscuse Luli din scrisorile lui Lorelei: renunţarea la el şi poate mărturisirea unei devoţiuni literare, ceva mai pasionată, dar şi mai platonică prin expresie. Luli nu mai citise şi a doua scrisoare, cu toate că i-o arătase: mîndrie?... Despre celelalte opt nu mai ştia

nimic. Desigur însă că scrisoarea Gabrielei, dacă nu deșteptase în Luli o gelozie propriu-zisă — n-avea obiect —, în schimb dăduse prietenei ei din copilărie și adolescență accentul unei perfidii, descoperit prin surpriză. Exact impresia pe care ar fi avut-o și el, dacă Nathan i-ar fi trimis lui Luli o astfel de scrisoare, păstrîndu-și însă anonimatul față de Luli.

Atunci, de ce-o invitase pe Gabriela la ei, știind cine-i?

Sensul exact al invitării Gabrielei îi scăpa, deși mîndria lui Luli, amestecată cu înfruntarea experienței directe, puteau să explice dorința ei de-a o avea pe Gabriela în timpul vacanței de Paști în casa ei, alături de ea și de el.

Dar care putea fi explicația veseliei lui Luli cînd o anunțase că a intrat în vacanță, propunîndu-i o plimbare, urmată fulgerător de întristarea ei...

Văzuse că i-a umblat printre scrisori — ceea ce nu se întîmplase niciodată pînă atunci — descoperind și scrisoarea Gabrielei, pe care o uitase prostește pe biuroul ei, după ce-o luase din mapă... Și?... Își dăduse seamă Luli că a descoperit identitatea lui „L"? Probabil.

Dar Gabriela? Dar Lorelei, care venea în casa lor, numindu-se Gabriela?...

Gîndul lui făcu un salt peste ani, revenind la fereastra trenului oprit în gara cu cireșe. Și lăsînd-o pe Luli să se împiedice, răsturnîndu-și cireșele pe peronul gării, o privi pe Gabriela, care o îndemna pe Luli să se urce în tren, spunîndu-i „Luli" cu un glas dulce, aerian, de cîntec auzit sus, între crengi care ascund pasărea acelui cîntec.

— Lu-li...

Asculta acum glasul, nu numele. Glasul lui Lorelei...

...Apoi o întîlnise în cancelaria școlii, în fund, lîngă fereastră. Vorbele cu tei înfloriți... Ochii ei îl priveau de atunci. Abea acum își aducea aminte privirea lor... *„Cine nu cunoaște truda și setea închise într-un bulgăre de sare să stea la o parte."*

Şuvițe ruginii pe tîmple, care dădeau o melancolie de toamnă genelor plecate peste ochii negri. „*...Anii mei tineri au sunat a cîntec, dar am trecut pe lîngă ei cu dragostea de mînă și am rămas cu mîna întinsă ca a regelui Lear.*"

Abea o zărise la nunta de la vie. N-avea ochi pentru ea. „*...De-ar fi fost să trec prin ierburi cu şerpi ca să ajung pînă la tine, cu tălpile goale aş fi călcat pe șuierul morții mele, aducîndu-ți-o să-i închizi ochii. Dar la poarta casei tale veghează dragostea — și mi-am tras pașii înapoi ca la ieșirea cu icoană din biserică...*"

De-atunci n-o mai văzuse. „*Cînt cu mîna întinsă subt cerul gol, ca odinioară cei neîmpăcați la răspîntii de drum: Ascultați, voi toți, bucuria și durerea mea.*"

El trăise fericit pe mările din jurul Europei... „*Mi-e sufletul ca tufişul Păiurului pe coasta Mării Negre: numai ghimpi curbi care-au încununat odată fruntea lui Hristos.*"

Fuma țigară după țigară, fără să-şi dea seamă.

Şi Nathan, pipă după pipă.

Două fumuri se învecinau necontenit, ca de pe două acoperișe de cătun bătut de viscol. Luli și Lorelei. Luli și Gabriela. Odată le cunoscuse, amîndouă apărîndu-i de la aceeași fereastră de unde le privise coborînd dintr-o trăsură de altădată, din care adia și amintirea mamei lui.

Şi inima lui nu mai știa. Aceeaşi milă pentru amîndouă, pentru o suferință veche și pentru una care poate abea avea să înceapă. Pe amîndouă ar fi vrut să le cuprindă în brațe și parcă de nici una nu se mai putea despărți. Inima lui nu întîlnise mai tragică răspîntie.

— Nathan, sînt trist.

Tresăriră.

Luli apăruse la spatele lor, fără să o audă. Era calmă. Se pudrase. Ochii nu mai păstrau nici o urmă. Avea pe umeri o haină de lînă, deși afară, amurgul de primăvară venit peste pomii înfloriți nu le înfrigura florile încrezătoare în haina lor subțire.

Se ridicară.

— Ce faci, Luli?

— Sînt gata de plimbare.

VII

Apropierea sfintelor Paşte dădea trecerii zilelor de primăvară un fel de solemnitate mistică. Parcă se întorceau foile unei *Evanghelii* cu strălucirea primăverii numai în scoarţe.

Într-o zi, Luli văzu calendarul din antret cu foaia la zi. Îşi aminti că uitase de cîteva zile să rupă foile.

— Tu le-ai rupt? îl întrebă ea pe Catul Bogdan.

— Nu ştiu bine. Eu, sau Nathan, sau poate haziaica.

Luli nu insistă.

Haziaica împreună cu dadaia începuse marea grijitură. Dadaia grijea salonaşul lui Luli şi ietacul. Haziaica, avînd subt ordine pe ceilalţi servitori, care nu apăreau de loc prin casă, restul odăilor.

Luli îşi petrecea timpul pe terasă, într-un scaun de pînză cu alungire, cu picioarele înfăşurate în pled.

Nathan era aproape mereu în preajma lui Luli. Uneori venea la dejun, rămînînd pînă după masa de seară; alteori venea după dejun, luîndu-şi cafeaua acolo.

Într-o zi, dadaia îi aduse lui Luli în poală cîţiva puişori aurii de găină, abea ieşiţi din ou. Luli îi culese cîte unul în palmele adunate, îşi dezmierdă obrazul de puful lor auriu şi-i dădu îndărăt.

Cu toate că Universitatea era închisă, Catul Bogdan se ducea în fiecare zi, subt pretextul unor consfătuiri la rectorat în legătură cu mişcările studenţeşti şi cu problema închiderii căminurilor. Nu mai primise nici o scrisoare de la Lorelei, dar cerceta zilnic dacă nu i-a venit vreo scrisoare la Universitate.

Gabriela îşi anunţase sosirea. Se dusese dintîi să-şi vadă părinţii la Bucureşti, rămînînd cu ei cîteva zile.

Într-o noapte, Catul Bogdan se deşteptă avînd impresia că-i privit.

Pe jumătate ridicată din pat, Luli îl privea prin întuneric.

— De ce nu dormi, Luli?

— Am visat rău şi m-am trezit.

Luli îi dezmierdă fruntea blînd, cuprinzîndu-i-o

apoi în palma ei subţire, ca şi cum ar fi vrut să-i ia mulajul.

— Dormi.

Şi se culcă şi ea. O cuprinse cu un braţ, adunîndu-şi trupul lîngă al ei. Nu mai putea dormi. Era neliniştit. Simţi un tremur uşor în trupul de alături. Acoperi cu mîna obrazul lui Luli. Era ud.

— Luli...

O tăcere, o lină mişcare de lacrimi.

— Am visat rău. Nu-i nimic. Sînt nervoasă. Am să dorm şi-mi trece.

Nu-şi dădu seamă cînd adormi, dar avu din nou, după ani, visul cel simplu şi răscolitor al vieţii lui. Mîna caldă care-i apuca mîna, lăsîndu-l apoi singur. Mîna mai tristă decît genele Madonei. Se deşteptă cu mîna lui Luli în mîna lui. Dormea. Îi auzea respiraţia regulată... „...*Şi am rămas cu mîna întinsă ca a regelui Lear...*"

I se umeziră ochii abea deşteptaţi din somn, fără să ştie care-i mîna pe care o plînge: a mamei lui, a lui Luli sau a lui Lorelei... Vîsle triste în apele amare...

Adormi cu inima grea, cerînd somnului uitare.

Paloarea venită pe obrajii lui Luli pe terasă, subt ochii lui Nathan, după un rîs învins, apărea prea des acum.

— Doamnă Luli, nu te simţi bine?

— Poate... E ceva nelămurit...

Grijitura se isprăvise. Parchetele lustruite aduceau mirosul de ceară şi terebentină al sfîrşitului vacanţelor mari în nara copilului întors acasă şi tuns pentru şcoală. Grijită, casa îşi pierduse din intimitate. Parcă devenise nouă, uitînd că a fost locuită şi pînă atunci. Numai biuroul lui Catul Bogdan fusese cruţat de legea gospodinelor. Lucra. Nu la ultimul roman. Spunea că adună şi însemnă materialul unui roman nou.

Nathan aştepta sosirea Gabrielei cum aştepţi fulgerile şi ploaia cînd nouri nevăzuţi încă încing arşiţa, dînd nervilor scîntei şi inimei o ghemuire înfricoşată.

Prezenţa lui Luli întinsă pe terasă dădea primăverii o tristeţă atît de sfîşietoare, încît Nathan ar fi dorit

parcă s-o sfarme ca pe-o oglindă dintr-acelea de poveste, în care apare, între luminări aprinse la miezul nopții, craniul morții, fetei care-și înfruntă ursita, chemîndu-i chipul.

— Nathan, oare fericirea e în renunțare la tine, devotîndu-te altora?... E greu să renunți la tine?

— E greu să fii erou.

— Totuși, aș vrea să fiu infirmieră sau misionară undeva la capătul lumii. Cred că devotîndu-mă nenorocirii altora, mi-aș pierde orgoliul...

Buzele ei avură o mișcare de pasăre care nu mai poate zbura.

— Doamnă Luli, ce e? se alarmă Nathan, scăpîndu-și pipa.

— Nu, nimic... M-am speriat prostește. Am avut un fel de durere...

Părea că ascultă, căutînd să descopere ceva care trecuse fulgerător.

— A trecut.

Dar năduşise.

— Haidem la masă. Trebuie să mergem la gară. Vine Gabriela.

Îl anunțară pe Catul Bogdan, așezîndu-se toți trei la masă, tăcuți. Pentru nici unul sosirea Gabrielei nu mai era o bucurie. Devenise o fatalitate acceptată.

— La cîte vine trenul? întrebă Luli.

— La nouă și ceva, răspunse Nathan în locul lui Catul Bogdan.

— V-ați îngrijit de trăsură?

Tot Nathan răspunse.

— Am reținut un automobil. Trebuie să sosească. Doamnă Luli, ce-i?

Luli își plecase capul pe masă, scăpînd din mînă paharul, care căzu cu un zgomot strident de fereastră spartă de furtună.

Şi Catul Bogdan, și Nathan veniră lîngă ea. Avea un gemăt sacadat. Apoi, un oftat adînc. Fața căpătase o împietrire chinuită. Năduşise. Nasul i se subțiase deodată. O ridicară de pe scaun, ajutîndu-i să umble. O duseră încet în salonaș.

— Lăsați-mă cu haziaica.

O lăsară.

— Nathan...

— Stai, nu-ţi pierde cumpătul, vorbi Nathan, ştergîndu-şi cu palma sudoarea de pe frunte.

Şi-l pierduseră amîndoi.

Bătură la uşă. Intrară în vîrful picioarelor. Luli era întinsă pe divan, acoperită cu un pled. Zîmbea. Obrazul apărea prea alb, chiar pe pernă.

— V-am speriat degeaba. Încep să mă simt mai bine. Continuaţi-vă masa şi duceţi-vă la gară. Sînt dezolată. Tocmai Gabriela să mă găsească în halul acesta...

Le zîmbi, cu un aer vroit ştrengăresc, ca şi cum i-ar fi păcălit.

Obrajii îşi recăpătau culorile, evoluînd spre roş aprins.

— Luli dragă, rămîn cu tine. Se duce Nathan la gară.

— Sigur, se oferi Nathan, plecînd.

Luli părea suptă de o bulboană care apăruse în ea. Ochii i se dilataseră, privind cu spaimă spre Catul Bogdan.

Îi puse termometrul.

Între timp, venise şi dadaia.

Faţa lui Luli părea strîmbată de izbucnirile unui coşmar. Năduşea. Catul Bogdan îi şterse faţa cu batista lui, apoi îşi şterse faţa lui cu degetele. Se uită la termometru, urmărit de ochii lui Luli.

— Cît?

Abea-i auzi glasul. Drept răspuns îi zîmbi blînd, scutură termometrul şi ieşi repede, făcînd semn dadaiei să stea cu Luli. Telefonă unui doctor, implorîndu-l să vie imediat.

Cînd automobilul cu Gabriela şi Nathan se opri în faţa casei din Fundacul Vechi, văzură o trăsură. Din urmă, cu un sunet de alarmă, îi ajunse şi automobilul Salvării.

— Ce-i, doctore? întrebă Nathan pe medicul care ieşea preocupat din salonaş.

— Trebuie operată imediat... Un acces de apendicită acută...

Ridică din umeri, parcă declinîndu-și răspunderea.

Casa parcă se înnegrise, deși toate lămpile ardeau.

O transportară pe targă. Ochii lui Luli, în friguri, nici nu putură zîmbi Gabrielei, care o întovărășea spre ușă, cu capul aplecat asupra targei.

Porniră cu toții la spital, printr-un oraș funebru.

Biserica Sfîntului Spiridon îi întîmpină cu obraz și cruce de moarte, din mijlocul ogrăzii spitalului, după ce porțile fură deschise cu un scrîșnet medieval.

Suiră scările lucii, intrînd în mirosul fenicat al clădirii cu păreți albi. Totul mergea încet: doctorii, infirmierele, pregătirile, timpul. Mînile lui Luli ardeau în mînile Sultanului de Argint văzut de ochii ei într-o depărtare de orizont nebulos ca al apusului lunii.

Apărură cei cu halate albe, aducînd cărucioruI. Rudele și prietenii fură îndepărtați. Se adunară într-un fund de coridor, lîngă o fereastră albastră de noapte de primăvară. De afară se auzeau glasurile unui *Hristos a înviat:* corul bisericii făcea repetiție.

Catul Bogdan nu putea să-și aprindă țigara. Încercă de cîteva ori. Renunță. Rămase cu ea în gură, mozolindu-i cartonul.

Apoi, pe urma căruciorului, se îndreptară spre sala de operație. Luli nu mai era decît o învîlvoiere de păr negru deasupra unei frunți de argint. Căruciorul parcă ducea struguri de Corinth și un început de nimb.

Iar se adunară posomorîți unul lîngă altul, Gabriela, Nathan, Catul Bogdan, dadaia, haziaica, — despărțiți parcă de stranele unei veghi funebre.

Timpul deveni enorm și vid ca o catedrală pustiită.

Un doctor asistent apăru, evitîndu-le ochii.

Nathan îl apucă de mîneca halatului. Doctorul ridică din umeri.

— Sînteți rudă?

— Prieten.

— O lasă deschisă...

Căruciorul reapăru, ducînd rana unui trup fără cruce.

A doua zi, spre amurg, Luli muri subt ochii lor.

O infirmieră bătrînă îi aprinse lumînarea, în timp ce dadaia îi închidea ochii.

— Dumnezeu s-o ierte!

Infirmiera deschise ferestrele.

VIII

Pînă după înmormîntare, Catul Bogdan nu mai vorbi de loc cu nimeni. Fuma și tăcea, auzind mereu clopote și preoți, cu nările pline de mirosul lumînărilor aprinse, al tămîiei și al florilor. De altfel, nimeni nu vorbea. Fiecare nou-venit era o altă tăcere: două de la Galați, părinții, una de la Brașov, Gabriela, și celelalte de la Iași.

Uneori, ochii vreunuia dintre ei o vedeau pe Luli — și vie și moartă: și una și alta erau atît de recente încît se îmbinau — și începea un plîns, încă unul, ocolit cu oroare de ceilalți.

Nathan, dadaia și cu haziaica se ocupaseră de înmormîntare.

Acum, Luli era în pămîntul primăverii, așa cum o lăsaseră preoții: roaba lui Dumnezeu, Lucia.

În casa din Fundacul Vechi, cei întorși de la înmormîntare făceau un fel de veghe a umbrelor. Toți în haine de doliu, plînși, tăcuți, închiși în ei. Stăteau pe scaune, cu mînile încrucișate pe genunchi, ca în sala de așteptare a unei gări, deși nu mai așteptau nimic. Luli plecase.

Dar mai sinistre erau vizitele de condoleanțe.

Aristide Bogdan, care avea nevoie de votul lui Catul pentru o alegere la Universitate, profită de moartea care deschisese ușile casei din care plecase după moartea primei lui soții, intrînd cu Agatha. Veni cu cravată neagră și mînile întinse spre Catul Bogdan, numindu-l „Bietul meu copil“. Catul Bogdan era atît de pasiv, încît se lăsă cuprins în brațe și sărutat. Apoi veni rîndul socrilor. Între timp, Agatha, care nu cunoștea casa, începu să o viziteze odaie cu odaie. Pe terasă îl găsi pe Nathan, care-și fuma pipa. Aprinse și ea o țigară, așezîndu-se pe fotoliul de alături. Nathan

întoarse capul, o văzu profilată cu buze roșii pe dealurile doamnei Luli și, fără să spuie nimic, se ridică și plecă.

— Nathan.

Nu-i răspunse.

— Deprimantă casă!

Își isprăvi țigara, își refăcu în oglindă figura, împrospătîndu-și culorile, și se întoarse în casă, făcîndu-i semn lui „papa Mito" că e timpul să plece.

Mai veniră cîțiva magistrați, cunoscuți de-ai lui Teodor Novleanu, și cîțiva profesori universitari.

Apoi, din nou, umbrele rămaseră între ele. Haziaica îi adună pe toți în jurul mesei. Se supuseră automat acestei deprinderi, dar și masa tot o veghe deveni, cu batiste la ochi și fum de tutun.

După masă, Teodor Novleanu, condus de haziaica, intră în odaia dadaiei. O găsi la fereastră, cu lumina stinsă.

— Dadaie, noi plecăm mîne dimineață. Vii cu noi.

Dadaia îl privi cîtva timp în tăcere. Apoi vorbi posomorît:

— Eu rămîn aici.

Și Teodor Novleanu se duse îndărăt cu ochii roși, amintindu-și întîia întîlnire cu Smărăndița Merișor, cînd intrase în biuroul lui cu Luli în brațe, spunîndu-i la sfîrșit, după ce aflase cum a murit Toader: „Pe fetița asta eu am s-o cresc".

Începură pregătirile de noapte. Ietacul desperecheat rămase singurei perechi din casă: părinților lui Luli. Își duseră nesomnul, mînă în mînă, pe patul de soție al fetei lor.

Haziaica înfăță divanul din salonaș pentru Gabriela. Dar Gabriela descoperi terasa și rămase acolo, luînd, fără să știe, locul lui Luli.

Apoi haziaica se retrase, lăsînd un samovar aprins și un ibric plin de cafea neagră.

Ultimii nu plecau: Nathan și Catul Bogdan. Fumau mereu. Aceleași clopote sunau în capetele lor. Într-un tîrziu, Nathan se ridică de pe scaun, căutînd ceva de băut: îi era gura arsă. Descoperi ibricul de cafea neagră și, întorcînd capul, se așeză din nou pe scaun, reluîn-

du-şi călătoria pe loc. De la o vreme, însă, gîndurile lui luară alt drum pentru şirul lor negru. Faţa îşi pierdu vagul de pînă atunci, căpătînd dungile unei concentrări şi un fel de înviorare. De cîteva ori privi spre Catul Bogdan: Sultanul de Argint... Sultanul de Argint se vestejea încet pe scaunul de piatră arsă al întîiei nopţi, după cele o mie şi una ale Scheherazadei.

Nathan se ridică încet, se duse în biuroul lui Catul Bogdan, stătu cîtva timp, lăsă o scrisoare pe biurou şi ieşi de acolo, spunînd lui Catul Bogdan:

— Mă duc, Tani.

Catul Bogdan dădu din cap. Îl auzi scoborînd scările, deschizînd uşa, închizînd-o.

Era atît de mare tăcerea Iaşului în Fundacul Vechi, încît îndepărtarea paşilor lui Nathan devenea distinctă şi solemnă ca o cadenţă dintr-o simfonie de Beethoven.

Pînă cînd noaptea răsună toată, imensificată pînă-n stele, deasupra unui mormînt.

— Dumnezeule!

Fruntea îi căzu pe masă, răsunînd tare ca bulgării răsturnaţi pe sicrie, şi marele plîns izbucni, ţintuindu-l la început acolo unde îl prinsese, ridicîndu-l apoi cu ochi de nebun în luminile — lumînări aprinse! lumînări aprinse! — ale casei pustii şi gonindu-l apoi oriunde, departe de toate şi de el însuşi. Pînă cînd ajunse pe ultimul loc al lui Luli.

O lună enormă dădea nopţii contur de marmură funebră.

Catul Bogdan îşi acoperi ochii ca în faţa soarelui, plîngînd cu capul în văzduh. Avea în el gemătul lui Oedip după ce şi-a ars cu fierul înroşit luminile ochilor, căci urletul aceluia nu mai putea ieşi din buzele lui albe de îngheţul morţii. Gemătul era în piept, surd şi adînc, ca lătratul cînelui pămîntului la ceasul de noapte al strigoilor.

Luna imensifica umbra acestui trup zvîrlit dintre mormintele pămîntului deschis de primăvară, ducînd-o pînă departe, peste alei şi peste flori, parcă pînă-n dealurile ude de argint, ca pe o brazdă a morţii.

Mînile lui, mînile lui unde erau? Moarte ale mamei lui, moarte ale lui Luli, frunze desprinse de pe inima lui.

Dacă terasa ar fi dat pe o mare, trupul orb al acestei clipe ar fi fost suprema vîslă a unei vieţi...

Dar alt destin îl aştepta pe această terasă lunară, care pierduse într-un mormînt abea deschis o umbră tînără. Şi-l întîlni, descoperindu-şi ochii. Cu păr de toamnă şi ochi plînşi, veghea alături mila lui Lorelei.

*

Abea a doua zi, dimineaţa, după ce însoţi la gară pe părinţii lui Luli, privindu-i cum plecau spre un Galaţi care era o candelă aprinsă pe un mormînt, — la întoarcere, Catul Bogdan descoperi pe biurou scrisoarea lui Nathan.

Începea astfel:

Dragă Tani, iartă-mă că te las singur. Nu ştiu încă exact ce voi face, dar plec din Iaşi pentru totdeauna...

La sfîrşit, spunea:

Un ultim sfat pe care mi l-am dat mie, şi pe care ţi-l dau şi ţie: Dacă vrei să mai poţi rezista, uită-te pe tine şi devotează-te altora.

Nathan

*

Ultimul din neamul Sabbetailor plecă în lumea largă din care venise cel dintîi. Unii spuneau că plecase în Palestina, patetica patrie a celor rătăcitori; alţii spuneau că plecase mai departe.

Poate că plecase şi mai departe.

PARTEA A ŞAPTEA

„...ŞI AM RĂMAS CU MÎNA ÎNTINSĂ CA A REGELUI LEAR“

I

Catul Bogdan își petrecu anul de doliu la Brașov, unde Gabriela era profesoară. Își luase congediu de la Universitate, pentru îngrijirea sănătății. Moartea lui Luli justifica suficient durata acestei convalescențe de-a lungul căreia nu părăsi nici haina de doliu, nici sufletul ei, cu toate că mîna lui purta un nou inel de logodnă. Plecase de la Iași vînzînd casa din Fundacul Vechi, în care nu mai putea intra. O cumpărase Aristide Bogdan — speculînd deprimarea fiului și colegului său — cu un preț foarte avantajos, clădind în locul ei un sanatoriu cu trei etaje. Singura amintire ieșană de care Catul Bogdan nu se despărțise era haziaica. O luase cu el la Brașov, unde închiriase o mică vilă retrasă. De la fereastra ei vedea zidul afumat de veacuri al Bisericei Negre, cu care sufletul lui se întovărășea în ceasurile de singurătate. Devenise foarte blînd. Trăia într-un fel de somnolență, fără pic de nervozitate. Dacă n-ar fi fost Gabriela, desigur că haziaica ar fi pus o stăpînire despotică pe el, de-a lungul acestui timp de pasivitate dezarmată. Prezența viitoarei ei stăpîne, însă, o împiedeca pe haziaica să dea forme autoritare devotamentului ei, cu toate că de cînd plecase Nathan puterea ei domestică sporise încă. Pe Gabriela o cîștigase de la Iași, servind-o de atunci cu o căldură atribuită de Gabriela — puțintel măgulită — simpatiei spontane, dar care în realitate era determinată

şi de o justă intuiţie a rolului Gabrielei în viitor. Iar la Braşov haziaica deveni deopotrivă şi îngrijitoare Gabrielei, care locuia la o pensiune vecină cu vila lui Catul Bogdan. Puteau să-şi vorbească de la fereastră la fereastră. Logodna lor nu era secretă. Dar doliul lui Catul Bogdan arunca o umbră pe aurul ei nou. Gabriela renunţase la sporturi, excursii şi la celelalte distracţii în tovărăşia tineretului de acolo, devotîndu-se exclusiv logodnicului ei. Instalarea lui Catul Bogdan la Braşov nu trecuse neobservată. Şi ziarele locale, şi revistele literare semnalau omagial prezenţa cunoscutului romancier şi profesor universitar. Numai doliul îl cruţa de excesul solicitărilor. Totuşi, primea de ajunse invitaţii de-a participa la şezători literare, de-a ţine conferinţe, de-a prezida procese literare. Refuza prin Gabriela, care devenise secretara şi interpreta lui faţă de public şi tinerii scriitori. Într-o măsură, Gabriela luase locul lui Nathan, ţinînd corespondenţa cu editorii, făcînd corecturile noilor ediţii, punînd stăpînire pe trecutul său literar, căci prezentul era mut. Adusese de la Iaşi parte din cărţi şi manuscrisele începute acolo, dar de manuscrise nu se atingea. Gabriela era entuziasmată de ultimul roman început la Iaşi. I-l lăudase de cîteva ori, reţinîndu-i toate amănuntele.

— De ce nu-l continui?

— Gabriela, scrie-l tu mai departe. Eu îţi istorisesc tot ce mi-a mai rămas din proiectele de atunci. Tu pune pe hîrtie, articulează.

Gabriela se roşi, plecînd genele.

— Nu pot.

— Lorelei poate, zîmbi el blînd şi ostenit. Încearcă.

În noaptea acestui dialog, Gabriela plînse mult, cu faţa în pernă. De atunci nu-l mai îndemnă să scrie. Dar mai toate conversaţiile lor aveau un caracter literar. Pe Gabriela o interesa pasionat tehnica intimă a romanului şi a creaţiunii literare în genere. *Le Journal des Faux-Monnayeurs* al lui Gide stimulase şi mai mult curiozitatea ei de-a cunoaşte faptele care declanşează creaţiunea şi raportul dintre viaţă şi roman. Vorbindu-i despre creaţiunea epică, odată Catul Bogdan îi spusese: „Să-ţi *aminteşti* despre oameni cari n-au existat, deve-

nind biograful destinului lor: iată opera romancierului autentic".

Gabriela îl admira fără rezerve, — deocamdată, cel puţin. Niciodată nu combătea părerile şi judecăţile lui, însuşindu-şi cu graţie punctele lui de vedere. Cu el alături de-a lungul acestui an, îşi revizui toată cultura, rectificînd tot ce-i părea eronat faţă de criteriile lui.

Îl admira şi din alt punct de vedere. Cînd ieşeau împreună la plimbare, distincţiunea lui arhaică, sporită încă de haina de mare doliu, întorcea multe capete feminine, fără ca el să aibă nici un surîs măgulit, nici o atenţie pentru acest omagiu, cu toate că multe dintre cele care i-l aduceau aveau suficientă seducţiune în ochii Gabrielei. Dar, efectiv, nici o altă femeie nu exista pentru el. Vorbea despre femei cu o detaşare de savant bătrîn.

Gabriela nu-i cunoştea viaţa, nici nu îndrăznea să-l întrebe despre trecut, pentru că mormîntul lui Luli închidea toate drumurile îndărăt. Continua să primească şi la Braşov corespondenţă admirativă, mai mult de la femei. Iarăşi, mormîntul lui Luli, peste care se ivise Lorelei, făcea şi din acest subiect o tăcere. Despre Lorelei, nimic alt, decît unele priviri trist zîmbitoare. Şi Gabriela o evita pe Lorelei. Catul Bogdan îi spunea „Gabriela" cu un glas grav, înduioşat şi melancolic, cuprinzînd-o pe Lorelei, nenumită, în sonoritatea acestui nume. Şi Galaţul îl evitau în convorbiri. Şi amintirile legate de tinereţa Gabrielei, între care Luli-boy căpăta mai multă viaţă, proiectată pe mormîntul viitorului rămas în trecut. Aşa că nu le mai rămînea decît literatura şi viitorul. Cum însă căsătoria lor implica dezbrăcarea hainei de doliu, fiind situată după împlinirea anului de la moartea lui Luli, Catul Bogdan evita şi acest subiect: întîiul eveniment al viitorului comun amîndorora. Astfel, cu toate că moartea năprasnică a lui Luli îşi pierduse tragismul primelor săptămîni, şi cu toate că Luli nu mai era pomenită nici de unul, nici de altul, dragostea lor îşi căpăta conturul prin mormîntul lui Luli — piatra ei de hotar negru —

și prin fuga de Luli, devenind mai mult un exil melancolic decît o alegră explorare în doi a vieții.

Dragostea exaltă vitalitatea pînă la temeritate și eroism, dînd și sufletelor timide sonorități de trîmbiță. Lirismul dragostii e de fapt o epopee sufletească pentru cei stăpîniți de el. Dragostea lor, însă, avea accent de elegie. Logodnica era cuminte și gravă ca o văduvă. Iar Catul Bogdan, sufletește, era atît de învăluit de umbra doliului, încît inelul de logodnă nu era mai mult decît un crai-nou cuprins de spațiul unei vaste nopți. Deși păstrase scrisorile lui Lorelei, de la moartea lui Luli nu le mai recetise, evitînd și întîlnirea prin amintire cu textul lor. Cerca să trăiască exclusiv în prezent, zi cu zi, noapte cu noapte, căutînd să uite trecutul, care-i suna în inimă clopote de moarte, și să nu vadă din viitor decît obrazul Gabrielei, așa cum îi apărea la fereastra casei cu care se învecina. Noua lui dragoste era ca lumina soarelui de toamnă pentru oamenii bătrîni; îi cerea o ultimă căldură aurie pentru frigul și întunericul din el. Poate că nu renunțase la scris. Dar amîna pe timp indefinit această confruntare și acest efort. După moartea lui Luli slăbise îngrijorător, pierzîndu-și somnul și pofta de mîncare, temîndu-se de nopți ca de conviețuirea cu un nebun. Luase cîtva timp somnifere, îndrumîndu-se pe nesimțite spre morfină. Informată de haziaica, Gabriela plînsese alipită de umărul lui, cerîndu-i întîiul sacrificiu. Renunțase la somnul artificial și din cauza Gabrielei — nu mai putea suporta plînsul unei femei — dar și din cauza unui rest de cochetărie, care supraviețuise dramei. Nu vroia să îmbătrînească de-a binelea. Și abuzul de droge îi dăduse o paloare uscată care anticipa bătrînețea în anii maturității. Din acest punct de vedere, viața de la Brașov îi făcu un bine real. Trăia numai în aer curat, fie că ședea în odaie cu fereastra deschisă, fie că se întindea afară pe chaise-longue, fie că făcea plimbări în tovărășia Gabrielei. Pofta de mîncare reveni treptat. Somnul nu mai era o panică, ci o răbdătoare așteptare. Soarele plimbărilor îi recoloră obrajii, înviorîndu-i. Nu mai fugea de oglinzi ca pînă

atunci. Cafea neagră nu mai bea de loc. Absența ei diminuase fără efort abuzul de tutun. Acum fuma între treizeci și patruzeci de țigări pe zi, fără să se resimtă. Lecturile acestei epoci evoluară spre exterior, devenind numai informative. Adunase mai toată literatura publicată asupra revoluției comuniste[...]. Apoi trecu la dictaturi, urmărind fenomenul Mussolini [...] și delirul Hitler, profund germanic. Se distrase chiar, cercînd să facă din Hitler o incarnare socială într-un individ a isteriei muzicei lui Wagner. Succesul lui Hitler epiloga tîrziu și pe alt plan, aplauzele devenite mai mult tradiție și pietate, de la Bayreuth, stăpînind o Germanie care se îndrăgostise odinioară femeiește și de muzica lui Wagner.

Noua primăvară îl găsi la Brașov în această fază, stăpînit de amintirea muzicei lui Wagner.

O lungă epocă de castitate absolută exalta încă mirosul de iarbă crudă al unor acorduri wagneriene.

Pînă atunci, raporturile lui cu Gabriela fură frățești. Cu toate că o săruta cînd se despărțeau seara, cu toate că de multe ori îi dezmierda fruntea și părul tomnatec, nu-i comunicase Gabrielei nici o tulburare. Tăcerile lor nu se temeau de ei, de parfumul sîngelui, ci de o umbră culcată subt o cruce.

Într-o noapte însă — luna plină dînd nopții întîia bluză de vară pe parfumurile crude ca sînii tineri—, Catul Bogdan avu visuri tulburi. Se deșteptă în plină noapte, sfîșiat ca pe terasa casei din Fundacul Vechi după moartea lui Luli. Dar n-o visase pe Gabriela. Prin somn, trupul lui simțise conturul tinereții lui Luli, umplîndu-se de o dorință care devenea tragică în clipa deșteptării, cînd luna plină punea lespede albă pe pămîntul morților, dînd trupului care dorise alt trup conștiința macabră a morții. Dorința, rămasă încă după vis, devenea o pîngărire. Renunță la somn. Se îmbrăcă sumar, ieșind afară. Cu toată preajma munților de brad, noaptea era de primăvară. Puterea lunii stinsese stelele, dînd cerului un abur de dimineață stranie. Munții apăreau nebuloși, pierzîndu-și masivitatea, devenind vaste pînze de corăbii oprite pe rotundul orizontului de jur în jur.

Era trist şi singur şi, totuşi, dorinţa domina tristeţa, batjocorind-o.

Pămîntul, pe care-şi vedea umbra solitară ca o pulpană de doliu, era pămîntul în care dormea Luli cu mîinile pe piept. Mintea vedea şi umbra, şi mormîntul acestui pămînt. Dar nările simţeau mereu numai primăvara, aspirînd-o lung, chemînd-o, dorind-o. Pînă cînd, deodată, se opri la fereastra Gabrielei şi ciocăni. Aşteptă, cu tîmplele duduitoare. Capul Gabrielei apăru speriat la fereastră, devenind altfel speriat cînd recunoscu pe cel care o deşteptase din somn.

— Gabriela, nu pot dormi.

Era o tînguire surdă în glasul lui, care aminti Gabrielei — auzind-o în noaptea cu lună plină — scena de coşmar de pe terasa casei din Fundacul Vechi, deşi tînguirea acestei nopţi, poate mai tragică decît aceea, avea şi alt sens.

Gabriela îmbrăcă un halat de noapte, paltonul pe umeri, şi ieşi repede, venind cu mîinile întinse înspre el. Părul pieptănat pentru noapte dădea o coadă aurie de fată tînără spinării acoperite cu paltonul, evocînd dormitorul pensionatelor de fete, tinereţa liceală, dînd scenei sensul unei întîlniri romantice numai din cauza lunii şi oraşului medieval prin tăcerea adunată în jurul Bisericii Negre, — căci sîngele o simţea altfel. Mîinile lui Catul Bogdan o primiră altfel decît pînă atunci. Cuprinse în mîinile lui, mîinile Gabrielei comunicară pentru întîia oară cu pămîntul sevelor de primăvară, simţindu-i drumul spre înfloriri. Cîtva timp se plimbară mînă în mînă, neputînd vorbi, ameţiţi din ce în ce de pulsul tăcerii lor. Apoi intrară în vila lui Catul Bogdan, mergînd încet, ca să n-o deştepte pe haziaica. Se ascundeau, trăind subt semnul păcatului.

Lumina lunii punea coruri de crini la toate ferestrele.

Alte lumini nu avură.

Gabriela îşi cunoscu trupul prin alte mîini. Un geamăt surd o împrejmuia ca o mare. Părul ei, despletit de mîinile bărbatului, înflori ca teii, dînd aur, căldură şi parfum. Tremura. Cuvinte de friguri apă-

reau pe buzele ei arse. Palizi, obrajii căpătau flăcări. Ochii mureau încet ca valurile la țărm. Pînă cînd primăvara acestui ceas își cunoscu și toamna, într-o lungă revărsare și plutire de frunze de aur și de sînge. Marele foșnet al trupului împlinit venise.

Se despărțiră în zori. Pentru întîia oară Gabriela, lipită de trupul lui, îi înlănțui gîtul cu brațele goale, sărutîndu-i ochii, gura, și la urmă, într-un avînt de pasionat devotament, mînile dezmierdărilor.

Astfel, Gabriela deveni amanta logodnicului ei, înainte de-a-i fi soție.

II

De-atunci începură nopțile. Viața lor își schimbă structura și echilibrul de pînă atunci. Nu pomeneau nimic în timpul zilei despre întîmplările nopții. Și trupurile lor tot o tăcere erau, o complicitate de tăceri, înmulțindu-le pe celelalte. Conversațiile diurne aveau același drum literar al inițierilor Gabrielei, dar uneori, întîlnind cîte-o privire oprită asupra trupului ei, Gabriela avea o bătaie de inimă adîncă, se roșea și tăcea cu ochii strălucitori subt genele plecate. Din ce în ce preajma bărbatului îi dădea senzația mîndră și lacomă a nudității ei. În fața trupului ei gol, romancierul pe care-l admira, intelectualul de care se lăsa dominată și călăuzită devenea un gemăt și o prosternare. Misterul nopților dădea un alt adînc frumuseții ei în timpul zilei. Avea din nou, față de alții, senzația că șoimul enigmatic apăruse pe umărul ei. Se despărțea pe nesimțite de trecut, de urnele lui funebre, simțindu-se ca o amforă plină pe umărul robust al viitorului. Devenea din ce în ce mai veselă, mai cochetă, mai sigură de ea, mai egală celui admirat ziua și iubit noaptea. Începu să facă proiecte de viitor. Nu vroia să renunțe la catedra ei de profesoară, cu toate că averea lui Catul Bogdan, leafa lui de profesor și venitul lui de scriitor le-ar fi ajuns la amîndoi. Dar cunoscuse de ajuns în casa părintească surprizele materiale pe care le puteau aduce vremurile de după război, pentru

a se pune la adăpost și prin munca ei. La început, Catul Bogdan se împotrivi, rugînd-o să demisioneze din învățămînt, spunîndu-i că vrea să o aibă numai pentru el, să n-o împartă cu nimeni. Gabriela nu acceptă. Ușurința victoriei o surprinse la început, dîndu-i apoi o ușoară mîndrie. Își afirmase voința ei, făcîndu-l s-o accepte. Pe urmă îl determină să plece la București, spre a interveni la minister pentru detașarea sau transferarea ei la Iași. Altă victorie, căci lunga convalescență de la Brașov îl dezvățase și mai tare de călătorii, dîndu-i o panică anxioasă numai la gîndul lor. Totuși, plecase la București, obținînd de la foștii lui camarazi de la Paris, care făcuseră carieră politică, transferarea Gabrielei la Iași.

Acest drum marcă începutul unei alte faze. Stimulat de Gabriela, care dorea să fie cît mai curînd „doamna Gabriela Bogdan", Catul Bogdan se resemnă, acceptînd ca pe-o fatalitate socială această concentrare temporară în viața activă. Intră în corespondență cu Aristide Bogdan, rugîndu-l să-i procure actele necesare căsătoriei, căci tatăl lui era singurul cunoscut de la Iași, căruia, oricum, putea să-i ceară astfel de servicii. Își comandă haine, participînd și la pregătirile Gabrielei, care dorea o nuntă efectivă, cu lămîiță, biserică și celelalte.

Făcură nunta la Brașov, în prezența părinților Gabrielei și a soților Aristide și Agatha Bogdan, avînd de față pe toți cunoscuții Gabrielei de la Brașov. După nuntă se instalară temporar în vila închiriată de Catul Bogdan, acordîndu-și o vacanță prealabilă pregătirilor pentru întoarcerea la Iași, unde sosiră în toamnă, devenind oaspeții lui Aristide Bogdan. Gabriela se ocupa de găsirea unei case, însoțită de Agatha, care avea un automobil pe care-l conducea singură, cu țigara în gură, — în timp ce Catul Bogdan își pregătea deschiderea cursului atîta vreme întrerupt. Prezența Iașului îi dădea o adevărată panică de singurătate. Cînd rămînea singur, muncea fără crutare, cum ți-ai mușca buzele pînă la sînge, ca să nu țipi. Dar căuta cu dinadins societatea altora. Ajunse pînă acolo, încît acceptă și convorbirile cu Aristide Bogdan, căutînd să-i dea o

replică omogenă: cancanuri universitare și politice, anecdote etc. ...Dejunurile se prelungeau pînă pe la patru. Mesele mergeau mai repede, dar se isprăveau la cinematograf, după care supau în oraș, întorcîndu-se acasă după unu. Cînd le spunea „noapte bună", nările Agathei aveau o dilatare care dădea tînărului menaj numai conștiința unei prospețimi erotice. Adormeau tîrziu, frigul toamnei dîndu-le nevoia unei apropieri trupești din care se nășteau flăcări.

Gabriela era mulțumită. Intrarea ei în Iași era măgulitoare și distractivă. Cu Agatha alături făcuse multe cunoștințe. Primea invitații din toate părțile. Fiind cea mai inedită dintre toate femeile bunei societăți ieșene, avea pretutindeni o explicabilă întîietate. Toți bărbații erau curtenitori. Iașul îi apărea ca un ciclu de distracții intime. Nu-l vedea de loc morbid, așa cum îl cunoscuse din literatură, nici melancolic. Dimpotrivă, vechimea lui părăginită stimula prin contrast pofta de viață și gustul ei de must abea fermentat. Participă la cîteva petreceri organizate de Agatha la via lor de la Copou. Oameni veseli pe un cerdac bătrînesc împrejmuit de ruginile toamnei și de suavitatea de stînjenei abea înfloriți, a dealurilor ieșene, — anecdote, dans, must, vin vechi, farse, focuri de toamnă aprinse în noapte — și sărutări roșii ca mustul strugurilor negri, undeva, subt un nuc de aur aromat, în brațele amantului cu păr de argint, care uneori era atît de tînăr în veselie, încît dădea ochilor tuturor femeilor mișcări de absorbire hipnotică. N-o vedea decît pe ea. Acest omagiu evident îi sporea prestigiul de femeie deșteaptă, cultă, veselă, frumoasă și abea apărută în societatea ieșană.

Agatha organiză și cîteva excursii mai lungi: Agapia, Varatic, Neamț, Durău și o suire pe Ceahlău.

Găsi cu Agatha și o casă pe placul ei, recent construită de un tînăr arhitect întors din Franța. În ea te simțeai cuprins de lumină ca pe un yacht cu pînze albe. Ferestre mari, terase cu flori pentru baie de soare, calorifer, încăperi armonios proporționate și un suflet de copil abea născut. Nici trecut, nici amintiri. Prag de viață nouă. Pe ferestrele ei parcă numai fluturi

albi intrau, cu toate că era toamnă deasupra Iaşului şi în fundul zării vegheau dealurile albastre ca amintirile cu ochii deschişi.

Se instalară pe încetul, Gabriela răsfrîngînd cochetăria ei asupra încăperilor, îmbrăcîndu-le una cîte una, cum şi-ar fi îmbrăcat trupul în oglindă. Pregăti romancierului o odaie de sus, luminoasă ca atelierul unui pictor, cu vedere largă spre dealuri, peste acoperişurile caselor. Îi aranjă biuroul, un divan, biblioteca, aşternîndu-i pe jos un covor de un albastru tare cu suple şerpuiri de culoarea mărgeanului umed, care sporea încă luminozitatea marină a încăperii.

Haziaica devenise aghiotantul ei administrativ. Îi executa ordinele, făcîndu-i numai complimente.

Inaugurară noua casă cu o petrecere omagial comentată de ziarele locale. O dată cu Gabriela, lunga izolare ieşană a lui Catul Bogdan încetă. Prin Gabriela, oamenii Iaşului apărură în casa lui, bine dispuşi, veseli, unii interesanţi, alţii mai puţin, acceptîndu-i şi dîndu-le o semnificaţie de zgomot social intrat pe fereastra deschisă. Nu-l interesau bucată cu bucată; îi aprecia în totalitatea lor distractivă.

Astfel îşi începură şi anul şcolar. Şi unul şi altul ieşeau de acasă, Gabriela la liceul de fete, el la Universitate, istorisindu-şi la întoarcere impresiile şi micile întîmplări zilnice. Se duceau regulat la cinematograf. Acceptau invitaţii la masă, fie la Agatha, fie la alţi cunoscuţi, invitînd şi ei la rîndul lor.

— Duduiţă scumpă şi iubită, îţi sărut mînuşiţele, îi spuse haziaica într-o zi, mata l-ai înviat. Dacă nu erai mata, se pierdea...

Gabriela mai auzise astfel de aluzii şi de la alţii. Agatha îi spusese: „Gaby dragă, mi-aş dori şi mie o astfel de apă de tinereţă“. Ar fi băut-o într-adevăr, căci Agatha nu dispreţuia nici distracţiile între nimfe.

Acest refren, care deveni corul propriilor ei convingeri, dădu Gabrielei viziunea exactă a rolului ei în viaţa lui Catul Bogdan. Îl regenerase. Toţi recunoşteau că bărbatul ei devenise un „om nou“, sociabil, vesel, agreabil. Meritul acestei transformări îi revenea exclusiv.

Dar Gabriela mai dorea ceva. De cînd îl văzuse o dată cu Luli la Galați, Catul Bogdan nu publicase decît un singur volum. Dacă notorietatea lui ieșană devenise mai caldă, mai simpatizată, în schimb, revistele literare începeau să-l uite, socotindu-l parcă definitiv integrat în trecut.

Gabriela îl dorea tînăr și în literatură, pășind cu ea alături spre viitor. Fără să spuie nimic vedea un nou roman dedicat ei. Această dedicație îi dădea o strîngere de inimă care depășea simpla ambiție, devenind și emoția unei însoțiri întru glorie.

— Cînd ne mai odihnim? îl întrebă ea într-o zi.

— Ce fel de odihnă? răspunse el privind-o cu ochii ușor măriți.

Gabriela îi acoperi ochii cu mîna, spunîndu-i la ureche.

— Cînd scrii?

— Dă-mi urechea.

Și-n loc să-i răspundă, o sărută pe ureche, dîndu-i cu dinții un cercel urzicător pe lobul trandafiriu de subt șuvițele de toamnă.

Dar buzele Gabrielei aveau parcă uneori îndărătnicia buzelor lui Nathan. „Cînd scrii?“ deveni un refren care apărea și în mutele întrebări ale ochilor ei.

Într-o zi, cînd din nou îl întrebă astfel, după ce-l duse cu o dezmierdătoare silă în biuroul de sus, care-l aștepta ca o cameră de comandă a vaporului, — Catul Bogdan îi răspunse, privind-o adînc:

— Dar tu cînd scrii, Lorelei?

Gabriela avu o tresărire ca în fața unei fantome.

— Eu nu mai scriu.

— De ce?

— Trăiesc.

— Și eu trăiesc, Lorelei. Tu ești datoria mea de-a trăi. Scrisul e numai un capriciu.

III

— Era fericit? Nu-și pusese această întrebare. Era trist? Nu-și dăduse acest răspuns.

Trăia alături de Gabriela. Fapt sigur. Răsfrîngerile înlăuntru, asupra lui însuşi, le evita.

Viitorul? O perpetuare a zilelor prezente, prin anotimpuri. Mai mult nu vedea, nici altfel. Tumultul vieţii de toate zilele cu îmbulzirea de fapte mărunte, toate exterioare, îl ostenea, dar îl şi ferea de singurătate. Nu vroia să se oprească. Să meargă mereu cu alţii şi printre alţii, avînd-o alături pe Gabriela. Nu analizase încă niciodată uşurinţa cu care se adaptase Lorelei la viaţa ieşană exterioară, fiindcă evita să analizeze tot ce era în legătură directă cu sufletul lui şi cu trecutul acestui suflet. Deşi era de aproape două luni la Iaşi şi deşi umbla mult prin oraş, făcînd vizite, ducîndu-se la teatru şi la cinematograf cu Gabriela, — încă nu *văzuse* oraşul. A „vedea" nu în sensul exclusiv optic al acestui verb, ci în sensul sufletesc. Memoria refuza să participe la înregistrările vizuale, situînd imaginele optice în ciclul amintirilor. Aşa că după cum alta era casa lui, şi alta viaţa lui, altul era şi oraşul în care trăia. Un oraş nou ca o staţiune balneară moldovenească, necunoscută pînă atunci, care avea din întîmplare şi o Universitate. Întîmplarea aceasta însă îl găsi vulnerabil, făcîndu-l într-o zi să „vadă" oraşul. De obicei, cînd ieşea de la Universitate, lua o trăsură, grăbindu-se să ajungă acasă. Alteori îl lua Gabriela, ducîndu-se împreună la cinematograf sau făcînd vizite. Într-o zi, Gabriela, care trebuia să vie la Universitate, îi telefonă să n-o mai aştepte, fiindcă are de încercat nişte rochii. Poate că tocmai absenţa neprăvăzută a Gabrielei îl făcu, după ce ieşi de la Universitate, să vadă dintîi toamna cu zdrenţe de rugină a teilor care, priviţi din vale, sînt un drum spre cer: apare în fund, ca un ochi de mare.

De data aceasta nu luă trăsură. Porni pe jos alături de copacii toamnei, care pe jos se duceau în cer şi pe jos veneau din cerul zărilor ieşene. Cerul amurgului era amar şi intim. Trecătorii provinciali erau atît de aproape de sufletul lor, încît cei mai mulţi vorbeau singuri. Poate spuneau versuri, poate murmurau vorbe fără şir, dînd şi ei toamnei frunzele singurătăţii lor.

Știa sigur că pe locul casei din Fundacul Vechi, noul proprietar, Aristide Bogdan, clădise un sanatoriu pe care-l specula în tovărășia unui doctor specializat în avorturi. Dar era atît de distrat, încît uită să-și alunge vechiul suflet, care se strecurase ca un cîne rămas fără stăpîn după „marea vînătoare", fără să-l simtă, fără să-l audă, însoțindu-l pe drumul pașilor lui Luli. Și cînd, din castan în castan, din poartă în poartă și din fereastră în fereastră, ajunse către capătul Fundacului Vechi, găsind în locul casei mamei lui o altă casă, fu cel mai despuiat dintre copacii toamnei din Fundacul Vechi. Nimic nu mai era. Nici casa, nici grădina, nici terasa, nici mama lui, nici Luli.

„Luli..."

O chemă încet, în el, și, rezemat de un stîlp de telefon, plînse.

— Domnul nu se simte bine?

— Mulțumesc. O amețeală, mi-a trecut.

Luli. Luli. Geamătul toamnei și al singurătății.

Și întorcîndu-se, cu spinarea mai aplecată, prin frigul înserării, pas cu pas își aminti prietenia lui cu Nathan. Nici pe el nu-l mai avea. Niciodată. Ca acel corb al destinului din balada lui Edgar Poe, gîndul repeta mereu: Niciodată. Niciodată. Mama lui, Luli, Nathan și el: niciodată.

Ajunse acasă tot pe jos, întorcîndu-se ca de la o înmormîntare. Casa era nouă ca un hotel abea deschis. Gabriela nu venise. Îi deschise haziaica. Și haziaica era nouă.

— Haziaică, unde-i dadaia?

Haziaica îl privi cu un fel de mirare dojenitoare.

— Nebuna ceia! Pe la vreo mănăstire, Doamne iartă-mă, sau la vreun balamuc.

— Te-am întrebat unde-i: dacă știi. Nu ce crezi.

— Stăpînu meu scump și drag, nu știu, de unde să știu. S-o tot dus, ne-am dus și noi. De unde să știu?

Se retrase în biuroul lui încuind ușa, luă un caiet, un creion, aprinse o țigară, dar nu se așeză pe scaunul biuroului, ci lîngă fereastră, fără să aprindă lumina. Ardeau pe zarea din fund, deasupra dealurilor vinete, marii cărbuni ai amurgului de toamnă. Prin penum-

bră, cu sufletul ca atunci cînd murmuri după ani un cîntec de leagăn, pe care ţi-l cîntau buzele mamei, începu să desemneze pe caietul aşezat pe genunchi. Aşa îşi începea de obicei romanele, schiţîndu-le decorurile, scoţînd din neant sau amintire case, locuri... Treptat, casa din Fundacul Vechi apăru pe foaia albă.

Scrise:

CASA DIN FUNDACUL VECHI

Privi: era titlul unei sfîşietoare melancolii. Apărea ca acel cîntec de clopote al cetăţilor scufundate. Însemnă: „Trandafiri albi, salonaşul, soba de teracotă..." Vorbe care pictau amintiri. Nici un nume: le avea în el, săpate pe morminte.

Apoi lăsă caietul şi creionul.

Nu era un roman, ci o spovedanie. Poate: dar numai pentru el. Şiragul de mătănii al singurătăţii.

Dar gîndul avea izbucniri de vînt venit foarte de departe, cu glasuri de rîndunele şi cocoare.

Pînă cînd, trecînd peste morminte, peste primăveri şi toamne, ajunse la apariţia lui Lorelei. Aprinse lampa. Luă scrisorile păstrate într-o cutie, în fundul biuroului. Le reciti pe rînd... *„Anii mei tineri au sunat a cîntec, dar am trecut pe lîngă el cu dragostea de mînă şi am rămas cu mîna întinsă ca a regelui Lear..."*

Gabriela... soţia lui.

Era foarte stranie impresia care-l stăpînea. Şi Lorelei aparţinea casei din Fundacul Vechi. Dar Gabriela, nu. Ca şi cum ar fi fost două persoane.

...*„Mi-e sufletul ca tufişul Păiurului pe coasta Mării Negre: numai ghimpi curbi care-au încununat odată fruntea lui Hristos..."*

„Rămas bun... O ploaie de primăvară a ţesut în zare brîul frînt de matasă al curcubeului; cu el îmi încing mijlocul şi mă duc... Lorelei."

Unde-l duceau aceste vorbe triste şi eroice?

De ce-l duceau spre mormîntul lui Luli, şi nu spre fiinţa Gabrielei?

Straniu.

Atît de straniu, încît îndată ce auzi automobilul

Agathei care-o aducea pe Gabriela, oprindu-se la poartă, strînse manuscrisul *Casei din Fundacul Vechi*, așezînd în foile lui albe ca obrajii morților scrisorile lui Lorelei, încuindu-l în sertar.

Gabriela apăru vioaie și rumenită. Se așeză pe genunchii lui, cuprinzîndu-i gîtul cu brațele. Avea parfumul crîngurilor cu violete, al femeilor care vin toamna de-afară cu blană la gît.

— Ce făceai singur?

— Fumam.

Nu îndrăznise să-i spuie: „Ceteam scrisorile tale", fiindcă ar fi avut impresia că minte.

Gabriela era îmbrăcată cu un tailleur albastru, cu etolă de vulpe argintie în jurul gîtului. În timpul mesei rămase numai în bluză. De cîtva timp, și trupul și obrajii ei se împliniseră. Nu se îngreuiase. Dar pierduse fragilitatea sprintenă a fecioarei tinere. Devenise femeie. Nu mai era subt semnul eminescian al teilor înfloriți, ci în plenitudinea fructelor toamnei. Mîna, care pornea să-i dezmierde cast — înduioșată poate — rugina aromată a părului de pe tîmple, ajungea întotdeauna spre sîni, c-un început de lăcomie, și deseori cădea amețită spre coapse, săgetată de vîrful viu al sînilor neliniștiți.

Gabriela știa. Și n-avea sfiala acestei puteri, ci mîndria ei. Această mîndrie statornică adusese o mare schimbare în ea, exprimată printr-o singură nuanță. Înainte, gîtul ei avea o aplecare meditativă de floare înclinată pe marginea unei ape, devenind parcă tulpina ochilor cu gene lungi și a frunții. Acum, gîtul se înălța alb și robust, rămînînd tulpina buzelor pline și a nărilor.

În timpul mesei îi povesti cu de-amănuntul forma și culoarea rochiilor ei de iarnă. Vorbea și bărbatului — știa că-i cochet pentru ea — , dar și romancierului.

După moartea lui Luli, cafeaua neagră o făcea haziaica la bucătărie, servind-o în cești.

— Haziaică, adă-mi de cafea. Azi o fac eu.

— Lasă s-o facă haziaica.

— Nu-mi dai voie să te „servesc"?

După ce prepară cafeaua, îi aduse ea singură ceaşca, aşezîndu-se iarăşi pe genunchii lui, cu mînile în jurul gîtului.

— Am să te rog ceva. Vrei să-mi faci o plăcere, o mare plăcere?...

Îşi lipise obrazul de obrazul lui, dîndu-i, printr-o uşoară mişcare ritmică, senzaţia nudităţii.

— Agatha mi-a găsit un automobil de ocazie; vrei să mi-l cumperi?

„*...Anii mei tineri au sunat a cîntec...*"

— De ce nu-mi răspunzi?

Glasul se alinta ca şi obrazul, căutînd sîngele bărbatului, nu sufletul.

— Sigur, Gabriela. Ţi-am discutat eu vreo dorinţă?

— Eşti bun, eşti drăguţ, eşti cel mai iubit...

Sărutări adînci continuară vorbele.

Claxonul unui automobil oprit la poartă îi despărţi. Gabriela se duse repede la uşă, deschizînd Agathei, care apăru urmată de papa Mito.

— Ei, copii? întrebă Agatha privind-o pe Gabriela.

— Mi-l cumpără.

— Felicitările mele, colega, ai intrat la stăpîn.

— Sînteţi gata? îi cerceta Agatha, grăbindu-i cu gestul mînii.

— Gata pentru ce? întrebă Catul Bogdan.

— Mergem la cinema.

— Eu lucrez. Regret...

— Bine, rămîi. Dar pe Gaby o luăm cu noi.

Ochii Gabrielei se opriră întrebători asupra lui Catul Bogdan.

— Du-te dacă te distrează.

Gabriela şovăi.

— Hai, Gaby, o îndemnă Agatha. Cînd lucrează n-are nevoie de tine.

Gabriela se resemnă parcă, îmbrăcîndu-se cu mare grabă. La plecare îl sărută lîngă ureche, şoptindu-i:

— Să mă aştepţi într-un pat cald — pecetluindu-şi secretul cu o sărutare.

După plecarea lor Catul Bogdan se retrase în birou, aşezîndu-se prin întuneric la fereastră. Trupul,

alintările și sărutările Gabrielei îi dăduseră iar dorinți trupești neîmplinite, care stăruiau încă, făcînd din singurătatea lui provizoratul unei așteptări nerăbdătoare. Deschise fereastra, răcorindu-și fruntea în umezeala amăruie a nopții de toamnă. Pînă cînd respirație cu respirație își aduse toamna în el, amară ca o mare, solemnă ca o mare, vastă ca o mare, — stranie ca tăcerea unei mări acoperită de ceață prin care simți o apropiere.

O simțea. O văzu. Casa din Fundacul Vechi îi apăru ca o altă corabie-fantomă, cu toate umbrele lui: mama lui, Luli, Nathan...

Îl stăpîni deodată o adevărată panică de singurătate, noapte și tăcere. Aprinse luminile în toate odăile, umplînd casa cu tumultul electricității; o sună pe haziaica, cerînd să-i facă subt ochii lui o cafea. Haziaica îl privi nedumerită, dar se supuse. Prezența ei, de îndată vorbareță, îl supăra, dar avea nevoie de o tovărășie. Dacă ar fi avut un cîne, n-ar mai fi chemat oameni. Se gîndi o clipă să se ducă și el la cinematograf. Renunță. Își bău cafeaua, ceru haziaicei să-i aducă patefonul și înlocui zgomotul haziaicei cu zgomotul plăcilor. Așa îl găsi Gabriela.

— Ai lucrat bine?

Patefonul cînta.

— Te-am așteptat.

Ochii lor se întîlniră. Gabriela fugi, pregătindu-se pentru noapte. O așteptă în ietac, limitat la o simplă dorință fizică, după cum arcul, cînd se întinde, nu-i decît viitorul săgeții.

Tîrziu, somnul îi dezlipi.

Dintîi, somnul fu negru ca o peșteră astupată de avalanșe preistorice.

Apoi, Luli apăru întîia oară vie în sufletul lui. Era într-un salon luminat cu lumînări aprinse în candelabre și policandre. Lumina era galbenă, salonul — de catifea roșie, mobilele — de lemn negru. Luli, îmbrăcată într-o crinolină albă cu umerii decoltați, ședea într-un fotoliu alături de un pian negru, pe care era un trichel de argint, cu trei lumînări aprinse. Flăcările lor se răsfrîngeau în luciul pianului negru. În

vis, Luli avea grația luminoasă și fragilă a unui mălin înflorit. Parcă s-auzea o muzică: un vals demodat. În răstimpuri, bărbați în frac — era ciudată impresia de sicriu și cutie de vioară pe care o dădeau aceste fracuri — se opreau alături de Luli, aplecîndu-se. Ea le mulțumea cu un zîmbet, dar refuza invitația la vals. Plecau. Veneau alții. Și nimeni nu vedea că Luli ținea pe brațe un copil care semăna cu ea și cu el. O fetiță de o sfîșietoare frumusețǎ. Avea buclele lui Luli, ochii ei și paloarea obrajilor Sultanului de Argint. Pe fața acestei fetițe apărea destinul copiilor care vor muri de meningită. O iluminare patetică în ochi, o gravitate prematură și ostenită în expresie. Mînuțile ei erau și mai mici decît ale mamei, și triste. Cu o batistă, Luli ștergea mereu fruntea fetiței care năducea zîmbind ostenit. Alt dansator în frac se opri, înclinîndu-se. Luli așeză fetița pe covor, blînd ca pe o vioară, trăgîndu-și încet mîna pe subt capul ei, ca și cum s-ar fi temut să n-o deștepte, luă trichelul cu lumînări aprinse, îl puse la căpătîiul ei, *îi închise ochii* — și plecă valsînd, devenind o ceață de argint, un reflex de lună, un abur evaporat, o lacrimă...

O găsi, deschizînd ochii, pe obrazul lui.

Se deșteptă plîngînd. Sufletul lui era o depărtare neagră ca moartea.

„...*Gîndește-te la mine ca la o stea desprinsă din tine și dusă în întunericul fără fund...*"

— Luli...

Vorbise singur în tăcerea încăperii întunecate, în care se auzea numai respirația somnului Gabrielei. În jurul acestui vaiet de înaltă singurătate, sufletul lui se adună treptat, plutind, cu vulturii deasupra vieții. Și viața lui de pînă atunci îi apăru abjectă. Călcase în picioare mormîntul lui Luli. Petrecuse, glumise, se distrase în orașul mormîntului ei. Trist și oribil.

Se ridică din pat, îmbrăcîndu-și halatul prin întuneric, deschise ușa fără zgomot și se duse în biuroul lui.

Venise o ploaie subțire de toamnă. Ulucele picurau. Începea adevărata toamnă a ploilor, dincolo de aurul faclelor ei răsturnate.

Îşi petrecu restul nopţii ascultînd murmurul ploii, aplecat asupra sufletului deschis prin toate rănile. Abea spre dimineaţă luă un caiet şi un creion. Un caiet nou, altul decît al *Casei din Fundacul Vechi.*

Scrise pe întîia pagină: *Casa cu trandafiri albi.*

O revăzu ca în dimineţile copilăriei: cu mama lui la fereastra salonaşului, aplecată înspre trandafirii albi abea înfloriţi...

Sînt romane care ar trebui să înceapă ca şi poveştile cu un „A fost odată..." Căci o mamă aplecată asupra copilului ei e ca şi un început de poveste, cînd o revezi după ce a murit, şi cînd tu însuţi nu mai eşti copil şi nici nu ai alţii.

Nu se uita cu teamă la paginile albe, deşi de mult nu mai scrisese. Dar albul paginilor, ca şi al trandafirilor de altădată, cuprindea mînile mamei lui, spre care se ducea din nou să uite că trăieşte, regăsindu-se copil cu ea alături şi cu trandafirii tinereţii ei.

Era în el un început de melodie dincolo de viaţă şi de ploaia toamnei. Începu fără de gînd, fără de plan. Faţa i se îmblînzise. Surîdea... Surîdea copilului lui: fetiţei din vis.

Numele ei? Numele ei? Îl căuta într-un văzduh în care rîndunelele erau răspunsurile la întrebări.

Li. Fetiţa lui Luli se numea Li.

— Buna dimineaţa, Li.

De ce: *Casa cu trandafiri albi?*

Numele cărţii era altul. Simplu: *Buna dimineaţa.*

Oare nu-i asta copilăria?...

„*Buna dimineaţa, buna dimineaţa, buna dimineaţa.*"

Şi noul roman porni cu lacrimi pe obraji, fiindcă, de dincolo de moarte, glasul lui Luli îi spunea ca la începutul dragostii lor: „Buna dimineaţa, buna dimineaţa, buna dimineaţa".

Dar teii înfloriţi, care din nou să-l ducă pînă la ea, nu mai aveau să înflorească niciodată pe faţa pămîntului.

Fetiţa lor din vis — Li — nu era decît o silabă a morţii lui Luli.

IV

Nici un alt anotimp nu apropie sufletul, ca iarna, şi de frăgezimea copilăriei şi de reculegerea bătrîneţii. Eşti bunic şi copil în acelaşi timp, privind la fereastră fulgii care sclipesc îmbătrînindu-te cu un zîmbet faţă de amintirea propriei copilării ivită cu mînuţa întinsă după fulgi.

Tovărăşia ninsorilor aduse lui Catul Bogdan tocmai ce-i trebuia: tăcere şi alb sclipitor. De la fereastra biuroului, Iaşul apărea mănăstirit subt ninsori pînă-n orizontul dealurilor albe ca o procesiune de urşi polari pe sloiuri.

Trăia dincolo de viaţă, privind şi ascultînd două ninsori care se oglindeau: cea de la fereastră şi cea din el.

Niciodată nu scrisese despre copii şi despre copilărie, decît analitic, pentru a explica particularităţile sufleteşti ale oamenilor maturi. Acest roman, însă, apărea fără de analize, fulguindu-şi alb şi lin naraţiunea blîndă. Nici nu era un roman propriu-zis. Scene, scene în care nu apăreau decît Li şi mama ei, dar şi toată feeria copilăriei faţă de misterul lumii, descoperit mereu.

Nu se grăbea. Scria puţin şi încet, dar trăia enorm în amintire. Păstrase tot. Nimic nu dispăruse. Ar fi putut clădi palate; se mulţumea însă numai cu fulgi delicaţi. Lăsa mereu deoparte, alegînd numai reginile roiului stîrnit.

Vestea că în sfîrşit scrie dădu Gabrielei o bucurie mult mai mare decît automobilul, pe care învăţase repede să-l conducă singură. Îl privea pe Catul Bogdan cu un fel de evlavie, simţindu-se iarăşi foarte mică alături de el, de cînd redevenise scriitor. Îl cruţa de orişice zgomot, nemaipoftind pe nimeni la masă, spunînd tuturora cu o mîndrie plurală, deşi cuvintele precizau un singular: „Catul scrie un roman".

Astfel, noua casă recăpătă liniştea şi izolarea celei vechi.

La început, Gabriela speră că va participa şi ea marginal la elaborarea noului roman. Dar Catul Bog-

dan se ferecase într-o tăcere care o excludea şi pe ea din secretele acestei intimităţi.

— Spune-mi subiectul.

— N-are subiect.

Gabriela văzu în acest răspuns un refuz de-a răspunde. Nu insistă. Se simţea jignită. Dar avea din tinereţă un respect atît de adînc pentru misterul creaţiunii literare, încît nu îndrăzni să arate nici o supărare, nici o enervare. Îi acorda privilegiul unei regalităţi absolute, respectîndu-i chiar şi capriciile. Solidarizîndu-se oarecum cu efortul lui solitar, se izolă şi ea la început, fără ca el să-i ceară sau să-i impuie acest regim. Dar devenind şi ea mai puţin vizibilă, parcă era într-adevăr soţie de romancier, participînd la „sublimul exil". Avea o nemărturisită cochetărie a acestei izolări benevole care poate o asocia cu el în istoria literară.

Asta la început. Era a doua iarnă de renunţare la viaţă exterioară. Întîia la Braşov; a doua începea la Iaşi, identică, dar cu mai multă tăcere, cu mai puţine conversaţii literare, iar foasta logodnică a gloriei scriitorului devenise între timp soţia lui.

Crezu la început, subt emoţia marelui eveniment, că se va adapta uşor la această viaţă. De altfel, multe ierni ale tinereţii le petrecuse în casă, cetind. Îşi reluă lecturile, ca şi atunci, întîlnindu-şi soţul la dejun, la masă şi noaptea într-un pat care devenise cast nu din cauza ei. Treptat, însă, orele de la şcoală, care la început îi apăruseră ca o datorie plicticoasă, deveniră o distracţie faţă de monotonia vieţii de acasă. Sperase că un roman modern se scrie ceva mai repede. Nimic însă nu vestea sfîrşitul. Scrisul apărea fără de capăt, ca şi iarna ieşană. Fără de prieteni, fără de distracţii, Iaşul dansant al toamnei devenea într-adevăr un oraş deprimant: aşa cum îl prezentau scriitorii moldoveni în ploaia de toamnă a scrisului lor.

N-avea nici radio. Catul Bogdan ura acest instrument de tortură. Patefonul nu mai putea cînta din cauza romanului, care avea nevoie de ambianţa unei tăceri omogene. Aşa că viaţa de acasă se rezuma la

lectură, conversaţii cu haziaica, tic-tacul pendulelor şi zbîrnîitul caloriferului.

Iarna căpăta o imensitate polară. Iar între timp cunoştinţele ieşene ale Gabrielei, în frunte cu Agatha, petreceau la baluri, ceaiuri, patinaj, făceau sky, bob — dîndu-i impresia că îmbătrîneşte sau că duce o viaţă de babă.

Într-o zi, Catul Bogdan o găsi privind cu tristeţă costumul de sky scos de la naftalină.

— Gabriela, mi se pare că ţi-e urît? o întrebă el luîndu-i bărbia în mînă.

— Nu, protestă ea cu o enervare exagerată.

— De ce nu faci sky?

— Cu cine?

— Cu cine vrei tu. Cu cine-ţi place.

— Şi tu?

— Eu? zîmbi el, punînd între ei anii diferenţei de vrîstă. Eu scriu.

— Şi nu te superi?

— De ce să mă supăr? Tu te superi că scriu?

— Nu-i acelaşi lucru.

— Ba da. Eu cu distracţiile mele, tu cu ale vrîstei tale.

O bătu pe obraji, blînd.

— Distrează-te. Nu-ţi impune renunţări pe care nu ţi le cer. Eu ţin să mă iubeşti, nu să mă urăşti.

Gabriela cedă, descoperind bucuria de-a trăi iarna, cu primul pas de sky la Şorogari, în tovărăşia Agathei şi a altor cunoscuţi tineri. Şi de-atunci, însoţită fie numai de Agatha şi de „banda“ ei, fie şi de papa Mito, îşi reluă ciclul distracţiilor, început toamna, alături de Catul Bogdan.

Acum, el scria, iar ea îşi făcea lecţiile la şcoală, redevenind apoi femeie tînără într-o societate care avea un singur idol: distracţia; şi o singură groază: de plictiseala provincială.

Dar noul gen de viaţă îi liberă treptat sincerităţile intime acoperite pînă atunci de sincerităţi de suprafaţă, descoperind astfel că tinereţa unei femei îşi păstrează drepturile chiar şi alături de un scriitor, oricît ai admira „misterul creaţiunii literare“.

De ce-o lăsa singură? De ce n-o mai însoțea niciodată? Întrebări care nu apăreau pe buzele ei, dar se intensificau tocmai din această cauză, devenind parcă mişcări de revoltă. În numele lor, Gabriela îşi proclamă dreptul plenar la distracții, dedîndu-se și unui nou sport compensativ: al cochetăriei cu alți bărbați. Cochetăria pură, deşi apare ca cel mai platonic act al adulterului, e în realitate cel mai esențial: geneza celorlalte. Fiindcă prin el femeia se liberează principial de stăpînirea unicului bărbat, dînd tuturora seducțiunea ei. Astfel, Gabriela căpătă alaiul celor dintîi succese. Cum n-avea preferințe particulare, alaiul creştea, dîndu-i măgulitoarea senzație a regalității feminine. Şi pe măsură ce această senzație se afirma, verificîndu-se, prestigiul scriitorului se micșora.

Desigur, Gabriela cunoscuse, cu mult înainte, succesul femeiesc. Şi la Galați în anii liceului, şi la Bucureşti, în timpul universității, fusese adulată și iubită. Provocase şi o pasiune: Matei Dima, care o adora şi de cînd se căsătorise, absența oricărei alte femei din viața lui — Gabriela se informase — fiind poate mai măgulitoare decît o sinucidere. Apoi la Braşov, în anul următor căsătoriei lui Luli, trăise din succes în succes, şi în mediul sportiv, şi în cel intelectual. S-ar fi putut căsători oricînd. Dar succesele de la Braşov nu erau decît un mod de a ucide timpul și amintirea speranței din timpul teilor înfloriți la Galați. Renunțase la Catul Bogdan, dar nu vedea nicăieri în jurul ei pe cel care-ar fi putut înlocui în inima ei pe romancierul iubit de Luli, pe cel care-o descoperise pe Luli în mulțimea băncilor școlare.

Dragostea apăruse Gabrielei, în viață, abea cînd se înapoiase la Galați după cîțiva ani de absență, în preajma lui Luli, înainte de îndrăgostirea lui Luli. Un an întreg trăise lîngă Luli, crezînd că misterul ei e al dragostei ascunse în ea. Apoi descoperise talentul lui Luli, întîiele lui silabe de primăvară, păstrînd alături de ea aceeași stare de evlavie lirică. Dragostea le apăruse odată amîndorora. Dar iubită fusese numai Luli de cel adus de teii înfloriți atunci. Căsătoria lui Luli o rănise adînc, dar misterul lui Luli sporise încă.

Talentul şi dragostea erau aripele lui Luli. Scrisorile pe care i le trimetea din străinătate nu-i aduceau numai strălucirea meridională a fericirii, dar şi dovada necontenită că deşi Luli renunţase la literatură, talentul nu renunţase la ea. Îi trimetea pe cîte-o carte poştală poeme scurte, desprinse din privelişte ca un fruct al ei, luminos de sucuri aromate, cald şi viu. După întoarcerea lui Luli la Iaşi, scrisorile, pe care i le trimetea de acolo, păstraseră şi substanţa şi forma celora din întîiul an...

Aşa că pentru Gabriela, de-a lungul acestui timp, a iubi şi a trăi însemna a fi ca Luli. Toate succesele ei nu erau decît o resemnare alături de afirmarea fericirii lui Luli.

Acum, însă, Luli nu mai era decît o amintire rămasă în trecut. Secretul lui Lorelei numai ea îl avea. Iubirea lui Lorelei ea o avea. Devenise stăpîna stăpînului lui Luli. Şi iată că prestigiul lui scădea. Văzut de aproape, în viaţa de toate zilele şi nopţile, scriitorul redevenea simplu om în rîndurile celorlalţi. Prin nimic, Gabriela nu i se simţea inferioară. Rămînea harul talentului, această sonoritate suplimentară a scriitorului faţă de viaţă. Dar pe de o parte, Catul Bogdan părea ieşit din timp, rămas în urmă. Romanele lui aveau hotarul fragil al desuetului turn de fildeş, într-o vreme cînd scriitorii galopau în fruntea mulţimilor, făcînd din individualitatea lor bici, goarnă, torţă sau paloş. Individualitatea lui Catul Bogdan apărea statică şi deprimant elegantă, ca o salcie uitată la o margină de lac demodat în vremea statuilor. Îi lipsea vigoarea, dinamismul, amploarea socială. Trăise unilateral, închis în el, în casa lui şi în mediul lui, şi scrisul răsfrîngea această izolare îngustă. Se demoda. Sau chiar se demodase. Aceasta era impresia intimă a Gabrielei. Fără să-l deprecieze, nu-l mai admira ca pînă ieri. Îi pricepea slăbiciunea, mai ales de cînd trăise alături de el, evadînd din singurătatea lui în viaţa celorlalţi. Îl socotea ca pe o elegantă cupea de altădată, cu mătasă de bună calitate, dar decolorată, faţă de automobilele cu caroserii aerodinamice, nebune de viteză pe vigoarea rotundă a cauciucurilor agresiv bom-

bate. Sufletul lui, sensibilitatea lui se temeau de actualitate. Telefonul îl indispunea: îi tulbura liniștea. De radio avea oroare. Nu vroia să audă zgomotul lumii și armoniile ei. Nu avea ureche decît pentru scoica singurătății lui; urechea universală a aparatului de radio îl înfricoșa. Deci, n-o accepta. Reacția lui față de marșul lumii era o oblonire, o ferecare, nu o integrare în el.

Un învins: aceasta era concluzia Gabrielei, care în aceeași măsură se simțea învingătoare, fără să exagereze proporțiile victoriei ei. Își dădea bine seamă că înfrîngerea lui era mai semnificativă și mai prețioasă decît victoria ei.

Dar ea *trăia*. Și începuse să prețuiască mai mult viața, oricît de anonimă și modestă, decît talentul învins. Într-aceasta evoluase. Se dezbărase de fetișismul talentului. Simțea că abea acum, după această intimă edificare, începea să trăiască, privind viața cu ochii ei, judecînd-o cu mintea ei, lăsînd-o pe Luli în mormînt — pentru amintirile bătrîneții — iar pe Catul Bogdan în stearpa lui izolare.

Nu știa ce va face în viitor. Era încă mîndră de a fi soția lui Catul Bogdan. Atracția bărbătească pe care o exercita asupra ei nu ostenise cu totul, dar îi acorda suficientă luciditate pentru a o judeca și defini exact, fără concesii lirice. Avea și un fel de duioșie pentru el. Era, de fapt, ultima ei legătură cu Luli, pe care noul suflet o privea, din nou, ca pe un fel de Luli-boy de altădată. Cît despre Lorelei...

Noul suflet privea cu un surîs indulgent — în care se insinua și cinismul timpului exprimat de viață și literatură — „puntea lui Lorelei"...

V

Gabriela nu mai aștepta cu nerăbdare sfîrșitul romanului. Ar fi dorit numai să i-l dedice.

Se îndepărtau unul de altul, paralel, fără ciocniri și fără dramă. Se întîlneau numai în pat, trupește, dar foarte rar, căci, pe de o parte, contactul cu copilăria pe morminte dădea lui Catul Bogdan un fel de

reculegere în puritate, iar pe de altă parte, trupul Gabrielei, redevenit sportiv în ger de iarnă, dorea mai cu seamă somnul odihnitor.

Astfel trecu întîia iarnă a căsniciei lor.

Primăvara apăru cu o întrebare pe buzele Gabrielei:

— Ai isprăvit romanul?

— Nu. Mai am mult, îi răspunse el blînd.

Gabriela oftă. Căci o dată cu primăvara se ivise la Iaşi un bărbat care, deşi mai în vrîstă decît soţul ei, era un om viu, nu un scriitor. Îl cunoscuse în casa Agathei. Venise pentru o mare întrunire ţinută la Iaşi de partidul naţional-ţărănesc. Îl ascultase vorbind la Circul „Sidoli" unei mulţimi nedisciplinate. O dominase aspru, brutal, cu o vorbă încruntată ca şi sprincenile lui groase, mefistofelic zburlite la rădăcina lor. Dădea impresia că nu minte. Vorbele lui n-aveau gesturi de marmură netedă; erau pietre colţuroase. Nici subtil, dar nici grosolan. Puternic, masiv, direct.

Ascultîndu-l, Gabriela devenise o fracţiune din mulţimea dominată. I-l prezentase Agatha, la care era invitat la masă. Se numea Ion Dragomir. Era inginer. Construise poduri şi în America. Se înapoiase în ţară bogat, adus nu de gîndul cîştigului sau odihnei, ci de comandamentul care dăduse lui Tudor Vladimirescu un destin, acelaşi cu al lui Avram Iancu. Dorea să purifice moravurile, să echilibreze finanţele ţării, să stîrpească abuzurile dimpreună cu legenda că nu pot fi stîrpite, — adică o serie de locuri comune, cînd le vezi scrise în ziare, sau cînd le auzi în gura oamenilor politici. Dar acest Ion credea în ele. Era onest şi crunt. „Locurile comune" deveneau realităţi care justificau omagiul devotamentului viguros, răbdător, lipsit de scepticism, convins de victorie. Spunea că America e lecţia imposibilului care devine posibil, în contrast cu România, unde şi posibilul apare ca imposibil. Admiraţiile lui aveau întotdeauna şi o structură utilitară. În munţi şi păduri vedea exploatări, în ape, energia captabilă. Nici o lene lirică în contactul lui cu lumea. Vorbea despre România cum ar vorbi un sculptor despre un bloc splendid de marmură în care ar în-

trevedea statui. Actual prin cunoştinţe şi experienţă tehnică, era arhaic prin frusteţa patriotismului.

Niciodată Gabriela nu se simţise mai de matasă şi catifea decît alături de el. Şi el simţise alături de ea acest dulce ţesut feminin. Se mirase că Gabriela poartă părul lung, că n-are unghiile „date cu sînge“ şi că nu-şi sulimeneşte buzele. Vorbiseră o seară întreagă. Îi istorisise întîmplări din America, din Rusia sovietică, din China, raportînd tot ce văzuse la ţara lui. Nu venise de-acolo cu nostalgii, aducea experienţe. Nu se sprijinea de loc pe lecturi, decît atunci cînd erau statistice. Cu toate că cetise literatură, o socotea cam de sus, întocmai cum priveau războinicii de odinioară ţesutul şi împletitul femeilor. Gabriela îl stimulase prin întrebări inteligente, care dovedeau un interes real pentru spusele lui. De fapt, o interesa naratorul, nu naraţiunea, căci aceleaşi lucruri, spuse de un om oarecare, i-ar fi părut anoste şi prozaice. Dar tocmai aceasta era puterea lui: de-a valorifica cifra şi faptul brut. Pe Gabriela nu o privise nici o clipă cu ochi cinici. La plecare îi sărutase mîna scurt, strîngîndu-i-o tare, şi-i spusese:

— Doamnă Bogdan, dulce ţinut e Moldova dumitale! Rău îmi pare că am venit atît de tîrziu...

Gabriela simţise că se roşeşte. Dar se lăsase privită şi astfel, cu genele plecate.

După o săptămînă, află de la Agatha că Ion Dragomir s-a întors de la Bucureşti, avînd o afacere cu primăria Iaşi. Venise cu automobilul. Începură plimbările. Apoi excursiile: una la Durău, alta la Borsec. Aristide Bogdan nu se amesteca în astfel de „afaceri intime“. Agatha jubila: o veche revanşă.

Într-o zi, pe cînd Gabriela era la şcoală, o scrisoare trimisă ei, cu răspuns urgent, veni, din pură întîmplare, în mînile lui Catul Bogdan. Haziaica i-o adusese lui numai din cauza răspunsului urgent.

Catul Bogdan o deschise distrat, întrerupîndu-şi scrisul.

„*Scumpa mea prietenă...*“

Jos o iscălitură bărbătească: „*Ion*“.

Conţinutul scrisorii era decent, dar intim. Cel care-o scrisese trebuia să plece la Bucureşti, chemat telegrafic, şi dorea să o vadă înainte de plecare.

Catul Bogdan trimise pe haziaica la liceu, cu scrisoarea.

Seara, o întrebă pe Gabriela:

— Cine e prietenul cu care eşti atît de intimă?

Gabriela, informată de haziaica, răspunse calm:

— Un inginer foarte simpatic, pe care l-am cunoscut la Agatha: Ion Dragomir.

VI

Iunie deschidea porţile de aur ale teilor înfloriţi, pe care intră vara în cetate.

De cîtva timp Catul Bogdan stătea mai mult la fereastra biuroului, faţă în faţă cu dealurile, peste casele oraşului. Scînteiau atîtea cruci deasupra Iaşului, că parcă era o vale a bisericilor.

Nu isprăvise încă *Buna dimineaţa*. Sufletul lui se oprise la fereastră o dată cu presimţirea parfumului de tei, atins şi de alte nelinişti. De o vreme, Gabriela se parfuma din ce în ce mai tare. Ca toţi cei predispuşi la migrene, Catul Bogdan suporta greu parfumurile, mai ales cînd erau întrebuinţate abuziv. El nu-şi parfuma decît tîmplele şi batista cu „Esprit de Fleurs de Cédrat", aroma coajei de chitru. Gabriela întrebuinţa „Après l'Ondée—Guerlain", parfum suav cînd abea umezeşte o şuviţă de pe tîmplă şi lobul urechilor, dar dulceag şi obsedant cînd e pus pe haină, pe batistă, pe păr şi pe braţe. Fiecare apropiere de Gabriela era şi învecinarea cu o migrenă. O astfel de exagerare nu putea fi explicată decît printr-o cauză exterioară casei.

N-o spiona. Dar o considera cu mai multă atenţie ca pînă atunci. Cînd făcea baia, cînta ca pentru ea. N-o auzise pînă atunci cîntînd. Cînd era cu el, devenea progresiv distrată, cu răstimpuri de atenţii şi amabilităţi exagerate, care puteau ascunde o temere sau o căinţă. Avea tendinţa să se înroşească de cîte ori o întreba: „Ce-ai mai făcut?", — ca şi cum ar fi simţit

iminenţa unui interogator; de unde tendinţa de-a întoarce capul într-altă parte, improvizînd o preocupare casnică de cîte ori era întrebată asupra vieţii ei de afară. Uneori era cuprinsă de volubilităţi disproporţionate faţă de felul lor obişnuit de-a vorbi, ca şi cum s-ar fi temut de pauzele tăcerilor ca de-o invitaţie la pîndă. Pînă atunci se mărginise să glumească binevoitor pe socoteala camarazilor ei de sporturi şi distracţii; acum începuse să-i critice sever, lepădîndu-se oarecum de societatea exterioară căminului, prezentîndu-i-o ca pe un mediu mult inferior celui de-acasă. N-o întrebase niciodată: „Cine te obligă să te distrezi cu oameni pe care pretinzi că-i dispreţuieşti?", fiindcă se mărginea să o observe, fără să-i ceară vreo socoteală.

Încă o dată: n-o spiona. Iscodirea e pîndă deliberată, premeditată, voit clandestină. Observaţiile lui erau involuntare; adnotau în tăcere evoluţia Gabrielei.

Alteori, Gabriela, care pînă atunci înclina mai cu seamă spre discuţiile literare, se amesteca în politică, devenind vehementă şi peremptorie, ambalîndu-se ca un adevărat militant.

— Te interesează? o întrebase Catul Bogdan privind-o calm dar curios.

Gabriela se încurcase la început, dar îndată devenise teoreticiană agresivă, cu obraji de şcolăriţă pe care ai prins-o copiind la teză. Dar roşeaţa obrajilor putea fi socotită şi ca expresia noviciatului într-un nou gen de entuziasm. Sigur că o interesa politica. Femeia contemporană nu se mai putea limita numai la dragoste şi literatură. Avea încă obligaţia şi chemarea de-a împodobi viaţa, dar trebuia şi s-o priceapă subt toate aspectele ei. Într-o vreme de prefaceri sociale ca aceasta, politica era ca un dig înaintat de pe care simţeai mai bine vînturile de larg ale vieţii.

O vedea gata să-l combată. Apologia politicei, socotită dig în viaţă şi far revelator, era de fapt o răzvrătire împotriva omului apolitic din faţa ei; şi faptul că exprima această recalcitranţă tocmai în faţa lui nu era de loc conform cu docilitatea prudentă a Gabrielei de pînă atunci. O ştia pe Gabriela ca pe acei căţe-

luşi care nu latră cu pretenţii de ferocitate decît dacă au îndărăt prezenţa ocrotitoare a stăpînului, care-i ia în braţe la nevoie, sau gardul inviolabil după care se pot refugia. Alt sens nu putea să aibă emanciparea Gabrielei.

În schimb, întocmai cum tinerile căsătorite simt mereu nevoia de-a spune „te iubesc", Gabriela îi repeta mereu: „Te stimez. Nu cunosc om mai demn de stimă decît tine." Dacă hoţia n-ar fi epică, ci lirică, şi hoţul ar spune păgubaşului: „Te stimez, fiindcă te fur".

În sfîrşit, Gabriela nu mai putea ceti. Vedea în fiecare seară efortul ei de-a ceti în pat şi neputinţa de-a urmări măcar rîndurile unei pagini. Ochii ei deraiau imediat alături de carte, în vid.

Toate acestea dădeau abuzului de parfum sensul unui simptom observat de Catul Bogdan în viaţă şi comentat în romanele lui. Sînt rare femeile, oricît ar fi de subtile în cochetărie, care să nu exagereze întrebuinţarea parfumului lor obişnuit în clipa cînd un nou bărbat se apropie de inima lor. Nu-şi schimbă parfumul, fiindcă şi noul bărbat, cu acest parfum le-a cunoscut. Dar sporita vitalitate legată de apariţia acestui bărbat, care le înmulţeşte bătăile inimii, care le aprinde mai tare ochii şi obrajii, vrea să se afirme şi prin puterea crescută a parfumului. Înfloresc mai tare. Abuzul de parfum e de fapt o mişcare de dărnicie spre nara noului bărbat şi o mişcare de îndepărtare dinspre bărbatul nedeprins cu acest abuz.

În sfîrşit, în ultimul timp, Catul Bogdan o auzise zilnic suindu-se în pod; uşa podului se învecina cu odaia lui de lucru.

— Ce faci în pod?

— Scot haine de vară.

Dar Catul Bogdan remarcase că hainele de vară scoase din pod coincidau cu sosirea poştei. De cînd nu mai lucra efectiv, reţinea involuntar gamele zgomotelor casei, mai ales în timpul dimineţii. Aşa că apariţia factorului poştal lătrat de cînii cartierului cu alternanţe tipice, urmată de sonerie, urmată apoi de apariţia haziaicei cu corespondenţa lui şi epilogată de paşii Gabrielei pe scările podului, devenise de la o vreme o frază uniformă care denunţa un secret.

Într-o zi, după dejun, Gabriela ceru haziaicei să-aducă tacîmul cafelei negre. În timp ce făcea cafeaua, Catul Bogdan îşi aminti că mai preparase o dată ea singură cafeaua: cînd îl rugase să-i cumpere un automobil. Aşa că aştepta şi de data aceasta să audă o rugăminte.

Nu se înşelase. Rugămintea apăru încet, strategic. Gabriela se simţea obosită. Aerul Iaşului devenise irespirabil. Avea opresiuni. Nu mai putea dormi... Toate acestea nu erau decît un drum în spirale lente spre Cheile Bicazului.

Catul Bogdan consimţi cu atîta uşurinţă, încît Gabriela deveni obsedant şi exagerat recunoscătoare. Un fel de bucurie servilă, neştiind ce servicii, ce concesii să facă celui care-i dăruise această bucurie, ca şi cum bărbatul ei s-ar fi arătat ireductibil pînă atunci, deprinzînd-o numai cu sacrificarea dorinţelor ei.

Catul Bogdan acceptă calm această gudurare, retrăgîndu-se apoi la fereastra odăii de sus.

Gabriela, învingătoare mai uşor şi mai repede decît sperase lirismul care-i ţinea loc de luciditate, avu timp s-o anunţe pe Agatha şi să obţie o convorbire telefonică urgentă cu Bucureştiul. Se pregăti pentru Cheile Bicazului pînă tîrziu noaptea, ca şi cum s-ar fi dus la un concurs de eleganţă. Veni în pat gata pentru toate generozităţile şi sacrificiile, dar zeul înşelat dormea.

Plecarea era fixată la patru dimineaţa. Pînă la patru, în acelaşi pat se învecinară două insomnii cu pleoapele închise, refugiindu-se în ipocrizia somnului.

După plecarea Gabrielei, Catul Bogdan luă toate cheile şi se sui în pod: un fel de mansardă ale cărei ferestre rotunde erau înălbăstrite de apariţia dealurilor din fund. Abea se luminase de ziuă. Oraşul era o tăcere argintie prin care vîsleau măturătorii dimineţii.

Podul nu avea vechimea aţelor de păianjen. Era nou, curat, fără adînc, fără trecut. Cufărul cel mare al Gabrielei era aşezat chiar lîngă o fereastră; alături de el, un geamandan, care desigur devenise scaunul

unor lecturi alături de scrinul improvizat al textului lor.

Catul Bogdan încercă pe rînd cheile luate de jos, pînă cînd o nimeri pe cea bună.

Era atît de sigur anticipativ, încît văzu scrisorile lui Ion Dragomir fără emoţie adîncă.

Adîncul ei însă veni din altă parte, neaşteptat şi straniu. Obrajii lui Catul Bogdan deveniră albi, cu broboane de sudoare pe frunte şi pe tîmple. Inima nu mai era o bătaie în piept, ci o năruire concretă a sufletului. Mînile-i tremurau. Respiraţia se învălmăşea. Căci subt teancul scrisorilor amantului ochii lui descoperiseră scrisul lui Luli.

Podul căpătă deodată vechimea sfîşiată a sufletului, devenind solemn, ca o piramidă în care ai găsit sarcofagul unei regine moartă în anii tineri ai mileniilor.

Vorbele lui Luli apărură cu piuitul rîndunelelor care se deşteptau în cerul dimineţii de vară.

O carte poştală de la Constanţa:

„Dragă Gabico,

Îţi scriu de pe vapor. Numai două vorbe. Marea Neagră are ochi albaştri. Sufletul meu e privirea acestei imensităţi. Sînt orbită.

Luli"

Şi marea călătorie începu în timpul dus, o dată cu răsăritul soarelui acestei dimineţi. Podul devenise turela unui vapor tragic, pornit pe mări de cîntec, spre un alt Ierusalim.

Căci încă înainte de-a isprăvi scrisorile călătoriei, vorbele lui Lorelei reapărură în el, dîndu-i adevărul sîngelui prelins din răni:

„Anii mei tineri au sunat a cîntec..."

Cînd întîlni scrisoarea de la Iaşi, — ştia.

„... O simplă farsă. Transcrii cu mîna ta şi iscăleşti «L».“

— Luli, tu ai scris asta.

Luli rîdea copilărește.

— Da, eu.

— Tu?...

— Tu nu vezi că glumesc?

Apoi a doua scrisoare: „*Farsa a prins. O voi continua, solicitîndu-ți complicitatea. M-ai botezat odată Lorelei. S-o facem să trăiască. Eu îi dau cîntecul — de greier —, tu scrisul — scrisul tău fin, Gabico, — dar stăpînul meu iubit? Mă va trăda cu mine însămi, devenită Lorelei?...*"

...„*Cînt răgușit pe subt ferestrele casei tale, cum cîntă copiii italieni pe străzile orașelor noastre, în mizeria frumuseții lor cu ochi mediteranieni.*

Cînt cu mîna întinsă subt cerul gol, ca odinioară cei neîmpăcați la răspîntii de drum: Ascultați, voi toți, bucuria și durerea mea."

...O revedea pe Luli sărindu-i veselă în brațe, în ziua vacanței de Paști, cînd venise acasă de la Universitate cu rîsul pe față, deși Luli știa că Lorelei murise și că vestea morții ei era în buzunarul lui.

Abea acum înțelegea brusca întristare de atunci a lui Luli, după ce găsise scrisoarea prin care Gabriela își anunța sosirea, pe biuroul ei, știind că el a văzut-o.

Atunci și deodată Luli își dăduse seamă că Lorelei devenise Gabriela.

Dar mîndră — tăcuse.

„...*Și am rămas cu mîna întinsă ca a regelui Lear.*"

Obrazul lui Catul Bogdan parcă slăbea zîmbind. Buzele se deschideau încet, ca o rană, cu lancea soarelui înfiptă în ea.

*

Se spălă. Se îmbrăcă. Era foarte distrat. Trupul, săracul, făcea singur gesturile obișnuite ale deprinderilor vieții de toate zilele, ca minutarele ceasornicului unui mort.

Apoi se duse în biurou luînd caietele, *Casa din Fundacul Vechi*, în care erau scrisorile lui Lorelei, și *Buna dimineața*.

Plecă încet spre cimitir. Soarele începea să ardă. Vara era veselă pe morminte ca o fetiță care nu știe că-i orfană.

Trecu pe lîngă mormîntul mamei lui, descoperindu-se.

Mormîntul lui Luli era împrejmuit cu un gărduț de lemn, avînd portița de intrare cu streșină, cum o au unele case de la munte. Era deschisă. O umbră neagră muncea în genunchi deasupra mormîntului.

Multă vreme, Catul Bogdan rămase descoperit alături de gărduțul care împrejmuia fluturarea de curcubeu cu fluturi a florilor de pe mormînt.

Dadaia era atît de preocupată de plivirea ierburilor, încît nu-l observă decît după ce-și isprăvi treaba. Se ridică, uscată, înaltă și severă, cu degetele înnegrite de pămînt, ștergîndu-și năduşeala ca țăranii, cu dosul palmei. După ce ieși din grădina ei cu cruce, Catul Bogdan se apropie de ea, îi luă mîna și, aplecîndu-se adînc — ca în biserică — i-o sărută.

Apoi se îndreptă grăbit spre poarta cimitirului.

Casa din Fundacul Vechi nu mai era: purta cu el cenușa ei.

Orașul nu mai avea decît cimitirul — îl văzuse — și gara; porni spre ea. Luă trenul de Galați, izolîndu-se într-un compartiment de clasa întîia.

Trenul porni în timpul mort. Trecu pe lîngă toate fără să privească. Pe lîngă vară, pe lîngă ierburi care cîntau, pe alături de gara cu cireșe, pe lîngă teii înfloriți în gări, pe lîngă zarea de amurg, pe lîngă Brateșul de odinioară.

Ajunse la Galați cu noaptea de vară. Porni pe jos: nimic nu-l grăbea. Se opri alături de casa copilăriei lui Luli.

Un cîne îl lătră: Moșu?...

Plecă.

Aceiași tei înfloriți care spuseseră buna dimineața vieții lui spuneau acum în cor ceresc: noapte bună.

Mergea încet ca pelerinii drumurilor lungi. Ulița Domnească era pustie. Și iarăși, parcă aduse de parfumul teilor, vorbele lui Lorelei îl împrejmuiră. Atît mai rămînea din Luli: Lorelei.

O femeie cu obraji aprinşi de fard trecu pe lîngă el, aruncîndu-i o privire aprigă. Văzîndu-l blînd şi aproape zîmbitor, se luă după el.

O auzea din urmă, pas cu pas. Parfumul ei lătra prin corul teilor şi-al vorbelor lui Lorelei.

Ştia că vine după el.

Porni brusc spre Dunăre.

„Spre?"

„La?"

„În?"

Întrebările aveau o sacadare de dans scheletic.

„În."

Căci numai aşa putea scăpa de femeia care se ţinea după el ca un cîne flămînd după o bucată de carne crudă.

Tekir-Ghiol, 1927 — Borsec, 1935

COMENTARII ŞI VARIANTE

I Dacă în ceea ce priveşte receptarea din partea criticii literare a vremii — aşa cum vom arăta mai încolo —, asemenea atîtora dintre romanele lui Ionel Teodoreanu, şi *Lorelei* a fost, s-ar putea spune, respins *de plano*, în schimb, cînd este să ne referim la geneza, la circumstanţele elaborării acestei scrieri, întîmplarea norocoasă face să ne putem sprijini pe două izvoare deosebit de interesante şi de generoase. Autenticitatea acestor două surse nu poate fi pusă la îndoială, întrucît ambele beneficiază de cunoaşterea directă a faptelor. Anume, este vorba de datele pe care ni le furnizează un substanţial interviu, însoţit de ample şi pătrunzătoare comentarii, acordat de Ionel Teodoreanu lui Valer Donea — alias Profira Sadoveanu — publicat mai întîi în *Adevărul literar și artistic* (anul XIV, nr. 785 din 22 decembrie 1935, p.9) şi apoi în volumul *Stele și luceferi* (E.P.L, 1969, p.229—239), şi de un cu totul original capitol, intitulat *O farsă*, din cartea de amintiri *Ursitul* a Ştefanei Velisar-Teodoreanu.

Confruntarea celor două surse, a informaţiilor pe care ele le conţin, este de natură să conducă la constatări revelatorii privind geneza romanului *Lorelei*. Reţine mai întîi atenţia faptul că avatarurile prin care trece procesul de elaborare a scrierii confirmă întru totul, în însăşi generalitatea sa, structura imaginativ-idealizantă a inspiraţiei romaneşti a lui Ionel Teodoreanu. Mecanismul „contrafacerii" sui-generis, al transferării faptelor din planul realului, al experienţei direct cunoscute, în acela al ficţiunii mai mult sau mai puţin autonomizate, în *Lorelei*, funcţionează cu cea mai deplină dezinvoltură. Alura de romanţă gravă, cu accente dramatice de răscolitoare elegie, în descendenţă direct eminesciană, a acestui roman tocmai aici îşi are sorgintea. Dar să poposim pe scurt asupra faptelor pe care ni le comunică atît interviul-eseu al Profirei Sadoveanu, cît şi evocarea Ştefanei Velisar-Teodoreanu. Relevîndu-le, vom observa de îndată cum se ntîlnesc şi apoi fuzionează între ele două surse anecdotice originare cu

totul diferite, dar care, retopite în laboratorul inspirației romanești, dau viață unui univers artistic ce dispune de logica și de unitatea sa interioară. Profirei Sadoveanu, scriitorul îi mărturisește următoarele» în legătură cu geneza romanului:

„— Cartea aceasta a avut șapte începuturi — îmi comunică și mie emoția avută de el, cînd, frămîntat de plămada creației, se necăjea să-i găsească prima notă din cîntec.

A fost concepută foarte curios — îmi mărturisește căutînd cu ochii în urmă, în clipele plecate. Ceea ce mi-a trezit ideea cărții a fost o înflorire extraordinară a teilor, într-o primăvară, la Galați, moartea unei fetițe a unui prieten al meu, și urmele unor pași mici pe zăpadă lăsați parcă de această copilă gingașă și iubită, moartă brusc, ca o floare ruptă de furtună. Toate aceste lucruri mi-au sunat în suflet, cîntîndu-mi melodia romanului meu. Și tot timpul cît am lucrat, același sentiment mi-a fost prezent; am scris foarte ușor, transpunînd pe hîrtie ceea ce îmi dicta emoția lăuntrică."

Cum lesne se poate deduce din confesiunile de mai sus, sîntem pe deplin edificați asupra a ceea ce s-ar putea numi sursa tematică, motivul originar care definește ideea artistică a romanului.

În schimb, rememorările Ștefanei Velisar-Teodoreanu sînt cu totul semnificative pe o altă direcție, tot atît de importantă, implicată în procesul de elaborare a scrierii în cauză: structura subiectului și alegerea formulei compoziționale. Întîmplarea povestită în cartea *Ursitul* este de un haz ușor idilic, ca să spunem așa, protagoniștii ei fiind înșiși soții Teodoreanu. Pe scurt, este vorba de următoarea nevinovată farsă:

În vara anului 1927, cînd se afla în vilegiatură la Tekir-Ghiol, într-o după-amiază zăpușitoare, doamna Teodoreanu primește vizita neașteptată și puțin dorită a două tinere admiratoare ale creatorului trilogiei *La Medeleni:*

„Eu stam culcată cu ochii închiși — își va aminti autoarea romanului *Viața cea de toate zilele* — cercînd să-mi închipui că rătăcesc într-un deșert, în căutarea unei oaze cu palmieri și o fîntînă...

Mă trezesc din visare niște timide bătăi în ușă. În dosul ei, două fete grăsuțe, cu obrajii stacojii de arșiță, ochi aprinși și glasuri șovăitoare.

— Aici stă doamna Teodoreanu?

— Eu sînt, am răspuns mirată.

— Putem să intrăm?

— Nu sînt îmbrăcată, dorm copiii..." etc.

În continuare, se înțelege, vizitatoarele insistă, iar gazda, pînă la urmă, le primește, vizita prelungindu-se peste limitele de timp îngăduite, dată fiind și împrejurarea că la un moment dat se stîrnește o ploaie însoțită de furtună. Toate acestea se întîmplă în vreme ce, în odaia alăturată, romancierul, încins de căldură, scrie la una din cărțile sale, după toate probabilitățile, la vol. III al ciclului *La Medeleni*. Prin urmare, nu-i greu să ne închipuim cît îl vor fi deranjat interminabilele discuții pe care soția sa este obligată să le întrețină cu inoportunele vizitatoare: „Ionel bate tare, cu pumnul, plin de năduf, în ușă. Domnișoarele își dreg pe loc pieptănăturile, își potrivesc rochiile pe genunchi, în așteptare, în timp ce eu îmi spălam copiii, adunam cofeturile de pe jos, dam cu buretele și pe podele, iar muștele bîzîiau ațîțat protestator."

Farsa de abia acum începe însă. După plecarea celor două tinere, cînd își încheie programul de lucru, destins, scriitorul se interesează de cele întîmplate:

„— M-ați omorît azi!

Îi explic că n-aveam nici o vină și-i povestesc vizita acelor indiscrete fete.

Ascultă ce ascultă, Ionel, cu mîna pe clanța ușii, și mă întreabă neașteptat:

— Cum erau? Blonde, brune...?

— Nu știu, răspund furioasă. Erau urîte, proaste și rău crescute! În loc să-mi plîngi de milă că, din pricina ta, mi-au mîncat toată după amiaza, m-am plictisit de moarte, și m-au înnebunit copiii, tu mă întrebi dacă erau brune sau blonde?

— O simplă curiozitate, spune Ionel, împăciuitor, adăugînd vorbe drăguțe și afectoase la adresa mea, să mă îmbuneze.

De ăștia îmi ești? Lasă că te învăț eu minte — îmi ziceam, în timp ce-mi plimbam fiii pe faleză. Și îi ticluiesc în minte o farsă, pe care am pus-o în execuție chiar a doua zi."

Într-adevăr, intrigat și încîntat în același timp, romancierul începe să primească aproape zilnic cîte o epistolă vădind cert calități literare, a căror autoare pare a fi una dintre cele două tinere vizitatoare. În realitate, totul este opera doamnei Teodoreanu, care, plăsmuind respectivele texte, le expediază prin poștă soțului ei. Chestiunea este pe cale să se metamorfozeze într-o mică dramă familială, dar totul se încheie cu bine și la timp, cu largul și paternul concurs al lui G. Ibrăileanu, veneratul și devotatul prieten al celor doi eroi ai galantei farse. Clemența rigurosului critic pentru năzbîtia doamnei

Teodoreanu va fi însă deplină de abia peste cîţiva ani, cînd va constata că întîmplarea n-a fost fără urmări pentru opera mai tînărului său prieten. „Abia peste cîţiva ani — îşi încheie memorialista capitolul cărţii — cînd Ionel, trecînd un fir din urzeala acestei farse şi dramatizînd lucrul, a scris *Lorelei*, în care a pus chiar unele din acele scrisori scrise de mine, abia atunci m-a iertat complet domnul Ibrăileanu de farsa făcută, găsindu-i, în sfîrşit, un rost."

Cel puţin următoarele trei elemente, decurgînd direct din întîmplarea mai sus relatată, se cer a fi reţinute: sursa ideii obsesionale a romanului, potrivit căreia inefabilul feminin atinge treapta idealului numai cu preţul unei continui perpetuări a incertitudinii şi a tainei, explicaţia faptului că romanul este structurat după o tehnică combinată dintre epică epistolară şi aceea de tip enigmistic şi, în sfîrşit, vădita „colaborare" a Ştefanei Velisar-Teodoreanu, căreia, cum am văzut, îi aparţin aproape exclusiv numeroasele interstiţii poematice, în carte devenite misterioasele şi tulburătoarele scrisori ale personajului Luli.

De altminteri, cel din urmă aspect şi, în genere, întreaga întîmplare rememorată de doamna Teodoreanu a avut o importanţă decisivă pentru declanşarea acţiunii de elaborare a romanului, de vreme ce, cu vădită aluzie la ea, ultima pagină a cărţii poartă însemnarea următoare: *Tekir-Ghiol, 1927 — Borsec, 1935*. În realitate, aşa cum o dovedesc prima şi ultima pagină a manuscrisului (alcătuit din cinci caiete şcolare neliniate, cuprinzînd fiecare 20 de file mărunt scrise cu creionul), *Lorelei* a fost început la 17 iulie 1935, la Iaşi, şi încheiat la 24 august 1935, orele 10 dimineaţa, la Borsec (mss. în arhiva Ştefanei Velisar-Teodoreanu). Aceste date nu fac decît să confirme afirmaţia scriitorului către Profira Sadoveanu, în ceea ce priveşte excepţionala rapiditate cu care au fost scrise cele peste patru sute de pagini tipărite ale romanului, apărut în toamna aceluiaşi an la editura „Cartea românească." Întrucît manuscrisul, într-o copie, realizată, împreună, de scriitor, mama sa şi soţie (mărturie făcută nouă de doamna Teodoreanu), a fost de îndată expediat la tipografie, înţelegem de ce în reviste n-a fost publicat nici un fragment.

Să mai menţionăm că, iniţial, autorul s-a gîndit să-şi intituleze romanul *Casa din Fundacul vechi*, după titlul romanului la care lucrează prozatorul Catul Bogdan, personaj din *Lorelei*. Opţiunea pentru titlul *Lorelei* este astfel justificată de către Ionel Teodoreanu în dialogul său cu Profira Sadoveanu:

„De fapt, e cartea acestei case (a *Casei din Fundacul vechi*, n.n.), a destinului pe care îl evocă colțul acesta de lume. Am numit-o *Lorelei*, însă, pentru că mi s-a părut că se potrivește mai bine cu ființa care dă tonul cărții și chiar cu fondul de legendă a soartei ce se desprinde din întregul roman."

Agasată, probabil, și de repetatele recidivări manieriste, concretizate în romane facile de intrigă senzațional-erotică precum *Fata din Zlataust* (vol.II), 1931, *Golia* (vol.II), 1933, și mai ales *Crăciunul de la Silvestri*, 1934, critica vremii n-a mai avut răbdare să reflecteze asupra unor confesiuni ale scriitorului, ca acestea: „E cea mai amară carte a mea": „E o carte a destinelor (...). Am țesut, ca în acele jocuri fugare și complicate de vitralii, multe destine, unele începute, altele pe jumătate, altele pe sfîrșite ori chiar dispărute. Ca și în viață, nu poți deosebi cînd începe o poveste și cînd se isprăvește alta. E un fel de joc de fund, care ridică într-una la suprafață lumini, reflexe, linii" (Profira Sadoveanu, *op. cit.*). Așadar, critica n-a mai avut răbdare să verifice, prin analiză diferențiată, temeinicia unor atari aspirații și a respins, cum afirmam la începutul acestor note, *de plano* și acest roman. De pildă, G. Călinescu își sprijină inadeziunea pe motivul că Ionel Teodoreanu este „un autor care apare de la început pînă la sfîrșit incapabil de a se proiecta în afară" (*Istoria literaturii române*), iar Șerban Cioculescu — care, surprinzător, va găsi mai tîrziu certe calități unui roman de tot ratat ca *Secretul Anei Florentin* (*R.F.R.*, nr.1, 1938) — reproșînd și el prozatorului faptul că este un „romantic impetinent", este tot atît de drastic și de nedrept cînd scrie că romanul e invadat de o adevărată „congestie de metafore", personajului central, Luli, neacordîndu-i alt atribut decît pe acela de „fermecătoare păpușă" (*R.F.R.*, nr.3, 1936, *Aspecte epice contemporane*).

Singura excepție de la acest ton critic negativist o face Ovidiu Papadima, cu cronica sa, deosebit de elogioasă, din care cităm: „*Lorelei* e învăluită întreagă într-o penumbră de seară de vară"; „Căci cartea aceasta închide soarta a doi oameni care trebuiau hotărît să fie învinși de viață. E povestea a două suflete atît de pure, atît de hieratice în înălțimea lor de vis, încît trebuie să cobori adînc în timp, în lumea legendelor medievale, ca să le găsești seamănul viu". „Prin această inaptitudine de a se integra în ritmul traiului de azi, al eroilor săi, moldovenismul visător al lui Ionel Teodoreanu nu se dezminte" (*Gîndirea*, nr.1, 1936).

Am încheia comentariile de față reproducînd una dintre cele mai convingătoare definiții pe care însuși Ionel Teodoreanu a for-

mulat-o în legătură cu romanul său: „A-ţi aminti despre oameni care n-au existat devenind biograful destinului lor“. Şi-am spune că, de la ea pornind, cititorul se află în posesia celei mai adecvate premise, capabile să-l introducă în universul mirific al romanului *Lorelei*.

II. Ediţia I a romanului *Lorelei* a apărut la Editura „Cartea românească “, Bucureşti — pe ultima pagină se menţionează: „Acest volum s-a tipărit în atelierele «Cartea românească», în luna noemvrie, anul 1935“; ediţia a V-a, Editura „Cartea românească», Bucureşti — cu menţiunea pe ultima pagină: „Acest volum s-a tipărit în atelierele «Cartea românească», în luna martie, anul 1939“; ediţia a VII-a poartă pe ultima pagină menţiunea: „Acest volum s-a tipărit de către Editura «Cartea românească» în atelierele S.A.R. «Cartea de Aur», din Bucureşti — str. Lucaci, no 35,... în luna septembrie 1942“; ediţia a VIII-a, Editura «Cartea românească», „Bucureşti, în luna decembrie 1943“.

Manuscrisul constituit din cinci caiete se află în posesia d-nei Ştefana Velisar-Teodoreanu, care ni l-a pus la dispoziţie pentru controlarea textului ediţiei noastre. Începutul romanului, într-o variantă diferită de forma tipărită, se află şi într-un caiet separat, *Ms 1*, în trimiterile noastre.

Am considerat drept text de bază ediţia I a romanului, deoarece următoarele ediţii, culminînd cu ultima, abundă în greşeli de tipografie (faptul se poate uşor constata din parcurgerea diferenţelor dintre ediţii, date de noi în continuare, diferenţe provenite în majoritatea lor din omisiuni sau erori tipografice). Am corectat de cîteva ori chiar ediţia I, atunci cînd era vorba de o omisiune evidentă (dialog sărit, incoerenţă a textului), menţionînd faptul de fiecare dată în corpul variantelor.

1935 — ed. I; *1939* — ed. V; 1942 — ed. VII; *1943* — ed. VIII; *Ms* — manuscrisul autograf (caiet I—V); *Ms1*=varianta iniţială a începutului romanului.

Variante

p. 7 Lorelai, roman, Ionel Teodoreanu — Iaşi, 15 iulie 935 *(Ms.1)*: Ionel Teodoreanu, Lorelei, roman, Iaşi — 17 iulie 1935 *(Ms, caiet 1, f.1)*

p. 9 Partea întîia — „Pe harfa răsturnată a ierburilor tale, Vară..." *(1935, 1939, 1942, 1943):* Partea întîia *(Ms 1, Ms).*

p. 11, r. 15 La gîtul cailor sunau clopoţei lin. O fată avea obraji copţi şi rotunzi ca de ulcică ţărănească plină de căpşune; cealaltă era luminoasă şi ovală şi parcă mai cuminte, mai măicuţă, la umbra genelor negre. Cea dintăi vorbea tare ca vrăbiile şi rîdea cu dinţi proaspeţi; a doua zîmbea cu gene prelungi. Purtau pe cap acele pălării de pai împletite în Ardeal, abea puse pe creştet — plutitor în soare — şi prinse cu elastic pe subt bărbie, să nu le răstoarne vîntul, care se aseamănă cu acoperişul pagodelor. Rochii de pînză, cam mototolite, cu mîneci scurte. Fără mănuşi — cea cu obraji rotunzi; cu — cea cu gene negre. Sandale. Şi în jurul lor, atunci revărsate din trăsură, într-o dezordine de hulubi neliniştiţi, o îmbulzire şi o foială de pachete, pacheţele şi coşuri de papură, toate făcute şi legate ca vai de lume. Pe deasupra, un geamandan corect, geometric, altul bucşit, încins cu sfoară şi frînghiuţă, un patefon portativ cu mîner, un termos, un zvelt mănunchi de flori de cîmp, vibrant multicolor, şi o liotă de pui de găină legaţi de picioare cu glasuri suprasoprane de rîndunici. Din trăsură mai scoborîse nu cucoana Chiriţa, dar o babă cernită, cu broboadă neagră şi ciuboţele negre; de pe capră, un moşneag cu musteţi fudule şi coada biciului în carîmbul cizmei. Iar cînele ciobănesc niţos, hirsut şi plin de scaieţi se tolănise la umbra trăsurii cu palpitaţii trandafirii de limbă lungă, răstindu-se c-o bruscă tresăltare mînioasă, la cîte-o muscă.

Fetele se mişcară iute ca puii secundelor, în timp ce baba şi moşneagul înotau greoi şi stîngaci cu geamandanele şi pachetele, spre tren, ca prin troiene de zăpadă.

Fata cu obraji plini sosea cu biletele, ţinînd un coşuleţ într-o mînă. Dar chiar lîngă scara vagonului se împiedecă şi căzu, răsturnînd coşul cu cireşe negre drept în faţa trenului. Bombate şi elastice, hultoanele fugiră ca o turmă speriată de mînji sălbatici.

— Vai de mine!

Se şi ridicase, privind splendida risipă a cireşelor întunecate cu o dezolare incredulă, ca şi cum cineva i-ar fi tăiat cozile negre rostogolindu-i-le la picioare. Mîna celeilalte o împinse uşor spre scară. Capul cu obraji incandescenţi făcu numai o mişcare de cumpănă nehotărîtă între tren şi cireşe — lumina se îndulcea în jurul obrajilor ei ca o apă băută de căprioare — şi, învinsă de gorniţa plecării, se sui cu două lacrimi alungite pe obraji. Dar din uşa compartimentului, coşul pe care-l ridicase zbură după cireşele pierdute.

Atît.

Două minute.

Dar între miliardele de minute ale vieţii, sure ca pînza paianjenilor morţi, aceste două se iviseră cu graţia şi prospeţimea unor acuarele de Tonitză.

Trenul porni.

Fumătorul posomorît, de la fereastra compartimentului de clasa întîia, aprinse o nouă ţigară de la focul celei pe sfîrşite, dar nu pentru timpul încet şi lung, ci ca atunci cînd într-o carte anostă descoperi un citat încîntător.

— Luli...

Dar dezolarea stăruia îndărătnică pe obrajii rotunzi. Luli se aşezase lîngă fereastră. Văzînd-o necăjită, Gabriela nu insistă: o cunoştea deajuns în această privinţă. Luli uitase să-şi scoată pălăria care însă în cădere se strîmbase tare pe-o ureche descoperind tumultul abea stăpînit al unui păr negru şi lucios ca ochii persanilor fumători de opiu. Nici nu se instalase de-a binelea pe banchetă; şedea pe marginea ei, provizor şi incomod, desolidarizîndu-se de trenul fără cirese, care o ducea spre bacalaureat —, cu mînile lăsate grele în lături, cu picioarele la fel, îndepărtate şi strîmbe, cu spinarea aplecată, încruntată, botoasă, ranchiunoasă, fiind în întregime, din creştet pînă-n tălpi, incarnarea unui năduf juvenil, nestilizat de nici o cochetărie. Întocmai cum stau copiii desculţi, cînd sînt tare necăjiţi, pe o margină de trotuar. Sinceritatea se rostogolea parcă din Luli evidentă, materializată. Ca cireşele din coşul cu accident. La cinematograf, de pildă, cînd Luli rîdea, vecinii întorceau capul. Şi dacă erau şi de aceia care zîmbeau şi chiar rîdeau de-a binelea, stimulaţi de rîsul ei, mulţi însă ţîstuiau indignaţi ca de o vociferare din acelea care strică somnul oamenilor paşnici. De asemeni, la teatru aplauda intempestiv, nestingherită de loc dacă entuziasmul ei rămînea izolat. Gabriela se cam jena de astfel de scene, mai ales de cînd era suplinitoare la liceu. Nu-i spunea nimic, dar Luly-boy — aşa alinta Gabriela băieţismul ei — o „judeca" amintindu-i uneori de privirile ei „de pisică ofensată". „Ştii, Gabico, tu eşti Kiky-la-Doucette şi eu Toby-chien".

Într-adevăr, Luli nu era de loc „pisică". Evidenţa supărărilor ei nu era o invitaţie la răsfăţ, dezmierdare şi consolare, ceea ce-i foarte feminin la toate vrîstele. Intervenţiile dulci, mai ales în clipele cînd se socotea victimă, o făceau agresivă; reacţiona, respingînd c-odem-

nitate ursuză de pui de lup, rolul de mieluță și mîna filotimă care i-l oferea.

Nu simula nimic. Trăia tot, deci și supărările, în felul ei.

Deodată ca și cum ar fi găsit zîmbetul în aer, îl avu pe față. Clipi — ochii erau încă umezi — zîmbi și, nemaiputîndu-se ține, izbucni într-un hohot de rîs prelung. Convinsă că rîsul lui Luli e în legătură cu ceva exterior, Gabriela privi spre ușă, căutîndu-i cauza.

— Nu, Gabico, protestă Luli, scoțîndu-și de subt bărbie elasticul pălăriei, cu un deget; tu știi vorba olteanului filosof?

— Nu știu.

— Un oltean, începu Luli cu rîsul oprit pe față, ca un măr înainte de a cădea, trecînd o punte peste Jiu, scapă (prezentul istoric) toate oalele și ulcelele în apă. Jiul e o apă repede ca Jianu, afluent al Oltului, adăugă ea parantetic. Olteanul privește și zice... și zice... Glasul i se înecă de-un rîs mai iute decît Jiul, gîlgîind tînăr în palpitația gîtului subt bărbie.

— „Paguba fuse cum fuse da-mi plăcuse cum se duse..." Parcă scîncea de rîs, cu glasul scăzut și nazal. Zic și eu la fel, adăugă ea c-un efort suprem.

Gabriela zîmbi moale. Chiar cînd zîmbea, obrazul ei părea îndepărtat de veselia care însoțea obrajii lui Luli și cînd îi plîngeau ochii. Albul obrajilor Gabrielei, fineța lor și atitudinea ei luminos somnoroasă, evocau înflorirea plînsă a salcîmilor în nopțile cu lună. Aveai impresia că se închină mult, că tăcerile, fruntea și genele ei sînt mereu acoperite de bolți bisericești. Mai toți cei care respirau se îndrăgosteau de ea, iar scrisorile pe care le primea aveau un caracter ocrotitor și consolator, pe lîngă cel de adorație, ca și cum frumusețea ei de madonă a salcîmilor ar fi ascuns o mare suferință. Natural majoritatea scrisorilor erau în versuri. Și bune, și proaste, și originale, și transcrise, și plagiate. De tot felul. Dar cari erau cei care i se adresau în proză. Ca și nopțile cu lună plină, la mare sau la munte, Gabriela deștepta în oamenii tineri aspirația spre rimă și cîntec. Definițiile poetice cădeau asupra ei încă din liceu, ca o ploaie de flori. „Celei care e ca nocturnă de Chopin", spunea o dedicație deasupra unei elegii închinate ei și publicată într-o revistă literară scoasă de tineri. Un coleg de-al ei de la facultatea de litere din București nu se sfia s-o definească prin rîndurile lui Faguet despre doamna Récamier: „Era în antichitate o zeiță numită Circae care preschimba pe oameni în porci, doamna Récamier făcea tocmai contrariul" — „și Gabriela", spunea colegul ei în asentimentul general.

De cînd venise suplinitoare la liceul de fete din Galaţi — a căru strălucită absolventă fusese — mai toate elevele ei erau îndrăgostite de ea, îndrăgostiri cum în genere numai la şcolile de călugăriţe întîlneşti, pentru maicile serafice. Suplinea catedra de franceză, la cursul superior. După orele ei, fetele erau ameţite ca după un somn alături de crini. Nici una, cu excepţia lui Luli, n-ar fi îndrăznit să glumească şcolar în ceasul domnişoarei Gabriela. Cele mai multe îi aduceau şi trimeteau flori, fie culese, fie furate, dar chiar şi cumpărate. Primăvara, pe catedră, o aşteptau toporaşi şi chiar violete de Parma, dînd apariţiei ei o semnificaţie de icoană şi catedrei o împodobire de altar. Vara spre vacanţă pelerinajul crinilor. Glasul Gabrielei, făcînd de pildă lecturi din Racine trecea, prin sufletul elevelor ca lebăda eminesciană pe apele cuprinse de extazul lunar. Graţie acestei seducţiuni obţinea rezultate care îi confereau în cancelarie meritul unui mare talent pedagogic. Bineînţeles, nu întrebuinţa de loc epitete tari, nici măcar glasul nu-l ridica. Pedepsele Gabrielei erau foarte feminine, implicînd o conştiinţă perfectă, de o subtilitate inchizitorială, a genului de dominaţiune pe care îl exercita asupra fetelor. Cele care o nemulţumeau erau ignorate, cu o gamă întreagă de nuanţe. Adversarele Gabrielei — slutele tinere ale cancelariei, căci cele bătrîne păstrau încă amintirea desăvîrşitei eleve Novleanu Gabriela şi o socoteau în faza actuală ca o ilustrare măgulitoare a capacităţii lor — nu găseau formula atacului împotriva ei, deşi o cercetase cu o duioşie antropofagă şi cu o vigilenţă de pînză în junglă, cu ochelari pe deasupra. Formula totuşi exista. Metodele pedagogice ale Gabrielei nu erau decît un derivat direct al cochetăriei. Pentru un bărbat îndrăgostit o strîngere de mînă rece, o privire indiferentă sînt pedepse care-l sfîşie. Pedepsele Gabrielei erau de această natură. Era suficient să-i spuie unei eleve cu tonul cel mai calm şi mai cuviincios, cel mai „ales" se spune în bine — „domnişoară Dinescu", în loc de „Mărioară", şi Mărioara Dinescu să devie palidă, cu mîinile reci şi să plîngă acasă, cu ochii-n pernă, fără să mai stea la masă.

Odată directoarea surprinsese pe o elevă dintr-a şaptea plîngînd cu hohot într-un ungher, după plecarea colegelor. Cu toată insistenţa ei directoarea nu izbutise să afle cauza dramei, pentru simplul motiv că eleva îşi dădea seamă, cu o surdă conştiinţă a echivocului, că domnişoara Novleanu era profesoara ei, nu iubita ei şi că astfel e imposibil să mărturiseşti directoarei că „plîng fiindcă domnişoara profesoară de franceză s-a uitat indiferent la mine".

E drept: Gabriela nu abuza de astfel de procedee. Le folosea numai cînd era nevoie. Dar secretul succeselor ei pedagogice, acesta era, fără ca adversarele ei să-l fi descoperit. Şi mai avea un dar, care într-adevăr crea o înrudire, din acest punct de vedere între ea şi doamna Récamier: darul de-a nu provoca gelozii aparente între pasionatele ei admiratoare. Nedînd prea mult nici uneia dintre ele, adică evitînd să aibă preferate, o iubeau în cor, Luli era mica excepţie faţă de ea şi în raporturile cu ea, în toate privinţele. Dar Luli, din acest punct de vedere, nu provoca gelozii, fiind acceptată ca o fatalitate, întocmai cum soţul unei femei e situat dincolo de raza neliniştită, anxioasă a geloziei îndrăgostiţilor ei platonici. Evident, Luli era socotită de camaradele ei ca o privilegiată, dar nu i se făcea o vină din aceasta. Căci Luli de la vrîsta de patru ani o avuse pe Gabriela alături de ea, subt acelaşi acoperămînt, zi şi noapte. Părinţii Gabrielei, prieteni vechi cu ai lui Luli, muriseră într-un accident, înecaţi în Dunăre. De-atunci, „papa Larian“, tatăl lui Luli, devenise tutorele Gabrielei, iar Luli, sora ei cu patru ani mai mică. Aşa că la liceu, în oraş şi chiar de părinţii lui Luli, erau socotite surori. E drept că se deosebeau cum numai surorile izbutesc uneori să fie altele, din aceeaşi părinţi şi trăind mereu împreună, contactul zilnic stimulîndu-le parcă mai mult deosebirile, decît determinîndu-le asemănările. În acest fel erau surori, Gabriela îi spunea lui Luli „Luly-boy“, adică băieţandrul Luli, poreclă afectuoasă desigur, dar care cuprindea şi o uşoară nuanţă de persiflare a absenţei de feminitate din comportările lui Luli, tocmai alături de Gabriela care provoca şi exalta feminitatea fetelor din ambianţa ei. Gabriela nu-şi dădea seamă cît de hotărîtor contribuise excesul ei de feminitate, pisicismul ei, la acest băieţism aparent al lui Luli. Desigur, Luli era mai spontană, mai directă, mai impetuoasă, decît Gabriela, prin natura ei robustă, încărcată de vitalitate. Dar încă de pe la doisprezece ani — Gabriela avea şaisprezece: era domnişoară — , Luli simţise instinctiv o uşoară alarmă alături de „sora“ ei. O copleşea, pe nesimţite, dîndu-i un fel de somnolenţă. Senzaţia pe care-o ai cînd adormi într-o odaie cu prea multe flori. Era şi foarte uşor s-o domine Gabriela <fiind foarte> care era foarte frumoasă, deopotrivă de admirată, „domnişoară“, pe deasupra, excepţional de cultă, faţă de ea, şi arătîndu-i ei, fetiţă mică, o afecţiune de la egal la egal, tratînd-o nu ca pe o camaradă sau soră mai mică, oarecum concesiv, ci ca pe o prietenă cu rochie scurtă. Tocmai această măgulire — la care de altfel era sensibilă — o alarmase pe Luli. Ea dorea raporturi normale cu toată lumea. Părinţii să fie părinţi, profesorii — profesori, şi priete-

nele să fie de vrîsta ei, adică pentru joacă. Trupul ei băieţesc, fiinţa ei băieţească încă, fără sîni, era neliniştit ca alături de o primejdie, de preajma învăluitoare a sufletului fetei cu sîni. Solicitudinea prea dulce a surorii, care stimula în ea o afecţiune prematură, îi dăduse de atunci, o dată cu alarmă, şi reacţia necesară. Exagerase involuntar apucăturile băieţeşti pe care le avea de la joaca sănătoasă cu fetele de vrîsta ei — aşa cum vorbeşti mai tare şi cu glasul îngroşat, cînd ţi-e frică noaptea. Impulsiunea aceasta stăruise prelungind aparent copilăria lui Luli, fiindcă şi feminitatea Gabrielei evolua tot spre mai cald, mai dulce şi mai catifelat.

Iar pe la şaptesprezece ani, de cînd Gabriela, după ce-şi trecuse licenţa în litere, devenise profesoara lui Luli, idolatrată de colegele ei şi admirată fără rezerve de tineretul feminin şi masculin, Luli, deşi avea pentru ea o afecţiune frăţească, o „judeca", fiind în divergenţă cu atitudinea celorlalţi tineri din cercul lor. Verbul acesta de altfel are chiar sensul judecătoresc, nu cel cerebral: de criticism mut. Scena se întîmplase într-o seară, cu-atît mai neprevăzută, cu cît din ziua terminării Gabrielei la căminul adoptiv, în noua ei situaţie de profesoară a lui Luli, impresia ei despre Luli era că băieţismul ei, în loc să dispară, să se îndulcească, devenise şi mai pronunţat. Făcea toate sporturile — călărie, înot în Dunăre, vînători, patinaj — camaradă cu toţi băieţii tineri, trebuindu-i şi acceptînd să fie familiar tutuită de ei, fără de nici un mister, de nici o penumbră, trăind într-o alegreţă francă, sănătoasă, de plin soare, care excludea îndrăgostirile suave şi languroase ale vrîstei. În aşa măsură, încît Gabriela era uneori jignită de somnul soldăţesc al acestei fete frumoase. Nimic n-o turbura? Dacă n-ar fi avut certitudinea şi şcolară şi extraşcolară că Luli e foarte deşteaptă, ar fi dispreţuit-o ca pe o brută. Dar fiindcă n-o putea dispreţui, era indignată de „forma" ei actuală.

Şi totuşi, cel dintîi tribunal al ei fusese Luly-boy. Odăile lor erau alături, comunicînd printr-o uşă despărţitoare. Într-o noapte, pe la douăsprezece, Gabriela care lucra la biurouaşul ei tresărise, auzind uşa, neconcepînd că poate să fie Luli, fiindcă de la zece în sus, somnul lui Luli era o certitudine absolută. Matematică: Luli + ora zece seara = somn pînă la 7 dimineaţa.

— Ce s-a întîmplat? Cum de nu dormi la ora asta? Ţi-i rău?

Fără să răspundă deocamdată nimic, Luli se aşezase pe patul Gabrielei. Venise desculţă, adorabilă fată în cămaşa lungă de noapte, cu cosiţe pe spate. Era în ea, în acea clipă tîrzie, tot misterul pomilor înfloriţi în aburul nopţilor de primăvară; cu cozile negre, vii, ca întoarcerea cocorilor pe ceruri de noapte. Cu o emoţie adîncă Gabriela

sperase o spovedanie de dragoste. Venise cu mînile întinse spre Luli, se aşezase alături de ea pe pat şi păstrîndu-i mînile cald cuprinse, o îndemnase cu glasul ei „Racine“ cum îi spunea Luli, cînd Gabriela lua accente de violă recitînd versuri de Racine...

— Hai, Luli, cine?

Luli pricepuse perfect sensul lui „cine“ şi răspunsese la fel:

— Tu.

— Eu?? Ce vrei să spui?

— Gabico dragă, vreau să-ţi spun ce gîndesc despre tine.

Gabriela zîmbise enigmatic şi protector, interogînd-o cu ochii ei de profesoară.

— Gabicule, să ştii însă că nu vreau să te supăr.

— Luly-boy!

— De cîtăva vreme am impresia că-ţi spun minciuni.

Strîmbase din nas — năsuc: drept dar mic — c-un dezgust neafectat care dovedea o repulsie profund spontană pentru minciună, ca pentru un miros rău.

— Tu eşti o profesoară foarte bună...

— Aşa!

— Da' ce credeai?

— Nu, dar eram intrigată.

— Ştii carte bună, explici clar, nu spui locuri comune etc... În sfîrşit, din acest punct de vedere îţi dau nota zece.

— Merçi!

— În schimb atitudinea ta faţă de fete... dă... cum să-ţi spun, nu e loială, nu e francă, într-un cuvînt: nu-mi place.

— Ce-i asta, Luly-boy? Revoltă la miez de noapte? Ai visat rău? Ori eşti bolnăvioară...

Luli o privise drept, insistent, cu o seriozitate surprinzătoare pe faţa ei cu obraji cireşii.

— Gabriela, tu poţi vorbi serios numai despre alţii şi despre lecturile tale? Despre tine nu?

Întrebarea cuprindea o observaţie atît de justă, încît Gabriela tresărise, neliniştită. Într-adevăr, despre ea, nu vorbea cu nimeni, aşa cum vorbea „despre alţii şi despre lecturile ei“. Rezerva aceasta însă era interpretată ca o discreţie şi o modestie de bună calitate. Ca un om bogat care ar evita să-şi etaleze bogăţia. Iată însă că invitaţia lui Luli de a vorbi despre ea o alarma ca o percheziţie inspirată de al cărei rezultat nu eşti tare sigur.

Dar Luli o apucase de mîni la rîndul ei, reţinînd-o, cu o energie atît de masculină, încît Gabriela scăpase un mic „ai“ real pentru sur-

priză, dar exagerat pentru durere, după care, pierzînd aerul de dulce protecţiune interogativă faţă de Luli, se resemnase să rămîie captivă în mîinile ei imperative, cu un aer întristat de victimă slabă şi dezarmată. Pe un bărbat l-ar fi înduioşat dar pe Luli o îndîrjise.

Alt raport se stabilise între ele din acel moment.

— Luli, mă simt foarte obosită. Lucrez la teza de doctorat. Dacă am lăsa pe altă dată?...

— Ce-i asta, Gabriela? o scuturase Luli. Cînd sperai o spovedanie de dragoste, nu erai obosită, şi acum, cînd vreau să-ţi spun lucruri care-mi stau pe inimă, şi care m-apasă şi care te privesc, în loc să mă somezi să-ţi spun imediat, pe toate, eşti obosită! Asta nu-mi place de loc, Gabriela. Dacă vrei să nu mai am stimă pentru tine, dacă vrei să nu mai fim prietene, spune-mi şi tac.

— Spune, oftase Gabriela, vorbind în şoaptă, părînd cuprinsă de o grea migrenă (subită).

— Eu am spus aproape tot ce-aveam de spus, se înfuriase Luli, scuturînd din cap ca un cal naravaş, care vrea să cabreze...

Genele Gabrielei se ridicaseră.

— ...Dar eu vreau să te-ntreb pe tine: eşti tu mulţumită în atmosfera de la şcoală?

— ...Nu înţeleg.

— Gabriela! explodase Luli.

— Luli, nu ţipa, or să creadă că ne certăm.

Luli oftase. Pasivitatea şi derobările Gabrielei o oboseau, ca atunci cînd ai coşmar şi cînd fugi fără să înaintezi, cu bătăile inimei.

Dar nu se lăsase.

— Ascultă, Gabriela, ştii ce spun fetele despre tine?

— Ce? tresărise Gabriela, ca cineva cuprins şi de panică şi de aviditate, de-a cunoaşte cuprinsul unui denunţ.

— Nimic.

Gabriela respirase.

— Şi asta-i nenorocirea: că nu spun nimic. Oftează, te adoră, te aşteaptă cu bătăi de inimă, îţi scriu numele pe caiete, îţi sărută mănuşile dacă le uiţi pe catedră... Gabriela, o adevărată gheţărie. Tţ! Nu-mi place. Nu ştiu! Îmi vine uneori, după ce ieşi tu din clasă, să le tund chilug cu numărul zero, să le încalţ cu bocanci de iuft şi să le duc la un marş de cinci ceasuri. Un-doi, un-doi, un-doi...

Luli nu-şi putuse stăpîni un zîmbet liceal. Căci imagina colegelor ei încălţate cu bocanci şi purtate pe coclauri în pas de marş o amuza copilăreşte, vizual, deşi fondul sufletesc rămînea grav.

Gabriela înregistrase zîmbetul și sperînd într-o deviere a discuției se înseninase vesel:

— Luly-boy, așa te vreau...

Luli oftase, c-o clătinare de cap negativă, dar începuse reîndîrjită.

— Dar nu te vreau eu pe tine așa. Spune tu sincer, e normal ce se întîmplă cu tine la școală? Toate profesoarele au porecle, tu n-ai. Ești icoană în biserică.

— E vina mea, Luli?

— Dar pentru numele lui Dumnezeu, nu mă interesează a cui e vina. Îți spun ce se întîmplă. Celelalte profesoare fac victime în catalog; tu faci victime în afară de catalog, într-un fel de catalog liric. Cu celelalte profesoare, fetele rămîn eleve, eleve normale, care învață, care mai trișează uneori; cu tine sînt sclave leșinate, somnambule. Clopoțelul recreației aduce un suspin de ușurare de cînd e școala școală; clopoțelul de recreație după orele tale e ca o despărțire pe un peron de gară, într-o piesă de Bataille. În ora următoarele [*sic!*], fetele sînt absente; pe catedră, deși nu mai ești tu, e amintirea ta. Din cauza ta, nici raporturile dintre mine și colegele mele, nu mai sînt normale. Eu nu mai sînt eu, Larian Lucia; am devenit fata-care-locuiește-împreună-cu-domnișoara Gabriela; am ajuns mai rău decît mănușile tale uitate pe catedră. Mă simt înconjurată de priviri languroase, de suspine înăbușite — știi, mă înclei, și, slava Domnului, nu din cauza mea.

— Încă o dată: n-am nici o vină.

— Bun, n-ai nici o vină. Dar explică-mi „de ce"? Ești frumoasă? Evident. Dar ești singura profesoară frumoasă? Mai sînt și altele. De ce atunci frumusețea lor își caută de treabă , lăsîndu-le să fie profesoare bune sau rele, simpatice sau antipatice — pe cînd frumusețea ta se ocupă de eleve cel puțin atîta cît se ocupă și mintea ta?...Și, Gabicule, să-ți spun un lucru, sau ești tu atît de nevinovată cum crezi, sau cum afirmi. Pînă la tine am mai văzut eu multe fete plîngînd pentru „chestii școlare". Dar cum? Pentru că profesoara cutare i-a spus c-o lasă corigentă, pentru că i-a dat cinci ore de arest duminecă, pentru că i-a spus „idioato" etc... Cu tine au apărut cauze de plîns, cu totul de altă natură. Surîzi unei fete: e fericită. Dar să ne înțelegem: fe-ri-ci-tă, cu litere mari și roșii, de sărbătoare în calendar, nu mulțumită fiindcă profesoara ei i-a arătat un semn de bunăvoință. O fată... da, Claudia Bunescu, fiindcă i-ai dezmierdat mîna, și-a sărutat mîna ascunsă după pelerinele din cuier, de zeci de ori. În schimb, fiecare nuanță a ochilor

tăi şi a expresiei tale, fiecare inflexiune a glasului tău, cînd te adresezi unei fete, poate să-i dea palori, crize de lacrimi şi desperări care ţin cu zilele. Ştiu fete care te aşteaptă în faţa casei noastre, ascunzîndu-se de mine, cerşindu-ţi privirea tandră, pe care le-ai refuzat-o la şcoală. Şi să nu-mi spui „involuntar“: „n-am nici o vină“, fiindcă nu te cred. Te complaci în atmosfera asta. Ştii valoarea privirilor tale şi a accentelor tale, şi a gesturilor tale, îţi dai perfect seamă de consecinţe, şi totuşi le provoci. Şi în timp ce bietele imbecile cred că şi tu suferi, într-un fel, participînd la drama lor, ţie nici nu-ţi pasă. Pe mine mă dezgustă dramele lor, dar mi-e şi milă de ele. Pe tine nu te dezgustă aceste drame pe care le provoci conştient, dar fetele ţi-s indiferente...

În timp ce Luli vorbea, căutînd amintirile, urmărindu-şi gîndurile, cu o privire îndreptată înlăuntru, mînile Gabrielei deveniseră reci, obrajii albiseră ca bătuţi de brumă, ochii se împaenjeniseră ficşi, cu o privire vagă, până cînd pe mîna lui Luli căzuse o lacrimă, apoi alte...

Luli plîngea foarte uşor, dar de mînie şi cu ciudă plîngea scurt, furtunos, c-un fel de lacrimi galopante, care mai mult o stimulau decît o muiau. Dar plînsul lent şi cu ochii închişi, al Gabrielei — părea o moartă care plînge — o dezorientase complect. Amuţise, nedumerită, dezaxată, ca şi cum pasul ei tocmai cînd s-aştepta să găsească sonoritatea unui teren dur, ca o ripostă, nimerise vidul: un vid trist de toamnă cu burniţă.

Se simţise deodată inutilă, ca atunci cînd asişti un muribund. Apoi alături de paloarea, de lacrimile şi de pasivitatea umilă a Gabrielei, glasul şi vorbele ei de pînă atunci îi apăruseră ca o brutalitate, ca o grosolănie. Îi păruse rău. Poate că n-avea dreptate. Poate că exagerase. Poate că ea era într-adevăr prea băieţoasă, şi delicateţa camaradelor mai feminine îi apărea ca o dulcegărie fadă şi dezgustătoare, numai fiindcă ea nu era sensibilă la astfel de nuanţe. Se îndoise de tot ce-i păruse evident şi sigur, până atunci; şi neputînd deocamdată să-şi ceară scuze, cu vorbe pe care Gabriela nu era în stare să le asculte, îi strînsese mînile altfel decît până atunci, cu duioşie, cu blîndeţă. Dar lacrimile Gabrielei, în loc să se rărească, se înmulţiseră, dîndu-i şi respiraţia înecată a marelui plîns. Luli se simţise mai „Toby-chien“ decît oricînd. Parcă ţine în braţe un copil în faşă, cu care nu ştia ce să facă. Nici nu mai îndrăznea să respire. Abea, într-un tîrziu, după ce plînsul Gabrielei se potolise şi după o lungă tăcere încă jilavă de lacrimi, auzise glasul Gabrielei în şoaptă răguşită. Vorbea cu ochii închişi, ceea ce-i dădea un patetism de oarbă frumoasă.

— Am să mă duc... am să plec... și de la școală și de la voi. Să nu mai fac rău, să mai supăr pe nimeni, să scăpați de mine.

— Gabicule, dragă, da' asta am spus eu? Asta doresc eu?

— Știu, sînt un monstru. Sînt rece, n-am inimă —, am să mă duc.

— Nu mai spune prostii, Gabico. Trezește-te.

Involuntar o scuturase, vrînd parcă efectiv s-o deștepte din somn. Gabriela deschise ochi sperioși, triști și umili, răsturnînd inima lui Luli, dîndu-i o milă insuportabilă.

— Ce vrei să fac? Sînt slabă, n-am energie, nu știu să țip, nu știu să inspir frică — atunci cu ce vrei să lupt în viață? Sînt săracă, n-am părinți, n-am pe nimeni. Cum vrei să-mi cîștig viața? Făcînd pe oameni să mă urască? Mă silesc să fiu bună. Să fiu dreaptă, să fiu de folos... și iată...

Își desfăcuse slab mînile dintr-ale lui Luli, făcînd cu degetele un gest de pui de pisică lepădată lîngă un gard, cînd miaună după o mamă care nu-l aude. Dar clocotul milei din Luli luase aspecte de furie. Se ridicase c-un salt de pe pat, ducîndu-se lîngă fereastră.

— Gabriela, dacă mai vorbești astfel, uite, deschid fereastra și stau afară în ger, pănă cînd îngheț.

Capul Gabrielei se înclinase pe piept, ca o creangă ruptă. Luli iar venise lîngă ea. Furia devenise verbală, îndreptată împotriva ei.

— Gabriela, Gabico, Gabi dragă, cu ce vrei să mă pedepsesc? Sînt o grosolană, sînt o imbecilă, sînt o proastă. Îți cer scuze. Te rog iartă-mă. Sînt prietena ta, sînt sora ta, sînt familia ta care nu te merită...

Scena se prelungise tîrziu de tot, cu acest din urmă caracter. Pănă cînd se împăcaseră de-a binelea, Gabriela parcă iertînd și uitînd, Luli exuberantă de fericire la picioarele ei. Se despărțiseră, îmbrățișîndu-se. Dar Luli adormise greu. Mulțumirea era numai aparentă. O nemulțumire, un fel de dezgust apărut o dată cu singurătatea de subt pleoapele închise. Parcă fusese ceva fals în încăperea de alături. Deși retractase tot, față de Gabriela, avea impresia că mințise, că retractarea era o concesie făcută insuportabilei mile, că nu limpezise nimic și că dimpotrivă acceptase un compromis, parcă devenind complicea Gabrielei, de unde pînă atunci fusese numai judecătorul ei, frățescul ei judecător. Se simțise foarte singură, plină de îndoieli, deprimată. Dimineața, cu toate că se deșteptase cu durere de cap și gutunăriță, plecase la școală ca de obicei. Dar Gabriela nu venise la școală. O săptămînă întreagă stătuse în pat, fără poftă de mîncare, slăbită, bolnavă în felul puilor de căprioară. În acest timp Luli devenise sora ei de ca-

ritate, căutînd s-o distreze, făcîndu-i lecturi, evitînd însă să-i spuie că la şcoală, de cînd nu mai venea Gabriela, fetele erau ca sălciile toamna: numai palori şi oftări. La şcoală în această ambianţă, Luli avea impresia că boala Gabrielei e teatru, că teatru şi mai prost e ecoul ei şcolar, dar acasă, alături de Gabriela, deşi suscita impresia de la şcoală, o asista pe Gabriela c-o milă şi c-un devotament nesimulate.

Apoi totul intră în normal, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Gabriela reapăruse la liceu, ca rusaliile, întîmpinată cu flori, deşi era toiul iernei. Era atît de înduioşător frumoasă, după aşa-zisa ei gripă, încît dacă la catedră ar fi ars candela de icoană, ochii fetelor nu s-ar fi mirat, căci nu numai tăcerea era de biserică în orele ei. În această atmosferă, Gabriela renăştea, cu un uşor trac, la început, numai în clasa lui Luli.

De-atunci nu se mai întîmplase nimic între ele. Gabriela bănuia că tăcerile lui Luli cuprindeu uneori şi gînduri care o priveau, dar nu căuta să-şi verifice bănuiala, transformînd-o, această tăcere, în explicaţii nete.

Şi Luli renunţase la explicaţii. În schimb, apucăturile ei băieţeşti se cam exagerau cu trecerea timpului, mai ales în prezenţa Gabrielei, ca un fel de protest nearticulat. Nu numai atît: pînă la scena judecăţii, gusturile lor literare şi artistice erau de ajuns de înrudite. Aprecierile Gabrielei se întîlneau cu ale lui Luli în aşa măsură, încît puteau discuta despre o carte, eliptic, fără insistenţe. De-atunci însă, începuse un uşor dezacord. Ceea ce Gabriela aprecia pentru „fineţă" de pildă, era criticat de Luli ca prea debil, ca efeminat. Cel mai recent entuziasm literar al Gabrielei era Proust, în care spunea că-l regăseşte pe Racine, dar mai evoluat. Luli nu spunea nimic — deşi într-ascuns — se edificase, cetind cîteva pasagii din *A l'ombre des jeunes filles en fleurs*, dar pe masa ei de noapte şi pe cea de lucru apăruseră de-atunci *Germinal* şi *Les Chouans*, ştiind prea bine replica Gabrielei pentru Zola şi lipsa ei de pasiune pentru rigoarea încîlcită a lui Balzac, despre a cărui literatură spusese odată că e ca un corp de Hercule păros.

Pentru toată lumea, atitudinea Gabrielei faţă de Luli era exprimată de afectuoasa poreclă: Luly-boy. Era de altfel şi mai mare decît Luli, şi profesoara ei, şi oarecum mentorul ei în iniţierile culturale. În realitate însă, n-o considera „Luly-boy" decît pînă la un punct: cel care-i apăruse în noaptea judecăţii *(Ms. 1)*.

p. 16, r. 26 faţă albă *(1935, 1939, Ms.)*: fată albă *(1942, 1943)*
p. 17, r. 38 prietenele *(1939, 1942, 1943, Ms)*: prietenile *(1935)*

p. 18, r. 2 de generație nouă *(1935, 1939, Ms):* în generație nouă *(1942, 1943)*

p. 20, r. 7 cînd se duceau *(1935, 1939, Ms):* cînd se ducea *(1942, 1943)/ r. 39* un loc *(1935, Ms):* un post *(1939, 1942, 1943)*

p. 23, r. 15 Asta *(1935, 1939, 1942, Ms):* Așa *(1943)*

p. 26, r. 1—2 lăsîndu-l încolo *(1935, 1939):* lăsîndu-l departe *(Ms):* lăsîndu-l acolo *(1942, 1943)*

p. 28, r. 6 subt *(1935, Ms):* sub *(1939, 1942, 1943)/ r. 11* Acceptaseră *(1935, 1939, Ms):* Acceptase *(1942, 1943)*

p. 30, r. 8 Libelule *(1935, 1939, Ms):* Libelulele *(1942, 1943)* mici iele *(1935, 1939, 1942, Ms):* mici lele *(1943)/r. 11,* subt*(1935):* sub *(1939, 1942, 1943, Ms.)*

p. 31, r. 1 o înduioșase *(1935, 1939, 1942, Ms):* o înduiosare *(1943)*

p. 37 Partea a doua — „... Trupul și sufletul meu sînt începutul unui mare cîntec..." *(în ediții):* Partea două *(Ms,* caiet 1, f. 8 v.).

p. 39, r. 19—21 la un teatru, înainte de-a întinde biletul, cei de la ușă se înclinau, întrebîndu-l: „Loja dumneavoastră?" Cînd pleca la drum, fără *(1939, 1942, 1943, Ms):* un teatru, fără *(1935)*

p. 41, r. 22 Însă *(1935, Ms):* Iată *(1939, 1942, 1943)/ r. 27* renunțare la tineresc *(1935, Ms.):* renunțare la tinerețe *(1939, 1942, 1943)*

p. 44, r. 24 matematecă *(1935, 1939, Ms):* matematică *(1942, 1943)*

p. 45, r. 19 încîntător tineri... *(corectat după Ms: în ediții:* încîntători tineri...*)/ r. 36—37* fumul țigării *(1935, Ms):* fundul țigării *(1939, 1942, 1943)*

p. 46, r. 9 nu o stimulare *(1935, 1939, Ms):* nu o stimulase *(1942 1943)/ r. 28—30* să vadă fața acestei dispoziții, acestei transfigurări, dar se temea să nu dispară capul de la fereastră. *(1935, 1939):* să vadă *(1942, 1943):* să vadă fața acestei dispoziții, dar parcă se temea să nu dispară capul de la fereastră *(Ms)*

p. 48, r. 12—13 mîna lui Luli fu apropiată de un obraz rece și ud, care se alipi blînd de ea *(1935, 1939, Ms):* mîna lui Luli fu apropiată de ea *(1942, 1943) /r. 29* din leagăn *(1935, 1939, Ms):* în leagăn *(1942, 1943)*

p. 49, r. 33—35 ca al bananelor răscoapte, luxuriant, tropical, fierbinte, devenind miere... *(1935, 1939):* ca al bananelor, devenind miere... *(1942, 1943):* ca al bananelor răscoapte, luxuriant, tropical, fierbinte *(Ms)*

p. 52, r. 15—16 în ţară *(1935, 1939, Ms):* la ţară *(1942, 1943)*

p. 53, r. 6 inconştient *(1935, 1939, Ms):* conştient *(1942, 1943)/ r. 13—14* erau proiectate în direcţia ei. Le cruţase deci, lăsîndu-le în lumina *(1935, 1939, Ms):* erau proiectate în lumina *(1942, 1943)/ r. 22* singurile *(1935, Ms):* singurele *(1939, 1942, 1943)/ r. 22—24* de-atîtea ori lumină şi răcoare, umbră şi căldură pe fruntea lui de copil *(1935):* de-atîtea ori lumină şi răcoare, umbră şi răcoare pe fruntea lui de copil *(1939, 1942, 1943):* de-atîtea ori pe fruntea lui de copil *(Ms)*

p. 56, r. 5 celălalt *(1935, 1939, Ms):* celalt *(1942, 1943)*

p. 57 Partea a treia — „... şi tremurul mînii care-l caută" *(1935, 1939, 1942, 1943):* Partea a treia *(Ms)*

p. 65, r. 10 adaptîndu-se *(1939, 1942, 1943, Ms):* adoptîndu-se *(1935)*

p. 69, r. 2 cu ochi bănuitori *(1935, 1939, Ms.):* cu ochii bănuitori *(1942, 1943)/ r. 33* Tot ce era condur de Cenuşăreasă *(1935, 1939, 1942, Ms):* Tot ce era condus de Cenuşăreasă *(1943)*

p. 73, r. 13 venise la gară *(1935, Ms):* venise de la gară *(1939, 1942 943 — greşit în ultimele ediţii) / r. 19* matase *(1935, Ms):* mătase, *939, 1942, 1943)*

p. 75, r. 10 găsiră *(1939, 1942, 1943, Ms):* găsi *(1935)/ r. 24,* o învăluiau *(1935, 1939, Ms):* o învăluia *(1942, 1943)*

p. 84, r. 37 Căci de după *(1935):* Căci după *(1939, 1942, 1943):* De după *(Ms).*

p. 85, r. 20—25 lui Luli? Trandafirii, lalelele, crinii, violetele, chiparoasele, zarnacadelele, garoafele, azaleele, liliacul, muşcatele?... Recapitula posesiv şi emoţionat toate florile ştiute, căutînd-o şi în ele tot pe Luli, culoarea ei, parfumul ei. Tot ce vedea *(1935, 1939) /...* lalele... *(1942, 1943):* lui Luli? Tot ce vedea *(Ms.)*

p. 88, r. 40 grijă *(Ms — formă adoptată; în ediţii:* grije)

p. 90, r. 2—5 adînc de noapte marină. Trecu mai departe: „Oancea Tudosia, Olian Marcela, Ovanisians Semiramida, Parsighian Ghiuzadi..." Nume greceşti *(1935, 1939):* adînc de noapte marină. *(două rînduri albe)* Nume greceşti *(1942, 1943):* adînc de noapte marină. Zîmbi. „Te rog nu mai fuma. Îţi face rău." Numai fumă. Zîmbi iar. Să cedezi, dacă nu e un efort şi o umilinţă, e o încîntare. Acceptă de la Luli acest dintîi dar. Şi lăsînd în urmă certitudinea bucuriei regăsite, trecu mai departe, odihnindu-se, acordîndu-şi o recreaţie. Uneori şi bucuriile prea mari îţi dau nevoia şi răsfăţul de-a le uita o clipă.

Trecu mai departe: „Ovanisians Semiramida, Oancea Tudosia, Olian Marcela, Parsighian Ghiuzadi..." Nume armenești, grecești *(Ms)*

p. 91, r. 35 practica profesoratului *(1935, 1939, Ms):* practica profesorului *(1942, 1943)/ r. 39* individualizarea *(1935, Ms):* individualitatea *(1939, 1942, 1943)*

p. 95, r. 23 Mai am puțin... *(1935, 1939 — lipsește în ultimele ediții):* Mai am... (Ms)

p. 97, r. 35 domnea *(1935, 1939, Ms):* dormea *(1942, 1943)*

p. 99, r. 8 Se dusese *(1935, 1939, Ms):* Se duse *(1942, 1943)/r. 22* obraji *(1935, 1939, Ms):* obrajii *(1942, 1943)*

p. 102, r. 41 afirmare *(1935, 1939, Ms):* afirmație *(1942, 1943)*

p. 103 r. *11—12* familiilor moldovenești: o moleșitoare atmosferă intimă, care *(1935, 1939, Ms):* familiilor care *(1942, 1943 — un rînd omis).*

p. 104, r. 19—20 Rupse două garoafe, întinzîndu-i-le *(1935, 1939, Ms):* Rupse două garoafe întinzîndu-se *(1942, 1943)/ r. 28—29* cu ochii înspre ele *(1935, 1939, Ms):* cu ochii între ele *(1942, 1943)*

p. 105, r. 38 informase *(1935, 1939, Ms):* informează *(1942, 1943)*

p. 107, r. 24 afacerile *(1935, 1939, Ms):* afaceri *(1942, 1943)*

p. 111. r. 39 adaus *(1935, Ms):* adus *(1939, 1942, 1943)*

p. 112, r. 7—8 acelei constrîngeri acceptată politicos... *(1935, 1939):* acelei constrîngeri. *(1942, 1943 — un rînd omis)/r. 31* Întîlni ochii Gabrielei *(1935, Ms; în celelalte ediții omis),/r. 34* Am să mă bucur de viață *(1935, 1939, 1942, 1943):* Am să trăiesc. Și, ca și pe cerdacul de la vie, în noaptea cu lună plină, mîna ei făcu același gest spre vară și apoi spre frunte. Asta e mai mare și mai frumoasă decît asta. Numai că mîna ei subțire, îndreptată și spre vară, apropiată și de frunte, purta o garoafă abea înflorită. Și fără să știe de ce, verbul „a trăi", în buzele lui Luli, căpăta pentru Gabriela același sens enigmatic, ca și tăcerea ei cu șoimul pe umăr, atunci cînd o credea îndrăgostită *(Ms.) p. 114, r. 34* le lipi *(1935, 1939, Ms):* o lipi *(1942, 1943)*

p. 115, r. 18 poate fi și un succes *(1935, 1939, 1942, Ms):* poate fi un succes *(1943) / r. 29* ci cu *(1935, 1939, Ms):* nu cu *(1942, 1943)*

p. 116, r. 14 Nu vă deranjați, duduie... *(1935, 1939, Ms — omis în ultimele ediții)*

p. 124, r. 13 începutului *(1935, 1939, Ms):* începuturilor *(1942, 1943)/ r. 21* îndesindu-se *(1935, 1939, Ms):* îndesîndu-se *(1942, 1943 — greșit în ultimele ediții),*

p. 127, r. 4 acest *(1935, 1939, Ms):* acel *(1942, 1943)*

p. 130, r. 20 nici mata *(1935, 1939):* și mata *(1942, 1943):* nici tu *(Ms)| r. 24* Sufla *(1935, 1939, Ms):* Suflă *(1942, 1943)| r. 41* ceea ce înregistrase *(1935, 1939, Ms):* ceea ce înregistra *(1942, 1943)*

p. 131, r. 10—11 boier de moda veche. Apoi o întrebă: — Sper că n-ai învățat toată noaptea? *(1935, 1939, 1942, 1943):* boier de moda veche. — Dar eu zic, adaugă el privind-o pe subt gene, să facem altă cafea. De data aceasta o făcu el, după cele mai moldovenești canoane, urmărit cu o atenție intensă și deferentă de ochii lui Luli. Din cînd în cînd îi cerea explicații. I le dădea, inițiind-o în subtilitățile băuturii orientale, la lumina flăcărilor violete, cu aerul lui de scamator glumeț. — Papa, și caimacul e obligator? — Facultativ, fetițo, după gusturi, dar tradiția cafelei e cu caimac. Vezı, acuma o lăsăm să se odihnească. O acoperi delicat, adunîndu-i aburul aromat subt capac. Luli-i zări țigareta cu pana de gîscă, ce o uitase pe măsuță, și începu să i-o curețe. — Nu-i mai bine cu eter, papa? — Dă, e mai bine, da-i mai scump. — Și cred că dă și gust rău, adaogă Luli, oferindu-i țigareta ștearsă, după ce-i pusese și țigara în ea. De ce fumați voi atîta, papa? — Voi? — Voi, bărbații. — Noi bărbații, fumăm, fetițo, fiindcă dumneavoastră femeile aveți gentileța să nu vă opuneți prea tare. Luli oftă sincer, aprinzîndu-i chibritul pentru țigară. Teodor Novleanu trase cîteva fumuri adînci, puse țigareta deoparte și începu să umple ceștile cu lingurița. — De ce nu torni cu ibricul, papa? Merge mai repede. — Vezi, fetițo, cafeaua bună ca și vinul vechi, trebuie turnată încet, cu meșteșug. Altfel se tulbură, își pierde catifeaua. Lingurița e cel mai delicat procedeu de tranzvazare. Numai că trebuie să ai răbdare. Eu am vrîsta răbdării. De asta mă pricep la cafea. Vezi să nu te frigi. — Ai dreptate, papa, cafeaua nu-i o băutură pentru oameni grăbiți. Oamenii prea tineri nu pot pricepe cafeaua. — Mata o pricepi? — Încep, papa. — Cea mai tînără înțeleaptă. — Și cel mai drăguț tată. Papa, un tată ca tine e un noroc... Teodor Novleanu o privi c-un zîmbet malițios. — Mă-nșel eu, fetițo, sau este o fabulă cu un cioroi care ținea nuș'ce în plisc și c-o vulpe care deși nu-și trecuse nici bacalaureatul... — Nu te-nșeli, papa, dar e ceva mai serios. Știi ce-am făcut astă-noapte? — Sper că n-ai învățat? *(Ms.)|r. 36* să-i ducă *(1935, Ms):* să-i aducă *(1939,1942, 1943)|r. 37* trimeteau la fereastra *(1935, 1939, Ms):* trimeteau pe la fereastra *(1942, 1943) r. 40* — mîna de după *(1935, 1939, Ms):* mîna pe după *(1942, 1943)*

p. 132, r. 19—20 în umbră. — E scriitorul *(1935, 1939, 1942, 1943):* în umbră. — Da, papa. — Eu, pe-atunci, fetițo, am așteptat cîțiva

ani. Mîna lui Luli avea un gest de aripă ridicată. — Ştii, fetiţo, părinţii de-atunci parcă erau mai bătrîni decît părinţii de acum. Şi oamenii cu cît sînt mai bătrîni, cu-atîta au mai multă răbdare. Eu n-aveam răbdare. Eram şi eu tînăr. Dar părinţii Angelicăi n-ar fi acceptat un biet student la drept... — Dar nu-i student, papa. — A isprăvit? E profesor universitar. Cîţiva colaci de fum, desfăcîndu-se, schiţară aburit un fel de semn de întrebare. — E scriitorul *(Ms)*

p. 134, r. 23—24 Dar prin ea auzea mereu cîntecul lui Luli în dimineaţa de vară. *(1935; lipseşte în ultimele ediţii)*

p. 136, r. 18 oameni necunoscuţi *(1935, 1939, Ms)*: oamenii necunoscuţi *(1942, 1943)*

p. 138, r. 1—19 în locul versurilor din Verhaeren tipărite în ediţii Ms-ul cuprinde cinci versuri din Rimbaud: „On n'est pas sérieux quand a dix-huit anns"...

p. 141, r. 15—31 Luli îi servi pe rînd[...] Bine, la viaţa ta, fetiţo. *(1935, 1939, 1942, 1943)*: Telefonul de pe biurou zbucni deodată, tulburînd corul acestor tăceri. Teodor Novleanu luă receptorul, schimbînd cîteva cuvinte cu interlocutorul nevăzut. — Mă scuzaţi cîteva minute. Mă cheamă procurorul general. Luli-i aruncă o privire disperată. Iar o părăsea în clipele supreme ale cafelei negre. Teodor Novleanu îşi întîrzie drumul, pînă ce ibricul fu acoperit cu capacul. Dezmierdă în treacăt părul lui Luli şi plecă. Se înapoie în scurt timp, găsind-o pe Luli cu ceştile umplute. Aveau şi caimac. Îi servi pe rînd. Teodor Novleanu încercă atent întîia operă a lui Luli. — „Catifeaua", papa? — Am găsit-o. — Ce catifea? se interesă Catul Bogdan. Luli zîmbi modest. — Avem noi secretele noastre, răspunse Teodor Novleanu, întinzîndu-i tabachera. — Mulţumesc, nu mai fumez. M-am lăsat... — De tutun?? —Da. — De cînd? — De-acuma. Cu gura deschisă de uimire, Teodor Novleanu privi alternativ pe Luli şi pe Catul Bogdan. — Deja? zîmbi el spre Luli. — Nu ştiam nimic! se apără Luli cu obrajii roşi. — Fetiţo, ia vin la tata. O luă pe genunchi. — Atunci e grav de tot, începu el dezmierdîndu-i obrajii. Dacă s-a lăsat de fumat... E o somaţiune... — Nu, e o rugăminte foarte umilă. — Ce ne facem, Luli? îi şopti Teodor Novleanu de ajuns de tare la ureche. — Cedăm, papa. Toţi trei aveau o expresie de glumă. Cel puţin, vorbele exprimau elasticitatea sprintenă şi zîmbitoare a glumei. — Cedăm, fetiţo. — Da? — Sigur. Tu hotărăşti. Din braţele tatălui ei Luli întinse mînile spre Catul Bogdan într-o singură izbucnire, ca spre cineva abea atunci venit de departe şi aşteptat demult. I le luă din zbor, sărutîndu-le, cu fruntea aplecată spre ele. Teodor Novleanu

îi simţi şi bătaia inimei şi cutremurul de friguri al întregului trup Se ghemuise la pieptul lui şi deodată începu să plîngă, aşa cum era, cu mînile sărutate, cuprinse, pastrate, strînse pînă la ţipăt. Apoi faţa i se acoperi de un rîs mare, nou, profund: o incandescenţă a sufletului. Respiră adînc. — Iartă-mă, papa, acuma sînt cuminte. Ţi se răceşte cafeaua. Vă rog să mă iertaţi. Parcă ostenise. Nu numai ea, dar şi cei care o aveau tînără deopotrivă cu lacrimile şi în rîsul ei, transparenţa ei sufletească în ochi şi în obraji dîndu-i şi graţia unui vas preţios, dar şi fragilitatea lui. Marile fericiri sînt atît de aproape de prezenţa enigmatică a destinului încît sufletul vrea parcă să le uite, înveselindu-se astfel dincolo de splendoarea neliniştei solemne. Teodor Novleanu îşi luă expresie de scamator, căutînd ochii lui Luli. — Fetiţo, dar noi am uitat un lucru capital. — Care, papa? — Bacalaureatul. Nu trebuie să-l mai trecem? Catul Bogdan ridică din umeri zîmbind. — Îl trecem, răspunse el pentru Luli. Nu mai avem decît oralul. Începem mîne dimineaţă. Luli zîmbea din nou. — Domnule preşedinte, eleva dumneavoastră e la litera N — încă Novleanu Lucia. Nu uitaţi. — I-adevărat, domnişoară Novleanu. Eu credeam că vă găsesc la litera B. — Ei, mai este puţin, se amestecă Teodor Novleanu. De data aceasta litera B va fi după litera N. — Imediat, papa? O clipă Teodor Novleanu avu o expresie uşor melancolică. Dar scamatorul o strecură neobservată. — Imediat, fetiţo, numai s-o cîştigăm şi pe mama, fiindcă ştii, mama nici nu-ţi cunoaşte noua literă. Fetiţo, tresări el deodată, cu o expresie de voită alarmă. Dar dadaia? — De dadaia am eu grijă. Dar Gabriela? — Cine-i Gabriela? întrebă Catul Bogdan nu atît de curiozitate, cît de plăcerea de-a culege nume şi intimităţi din viaţa lui Luli. — Prietena mea, Gabriela Balaiş. — A! tot gara cu cireşe. Ştiu. „Hai, Luli, hai, pleacă trenul." — Mă rog, ia spuneţi-mi şi mie, interveni Teodor Novleanu: Ce-i asta „gara cu cireşe" în care s-au petrecut atîtea evenimente importante? — E gara unde m-a văzut, papa, cînd mă-ntorceam de la vie. Am răsturnat un coş cu cireşe. Şi au rămas acolo. Şi de ciudă am plîns. — Aşadar, asta-i gara cu cireşe!... Cu toate acestea ştiu eu ceva despre gara cu cireşe. Luase o înfăţişare perspicace de jude instructor. — Ce ştii, papa? — Un eveniment necunoscut încă, dar tot atît de important ca şi cel care-a dat numele gării. Luli-l privi nedumerită. — O nuntă, fetiţo. — La via noastră, papa? — La via ta, fetiţo, bineînţeles, dacă vreţi... O singură privire şi două capete se aplecară, consimţind. — Luli, dar unde-s cireşele? o cercetă el, tresăltînd cu mînile în lături. — Au rămas la gară, papa. Nu-ţi spuneam c-am şi plîns

pentru ele. — Nu, fetițo, uită-le. Rîzi. Îți șade bine cînd ești veselă. Și Luli se făcu și mai roșie, fiindcă degetul scamatorului le adusese pe obrajii ei, prin inimă, pînă-n vîrful urechilor/*r. 35* Și cum avea *(1935, 1939, Ms):* Și acum avea *(1942, 1943)*

p. 143, r. 37 încins *(1935, 1939, Ms):* închis *(1942, 1943)*

p. 148, r. 35 Felicitările mele *(1935, 1939, Ms — omis în ultimele ediții)*

p. 161 Partea a patra — Prietenul Nathan *(1935, 1939, 1942, 1943):* Partea a doua *(Ms, caiet III, f. 38; sus, în colț pe aceeași filă se află data:* „11 august"; *pe f. anterioară, 37, în numerotarea autorului, fusese însemnat de asemenea:* „10 august, dimineața ora 11")

p. 153, r. 21 cu deplinele puteri *(1935, 1939, Ms):* cu depline puteri *(1942, 1943)*

p. 153, r. 29 purtau în ele *(1935, 1939, Ms):* purtau pe ele *(1942, 1943)*

p. 159, r. 41 și pînă atunci *(1935, 1939, Ms):* ca și atunci *(1942, 1943)*

p. 161, r. 19 n-ai *(1935, 1939, 1942, Ms):* mai *(1943 — greșit în ultima ediție)*

p. 162, r. 12—13 ce se va mai întîmpla *(1935, 1939):* ce se va întîmpla. *(1942, 1943):* ce se mai întîmplă. *(Ms)*

p. 167, r. 20 castelelor feudale *(1935, 1939, Ms):* castanelor feudale *(1942, 1943 — greșit în ultimele ediții)*

p. 168, r. 15 rictusul ironiei *(1935, Ms):* riscul ironiei *(1939, 1942, 1943)*

p. 169, r. 32 poruncеau *(1935, 1939, Ms):* poruncea *(1942, 1943)*

p. 174, r. 39 Oftase amar *(1935, 1939, 1942, Ms — omis în ultima ediție)*

p. 185 Partea a cincea — „Anii mei tineri au sunat a cîntec..." *(1935, 1939, 1942, 1943):* Partea a treia *(Ms, caiet III, f. 46; pe. f. 46 v., în colț, sus, data:* „13 august-14 august")

p. 192, r. 25—26 N-o împart cu nimeni. Așa cum nici tu nu vei împărți cu nimeni dragostea mea *(1935, 1939, Ms):* N-o împart cu nimeni, dragostea mea *(1942, 1943 — un rînd sărit)/ r. 34* sînt alt om *(1935, 1939, Ms):* Sînt un alt om. *(1942, 1943)*

p. 193, r. 3 în fața viitorului *(1935, 1939, Ms):* în viața viitorului, *(1942, 1943 — greșit în ultimele ediții)*

p. 196, r. 6 — pentru cel care *(1935, 1939, Ms):* pentru el care *(1942, 1943)*

p. 197, r. 36 inferiorităţi calitative *(1935, 1939, Ms):* inferiorităţi calificative *(1942, 1943)*

p. 203, r. 6 — era somnul timpului oprit. *(1935, 1939, Ms):* era timpul somnului oprit *(1942, 1943 — greşit)/r. 14—15* capătul *(1935):* pragul *(1939, 1942, 1943):* capătul *(Ms)*

p. 208, r. 14 flămînd de tutun, dorindu-l cu mînile, cu buzele, cu plămînii, cu inima *(1935, 1939, Ms):* flămînd de tutun, cu inima *(1942, 1943 — un rînd sărit)*

p. 207, r. 6 prelungea *(1935, Ms):* prelungi *(1939, 1942, 1943)*

p. 212, r. 5—6 avea în ea zimţ de garoafă caldă *(1935, 1939, Ms):* avea în ea simţ de garoafă caldă *(1942, 1943 — greşit)*

p. 215, r. 35 latentele *(1935, 1939, 1942, Ms):* talentele *(1943 — greşeală de tipar)*

p. 221 Partea a şasea — „... Dar am trecut pe lîngă el cu dragostea de mînă..." *(1935, 1939, 1942, 1943):* Partea a treia *(Ms, caiet IV, f. 55; în colţ, sus, pe verso,* data: „15 august")

p. 225, r. 3 cum trebuie *(1935, 1939, Ms):* cum trebuieşte *(1942, 1943)*

p. 226, r. 36—37 praful. Dar doamna Luli e o certitudine absolută. Doamna Luli *(1935, 1939, Ms):* praful. Doamna Luli *(1942, 1943)*

p. 229, r. 15 devenise şi o povară. *(1935, Ms):* devenise o povară. *(1939, 1942, 1943)*

p. 230, r. 38 care-i cetluise în casă *(1935, Ms):* care-i pecetluise în casă *(1939, 1942, 1943)*

p. 231, r. 32 Angelica *(1942, 1943):* Veronica *(1935, 1939, Ms)*

p. 236, r. 10 Fugea de ele *(1935, Ms):* Fugea de el. *(1939, 1942, 1943)*

p. 243, r. 13 aducîndu-i-o *(1935, 1939, Ms):* ducîndu-i-o *(1942, 1943)*

p. 249, r. 5 piatra *(1935, 1939, Ms):* poarta *(1942, 1943 — greşit în ultimele ediţii)*

p. 250, r. 24 Nimic. Bună pace... Nu te simţi bine Luli? *(corectat după Ms, caiet IV, f. 64; omis în toate ediţiile)*

p. 252, r. 9—10 să alunge parcă tăcerea *(1935, Ms):* să alunece parcă tăcerea *(1939, 1942, 1943)*

p. 264, r. 1 — Luli! Luli! *(1935, Ms — omis în ultimele ediţii)/ r. 8* Luli încearcă să zîmbească. *(1935, 1939, 1942, 1943):* Luli încercă să zîmbească. Nu izbuti. Era încercuită de ger. Obrajii albi nu mai aveau decît o singură putere: a ochilor. — Du-te — Luli, ce-i asta? — Du-te. Cercă să-i apuce mînile reci. — Luli, ce s-a întîmplat?

— Du-te. — Ne-aşteaptă Nathan. — Du-te. Nathan îl văzu palid şi preocupat. — Ce-i, Tani? A venit o telegramă? — Nu. Nu ştiu ce-i cu Luli. I s-a întîmplat ceva şi nu ştiu ce. Vezi tu. Nathan bătu la uşa salonaşului. — Doamnă Luli, pot să intru? — Intră. Abea auzi glasul stins. O găsi tot în mijlocul salonaşului, acolo de unde-l alungase pe Catul Bogdan, cu buzele albe. Se opri alături de ea, neîndrăznind să vorbească. Parcă era un mort în odaie. — Nathan, nu mai plecăm. Te rog lasă-mă singură. După ce ieşi Nathan, cu o mişcare automată încuie uşa, luă scrisoarea Gabrielei, se aşeză pe divan, cu spinarea la părete, ghemuită, cu genunchii aduşi la bărbie. Ceti din nou scrisoarea. Ochii urmăreau rîndurile fine, dar gîndurile erau într-altă parte. Într-un colţ întunecat al salonaşului, era o icoană rămasă de la mama lui Catul Bogdan. O veche icoană bizantină cu Maica Domnului ţinînd în braţe pe Isus copil. Privirile lui Luli se opriră lung asupra genelor aplecate pe icoană, pînă cînd lacrimile acelea, prin

veacuri, lunecară pe genele acestea. *(Ms, caiet IV, f. 69)*
p. 265 r. 12 de-a o avea *(1935, 1939, Ms):* de-a avea *(1942, 1943)*

p. 275, r. 10 — 26 Dăm aici forma iniţială a acestui sfîrşit de capitol după Ms, caiet 4, f. 75, pe care, sus, în colţ, se află data — „20 august":

Căzu cu fruntea pe genunchii ei, durerea lui găsindu-şi mînă şi adăpost. Lacrimi lungi sărutară mînile Gabrielei. Şi ochii ei plîngeau. Dragostea lor începea ca o statuie <monument funebru> cu două trupuri; pe mormîntul lui Luli, a cărui lespede albă era terasa acoperită de lună. Pînă cînd lacrimile se opriră. Plutirea ostenită în noapte începu. Stelele nopţii de primăvară tremurau de aur ud pe gene de umbră albastră. Aburul înfloririlor îi învălui trist: stăruia şi în frăgezimile pămîntului fumul de tămîie al cadelniţilor legănate spre icoane şi spre frunţi. Era un început de somn în ochii care nu-ndrăzneau să se privească. Şi-n sufletele care şovăiau în faţa viitorului, ca fumul răsărit în întîiul vînt al toamnei. Durerea parcă devenea melancolie. Întîiele vorbe ale dragostei fură şoaptele durerii: — Sunt singur. Nu mai am pe nimeni. Rămîi cu mine, Lorelei... Mînile Gabrielei tresăriră, deveniră de gheaţă. „Pe harfa răsturnată a ierburilor tale, Vară, trupul şi sufletul meu sunt începutul unui mare cîntec şi tremurul mînii care-l caută..." Ochii Gabrielei o vedeau pe Lorelei, subt luna nopţii de vară de la vie, cînd mînile ei îi dăduseră, ca ale lui Ioan lui Hristos, botezul şi numele destinului. Dar mînile Gabrielei rămaseră subt sărutarea tragică — rană — cu care viaţa ei îşi începea marele cîntec.

*

Abea a doua zi, dimineaţa, după ce însoţi la gară pe părinţii lui Luli, privindu-i cum plecau spre un Galaţi, care era o candelă aprinsă pe un mormînt, — la întoarcere, Catul Bogdan descoperi, pe biurou, scrisoarea lui Nathan:

„Dragă Tani,

Toată viaţa mea m-am gîndit numai la tine.

După moartea doamnei Luli, m-am gîndit şi la mine. Mă sinucid. Îţi cer scuze că te las numai cu tine. Aceasta este singurul meu secret.

Nathan.

P.S. Dacă vrei să nu ajungi la soluţia mea, uită-te pe tine şi devotează-te altora."[1].

*

Ultimul din neamul Sabbetailor, fu găsit în biuroul său, cu pipa într-o mînă şi revolverul căzut din cealaltă. Îşi încheiase viaţ cu un testament original — mult comentat de presă şi amici — prin care lasa rămăşiţa averii Sabbetailor, Smărănditei Merişor, foasta dădacă a doamnei Luli, rezervînd biblioteca lui Catul Bogdan şi acordînd haziaicei o amintire în numerar, parcă evitînd şi postum discuţiile dramatice cu haziaica.

p. 277 Partea a şaptea — „... Şi am rămas cu mîna întinsă ca a regelui Lear" *(1935, 1939, 1942, 1943) :* Partea a patra *(Ms, caiet IV, f. 75 bis)*

p. 280, r. 12—13 universitar. Numai doliul îl cruţa de excesul solicitărilor. Totuşi *(1935, 1939, Ms):* universitar. Totuşi *(1942, 1943 — omisiune în ultimele ediţii)*

p. 281, r. 28 evitau *(1935, Ms):* evita *(1939, 1942, 1943)| r. 31* rămas în trecut. *(1935, Ms)*: rămas în treacăt. *(1939, 1942, 1943* — greşit)

p. *283* r. *31* o dorinţă care *(1935, 1939 Ms):* o credinţă care *(1942, 1943)*

p. *284,* r. *32* mergînd încet *(1935, 1939, Ms,):* mergea încet *(1942, 1943)*

p. *285,* r. *28* de urnele lui funebre *(1935, 1939, Ms):* de urmele lui funebre *(1942, 1943)*

---

[1] Pe coperta ultimă a aceluiaşi caiet se poate citi o variantă foarte apropiată de aceasta, a scrisorii lui Nathan, sub care se află însemnarea: „Lorelei nu e numai romanul maturităţii scriitorului care a dat *Medelenii*, dar şi al literaturii care-l aştepta".

p. 316, r. 3 „Luli..." *(1935, 1939, Ms; lipsește în ultimele ediții)*

p. 302, r. 1 Talentul și dragostea erau aripele lui Luli. Scrisorile *(1935, 1939, Ms)*: Scrisorile *(1942, 1943)* / *r. 12* însemna *(1935, 1939, Ms)*: înseamnă *(1942, 1943)* / *r. 30* lac *(1935, 1939, Ms)*: loc *(1942, 1943)*

p. 304, r. 17—18 Vorbele lui n-aveau gesturi de marmură *(1935, 1939, Ms)*: Vorbele lui n-aveau gusturi de marmură *(1942, 1943)* / *r. 21* mulțimea dominată *(1935, 1939, Ms)*: mulțimea adunată *(1942, 1943)* / *r. 31* Dar acest Ion credea în ele. *(1935, 1939)*: Dar acest Ion credea în el. *(1942, 1943)*: Dar credea în ele *(Ms)*

p. 313, r. 6—15 Sfîrșitul romanului în forma tipărită, se află în ultimul caiet *(V, f. 85)*, dar și în *Ms. 1, caiet I*, pe verso-ul ultimei file/ *r. 16* Tekir-Ghiol, 1927 — Borsec, 1935 *(1935)*: Borsec — 24 august 1935 — 10 dimineața *(Ms, caiet V, f. 85)*

TABLA ILUSTRAȚIILOR

CUPRINSUL

Lector : ANDREI RUSU
Tehnoredactor : MINA CANTEMIR

Apărut 1971. Hîrtie tipar înalt tip A de 63 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 18,02. Coli tipar 22. Planșe tipo 4. A. nr. 17 629/1970. C.Z. pentru bibliotecile mari și mici 859—0.

Tiparul executat sub comanda nr. 902 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1, București,
Republica Socialistă România